
LIBRARY

PATRES ECCLESIÆ ANGLICANÆ:

ALDHELMUS, BEDA, BONIFACIUS, ALCUINUS,
LANFRANCUS, ANSELMUS, S. THOMAS, JOHANNES
SARESBERIENSIS, PETRUS BLESENSIS,
ET RELIQUI.

PETRI BLESENSIS

BATHONIENSIS ARCHIDIACONI

OPERA OMNIA

NUNC PRIMUM IN ANGLIA

OPE CODICUM MANUSCRIPTORUM

EDITIONUMQUE OPTIMARUM

EDIDIT I. A. GILES, LL.D.

ECCLESIÆ ANGLICANÆ PRESBYTER ET COLL. CORP. CHR. OXON. OLIM SOCIUS.

VOL. III.

OPUSCULA.

OXONII,

APUD J. H. PARKER;

LONDINI APUD T. RODD, GREAT NEWPORT STREET; G. DOLMAN, NEW BOND STREET; D. NUTT, FLEET STREET;

CANTABRIGIÆ APUD DEIGHTON ET FIL.

MDCCCXLVI.

EXCUDEBAT GULIELMUS BAXTER, OXONII.

PREFACE.

THE works of Peter of Blois are divisible, as has before been observed, into four parts; I. EPISTOLÆ, II. OPUSCULA, III. SERMONES, IV. POEMATA: and as in the two preceding volumes of this edition are found all his Epistles, together with a few of his OPUSCULA, we here give in the third volume all the rest of the second portion of his writings. These will in general require but slight notice by way of preface; as all of them but two have been before published with very great care and accuracy in the Paris edition of Goussainville, and also by previous editors: it is therefore sufficient at present to give a list of them, as they occur in this volume.

But the two new Opuscula, now first published, require to be more particularly noticed, and the reader, when he has examined them, will no doubt think with the editor, that they are well worth all the rest of the Opuscula put together. As they both are found in Manuscripts preserved in England, they furnish another example of the check which the ancient literature of Europe received from the schism between the English and Romish Churches. The enmity thus produced between these two institutions in England threw a cloud over the study of ancient authors, which is even now hardly dissipated: for it is hardly twenty years since we have discovered, that the writings of ancient authors may be worthless as standards of theology, and yet be invaluable as Historical Memorials.

The first of the two Opuscula, to which the editor attaches so much value, is entitled Passio Reginaldi principis olim Antiocheni, and is here published from a MS. preserved in the library of New College, Oxford, compared with two other manuscripts, belonging to the British Museum. The Manuscript preserved in New College is almost unintelligible from the badness of the writing, and the Museum MSS. are imperfect, so that it is difficult for the reader to conceive the trouble which was required to transcribe this tract in a state fit for publication.

The other Work, now published for the first time, is a most curious Dialogue between Henry the Second and the Abbat of Bonval, Dialogus inter Henricum II et Abbatem Bonævallensem. It is found in a single Lambeth MS. and contains matter of the most interesting nature concerning that extraordinary and talented King, who united the Anglo-Saxon and Norman dynasties into one.

For the contents of this and the preceding tract, the reader is referred to the tracts themselves, as it is not the plan of these volumes to give summaries of the articles contained in them: and for the labour which their perusal may occasion, the reader will derive ample benefit from the historical interest, which they cannot fail to create.

It will be noticed, that one of the Opuscula published by Goussainville does not appear in this edition. It is entitled De Præstigiis Fortunæ, and is omitted here, because it is in fact one of the chapters of the Polycraticus of John of Salisbury, and is not a separate work, or indeed a work of Peter of Blois at all.

PETRI BLESENSIS

ARCHIDIACONI BATHONIENSIS

OPUSCULA.

De Transfiguratione Domini.

Reverendo patri suo ac domino Frenaldo, Dei gratia Atrebatensi episcopo, suus Petrus Blesensis salutem in vero salutari.

AGISTRI Sigerii frequens instantia, et vestræ præceptionis auctoritas me compellunt, de transfiguratione Domini aliquid, quod publice auditores ædificet, et luceat in commune, conscribere. Verumtamen imperfectum meum sentiens, et me tantæ imparem jussioni, onus mihi impositum libentissime declinarem, nisi me Dominica comminatio terreret: Maledictus qui abscondit frumenta in populis. Ne ergo reputer servus nequam, si talentum mihi creditum vel involvam sudario, vel terræ infodiam, de exilitate mea ministrabo aliis, sicut parare voluit in dulcedine sua pauperi Deus. Spem enim constitui mihi in eo, qui est spes nostra: in eo qui abscondit a sapientibus

et prudentibus, quæ revelat parvulis: in eo qui Petrum et Andræam, et filios Zebedæi, Verbi Domini ministros, non de clamositate Logicorum, non de urbanitate Rhetorum, non de schola Justiniani, sed de simplici ruditate elegit, et tamen per eos operatus est salutem in medio terræ. Loquar ergo, quoniam si tacuero, ut verbis Job utar, os meum condemnabit me: loqui enim teneor pacti vinculo, timore Domini, caritate fraterna. Utinam voluntaria oris mei beneplacita faciat Dominus, et fructificem in aliis, qui aut nullum, aut rarum fructum facio. In memetipso acuuntur siquidem gladii cotis beneficio, quæ secare non potest. Et quum in canalibus virtus germinandi nativa convalescere non possit, transit tamen ad areolas per canales. Recipiatis igitur unius diei Opusculum, nec requiratis in eo Ulpiani leporem, aut Tullii flores: capto siquidem, non lucrum famæ, sed animæ, mihique sufficit, si inter curialium solicitudinum strepitum præcipitata hujus Opusculi festinatio, non dico laudem, sed veniam mereatur.

Doctor ille, qui docet hominem scientiam, in quo sunt omnes sapientiæ et scientiæ thesauri absconditi, in schola Evangelicæ disciplinæ nos instruit ad mores, accendit in caritate, erigit in spem, et confirmat in fide, suo imprimis exemplo nos admonens, secreta nostra illis specialiter committenda, quos certior devotionis affectio nobis ligat. Christus siquidem, quia in ore duorum aut trium testium stat omne verbum, de duodecim discipulis tres elegit, quibus gloriam transfigurationis suæ secretius aperiret, Petrum, Jacobum et Joannem, quorum devotissima caritas sinceræ dilectionis et familiaritatis privilegium merebatur: aliis enim carnalibus, et adhuc carnaliter sapientibus se tantum in forma passibilis carnis exhibebat: istis vero, qui jam in monte contemplationis

spem resurrectionis futuræ, et gloriam beatæ expectationis conceperant, veritatem glorificatæ carnis ostendit: talem se carnalibus eorum oculis offerens, qualem eum resurrecturum a mortuis jam spiritualibus oculis cognoscebant. Movet autem plerosque, qualiter in carne passibili et mortali glorificationis veritas potuerit apparere: et si in veritate glorificatio ibi fuerat, qualiter postmodum caro facta semel impassibilis potuerit morti et defectui subjacere. Nunquid Deus naturæ humanæ miseriam omnino deposuit: et, ut stolam gloriæ ad tempus indueret, saccum nostræ captivitatis abjecit? Absit, ut homo propter assumptionem alicujus honoris et gloriæ, aliquando sit abjectus, qui semel per gratiam est assumptus, semel assumpta a divinitate humanitas, nec divortium passa est, nec accepit libellum repudii, manet Sacramentum illius benedicti connubii. Et quos Deus conjunxit, nulla postmodum honoris, aut necessitatis occasio separavit. Nemini ergo veniat in stuporem, nec scrupulum dubitationis importet hæc mutatio dexteræ Excelsi. Qui enim gloria sua divinitatis integra permanente nostræ mortalitatis miseriam in veritate gestabat; ipse in sua carne mortali veræ immortalitatis gloriam potuit exhibere. Et qui post resurrectionem in corpore glorificato vulnerum cicatrices ostendit, ipse eadem potestate resurrectionis gloriam in carne passibili demonstravit. In ipsa ergo glorificatione remanebat passibilis, qui inter nostræ mortalitatis defectus erat verissime immortalis. Hæc est virga conversa in serpentem, quem quum expavisset Moyses, accepta cauda ejus, conversa est in virgam; quia quum terribilem divinæ sapientiæ gloria discipuli expavissent, serpens in virgam, idest, divina quodammodo species revertitur in humanam. Hac siquidem visione Christus mirabiliter in his-

tribus discipulis novellæ fidei rudimenta firmavit; qui enim adhuc dubitanter credebant Christum verum esse hominem, et verum Deum, nunc idipsum visibili specie, et fide oculata cognoscunt. Illud autem non est sub silentio transiliendum, quod futura corporis glorificatio in hac transfiguratione non totaliter, sed ex parte innotuit. Quum enim glorificatio corporis consistat in quatuor: in claritate, in agilitate, in subtilitate, et in immortalitate: hic in solo claritate glorificatus apparuit: futuram vero corporum subtilitatem demonstravit, quando ad discipulos clausis januis intravit. Agilitatem vero, ubi super aquas siccis pedibus ambulavit. Et resplenduit facies ejus sicut Sol, et vestimenta ejus sicut nix, ostendit in se fulgorem, quem justis fuerat collaturus. Fulgebunt, inquit, justi, sicut Sol in regno Patris mei. Quod equidem fiet, quando reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Soli mundano comparat Evangelista Solem justitiæ, quia in operibus naturæ, nulla erat creatura, cujus possit esse similitudo expressior ad Christum; qui splendore gloriæ suæ, tanto differentius vincit Solem et Lunam, quanto gloriosius debet creator excedere creaturam. Si enim thronus Christi Soli comparatur, sicut loquitur Pater per Prophetam, et thronus ejus sicut Sol in conspectu meo: quanto splendidior erit sole facies sedentis in throno? Hic est Sol, de quo dicitur per Prophetam: Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te: sed Dominus Deus tuus erit tibi in lucem sempiternam: super omnem pulchritudinem et splendorem tuus splendor est, speciosus forma præ filiis hominum. Tu es enim, in quem aspicere Angeli concupiscunt; qui ante Luciferum genitus, lucem habitas inaccessibilem in splendoribus Sanctorum, splendor et figura substantiæ

Patris, et quidam candor vitæ æternæ. Ideoque omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tui? non est similis tui in Diis Domine, et non est secundum opera tua. Si ergo Lucifer ille, qui mane oriebatur, non jam Lucifer, sed tenebrifer, gloriæ tuæ similitudinem usurpare præsumit, præcipitetur filius superbiæ, et cathedra pestilentiæ subvertatur. Non est enim Deus sicut Dominus, et non est Deus sicut Deus noster. Christus Deus solus, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, altissimus altissimi Filius sedens non sub pedibus, sed a dextris; merito autem resplendet ut Sol, qui in sole posuit tabernaculum suum, nec sine efficacia Sacramenti in monte Thabor, qui interpretatur lumen veniens, glorificatur; lumen, quod parabatur ad revelationem gentium et gloriam plebis Israel: qui olim illuminabat a montibus æternis; qui hodie illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Certe si haberent siderea corpora humani gratiam intellectus, nec tamen Christum Deum esse et hominem cognoscerent: erubesceret Luna, quod tanto fulgori succumberet, et confunderetur Sol, quia lucem ab humano corpore procedentem superare non posset. Et hoc est, quod Isaiam in Spiritu sancto legimus prophetasse: Erubescet, inquit, Luna, et confundetur Sol, quum regnaverit Dominus in Sion, et in conspectu Sanctorum suorum glorificatus fuerit. Vestimenta Christi, fideles ejus sunt, qui et Christum induunt, et induuntur a Christo, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Isti a Christo per lavacrum regenerationis abluti super candorem nivium dealbabuntur, sicut Propheta dicit: Lavabis me, et super nivem dealbabor. Verumtamen, quia plerumque peccata in baptismo mortua recidivant: et renigrescit in nobis, quod

fuerat super nivem dealbatum; alia nobis indulgetur ablutio, secunda scilicet post naufragium tabula, id est, pœnitentiæ medicina; sed et plerique ablutione hac negligenter utuntur, expectantes, ut quicquid in eis squaloris; aut rubiginis confessio non mundavit, igne purgatorio abluatur, O insensati et cæci, si laverit Dominus sordes filiarum Sion in spiritu judicii, et spiritu ardoris. Nonne consultius vobis erat brevi cordis contritione et confessione purgari, quam illud incendium expectare, licet non sit æternum quidem, quod omnes dolores vitæ præsentis, omnes angustias nostræ sensualitatis excedit? Et ecce apparuerunt cum eo Moyses et Elias. Quum Christus sit Dominus legis et Prophetarum, merito cum eo apparere dicuntur Propheta maximus, et nominatissimus Legislator: uterque inhabitator gloriæ Christi, uterque conscius secretorum Dei, uterque quadragenarius jejunator. Apparet ergo cum eo Elias severissimus, et Moyses mitissimus omnium habitantium in terra. Moyses opprobria et comminationes Judaici populi multoties cum patientia sustinuit, et ad tabernaculum quandoque, ut irruentem populum declinaret, aufugit. Ipse tamen, quum Dominus diceret, Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos et deleam eos, faciamque te in gentem magnam, respondit: Si dimittere velis, dimitte, sin autem, dele me de libro tuo. Ecce mansuetudo, quæ omnis mansuetudinis modum et exuberantiam benignitatis excedit. Elias e contrario propter nequitiam Regis Idololatræ, tribus annis, et mensibus sex clausit cœlum, et beneficium aquæ pluvialis exclusit. Quadringentos Prophetas Baal cum aliis trecentis in torrente Cison occidit. Duos quinquagenarios cum centum viris cœlestis ignis immissione consumpsit. Ecce manifesta et justa severitas. Apparent ergo cum eo, hinc misericors et

mansuetus, hinc severus et justus. Quia quum sit misericors et miserator Dominus, justus est, et justitias dilexit. Universæ enim viæ Domini misericordia et veritas. Et notandum quod veniunt Moyses de inferis, Elias de cœlis, Petrus, Jacobus et Joannes de terris, ut cui omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, et infernorum, et testimonium suæ glorificationis perhibeant cœlestia, terrestria et inferna. Loquebatur autem, sicut alius Evangelista commemorat, de excessu, id est, de morte Christi, quæ ideo excessus merito dici potest, quia omne genus humilitatis excedit. Sane credendum est eos loqui cum Christo, quorum intentio, quorum gloria, quorum desiderium est cum Christo, qui non cognoscunt, qui non sapiunt, nisi Christum. Hæc est, inquit apostolus, vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum, &c. Sicut desideria Sanctorum cum Christo, et in Christo loquuntur, sic Sancti suis desideriis quandoque respondent, putantes quasi verbum esset voti sui exprimens vehementiam, quæ præcessit. Sic Maria Magdalena, dum Christum in sepulchro non invenit, dum anxia solicitudine circumcurrit; dum in eo quærendo totos affectus expendit, si tu sustulisti eum, inquit, dic mihi. Eum, dicit, ac si aliquid præcessisset, ad quod pronominis significatio referretur. Sanctæ enim animæ amore Christi, et desiderio patriæ cœlestis accensæ, quodam beato errore desipiunt, suique prorsus immemores non ad verba quæ præcesserunt, sed ad animi sui cogitata respondent: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula. Tria tabernacula postulat Petrus fieri Christo, Moysi, et Eliæ, sui prorsus immemor, tanquam a corpore peregrinans, et ad supernæ visionis

raptus delicias, nullam facit de suo, vel condiscipulorum suorum tabernaculo mentionem: cedebat ei ad votorum plenitudinem divinæ contemplatio majestatis: invenerat enim locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis, umbraculum ab æstu diei, et absconsionem a turbine et pluvia. Quid est, Petre, quod facis? Vis ei facere tabernaculum in terris, qui habitat in cœlis, qui in terris sic voluit conversari, ut capitis sui reclinatorium non haberet? Recolebas, Petre, paradisum, felicitatis antiquæ primitias, creationis humanæ delicias, qualiter primus homo, concivis et socius angelorum stipatus et fulcitus floribus, gloria et honore coronatus nihil indigentiæ, nihil molestiæ sentiebat: ideoque ex desiderio dicebas ad Dominum: Domine bonum est nos hic ecce. Ad hujus gloriam visionis anxius anhelabat propheta, qui liberos ad cœlum exitus desiderans, vincula carnis, et hujus corporis carcerem lacrymabiliter causabatur, dicens: Educ, Domine, de carcere animam meam. Paulus etiam in tertio cœlo thesaurum hujus beatæ contemplationis invenerat: ideoque ejusdem desiderii tractus affectione dicebat: Cupio dissolvi, et esse cum Christo. Et: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? huc ascenderat Jacob, ideoque glorians et exultans, Vidi, inquit, Dominum, et salva facta est anima mea. O felicis, qui ad arcem hujus contemplationis meruerunt ascendere. O beata angelorum conditio, qui desideratissimam Christi faciem jugiter intuentur. Hi ad mensam divitis sedent, et pascuntur in deliciis ex adipe frumenti. Nos autem, dum in corpore sumus, dum peregrinamur a Domino, non pascimur nisi quodam cortice et furfure sacramenti, apponitur nobis granum cum palea, id est, sub fidei velamento veritas, et hoc est, quod credimus prophetam præ-

sensisse, quum dixit: Pulli asinorum qui operantur terram, mixtum migma comedent, id est, hordeum cum palea. Christus enim nobis ad solatium expectationis ecclesiæ sacramenta proponit, ut sustentemur in eis, donec in sanctis suis gloriosus appareat. Tunc transibit spes in rem, imago in veritatem, memoria in præsentiam, tempus in æternitatem, cortex furfureus in farinam: tunc satiabimur gloria vultus ejus. Satiabor, inquit propheta, quum apparuerit gloria tua. Et apostolus: Quum autem Christus apparuerit vita nostra, tunc et nos cum ipso apparebimus in gloria. Adhuc eo loquente ecce nubes lucida obumbravit eos. Sicut apostolus commemorat, invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur a creatura mundi. Unde, et si hæc, quæ in sacra transfiguratione visa sunt, diligenter attendantur, tota Trinitas adfuisse præsentialiter manifestissime cognoscetur. Quum enim Christus sit Deus de Deo, lumen de lumine, merito apparuit in lumine, juxta illud: Domine, in lumine tuo videbimus lumen. Spiritus vero sanctus in nube, qui olim filios Israel in columna nubis de Ægypto eduxit, et eosdem baptizavit in nube et in mari; sic Filius resplendet in luce, Spiritus sanctus obumbrat in nube. Et ut totam Trinitatem adesse non dubites, Pater auditur in voce; vox enim de cœlo facta est: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui: qui in Adam mihi displicui, ipsum audite. Hoc est verbum, quo olim usus fuit Moyses dicens: Prophetam suscitabit Deus de fratribus vestris; ipsum tanquam me audietis. Qui hunc non audierit, exterminabitur de populo suo. Verbum Moysi de Filio confirmatur a Patre, ut Scriptura concordet, et ut intelligant universi, hoc de Christo et non de alio Moysen præsensisse. Quod enim de eo scripsit Moyses, Christus aperit, ubi dicit:

Si crederetis Moysi, crederetis et mihi; de me enim ille scripsit. Bene, Filius meus, non adoptionis, sed naturæ; non temporaneus, sed æternus, non aliunde, sed consubstantialis, dilectus æternaliter, et singulariter prædilectus, de quo per Prophetam: Ecce puer meus, quem elegi, electus meus: Complacuit sibi in eo anima mea: Merito vocatur dilectus, qui præ omnibus est super omnia diligendus. Vere dilectus, de quo sponsa in Canticis: Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi. Millia millium, et centena millia cum dilecto. Et: venio ad dilectum. Non est mirum, si diligatur a Patre, qui unigenitus est a Patre. Diligit Pater Filium, æternus coæternum, summus æqualem, diligens diligentem. Sicut enim Filius a Patre diligitur, sic et Patrem Christus diligit. Hoc est quod in Evangelio dicitur: Pater clarificat filium; et idem clarificatur a filio: ideoque mutuam inter patrem et filium clarificationem Evangelica recenset historia, ne videretur filius minor Patre, et ne claritatem suam credatur a seipso, tanquam inglorius, non habere. Petit filius clarificari claritate illa, quam habuit, antequam mundus fieret. Nimirum non est claritas filii claritate Patris posterior, qui sicut æqualis est Patri in substantia divinitatis, sic eidem coæternus est in gloria claritatis. Et ceciderunt discipuli in faciem suam, et timuerunt valde. Si Petrus Apostolorum Princeps, si Jacobus et Joannes, qui erant fortissimæ columnæ Ecclesiæ, non potuerunt sustinere divinæ præsentiæ majestatem, quid nos miseri faciemus in die illa tremendi judicii, ubi tanta futura est in judicio æquitas, in judice severitas, in majestate sublimitas, in ipsa vero facie terribilis et inaudita novitas; ut teste propheta, non possit cogitari dies adventus ejus? Et homo est, inquit, et quis stabit ad videndum eum? Quid putas fiet, quum

ignis ille consumens, judex scilicet vivorum et mortuorum, veniet in illa suæ divinitatis magnitudine, fortitudine, furore, veritate contra folium, quod vento rapitur, ostensurus potentiam suam et stipulam siccam persecuturus? Timebunt Angeli et Archangeli; Et quis nos ab æternis timoribus liberabit? Turbor ergo a pusillanimitate spiritus et tempestate. Timeo ab ira potentis, a facie furoris, a fragore mundi, a conflagratione elementorum, a voce Archangeli, a verbo aspero, a ventre inferi, a rugientibus præparatis ad escam. Ne recorderis, Domine, iniquitatum mearum, nec appendas in statera peccata mea, quibus iram merui. Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit? Quis, inquam, sustinebit calores ignium, algores nivium, pressuras catenarum prementium, stringentium, urentium, et non consumentium? ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine? certe iniquitates meas considerans, et recogitans annos meos in amaritudine animæ meæ, in desperationis foveam incidissem, nisi Judex ille terribilis proprium haberet misereri semper et parcere. Scio enim, quia non abscondet misericordiam suam in æternum, nec obliviscetur misereri Deus, sed iratus misericordiæ recordabitur. Miserebitur hominum filius hominis. Quumque exarserit in brevi ira ejus, sicut ad perditos erit terribilis, sic erit in se sperantibus mansuetus. Liberabit ergo ab auditione mala timentes se: et erit misericordia ejus in sanctos ejus, et respectus ejus in electos illius. Ad significantiam hujus rei, Christus post terribilem visionem ad discipulos benignus consolator accedit et dicit, Surgite et nolite timere. Levantes autem oculos suos neminem viderunt, nisi Jesum solum. Ab oculis apostolorum evanuerunt Moyses et Elias, et non viderunt, nisi solum Jesum, quia evacuato velamine in legis figuris et

prophetarum, in præmissis apparuit gratia Evangelicæ veritatis. In eo autem, quod dicitur, levantes, notandum est, quod quanto quis altius oculos suæ considerationis attollit, tanto minus de natura divinæ essentiæ comprehendit. Accedit enim homo ad cor altum, et exaltabitur Deus. Ideoque David non ambulabat in magnis et in mirabilibus super se, sed humiliter sentiebat. Ideoque Paulus, ne scrutator majestatis opprimeretur a gloria, quum Sapiens dicat: Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, proponebat se nihil aliud scire, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum. Noluit enim secreta cœlestia occultari. Unde ad tertium cœlum raptus, se vidisse testatur, quæ non licet homini loqui. Hinc est, quod Moyses a secreto Dei exiens faciem velat. Et Jesus descendentibus illis de monte præcepit dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis a mortuis resurgat. Non est enim sanctum Dei dandum canibus, neque margaritæ spargendæ sunt porcis: quod quidem fieret, si ante fidei nostræ confirmationem, quam Christi resurrectio roboravit, aut minus consulte, aut minus tempestive Christi publicarentur arcana. Ex ipsa namque publicatione vilescerent, atque novellas plantationes fidei, et nascentis Ecclesiæ primitias impedirent, si gloriam Christi, quam viderant, prædicarent, quem in proximo visuri erant vilem et abjectum, et turpiter in cruce pendentem, ac auctoritati suæ prædicationis plurimum detraherent, et infirmis scandalum generarent. Hujus ergo gloriosæ memoriam visionis, fratres carissimi, devotissimo celebremus affectu. Si enim dies illa cum veneratione recolitur, in qua Christus descendens a dextris Dei Patris nobis apparuit inglorius et infirmus, credendum est diem illum cum honore et reverentia recolendum, in quo Christus in hac infirmitate nostra

nobis apparuit gloriosus. Hæc est enim dies, in qua discipuli Christum quasi unigenitum a Patre, quasi Regem in decore suo conspiciunt. Cæterum, quum diversæ sint species visionum, ista præferenda est universis. Quum enim quædam fuerint ante gratiam, quædam sub gratia, ista est in gloria. Quum quædam fuerit in nocte, quædam in die, ista est in luce. Vidi, dicit Ezechiel, in visione noctis. Paulus ad tertium cœlum raptus: nox, inquit, præcessit, dies appropinquavit. Ecce visio noctis, ecce visio diei. In hac ergo visione præsenti, futuræ certitudo resurrectionis exprimitur. In hac nobis pignus et arrha proponitur illius beatissimæ visionis, in qua est dies sine nocte, sine labore requies, et gloria sine fine, quam nobis misericorditer præparare et præstare dignetur, qui cum Patre, et Spiritu sancto regnat et dominatur Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

De Conversione S. Pauli.

Recolenda est cum exultatione beati Pauli conversio, fratres carissimi. Si enim gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, et nos ei propensiore lætitia congratulari oportet in quo habemus doctrinæ speculum, pœnitentiæ formam, conversionis et conversationis exemplum: qui quum esset vas blasphemiæ, vas contumeliæ, et iræ, factus est vas honoris, vas electionis et gratiæ. Blasphemus, inquit, fui, sed misericordiam consecutus sum. De lupo enim factus est agnus, de inimico domesticus, de persecutore filius, de tortore doctor, de perversore discipulus, de impugnatore defensor, de infidelissimo sanctissimus fidei prædicator. Vere magna et inenarrabilia sunt opera Dei, et miserationes ejus super omnia opera ejus. Saulus enim adhuc

spirans minarum, et cædis in discipulos Domini, a Christo in discipulum adoptatur, et qui ad subversionem Ecclesiæ effrenata crudelitate spiritus anhelabat, firmissima Ecclesiæ columna stabilitur. Pater namque misericordiarum flagellat omnem filium, quem recipit. Saulum flagellat, ut eum recipiat, excæcat ut illuminet, prosternit ut erigat, affligit ut sanet, debilitat ut confirmet. Saulus siquidem litteras crudelissimæ legationis acceperat, ut si quos inveniret hujus viæ viros ac mulieres, perduceret in Hierusalem. Veruntamen justus Judex, qui humiliat omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, qui non permittit suos tentari ultra id quod possunt, sed facit etiam cum tentatione proventum, ut possint sustinere, judicabit pro mansuetis terræ et salvos faciet p. v. ca. Quum ergo iter faceret Saulus, contigit ut appropinquaret Damasco, et subito circumfulsit eum lux de cœlo. Lux enim circumfulget exterius, ei qui interioribus ignorantiæ tenebris obducebatur. Et cadens in terram vocem audivit, quam dum in via peccatorum staret, audire non meruit. Non sufficit lux ad fidem, et ideo auditus vocis adjungitur, fides enim ex auditu: auditus autem per verbum Dei. Saule, Saule, quid me persequeris? Qui in Evangelio ait: Quamdiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, injuriam suorum suam reputat. Nec in his verbis se morti aut persecutioni fatetur obnoxium, quum sit immortalis et impassibilis, sed exprimitur affectio caritatis erga discipulos, quos quum prius dilexisset, in finem dilexit eos. Idem confirmatur Petri facto, qui quum Roma fugiens Salvatorem sibi occurrentem interrogasset, Domine quo vadis? audivit: Vado Romam iterum crucifigi. Ubi exprimitur Christum quodammodo in eo crucifigendum, quem sibi adoptavit in membrum. Membris itaque suis compatiens

Saulo in discipulos ejus debacchanti Christus irascitur: sed quia semper proprium habet misereri et parcere, iratus misericordiæ recordatur. Unde et eum furiosum quasi retinet, ne in æternæ mortis præcipitium devolvatur, et recalcitrantem contra stimulum cohibet, ne pungatur. Durum est, inquit, tibi contra stimulum calcitrare. Et ille: Quis es, Domine? Ego, inquit, sum Jesus Nazarenus quem tu persequeris. Poterat expressisse, quis esset, majestaticis et terribilibus verbis, ut diceret: Ego sum Deus ultionum Dominus, qui respicio terram, et facio eam tremere: tango montes et fumigant: sed cum lenitate respondet, ut excitet ad spem, et invitet ad fidem. Domine, subdit Saulus, quid me vis facere? Ad vocem divinæ animadversionis in persecutore humiliatur elatio, decrudescit in Saulo severitas, et effrænata rabies mansuescit in gratiam: succiditur oleaster, ut oliva fructifera plantetur in domo Domini, lupus mutatur in ovem, rhamnus in vitem, herodius in columbam, sicarius in apostolum, blasphemus in Sanctum, Saulus in Paulum; qui in Saulo mutat vitam, mutat et nomen, juxta verbum Isaiæ: Et vocabit servos suos nomine alio. Vere conversio et mutatio hæc dextræ Excelsi est. In dextra Excelsi duo sunt, potestas et misericordia, sicut scriptum est: Duo hæc audivi, quia potestas Dei est, et tibi Domine misericordia. Saulum potestas humiliat, misericordia levat; perversum potestas corripit et convertit, conversum misericordia consolatur, et erigit: potestas timorem incutit et tremorem, misericordia consolationem exhibet et exultationem, ut Saulus pariter cum propheta lætetur et timeat, et dicat ad Dominum: Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum. Sunt plerique, qui, quum a Domino corripiuntur, more Pharaonis in sua pertinacia se obdurant, et ad emen-

dationem pia disciplinæ flagella non sentiunt. De talibus conqueritur Dominus per Jeremiam dicens: Interfeci et disperdidi populum meum, et tamen a viis suis non sunt reversi. Et alibi: Curavimus Babylonem, et non est sanata. Porro Saulus memoriter recolebat verbum Sapientiæ, quæ dicit: Esto consentiens adversario tuo, dum es cum illo in via, ne forte tradat te judici, et judex tortori, ideoque paternæ animadversionis virga correptus ad obedientiam humiliter se exponit, et quasi satisfactioni se offerens voluntatem flagellantis inquirit, Domine quid me vis facere? Surge, inquit, et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. In via prostratus, in civitatem mittitur instruendus: vult enim benignissimus justitiæ et misericordiæ magister, ut blande et socialiter doceatur ab homine, quem sciebat divinæ vocis tonitru sustinere non posse. Sic inter Deum et populum Israel Moyses loquebatur. Dicebant enim: Loquere tu nobis, ne loquatur ad nos Dominus, et moriamur. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Circumfulserat eum lux de cœlo, sed nondum ad plenum lux illa ei affulserat, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damascum. Ad manus exterius trahebatur, quem Dominus a spurcitia hujus vitæ trahebat interius, ut curreret in odorem unguentorum suorum; nisi enim traheretur, non poterat ad eum venire, qui dicit: Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum. O benignissima retributio Salvatoris; a Christo trahitur in vitam, qui Christi discipulos trahebat in mortem. Firmissimum spei et fiduciæ fundamentum nobis erexerat, confessio latronis in cruce, pœnitentia peccatricis Magdalenæ, devotio Publicani, supplicatio Chananeæ, lacrymæ

Petri; sed cumulatius et plenius exuberantiam divinæ miserationis attollit Sauli conversio, quæ sic omnino vitam persecutoris mutat, ut postea non se in se, sed Christum vivere in se protestetur. Vivo, inquit, ego, jam non ego: vivit vero in me Christus. Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit. Tribus diebus non vidit, cui parabatur lumen ad revelationem gentium. Triduo non comedit, cui parabatur panis vitæ, et refectio angelorum. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias, et dixit ad illum in visu Dominus. Anania. At ille ait: Ecce ego Domine. Et Dominus ad eum: Surge et vade in vicum, &c. Vadit ad Saulum, ut cæcum illuminet, ut vinctum solvat, ut reducat erroneum, ut reconciliet reum, ut consoletur afflictum, ut in fide confirmet infirmum, ut jejunum reficiat, ut baptismo mundet immundum. Porro Ananias secreto se abdebat, timens a facie persequentis. Erat enim olla succensa ab Aquilone, sed nihilominus erat virga vigilans, virga ferrea et confringens vas figuli, ut de luto indurato vas aureum conflaretur. Respondit autem Ananias, Domine audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit Sanctis tuis in Hierusalem, &c. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel. Ego enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis. Frequenter enim recenset Ecclesia pressuras apostoli, qualiter diutissime fuerit in laboribus plurimis, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, a Judæis quinquies quadragenas una minus acceperit, ter virgis cæsus sit, &c. His et aliis modis in arena hujus mundi pugnans triumphum suum consummavit gladio suo, et sanguinem suum in nomine Jesu Christi

Deo patri sacrificium obtulit vespertinum. Hic est Benjamin adolescentulus in mentis excessu. Hic est Benjamin lupus rapax, mane comedens prædam, et vespere dividens spolia. Saulus ideo per Benjamin specialiter designatur, quia de tribu Benjamin duxit originem, sicut de seipso perhibet dicens in epistola ad Romanos: Et ego, inquit, Israelita, ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Et sicut Benjamin inter filios Jacob fuit nativitate ultimus, ita Paulus inter Christi discipulos conversione et vocatione fuit novissimus. Quumque alii super doctrina Christi per incrementum virtutum usque ad virilem statum animi profecissent, iste adhuc in fide novus et quasi adolescentulus erat. Unde et se abortivum inter cæteros vocat. Raptus autem usque ad tertium cœlum in mentis excessu ineffabilia Dei contemplabatur arcana, moramque suæ vocationis, et temporis dispendium, magnitudine revelationum, et multiplicato prædicationis fructu redimit et compensat. Lupus vero rapax mane comedens prædam vespere dividit spolia, dum in ætate primæva quasi circa mane suæ vitæ gregem Dominicum persecutus in vespera suæ conversionis ad Dominum spolia diabolo exempta dividit: atque diversa officia in Ecclesia Dei distribuens sponsam Christi varietatibus decoravit. Sequitur:

Et abiit Ananias, et introivit in domum, et imponens ei manus, dixit, &c. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ, et visum recepit. Hæ sunt squamæ Behemoth, de quibus in Job legitur, quia una uni conjungitur, nec spiraculum vitæ incedit per eas. Hæ sunt illecebræ sæculares, et colligationes impietatis, quæ per manus impositionem flatu Spiritus sancti dissolvuntur. Recepit itaque visum, qui paulo ante ambulabat in tenebris: et pane cœlesti reficitur daturus esurientibus panem vitæ: insuper et

divini sementem verbi dispersurus in gentes, et uberrimos fidei manipulos collecturus. Et surgens baptizatus est. Exsurgens de pulvere vanitatis, et de luto peccati in aquis sanctificatis veterem exuit hominem, atque juxta verbum prophetæ, Æthiops nigredinem suam, et pardus varietates suas in baptismo deponit. Et continuo ingressus in synagogas, prædicabat Jesum, quoniam hic est filius Dei. Digitus Dei, qui scripsit in cordibus hominum legem vitæ, pigritare non novit, unde et super apostolos factus est repente de cœlo sonus, et Saulus vas electionis continuo suavitatem odoris effudit. Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. De Filio Dei constanter affirmat, quia hic est Christus, qui Jesum Dei Filium paulo ante pertinaciter abnegabat. Sic Dominus ex Basan convertit in profundum maris: sic suscitat de lapidibus filios Abrahæ, mittitque crystallum suam sicut buccellas, dum dispersionis et infidelitatis frigore congelati et obdurati in pertinacia sua uon solum vocantur ad fidem, sed et fiunt ministri verbi Dei. Sic Paulum olim persecutorem non solum ad fidem Dominus vocat, sed Apostolum, et Doctorem gentium facit ad dandam scientiam salutis plebi suæ, et ad revelationem gloriæ Domini nostri, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Compendium in Job: ad Henricum II illustrissimum Anglorum Regem.

Henrico Dei gratia Anglorum illustrissimo Regi, Duci Normanniæ, et Aquitaniæ, et Comiti Andegavensi, suus Petrus Blesensis Bathoniensis Archidiaconus in vero salutari salutem.

Gratias ago gratiæ largitori, quia gratanter auditis

quæ ædificant ad salutem: dumque curialium sollicitudinum frixoria, et intricatos negotiorum labyrinthos evaditis, libenter meditamini in lege Domini, et de diurnis laboribus in lectione sacræ paginæ respiratis. Gloriosum siquidem est in principe, quotidianos actus suos, et ab eo incipere, et finire in eo qui est principium et finis; qui est principium sine principio, et judicat fines terræ. Præcepistis mihi, ut ad similitudinem illorum tractatuum, quos feceram de Transfiguratione Domini, et de Conversione beati Pauli, vitam sancti Job summatim, et sub quodam compendio delibarem, ea duntaxat interserens, quæ ad patientiam, et cæteras virtutes vos plenius informarent. Hoc sane existimo cordi vestro divinitus instillatum (Cor enim regis in manu Dei est, et quocunque voluerit, vertit illud) ut vitam sancti Job, et aliorum veterum Patrum libenter velitis deducere ante oculos mentis vestræ, quatenus erudiri possitis in eis, secundum quod Dominus præcepit per prophetam: Erudimini, qui judicatis terram. Exemplo siquidem talium confirmatur fides, spes erigitur, nutritur caritas, deprimitur superbia, humilitas custoditur, augetur devotio, et bene operandi desiderium excitatur. Hinc est, quod nomina filiorum Israel scribi fecit Dominus in rationali judicii, ut omnibus apparerent, et vitam atque conversationem sanctorum Patrum cæteri sibi traherent in consequentiam et exemplum. Opus itaque arduum, et sarcinam aggredior magnæ molis: non quod sufficientes simus, sicut dicit apostolus, cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra a Deo est, ab eo, qui dicit: Aperi os tuum, et ego implebo illud. Et iterum: Quum steteritis ante reges et præsides, nolite cogitare, quid aut qualiter respondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini.

Incipiam ergo in ipsius benedicto nomine, qui est benedictus in sæcula, magnificentiæ vestræ supplicans humiliter et obnixe, ut exhortationem devotissimi servi vestri cum patientia sustinere velitis; recolens quod quum Moyses esset princeps in populo Dei, consilium Jethro gratanter admisit; Petrus apostolus apostolorum princeps Pauli correctionem non respuit: Balaam asinæ vocibus acquievit: David rex et propheta Nathan minoris prophetæ increpationem humiliter supportavit. Jesus etiam quum remansisset in Jerusalem, et diceret quia oportebat eum esse in his quæ Patris sui erant, non acquiescentibus illi parentibus suis, secutus est eos Nazareth, rex servos, magister discipulos, Deus homines, Verbum Dei et sapientia fabrum et fœminam, et erat subditus illis, sicut Evangelica subjungit historia. Lectorem etiam rogo, ut hic elimati operis non requirat ornatum: jejunæ siquidem et inurbanæ orationis ruditatem, hinc angustia temporis, hinc angustiæ curiales excusant. Pro negotiis etiam Cantuariensis Ecclesiæ ad tempus milito in castris, et curiam sequor; ubi nec habeo corporis quietem, nec pacem animæ, nec librorum copiam, nec spatium scribendi, nec studendi opportunitatem, nec expeditum animi judicium, nec plenam arbitrii libertatem. Opus itaque præsens ex his tantum conficio, quæ ministrat in dulcedine sua pauperi Deus, et quæ quandoque vel audivisse me recolo, vel legisse.

C. I. *Vir erat in terra Hus, &c.* Tria hic ponuntur, simplex, rectus, et timens Deum. Et quia timor Dei in causa est, quare declinemus a malo, ideo subjungitur, recedens a malo, Scriptura testante, quæ dicit: Qui timet Deum, faciet bona. Et iterum: Facientibus mala non est timor Dei ante oculos eorum. In tribus commendantur Job, in simplicitate, in rectitudine, in timore. Est autem simplicitas

discreta et est simplicitas indiscreta; est simplicitas, quæ fatuitati cognata est, et est simplicitas, quæ in Evangelio commendatur. Estote, inquit, prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. Erat autem Job simplex per innocentiam, rectus ad justitiam, timidus ad cautelam: simplex ad seipsum, rectus ad proximum, timens ad Deum. Non est aliquis rectus, si recte non dividat. Bene offerebat Cain, sed non recte dividebat, imo pessime, Deo offerens hostias, et fratrem persequens innocentem. Non est rectus, qui linguam Deo, animam offert diabolo. Non est rectus, cujus caput supergressæ sunt iniquitates ejus, et sicut onus grave gravatæ sunt super eum. Non est rectus, quem avaritia contrahit, quem torquet ambitio, quem voluptas incurvat, Rectus est autem, qui dat voci suæ vocem virtutis, bene loquens, et melius agens. Melior est enim vox operis, quam vox oris. Merito ergo Job rectus erat, cujus verbis opera respondebant: merito rectus, quem non inflabat elatio, quem non deprimebat iniquitas, quem adversitas non frangebat. Sequitur,

Et timens Deum. Non timebat eos qui occidunt corpus, et postea, sicut Evangelium dicit, non habent amplius quod faciant; sed timebat eum, qui potest corpus occidere, et animam perdere in gehenna. Timebat, non serviliter propter pœnam, sed filiali affectu propter gratiam. Quatuor timores in sacro eloquio distinguuntur: Mundanus, servilis, initialis, et filialis sive castus. Mundanus timor est, quum periculum mortis, aut temporalium rerum dispendia formidamus. Servilis est, quum timemus dolores æternos et angustias gehennales. Initialis est, quum quis incipit delectari in observantia mandatorum Dei, quum jam ea, quæ duriora ipsi fuerunt et austeriora, dulcescunt. De isto timore dicit apostolus, quod caritas foras mittit timorem, quia timor

in caritate non est. Filialis autem, sive castus timor est, quum uxor virum suum, quem super omnia diligit, veretur offendere, aut filius aliquid facere, quod displiceat in oculis amantissimi patris. Iste timor procedit non ex formidine, sed ex amore: iste timor, testimonio prophetæ, permanet in sæculum sæculi. Timebat itaque Job: beatus homo, qui timet Deum. Hoc in veritate frequenter expertus sum, nihil esse efficacius ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si inveniatur quis coram Deo omni tempore non alta sapere, sed timere. Idcirco Sapiens dicit: Beatus homo, qui semper est pavidus. Erat itaque Job, qui interpretatur dolens, in terra Hus, quod interpretatur consilium; simplex et rectus, et timens Deum: quia inter anxios dolores, et importabiles pressuras divino solatiabatur consilio; vincebatque hostem humani generis versutum, impium, et superbum, in simplicitate, in justitia, in timore.

Natique sunt ei septem filii, &c. In numerositate filiorum, in possessionum multiplicitate, solet censeri felicitas hujus mundi. Veruntamen non est felicitas in hoc mundo: transit enim mundus, et concupiscentia ejus. Vidi omnia, quæ sub sole sunt, dicit Sapiens, et omnia vanitas, et afflictio spiritus. Mundana hæc omnia vilissima reputabat miles iste fortissimus, cujus numerositas in prole, dilatatio in bonis temporalibus ideo recensetur, ut ostendatur, quantæ fuerit constantiæ, qui nec tot filiorum morte concuti, nec tot possessionum amissione potuit turbari. Sic examinat in fornace justitiæ Deus aurum suum; sic probat in adversitatibus sanctum suum, ut eum provehat ad coronam, et tam principibus mundi, quam prælatis Ecclesiæ, sit patientiæ, constantiæ et humilitatis exemplum. Infelix ego homo, quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum?

Hi enim, qui constantiæ beati Job imitatores esse debuerant et sequaces, mentes arundineas habent, omni flatui cedunt, omni spiritui credunt, omni circumferuntur vento, in judiciis favore liquescunt, in consilio pavore deficiunt, turbantur tristitia, avaritia contrahuntur, protrahuntur ambitione, inquietantur suspicionibus, curis exæstuant, tabescunt odio, mordentur invidia, ira ardent, honoribus tument, oculos habent ad munera, pupillo et viduæ non intendunt, imo, quod longe gravius est, et quod sine miserabili gemitu explicare non possum, Christi opprobria, sputa, flagella, clavos, lanceam, crucem, mortem, hæc omnia Prælati in fornace avaritiæ conflant, et pretium universitatis suis marsupiis includentes, patrimonium crucifixi, aut nepotibus erogant, aut damnabiliter retinent, aut in usus extraordinarios dilapidant et profligant. Nonne considerant infelices, quod morituri sunt? nonne cogitant, quia requiret Dominus ab unoquoque suæ villicationis rationem, aut sui principatus honorem? Propter hoc irritavit impius Deum: dixit enim in corde suo, non requiret: sed certe requiret exactissime usque ad novissimum quadrantem, et retribuet abundanter facientibus superbiam: Malos itaque male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis. Væ operariis vineæ Domini Sabaoth, si cum sarmentis absciduntur. Væ pastoribus, si numerantur in sinistra cum hœdis. Væ piscatoribus, si cum malis piscibus ejiciuntur foras. Væ cultoribus dominicæ messis, si cum palea comburuntur. Isti sunt pastores, quibus Isaias improperat, dicens: Pastores erant, et intelligentiam ignorabant. Et Jeremias: Tenentes legem nescierunt me. In eo forsitan sunt pastores, quia se pascunt: quantum enim ad curam ovium pertinet, tonsores sunt potius, quam pastores: lac et lanam

quærunt in ovibus, non salutem. Sane in Levitico præcipitur, ut sacerdotes habeat in sacrificiis armum dextrum, et separatum: ut operatio Prælati non solum sancta sit, quod significatur per dexteram, sed exemplo sit præcipua, et merito singularis, quatenus tantum præcellat subditos opere, quantum præeminet dignitate. Agnoscat ergo unusquisque suæ vocationis honorem: sciat, quia Angelus Domini exercituum est: sciat, quia est sal terræ et lux mundi. Recordetur, inquam, Prælatus, quos antecessores habuit, et quorum retinet dignitatem. Habet enim primatum Abel, Patriarchatum Abrahæ, gubernationem Noe, ordinem Melchisedech, dignitatem Aaron, auctoritatem Moysi, virtutem Samuelis, potestatem Petri, unctionem Christi. Ab omnibus istis accusandus et judicandus est apud Deum, qui injunctæ sibi administrationis officium non exercet. Quid autem videtur de Clericis, qui infinitas animas in cura suscipiunt, et de illarum salute non curant? Plerique sunt, qui, non dicam, animarum, de quibus respondere tenentur in die tremendi judicii, sed vix Ecclesiarum suarum numerum cognoverunt: adjungunt Ecclesiam Ecclesiæ, præbendam præbendæ, domum domui, agrum agro. De talibus dicit Isaias: Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci. Et Abacuc: Væ qui multiplicat non sua usquequaque, et aggravat contra se densum lutum. Clerici, qui nihil possidere debuerant, præsumunt omnia possidere: non laborant, non arant, non seminant, non ædificant, non navigant, neque pugnant: et, ut verbo Psalmistæ utamur, In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur: ideoque tenuit eos superbia. O infelices, utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent. Utinam miseri saperent,

quid portendat hoc verbum, et cum hominibus non flagellabuntur. Certe, qui cum hominibus temporaliter non flagellabuntur, æterna sunt cum dæmonibus flagella passuri. Monachi et Canonici regulares, qui viam vitæ arctioris, et sanctum otium elegerunt, simplices quidem sunt ut columbæ, sed vultu, non actu; habitu, sed non affectu. Venient, inquit Dominus, ad vos in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces. Non est hodie aliquod forum judiciale, aut venale, cui se viri religiosi non immisceant, et cui se importunissime non importent: mundum enim quadam simulatoria religione fallentes, falluntur pessime, et mundo mortui negotiantur, et venantur quæ mundi sunt. Quod si Ecclesia regnum Dei est, secundum quod legitur, regnum Dei intra vos est, quum ipsi Ecclesias, vel violentia, vel venalitate invadunt, secure infero, quod regnum Dei vim patitur, et violenti diripiunt illud. De regibus et principibus, qui rectitudinem et justitiam Job debuerant imitari, dicit apostolus, quod non sine causa gladium portant, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: unde et constituti sunt patres orphanorum, viduarum judices, punitores excessuum, religionis advocati, Ecclesiæ defensores. Audi, qui dicat Job: Pater eram pauperum, conterebam molas impii, et dentibus iniquis auferebam prædam: non negabam pauperibus, quod volebant, et petentium oculos expectare non feci. Novissima clausula hujus verbi specialiter principes illos tangit, qui quum de facili possint pauperum negotia expedire, semper differunt, et expectantium vota continua procrastinatione suspendunt. Ne dicas, dicit Salomon, vade, et cras revertere, et dabo tibi; quum statim possis dare: quia sicut magister meus elegantissime dicit,

Denigrat meritum dantis mora, factaque raptim

Munera plus laudis plusque favoris habent. Quodcunque potest manus tua, dicit Sapientia, instanter operare: nescimus enim quid ventura pariat dies. De morte quidem certissimi sumus, nihil tamen nobis est incertius hora mortis. Jam venimus ad canos, et mortis præambulos festinantis accepimus. Sic enim apostolus dicit ad Hebræos: Quod antiquatur et senescit, prope interitum est. Incerti enim sumus, qua hora Dominus venturus sit: quia sicut fur, ita in nocte veniet: quum enim dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, et sicut dolor in utero habentis, et non effugient: quia, juxta Salomonem, prosperitas stultorum perdet eos. Hinc est quod apostolus ad Timotheum scribens ait: Divitibus hujus sæculi præcipe non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum. Vere in incerto: dicit enim psalmus: Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. Sequitur:

Et ibant filii ejus, et faciebant convivia, &c. Quum pro divisione hæreditariæ sortis frequenter soleat esse zelus et æmulatio inter fratres; patet prudentia Job, qui sic vitam instituerat filiorum, ut se mutua caritate diligerent, et sese ad amica convivia per vicissitudines invitarent. Bonum siquidem est et jucundum, habitare fratres in unum. Quia quanto gratior est in conspectu Dei et hominum amor fraternus, tanto enormius est, si inter eos dissensiones et schismata nutriantur. Propter hoc dicit apostolus: Obsecro vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum sentiatis, et non sint in vobis schismata. Erat itaque plena concordia inter filios et filias ad patrem, ut secundum apostolum servarent invicem unitatem spiritus in vinculo pacis. Si enim a patre filii dissentirent, jam non esset inter eos

caritas, quia non observarent patri debitam caritatem. Avelle a Sole Solis radium, et non lucet: præcide rivum a fonte, et arescit: abscinde ramum ab arbore, et siccatur; et membrum a corpore, et putrescit. Separa filium a devotione paterna, et jam non est filius, sed frater et collega illorum, quibus dicitur: Vos ex patre diabolo estis. In principio Isaiæ legitur: Filios enutrivi et exaltavi: ipsi autem spreverunt me. Ultimum autem verbum ejusdem prophetæ est: Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. In veteri testamento præcipiebatur Agnus Paschalis comedi in una domo, ut in habitantibus consonantia morum et affectuum notaretur identitas, sicut scriptum est: Qui inhabitare facit unius moris in domo. Idipsum itaque beato Job ad aliarum virtutum cumulum accedebat, quod filios suos nutrierat in amore, et vagos adolescentiæ motus sub censura cohibuerat disciplinæ. Heli enim, licet in aliis justus esset, ideo visus est reprobatus a Domino, sellaque in qua sedebat eversa, collo fracto, cecidit, quia filios non correxit. Dilexisti, dicit ei Dominus, magis filios tuos quam me. Periit igitur, quia circa filiorum correctionem negligens fuit. Uxor etiam ejus abortiendo mortua est, et filii ejus Ophni et Phinees sunt occisi. Caveant patres spirituales, qui in cathedris sedent, ne ob negligentiam ipsorum sui filii occidantur, ne destruatur Ecclesia, ne in ipsorum confusionem et perniciem cathedræ subvertantur.

Quumque in orbem transisssent dies, &c. Septem erant filii Job; ideoque septem conviviis usi sunt, et sic septem diebus expletis, mittebat Job, et sanctificabat eos. Septenarius statum præsentis vitæ significat, quia septem dierum curriculis volvitur et distinguitur præsens tempus. Septem itaque diebus

elapsis Job filios suos sanctificabat, quia post vitæ præsentis excursum vocem illam sanctificationis et gratiæ expectamus, qua dicit Dominus filiis suis: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

Consurgensque diluculo offerebat, &c. Ne forte, dicit, temerarium enim esset, de corde alieno proferre sententiam. Homo namque videt in facie: de cordibus autem judicat, cui omne cor patet, qui solus scrutatur corda et renes. Propterea dicit apostolus: Pro minimo est mihi, ut ab homine judicer, aut ab humano die. Offerebat Job pro filiis suis holocausta per singulos, timens, ne in conviviis suis Domino detraxissent. Solet siquidem oriri ex comessatione garrulitas. Nisi enim gulæ deditos dicit Gregorius, raperet immoderata loquacitas, dives ille, qui epulabatur splendide, gravius non arderet in lingua, dicens: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Lingua siquidem membrum modicum est, et mobile, cæteraque membra quandoque multiplici malignitate contaminat. Est enim lingua dissoluta, lingua impudica, lingua magniloqua. Lingua dissoluta est in sermonibus otiosis: impudica in ignominiæ verbis: magniloqua in superbia et abusione. Prima scurrilitati, secunda lasciviæ, tertia arrogantiæ famulatur. Et quid est detestabilius lingua illa Regis Babylonis, qua dicebat: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni mei, et fortitudine mea, et in gloria decoris mei? Propter hoc in bruti animalis dejectionem humiliari meruit principis illius præsumptuosa elatio. Homo enim quum in honore esset, non intellexit, ideoque comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Certe si boves et asini

loquerentur, possent dicere: Ecce Nabuchodonosor factus est quasi unus ex nobis. Verebatur itaque Job, ne linguæ lubricum filios traheret ad peccatum, ut in cordibus suis benedicerent, idest, maledicerent Domino. In corde suo maledicit, qui bona opera non recta intentione facit. In corde suo Deo maledicit, qui quod a Deo habet, sibi et non Deo ascribit. Putridissime pulvis, et vento pulveris dispergende, quid habes a te, unde possis aut debeas gloriari? Qui gloriatur, in Domino glorietur. Si ex aliqua parte tibi usurpas gloriam, fur es: eam enim Deo surripis et furaris. Si osculatus sum manum meam, dicit Job, quod est summa iniquitas et abnegatio in Deum. Manum suam osculari, est de suis operibus gloriari. Ad eum ergo solum gloria referatur, qui solus est gloriosus in sæcula. Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Solus habeas gloriam, qui solus pugnasti, solus in patibulo triumphasti. Torcular, inquit, calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum. Da nobis Domine pacem, et sufficit nobis; loquere Domine pacem in plebem tuam, et fiat pax in virtute tua. Scimus enim, quod prudentissime distinguebat angelus, quum dicebat: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Offerebat itaque Job holocausta pro filiis. Sciebat enim quod ex comessatione frequenter surgit ebrietas, et ex ebrietate temeritas. Comessatio turbat animæ statum, ebrietas confundit rationis judicium, temeritas præcipitat in reatum. Ideoque apostolus comessationes et ebrietates multipliciter interdicit. Quorum enim Deus venter est, et gloria in confusionem. Esca ventri, dicit apostolus, et venter escis; Deus autem hunc et has destruet. Legitur, quod Nabuzardan princeps militiæ destruxit muros Jerusalem, quia plerumque evenit, ut vitium

gulæ merita eorum destruat, qui viam religionis, et sanctæ pacis propositum elegerunt. Illud præ cæteris mihi materiam doloris importat, quod hodie viri Religiosi, et sancti ordinis professores de ferculorum numerositate contendunt. Si invenit Religiosus circa se, aut pulsum velocem, aut urinam intensam, aut hebetem appetitum, consulit medicos, examinat species, electuaria facit, nullis utitur salsamentis, quæ non sunt condita ex cynamomo, et gariophyllo, et nuce muscata. O quam odiosum est in homine, quod qui semper de Hierarchia cœlesti debuerat loqui, de hiera picra, et hiera Logadii disputare discit. Religiosus talis discipulus potius est Epicuri, quam Christi. Hoc capiti, inquit, hoc oculis, hoc stomacho, hoc hepati nocet. Butyrum convertibilis est naturæ, cerevisia ventos facit, caules melancholici sunt, porri choleram accendunt, pisa guttam generant, faba constipat, lentes excæcant, caseus universaliter est pessimus. Diu ad orationem stare nervos debilitat, jejunare cerebrum turbat, vigilare desiccat. Nunquid inveniuntur istæ differentiæ in Evangelio, aut Prophetis? certe non habet hoc institutio B. Benedicti: sed miseris hoc revelat caro et sanguis. Hæc de comessationibus. De ebrietate vero, quæ est comessationis portio et sequela, illud succincta brevitate perstringo, quia sicut Adam gulæ, sic et Noe et Loth ebrietati subjacuit. Certe, dicit Ambrosius, nunquam fuisset servitus, si ebrietas non fuisset. Quid autem dicemus de illis perditæ mentis hominibus, qui potando decertant, qui plus bibere victoriam esse arbritantur? qui tunc amplius bibunt, quum minus sitiunt? qui felices se reputant, quum aut se, aut socios vident lingua titubare et pedibus, qui tunc hominem detestantur, qui ebrietati non studet, et si ebrii non fuerint, dormire non possunt? Audiant

quid dicat Dominus per organum Sancti Spiritus Isaiam: Væ qui potentes estis ad bibendum, et fortes ad miscendam ebrietatem. Salomon ebrietatis incommoda succincta et urbana brevitate concludit dicens: Cui væ, cujus patri væ, cui vulnera, cui rixæ, cui suffossio oculorum, nonne his qui morantur in vino et student calicibus epotandis? Sequitur,

Sic faciebat Job cunctis diebus. In quo perseverantia boni operis designatur. Perseverantia hoc prærogativæ habet, quia quum omnes virtutes currant ad bravium, sola perseverantia coronatur: multum siquidem valet deprecatio justi assidua: quod in oratione Moysi manifestissime liquet. Dum enim oraret, dum manus erigeret, vincebat populus Dei: dum autem dimittebat manus, aut ab oratione cessabat, Amalech prævalebat. Ideoque Job cunctis diebus offerebat holocausta pro filiis, quia se in quotidianis conviviis peccandi materia ingerebat, oportebatque continuum esse remedium, ubi continua erat occasio et pronitas ad peccandum.

Quadam autem die quum venissent Filii Dei, ut assisterent coram Domino, adfuit inter eos etiam et Satan. Multæ sunt curiæ, et aliquis Satan semper invenitur in singulis. Est autem, qui est accusator fratrum, et bonorum depravator, occultus omnium adversarius, et quasi anguis inter anguillas, legationes frequentius injunguntur, et forte quod sibi ascribitur ad gloriam, Dei judicio ei imponitur ad laborem. Mittuntur quandoque a Domino boni Angeli, missi in ministerium propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Mittuntur etiam mali angeli ad vexationem malorum, ut fiant, sicut Propheta dicit, immissiones per angelos malos. Mittuntur et ad probationem bonorum, ad virtutis exercitium, ad augmentum gratiæ in eis, et ad gloriæ incrementum. Qua vero

fronte, qua audacia præsumit ille filius superbiæ, ille angelus apostata inter Dei filios apparere? Sed quia per superbiam cecidit, superbiendo ascendit. Superbia, inquit, eorum qui te oderunt, ascendit semper. Superbia enim natione cœlestis est, in cœlo concepit dolorem, et peperit iniquitatem, atque illuc libentius tendit, unde cecidit. Ideo nec apparet Satan inter angelos Dei, ut videat vultum ejus, in quem angeli concupiscunt, cujus faciem angeli semper vident, quia homo Deum non videbit, et vivet. Ablatus est peccator, ne videat gloriam Dei, apparet ergo Satan coram Domino, ut videatur ab eo, quem videre non potest: sicut cæcus, qui in radio solis est, et beneficio solis non utitur, et hoc solum videre permittitur, quod sibi reputat ad tormentum; torquetur enim invidia, immoritur angelorum felicitati, et prosperitati fidelium intabescit, juxta illud: Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet.

Cui dixit Dominus. Unde venis Satan? Quærit autem Dominus a Satan, quasi ignorans unde veniat: quia, sicut dicitur: Justus videtur nescire mentiri, eo quod mentiri non vult, et mendacium non attentat: sicut Dominus novit viam justorum, et viam peccatoris ignorat.

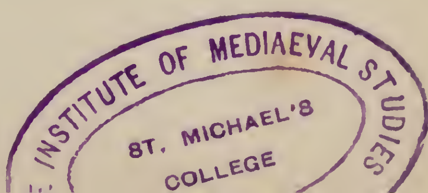
Qui respondens ait, &c. Bene dicit, circuivi; impii enim in circuitu ambulant. Adversarius siquidem noster, quasi leo rugiens, circuit quærens quem devoret, eosque libentius devorare attentat, quos vitæ sanctioris agnovit, quia scriptum est: Cibus ejus electus.

Dixitque Dominus ad eum: Nunquid, &c. A commendatione justi incipit: Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat: illasque virtutes ei proponit, quas amplius

habebat exosas, ut inimicum vehementius torqueat, et provocet ad tentandum. Vult enim Dominus servos suos fortiter tentari, ut faciat etiam cum tentatione proventum. Gaudet princeps militiæ, si militem suum cum forti adversario strenue pugnantem aspexerit. Exultat Christus, quum martyrem suum videt nunc flagellari, nunc extendi in eculeo, nunc ferreis laniari unguibus, nunc sagittis exponi, nunc membris truncari, nunc ignibus superponi. Stat martyr afflictus quidem, sed invictus, vidensque sanguinem suum ex diversis partibus corporis ebullire, non sua, sed Redemptoris vulnera attendit. Inter anxietates ergo acerrimas tripudians et triumphans, dolores corporis lacerati non sentit, quia peregrinatur a corpore. Non facit hoc stupor, sed amor: nec deest dolor, sed pro Christo contemnitur. Sic Dominus et possessiones, et personam servi sui Job malitiæ tentatoris exponit, ut per interiora et exteriora afflictus, munitus tamen a Domino a dextris, et a sinistris, et crescat in gratiam, et proficiat ad coronam.

Cui respondens Satan, ait: Nunquid frustra, &c. Quia in viro sancto Satan mala quæ accuset, non invenit, bona convertit in malum falso, et malitiose vitium ingratitudinis ei volens inferre, quem aliter non poterat depravare: quasi diceret: Nec te timet, tanquam ingratus; nec est, quare te timeat, quia vallasti eum, et domum ejus, omnemque in eo timorem, ac reverentiæ materiam abscidisti. Sciebat enim adversarius, vitium ingratitudinis esse, per quod homo Deo poterat amplius displicere. Ingratitudo enim est ventus urens, siccans fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Ingratitudo est dispersio virtutum, beneficiorum proditio, et inanitio meritorum. Homo siquidem ante passionem Christi in-

gratitudinis morbo laborabat; dicebat enim homo creatus, sed nondum redemptus; Non amplius teneor Deo, quam cæteræ creaturæ. Dixit enim, et factus sum: non plus in me, quam in aliquo brutorum animalium laboravit. Sumebat itaque humana impietas occasionem ingratitudinis de materia gratiarum. Sed obstructum est hodie os loquentium iniqua, et ideo non est ingratitudini locus. Plus enim Deus in sola redemptione hominis, quam in tota mundi fabrica laboravit. Factus est namque de Domino servus, de divite pauper, de immortali mortalis, de verbo caro, de filio Dei filius hominis. Sustinuit autem opprobria exprobrantium, passus est insidiatores in factis, contradictores in verbis, illusores in angustiis, necessitates carnis, horrorem mortis, ignominiam crucis. Illud, amantissime Princeps, excellentiam vestram rogo, et rogando consulo, ut jugiter habeatis in mente, quanta fecerit Dominus vobis. De comite in Ducem, de Duce in Regem vos extulit. Postmodum vi Reges multos et maximos cum eorum Provinciis vestræ dominationi subjecit. Et quia sunt miserationes ejus super omnia opera ejus, singulis diebus laudes, quæso, proprias et speciales gratias Altissimo referatis, de misericordia, quam vobis in vestrorum dissensione filiorum exhibuit. Recesserat a vobis caro vestra: viscera vestra erant avulsa a vobis. Omnes circumjacentes, principes et populi, omnesque vestrates fere in vestrum anhelabant exitium; erantque, sicut dicit propheta, inimici hominis domestici ejus. Verum humiliavit eos, qui est ante sæcula, deditque hostes vestros in manibus vestris, ad alligandos principes eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Ipse etiam corda filiorum convertit ad patrem, eosque ad eam subjectionem et humilitatem vestris pedibus inclinavit, ut jam non dubitent

universos pro vobis subire labores, et pro vestro honore offerre se morti. Non ergo hoc vobis ascribatis, sed Domino: nec Judaicum illud opprobrium notetur in vobis: Non fuerunt, inquit, memores beneficiorum ejus, et mirabilium ejus, quæ ostendit eis. Absit ab ore et corde vestro illa pestifera sententia, et in auribus Altissimi odiosa: Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia. Audite quid Sapiens dicat: Quanto major es, humilia te in omnibus. Et apostolus: Humiliamini sub potenti manu Dei, sub eo, per quem Reges regnant: quem nosse, vivere, cui servire, regnare est: sine cujus gratia, nec Princeps honorem, nec populus habet pacem, nec quietem religio, nec Ecclesia libertatem.

Tange, inquit, *cuncta quæ possidet*, &c. Facies Domini, misericordia ejus est. Ostende, inquit Psalmista, faciem tuam, Domine, et salvi erimus. Et alibi: De vultu tuo, Domine, judicium meum prodeat. Item, Vultum tuum, Domine, requiram. Deo itaque in faciem maledicit, qui gratiam ejus, quam in prosperitate servaverat, in rerum temporalium subtractione, aut in corporis afflictione contemnit.

Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce universa, &c. Non favore, aut prece diaboli inclinatur Dominus, ut ipsius tentationi servum suum velit exponere, sed servi sui utilitati prospicit et honori, mittens militem suum ad prælium, quem novit reportaturum de prælio gloriam et triumphum. Justissimum quidem judicium Dei est, ut ille humilium pessimus malleator, dum justos premit inter malleum et incudem, fabricet eis coronas perpetuas, et qui omnes attentat vincere, vincatur ab omnibus: et quod sanctis multiplicatur ad gloriam, ei ad ignominiam et confusionem multiplicius convertatur. Tantum, inquit, in eum ne extendas manum tuam. Possessiones Job inimico

exponit, corpus protegit Deus, corpus tamen postmodum traditurus, ex altissima dispensatione hoc faciens. Sciebat enim, quod fortius uni tentationi resisteret, quam duabus; et quod ex victoria primæ pugnæ, animus Job ad alterius tentationis tolerantiam constantius firmaretur. Non enim, sicut dicit apostolus, permittit Deus suos tentari supra id quod possunt, sed facit etiam cum tentatione proventum, ut possint sustinere. Tollitque Dominus virgam peccatorum desuper sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.

Egressusque est Satan a facie Domini. Vere egressus est, qui in veritate non stetit, qui in superbia sua corruit, qui in gratia non permansit.

Quum autem quadam die filii et filiæ ejus, &c. Opportunissimum tentationis tempus elegit, quum scilicet filios Job comedentes et bibentes invenit. Adhuc, inquit, escæ eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos. Quia comessationes sine peccato vix esse possunt, comessationibus libenter se ingerit inimicus: orationem vero et jejunium semper odit, quia genus est etiam dæmoniorum, quod non nisi oratione et jejunio expellitur. Et notandum, quod non cibum sumere, sed in cibo delectari peccatum est. Quandoque enim aliquis non minus gulosus est in vilissimis cibis, quam alius in epulis delicatis. Legitur Jonathas peccasse in gustu mellis, Esau in edulio lentis, Sodomitæ in saturitate panis. Ergo, teste Hieronymo, non cibus, sed appetitus in culpa est. Considerantur autem in cibo sumendo tria, tempus, modus, et qualitas. Tempus, ut non præveniatur hora: modus, ut sumatur cibus cum moderatione inculpata: qualitas, ut non sint cibi nimium exquisiti, aut nimium sumptuosi. Comedere post saturitatem est superfluum, ante esuriem otiosum, in

esurie licitum, post esuriem meritorium. Certe non credo in homine incolumi jejunium alicujus esse meriti, quod esuries non præcedit. Jejunare, et jejunio non affligi, non habet vim, aut meritum jejunandi. Si instant apostolorum vigiliæ, aut alia tempora, quæ necessitatem jejunandi indicant, præcedenti die implemus et ingurgitamus nos varietatibus ferculorum, atque in fraudem futuri jejunii tantum nostris ventribus inculcamus, quo sufficienter possit sustentari triduo sobrius dispensator. Non est hoc, dicit Dominus per Prophetam, jejunium, quod elegi. Sunt enim jejunia, quæ reprobavit Deus, et sunt jejunia, quæ elegit. Jejunant alii propter naturæ impotentiam: alii propter avaritiam: alii ad apparentiam: alii ad vitam æternam: alii ad corporis sanitatem. Jejunat ægrotus, ut convalescat, hypocrita ut appareat, fastiditus ut appetat, avarus ut parcat. In omnibus intentio tua, operi tuo nomen imponit. In omnibus discretio servanda est, auriga virtutum et operum, atque cogitationum optima moderatrix. Sequitur:

Quumque adhuc ille loqueretur, &c. Satan ad multiplices tentandi artes, ad varia nocendi argumenta suas astutias circumducit. Sunt enim multæ ejus astutiæ, ut apostolus dicit: Non ignoramus, inquiens, astutias Satanæ. Facit igitur damna inopinata et subita nunciari, ut Job ex continuato damnorum eventu vehementius consternatur: additque vulnera super dolorem vulnerum, ut ad cumulum supervenientis mali, præteritorum malorum memoria refricetur, et ut inveniatur iniquitas ejus ad odium, ignem de cœlo, ventos ex aere, de terris impetum producit hostilem, ut sic ille filius superbiæ, in cœlo, in aere, et in terris habere videatur aliquam potestatem. Veruntamen non ex sua, sed ex Dei potestate ad

usum nequitiæ suæ contra Job elementa movere permittitur, ut Job inter flagellorum pressuras in modum sinapis, dum plus conteritur, vehementius inardescat, et dum adversarius omnia nocendi genera experitur, in omnibus superetur.

Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta sua. Ecce flagellum sensit: unde et statim in vestimentorum scissione signa doloris exhibuit.

Et tonso capite corruens, &c. Commotum est vas pigmentarium, et dedit suavitatem odoris: contrita sunt aromata, et fragrantiam emiserunt. Afflictus est Job, et ad laudes Domini se convertit. Quamdiu fuit in die prosperitatis suæ, offerebat quotidie holocausta: in nocte vero adversitatis, canticum laudis offerre non cessat, juxta vocem Psalmistæ: In die mandavit Dominus benedictionem, et nocte canticum ejus. Et notandum, quod tonso capite in terram corruens, adoravit. In eo, quod tondet caput, quod in terram corruit, quod adorat, notatur humilitas, quæ in Job præcipue commendabilis erat, in habitu, in opere, in affectu. Non est novum, quod tondentur Clerici, quod in capite coronantur. Exemplum tonsuræ habemus in Job; exemplum coronæ habemus in Christo, qui spineam coronam in signum humilitatis gestavit in capite suo. Quidam etiam gentiles Petro apostolo caput rasisse dicuntur in Christi opprobrium et contemptum: quod tamen ipse, non immemor spineæ coronæ Christi, patienter et prompta voluntate sustinuit. In hujus humilitatis memoriam Priscilla et Aquila seipsos, sicut in actibus apostolorum legitur, totonderunt. Paulus etiam totondit se in Cenchris. Tondet itaque se Job in signum humilitatis; considerans se conteri et humiliari flagellis, amplius se humiliat, et manum adjuvat flagellantis. Nudus, inquit, egressus sum de utero

matris meæ, et nudus revertar illuc. Ad memoriam reducit Job humanæ conditionis miseriam, ut hoc ipsum ad solatium ei cedat, quod quandoque nihil habuit: sciatque non esse de rerum temporalium amissione dolendum, quæ et cito acquiruntur, et citius evanescunt. Homo de terra conditus, in terram revertitur, sicut in Genesi dictum est primo homini: Cinis es, et in cinerem reverteris. Quod ideo dictum fuisse credimus, ut quamdiu homo militat in hac vita mortali, imo in hac morte vitali, recordetur originis suæ, et memoriter teneat, unde veniat, aut quo vadat. Terra, terra, terra, audi sermones meos, dicit propheta. Propheta tertio vocat hominem terram, quia homo tripliciter terra est. Terra est, quia de terra creatus est. Terra est, quia in terra conversatur. Terra est, quia in terram revertetur. Terra est creatione, terra est conversatione, terra est morte. Terra est natura, vita, et sepultura. Et quia terra hic tertio iteratur, ideo sponsus replicat Sunamiti tertio, ut de terra dissimilitudinis ad terram viventium revertatur. Revertere, revertere Sunamitis: revertere, revertere, ut intueamur te. Revertere de terra dissimilitudinis; revertere de terra peccati: revertere de terra miseriæ in terram libertatis: revertere in terram gratiæ, et in terram gloriæ. Infelix ego homo, unde potest obrepere misero homini elationis occasio, qui de immundo conceptus est semine, et iterum immundissimus pulvis fiet? Cuidam sic quærenti a quodam philosopho: quid fui, quid sum, quid ergo? Legitur philosophus respondisse: vile sperma, saccus stercorum, cibus vermium. Audiant, quæso, et firmiter hoc verbum retineant milites, qui de viribus suis, aut de sua pulchritudine gloriantur. Certe non possemus credere miseriam corporis nostri esse tantam, nisi hoc expe-

rientiæ liber oculata fide assidue nos doceret. Videmus enim viros strenuissimos armis, mulieres elegantissimas forma, Principes potestate terribiles tota die mori, et terræ infodi: ut quod terra fuerat, revertatur in terram. Ille, sub quo hodie fremit mundus, quem tremunt populi, et quem provinciæ alienæ formidant, si hodie moriatur, infra breve tempus redigetur in vilissimum pulverem, flatuque levissimo poterit exsufflari. Ubi est nunc Julius Cæsar? ubi est Alexander magnus? ubi Carolus magnus? nisi quia Carolus optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eo. Alii in perpetua tormenta sunt damnati, sicut scriptum est: Potentes potenter tormenta tolerabunt. Veruntamen, quia Carolus in Christum credidit, licet in juventute sua graviter deliquisset, delicta tamen juventutis suæ per confessionem et pœnitentiam lavit: et in vespera vitæ suæ conversus ad Dominum, seipsum Deo sacrificium obtulit vespertinum. Attende, prudentissime Princeps, quia jam advesperascit tibi: jam enim vitæ tuæ dimidium, aut amplius peregisti. Considerabat rex Ezechias, quod diutissime vixerat in peccatis, et quod recta via festinabat ad inferos, ideoque dicebat: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Et subjunxit: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Vade, et tu fac similiter. Deterreat te quorundam Principum sinistra opinio: de quibus dicitur, quia quanto magis senuerunt, tanto amplius vanitatibus, et illecebris hujus mundi, et lasciviæ corporis indulserunt. Adimpleatur, quæso, in vobis illa prophetia Merlini. Erant vagi in initio gressus ejus, sed finis ad superos convolabit. Si peccasti, quiesce: quia optimus pœnitendi modus est, a peccato cessare. In animo tuo forte ordinas et disponis: Adhuc ludam, adhuc expectabo, et diffe-

ram, donec sim ætate maturior, et impotentior ad peccandum. Dic, quæso, quæ gratia tibi debetur a Domino, si tunc desistis a peccato, quum peccare non possis? Festina, quæso, bene agere; non differas, non expectes. Verbum prophetæ est de populo obstinato: Populus hic dicit: nondum tempus est ædificandi domum Dei. Et alibi: Satiabor in iniquitatibus meis, et quum repleta fuerit anima mea malis, considerabo vias meas. Illud volo, et consulo, ut hanc jactantiam habeas apud Deum semper, et hoc ei semper possis objicere, te pro amore illius singulis diebus aliquod omisisse peccatum. Duo sunt, quæ hominem mirabiliter a peccato conservant: scilicet, frequens confessio, et frequentior disciplina. Veruntamen quidam ita teneri et delicati sunt, et ligati consuetudine peccandi, quod non minus abhorrent sacerdotem, quam latro judicem. Quid dubitas, modicæ fidei? Times, quod peccata tua Dominus non dimittat? nonne manibus suis ea cruci affixit? Ipse passus est pro peccatoribus, non pro justis. Audi quid propheta dicat ad Dominum: Dixi confitebor, et tu remisisti impietatem peccati mei. Si peccatum tuum aperias, dicit Dominus, Ego illud operio: si agnoscis, ignosco: si accusas, excuso: si te judicas et condemnas, te nec judico, nec condemno. Quod si vosmetipsos judicaretis, dicit apostolus, non utique judicaremini. David adulter, homicida, et proditor, arguente illum Nathan propheta, quia peccatum suum humiliter recognovit, audire meruit: Transtulit a te Dominus peccatum tuum. Saul vero, quia Samueli ipsum arguenti superbe respondit, audivit: Transtulit a te Dominus regnum tuum. Ab altero peccatum, ab altero translatum est regnum. Hæc ideo moneo, et consulo, ut exemplo beati Job sitis memor conditionis vestræ. Nudus

enim intrastis, et nudus exibitis: quia dives quum interierit, non sumet omnia, et non descendet cum eo gloria ejus. Illud solum vobiscum reportabitis, quod in cœlestes thesauros per manus pauperum præmisistis. Sequitur:

Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Job mel miscet absynthio; persecutioni gratiam et benedictionem, ut in gratiarum actione persecutionis amaritudo dulcescat: nec tantum fiat potus cum lacrymis in mensura, sed afflictionis absynthio, et melle gratiarum nectar acceptabile condiatur. Potasti nos, dicit propheta, vino compunctionis, sive tribulationis: sed huic vino Job de torrente voluptatis apponit: et quasi utatur verbis apostoli dicentis: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis. Et: Quando infirmor, tunc fortior sum. Firmat animum suum ad omnium malorum tolerantiam, et de suis angustiis gloriatur. Legitur quod Aod filius Gera, ambidexter utraque manu pugnabat, cujus expressam similitudinem Job gerit, quia non minus sinistra pugnabat, quam dextra: fortis in prosperis, fortior in adversis. Talis erat apostolus, sciens abundare, et penuriam pati, glorians in infirmitatibus suis, incedens medius per infamiam et bonam famam, per gloriam et ignobilitatem, adversa sine murmuratione sustinens, et faciens in omnibus de necessitate virtutem. Sequitur,

In omnibus his non peccavit, &c. Stulte loquitur contra Deum, qui dicit se a Domino citra suorum meritorum exigentiam flagellari; et quasi suam allegans innocentiam, superbe accusat justitiam flagellantis.

Cap. II. *Factum est autem, quum quadam die venissent Filii Dei, &c.* Tacet Satan de damnis, quæ intulerat viro sancto, et de constantia, quam invenit

in eo. Victum enim et confusum se reputat, dum hominem, quem ad maledicendum Deo damnis et doloribus instigabat, eidem dare benedictionem et hostiam laudis offerre considerat.

Et dixit Dominus ad Satan, &c. Dominus sui militis virtutes enumerat, adjiciens super omnem laudem ejus, atque in opprobrium et ignominiam tentatoris, malitiam ipsius eidem latenter insinuat: quasi dicat, Innocentiam, quam amisisti, dum esses in cœlesti beatitudine, in splendoribus Sanctorum, et angelorum dignitate, homo licet naturæ fragilis, et miseræ conditionis, etiam in afflictione servavit. Sic Dominus diabolo prudenter et urbane illudit: Draco iste, Domine, est, quem formasti ad illudendum ei. Illuditur ei a te, ab homine, et ab angelo. A te, dum ei permittis nocere homini, ut nocendo proficiat. Illuditur vero ab homine, quia dum eum plus debilitat, invenit fortiorem. Illuditur ei ab angelis, quos considerans sublimes in gloria, abundantes in gratia, fulgentes in claritate cœlesti, divinis laudibus resultantes, recordatur unde ceciderit, et de aliorum gaudiis ingemiscens ira et livore tabescit. Sequitur.

Tu autem commovisti me, &c. Id est, sine causa, scilicet, non præcedentibus peccatis in eo, quæ flagellum tantæ adversitatis exigerent; vel, frustra, quantum ad propositum tuum: in eo enim es ei utilis, in quo nocere intendis. Tu autem commovisti me. Non est credendum, quod Satan commoverit Deum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et sicut Osee dicit, Ego Deus, et non mutor. Sed commutatio Dei, flagellum ipsius est. Flagellat autem Dominus, in furore, in ira, in misericordia. In furore flagellavit diabolum: in ira hominem; ambo enim iniquitatem meditati

sunt: ambo affectaverunt extollentiam: ille potentiæ, iste scientiæ. Flagellavit Dominus diabolum in furore, quem sine spe reparationis de cathedra pestilentiæ, quam ad Aquilonem erexerat, degradavit. Vidi, inquit, Satanam tanquam fulgur cadentem de cœlo. Cujus ideo Dominus non miserebitur, quia est inventa iniquitas ejus ad odium. Flagellavit in ira hominem, dum eum de voluptatibus paradisi ejecit; veruntamen quia per se non cecidit homo, sed alio instigante, quia impulsus eversus est, constituit ei Dominus tempus miserendi ejus, et licet eum flagellaret in ira, iratus tamen misericordiæ voluit recordari. Flagellum furoris, et flagellum iræ plurimum timendum est, quia utrumque gravissimum. Calcavi eos, dicit propheta, in furore meo, et calcavi eos in ira mea. Et Psalmista utrumque abhorrens et timens dicebat: Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Tertium flagellum est misericordiæ, quando, scilicet, ad vitæ probationem, ad profectum virtutum, ad augmentum coronæ corpus affligitur hominis, aut bona temporalia subtrahuntur. Hoc flagello flagellat Dominus omnem filium quem recipit. Ego, inquit, quos amo, arguo et castigo. Hoc flagello percutiebat Dominus filios Israel, quando peccabant in adinventionibus suis, et erat eis etiam inter flagella propitius. Deus, inquit Psalmista, tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum. Dulciora sunt vulnera diligentis, quam blanditiæ adulantis. Utinam corripiat me justus in misericordia, et increpet me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Peccatoris oleum est mollities adulantium. Molliti sunt, inquit, sermones eorum super oleum, et ipsi sunt jacula. Video eos, qui virgam saltem blandæ et secretæ correptionis exercere debuerant, adulatores

fieri, et olei venditores. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur, et consensu eorum ad deterius excitatur: idcirco ego gemens, et oculus meus deducens aquam. O impudentissimi canes non valentes, imo non volentes latrare, usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis? Faciem quidem peccatoris sumere, est, se permissione et assensu peccantibus conformare. Scitis, quare peccata hominum non corrigitis: apostolus certissimam assignat causam et physicam hujus rei: Propterea, inquit, non corripitis, quia eadem sæpius agitis.

Cui respondens Satan ait, &c. Pellem pro pelle dat, qui unum membrum pro alio membro digniore læsioni exponit: ut quum aliquis brachium sinistrum objicit gladio venienti, ne in capite vulneretur: quasi dicat Satan: Job omnia damna exteriora patienter et æquanimiter sustinet, quia, ne gravius flagelletur interius, timet. Mavult damnis exterioribus affici, quam ad vitæ periculum in corpore flagellari. Ex hoc non solum pellem animalium, sed etiam filiorum dabit homo pro anima sua, id est, pro vita. Quandoque vocamus animam partem hominis digniorem, quæ post diem judicii cum corpore glorificabitur, aut cum corpore mortificabitur in æternum. De ista dicitur: Benedic anima mea Domino. Et: Adhæsit anima mea post te. Et hujusmodi. Quandoque etiam vocamus animam corporis vitam, sicut in Evangelio legitur: Qui odit animam suam in hoc mundo, propter me, inveniet eam, id est custodiet eam, et qui amat animam suam in hoc mundo, perdet eam. Certe bonum est unicuique hic perdere animam suam, ne perdatur. Malo animam meam perdere, ut custodiam, quam custodire, ut perdam. Hujus sententiæ magister erat ille rerum

optimus æstimator Paulus apostolus, qui quum paratus esset, non solum alligari in Jerusalem, sed mori pro nomine Jesu, dicebat: Non facio animam meam pretiosiorem quam meipsum. Nudius tertius vidi quendam discipulum hujus sectæ; Gerardum nomine, Carthusiensis ordinis fratrem. Iste super omnia desiderabilia sua jam per septennium desideraverat mori, cupiens exire de carcere, et de vinculis hujus carnis, sicut dicit propheta, Educ Domine de carcere animam meam. Confidens itaque de meritis suis, sed amplius de misericordia redemptoris, cupiebat dissolvi, et esse cum Christo. Certe non minus exosam habebat vitam præsentem, quam nos miseri mortem: non minus abhorrebat vivere, quam nos mori. Singulis noctibus in principio vigiliarum surgebat, imo anticipabat vigilias noctis. Ego, et quidam alii, qui eramus cum eo, dabamus requiem temporibus nostris, et oculis nostris dormitationem: ipse autem pernoctabat in oratione, semper tamen cum fletu et gemitu. Vix aliqua hora comedebat panem sine lacrymis, sed et poculum suum cum fletu miscebat. In omni opere suo suspirabat ad Christum, despiciens terram, suspiciens cœlum, utens mundo, quasi non utens, et inter utenda et fruenda quodam intimo sapore discernens, transitorie transitoriis utebatur, et æterna quodammodo quasi æterno amplectebatur affectu. Vere quasi æterno; quia quædam æternitatis imago, est, constans et firma et inconvulsa mortis æqualitas. Et licet laicus esset, et literas non novisset, habebat tamen scriptam in corde suo digito Dei scientiam vitæ et disciplinæ. Sane docuerat eum, qui docet hominem scientiam: et utinam litterati omnes sic essent docibiles Dei, et infudisset illis gratia, quod non contulit disciplina. Deum testor: non minus circumspecte et sane de articulis Fidei

Christianæ respondebat, quam si maximam vitæ suæ partem in Scholis Parisiensibus expendisset. In schola siquidem illius eruditus fuerat, qui docuit et inflammavit apostolos. De quo legitur: quia ignis ejus in Sion, et caminus ejus in Jerusalem. Erat itaque conscholaris apostolorum, et illius, qui dicit, De excelso misit Dominus ignem in ossibus meis, et erudivit me. Sic loquebatur, quasi sermones Dei: habebat enim semper ad manum verba vitæ. Discant, quæso, nostri Legistæ, quid eis ad salutem animæ confert, ille civilis et picturatus loquendi modus, ille Babylonius calix, quo inebriantur peccatores terræ? illæ Principum leges, quibus ego infelix aliquando militavi. Usus tamen earum vitæ hominum utilissimus esset, nisi bonitate ipsarum abuteretur humana malitia. Unus est Rex, et illius vera est lex: lex immaculata, convertens animas, et sapientiam præstans parvulis. Ipsa parvulis, et magnis et mediocribus se conformat, condescendit necessitatibus pauperum, anxietatibus oppressorum, turbationibus tristium, culpis delinquentium. Suavissima est perfectis, compatiens imperfectis, mediocribus mitis, tolerabilis delicatis, fortioribus sufficiens, moderata infirmis, humilibus blanda, pœnitentibus misericors, severa perversis, bonis optima. Lex ista instruit, et informat ad vitam. Sapientia vero hujus mundi stultitia est apud Deum. Et quid profuit Aristoteli et sequacibus ejus mundanæ philosophiæ ventosa loquacitas? Inflati sæculari scientia Deum Sabaoth ignorabant. Ab ipso erant, sed non cum ipso: per ipsum vivebant, sed non ipsi: ex ipso sapiebant, sed non ipsum. Sapientia ergo mea et philosophia, sit philosophia fratris Gerardi, qui nihil habebat aliud in ore, et in corde, nisi Jesum Christum. Philosophia mea sit Philosophia Pauli, qui constantissime affirmabat

se nihil aliud scire, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum. Sequitur,

Alioquin mitte manum tuam, &c. Quasi diceret: Job sustinet omnia patienter, et Deo in omnibus benedicit, dummodo in suo corpore non lædatur. Alioquin, quasi dicat, si hoc non credis, hoc ipsa experientia te docebit. Mitte ergo manum tuam, et tange os ejus, et carnem, id est, flagella, et afflige eum in corpore: et videbis, quod in faciem benedicet tibi. Attende, quam malitiosus, quam impudens, quam temerarius sit angelus ille apostata. Vide quam malitiose subversionem hominis machinetur: quam impudenter mentiatur iniquitas sibi, et quam temere id eventurum Domino promittat, quod Dominus aliter evenire disposuit.

Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in, &c. Permittit Dominus inimicum desævire in hominem innocentem, ut secundo victus, majori ignominia confundatur, et homini afflicto cumulatius cedat ad gloriam repetita victoria. Dicit ergo Dominus: Ecce in manu tua est, veruntamen animam ejus serva. Licet Job esset una ovium, de quibus Dominus dicit, nullus eas de manu mea eruet: eum tamen in manu adversarii ponit, sed positum non relinquit. Suum ergo militem deserit, quem deserendo custodit. Eum deserit, ut tentetur; eum vero custodit, ne tentatione vincatur. Ecce, inquit, in manu tua est, veruntamen animam ejus serva, id est, serva, ne in animam illius aliquid attentare præsumas. Quum multæ sint tribulationes justorum, per multas tribulationes oportet ingredi regnum Dei. Torquentur corpora Sanctorum, sed animæ non turbantur. Concutitur laterna lucens, nec lucerna extinguitur: trituratur palea, nec læditur granum. Thesaurus, quem portamus in vase fictili, fracto vase non perditur. Posito itaque cor-

pore Job in manu hostili, et tormentis exposito, anima conservatur indemnis. Justorum autem animæ in manu Dei sunt, et non tangit illos tormentum malitiæ. Sequitur:

Egressus igitur Satan, &c. Superbus hostis vulnerat virum sanctum: sed tu, bone Jesu, vulnera quæ infligit reflectis in eum. Humiliabis sicut vulneratum superbum, in brachio virtutis tuæ, et revertetur iniquitas ejus in sinum ipsius. Erit adhuc, quando conteres arcum ejus, et confringes arma et scutum, et combures igni. Satan siquidem virum justum in corpore vulnerat, quem libentius in anima vulneraret: utinam, Domine, vulnera, quæ habeo in anima, haberem in carne, et sanata esset anima mea. Fac, Domine, in bona voluntate tua, ut animam meam sanes a vulneribus suis. Sana Domine animam meam, quia peccavi tibi. Quandoque vulneribus animæ meæ adhibui pœnitentiæ medicinam, et beneficio confessionis et satisfactionis in cicatrices obducta sunt vulnera: postmodum vero me per insipientiam meam recidente in idipsum, et ad vomitum revertente recruduit dolor, et periculosior, quam prius, recidivavit infirmitas, poteramque dicere cum Propheta: Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ. Me vero recurrere oportebat ad consuetæ suffragium medicinæ, ad eum qui sanat omnes contritos corde, et alligat contritiones eorum. Ipse enim est pater misericordiarum, et misericordiæ ejus non est finis. Scio quia præstabilis est super malitia, et major est ejus misericordia, quam iniquitas mea. Nemo tot vulneribus in anima sauciatus est, nemo tot afflictus ulceribus, quem non sanet serpens noster æneus, si ad eum mentis nostræ oculus convertatur. Pone quod laboret quis multiplici vitio, sit superbe elatus, sit inaniter gloriosus, sit avaritia con-

tractus, ambitione exæstuans, ad iracundiam præceps, ad odium pertinax, libidinibus sordens, tabescens invidia, detractioni studens, frontis attritæ, infrunitæ mentis, linguæ prodigus, fictus, et gulæ indulgens, sit turbator pacis, suspiciosus, incentor odii, simulator, et duplex in verbis, operibus inhonestus, litium seminator, molestus sociis, onerosus proximis, accusator fratrum, proditor, adulator, contemptor Ecclesiæ, oblitus Dei, immemor animæ suæ, et in reprobum sensum datus, sit aliquis tot afflictus vulneribus, vulnera etiam vulneribus, et iniquitatem iniquitati apponat, tanquam debitor inconsultus, qui semper ære alieno se onerat, donec obruatur usuris, sicut scriptum est: Mutuabitur peccator et non solvet; tamen si ad redemptorem suum cum lacrymis revertatur, Dominus ex iniquitatibus et usuris redimet animam ejus: quoniam apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio. Ipse enim est qui dicit: Quacunque hora peccator ingemuerit peccatum suum, vita vivet, et non morietur. Ipse est, qui propter vulnera nostra vulneratus est; qui omnia vulnera nostra sanare velit, et possit, et noverit. Ipse non horruit latronem pendentem in cruce, non lacrymantem peccatricem, non Chananæam supplicantem, non adulteram deprehensam, non negantem discipulum, non sedentem in telonio, non publicanum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores suos. Sequitur:

Qui testa saniem radebat, &c. Testa saniem radere, est per pœnitentiam et disciplinam suas iniquitates abstergere. Per testam enim, quæ aspera est, significatur pœnitentiæ asperitas, et austeritas disciplinæ. Testa quidem, quæ terra sine humore est, figurat animam peccatricem, quæ nec rore cœlesti compluta est, nec humore caritatis imbuta, sicut

propheta dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Item: Aruit tanquam testa virtus mea. Sedens itaque in sterquilinio testa saniem radit, qui recordatur miseræ et immundæ originis suæ, recolit quia de immundo conceptus semine, de putredine genitus, dabitur vermibus in cibum, et putredo in putredinem revertetur, sicut noster athleta commemorat de seipso, dicens: Qui quasi putredo consumendus sum, et sicut vestimentum, quod comeditur a tinea. Frequenti siquidem recordatione nostræ miserrimæ conditionis raditur sanies interioris vulneris, et male operandi voluntas abscinditur.

Dixit autem illi uxor sua: &c. Adversarius, qui beato Job, et filios, et possessiones abstulerat universas, suam ei reliquit uxorem, non ad solatium viri, sed ad suæ consummationem malitiæ: ut per fœminam vinceret, quem persecutione non vicerat, et quod verberibus non poterat, verbis mulieris efficeret. Non videbatur ei liberior, et opportunior nocendi occasio, quam per familiarem inimicum et domesticum proditorem. Scriptum est enim: Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Sciebat, quod natura mulieris, quanto fragilior est, tanto flexibilior ad culpam, et ex quadam depravatione innata proclivior ad nocendum. Hujus autem rei fidem ei faciebat plenissimam frequens rerum experientia, et multiplicitas exemplorum. Per fœminam Joseph incarceratus est, Naboth occisus, Sanson vinculatus, Isboseth interfectus, Salomon factus apostata, David homicida et proditor, Sisara clavo confossus, præcursor et Baptista Domini decollatus. Salomon malitiam mulieris vehementius exprimens, Melior est, inquit, iniquitas viri, quam mulier bene faciens. Per fœminam mors intravit; et quum per Filum Dei ordinata esset nostra redemptio, præsentiens hostis, quod in

morte Christi nostræ redemptionis dispensatio implebatur, salutem totius humani generis per fœminam machinatus est impedire. In uxore itaque Pilati, visiones deceptorias, et phantasticas illusiones immisit, ita ut Pilato mortem Christi dissuadendo mandaret: Nihil tibi et justo illi: Hodie enim per visum multa passa sum propter eum. Sequitur:

Qui ait ad illum, &c. Nunc apponit inimicus stipulas tentationum, ut incendat flammis iracundiæ domum Dei: nunc australem flatum, nunc ventum turbinis et vexationis immittit: confirmat autem justos Dominus, et in electis suis mittit radices, ut secure ventum tentationis excipiant, ne evellantur. Job itaque arma inimico tollit, ut fiant ei arma virtutis. Unde et uxorem corripit, ut subjectam, et correptam erudit ad salutem. Si bona, inquit, suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? ac si dicat: æquo animo toleranda est correptio Creatoris, qui pro beneplacito suo et prospera largitur, et adversa immittit. Non possum juste conqueri de justitia ejus, cujus misericordiam expecto, et cujus misericordia me prævenit. Deus meus, dicit Psalmista, misericordia ejus præveniet me, et misericordia ejus subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ. Non abstulit bona, nisi ea quæ contulit. Si exinaniti, et pauperes facti sumus, speramus in eo qui spes nostra est, quia replebimur in bonis domus suæ. Fatua mulier, quid scis, si convertatur Deus, et ignoscat, et relinquat post se benedictionem? Jucunditatem et exultationem thesaurizat Dominus super eos, quos affligit: et sicut est ad flagella severus, sic est ad remedia mansuetus; quemadmodum sponsa in Canticis dicit: Amicus meus bibit vinum cum lacte, id est, severitatem exercet cum mansuetudine. Sequitur:

In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

Dupliciter peccamus labiis, aut quum tacenda dicimus, aut dicenda tacemus. Job vero nihil adversus Dominum superbe respondit, quia uxorem perversa suadentem corrigendo et erudiendo cohibuit. Considerans itaque Satan, quia Job non vincitur rerum temporalium damnis, nec prolis orbitate, nec suggestione uxoris, excitat tres amicos illius, ut eum afficiant contumeliis, quatenus ad iracundiam provocatus in verba malitiæ prosiliat, et Dominum universitatis offensus offendat.

Igitur audientes tres amici, &c. Beatus est, Domine, cujus est auxilium abs te. Non enim turbatur contumeliis, non injuriis frangitur, non vincitur damnis, nec abducitur blanditiis, nec fallaciis seducitur, nec angustiis superatur: contemnit siquidem omnia adversa, quæ accidunt in hoc mundo: ponens se in salutari, et fiducialiter agens in eo. Et notandum, quod licet amici Job ei verbis insultaverint contumeliosis, credendi sunt tamen ex ignorantia potius, quam ex malitia hoc fecisse. Esset enim reprehensibile in viro tam prudenti et sancto, iniquos habere et contumeliosos amicos: quum omni viro honesto abominanda sint consortia iniquorum. Qui enim tangit picem, inquinabitur ab ea. In Paralipomenon libro, Josaphat, qui de anteacta vita multis attollitur præconiis, de Achab Regis amicitiis increpatur. Impio, inquit, præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia conjungeris: ideoque iram Domini merebaris: nisi quia bona opera inventa sunt in te, eo quod de terra Juda lucos abstuleris. Tradunt plerique, quod Eliphaz ex filiis Esau Themanorum Princeps fuerit, Baldad Sauchæorum tyrannus, Sophar Minæorum Rex. Venientes autem ad consolationem amici, elevantes oculos exclamant et plorant, sparguntque pulverem super caput in cœlum, et sedentes cum eo

septem diebus et septem noctibus non loquuntur ei verbum, exhibentes in omnibus doloris faciem, et compassionis affectum. Ad hoc enim, ut consolatio afflictorum dolorem relevet, flere cum flentibus, et dolentibus condolere oportet. Septem diebus continue tacent, postmodum multiloquio affluentes. In quo notatur, quod hi plerumque, qui tardius loquuntur, ex quo incipiunt, verbis finem imponere non noverunt. Quia sicut quidam Sapiens dicit, Censura silentii nutritura est verbi. Quidam per amicos Job, qui eum incitant ad peccandum, intelligere volunt vanas cogitationes nostras, carnis desideria, et illecebras hujus mundi. Hæc enim et nobis assistunt familiariter, et multipliciter blandiuntur. Vanæ siquidem cogitationes statum animæ speculantis et contemplantis Deum dissipant et confundunt; unde et unus amicorum istorum merito vocatur Sophar, id est, dissipatio speculæ. Desideria vero carnis, quæ militant adversus animam, novum hominem, qui secundum Deum creatus est, omnino mortificant, ut anima totius novitatis oblita, solam sapiat vetustatem. Unde et secundus amicus vocatur Baldad, quod interpretatur, vetustas sola. Anima itaque, dissipato et turbato in eo judicio rationis, carnis desideriis invalescentibus, Deum contemnere incipit. Peccator enim, quum venerit in profundum vitiorum, contemnit. Unde et tertius amicus vocatur Eliphaz, quod interpretatur, contemptus Dei. Istos amicos, aut potius domesticos inimicos, viri religiosi, et qui vitam vitæ arctioris aggressi sunt, frequenter experiuntur. Evenit enim quandoque, dum aliquis contemplationi devotius vacat, muscæ morituræ suavitatem unguenti perdant, quia vanæ cogitationes turbantes quietem contemplationis obrepunt, et mediantibus carnis desideriis suscitant amorem sæculi, Dei-

que contemptum. Religiosus itaque, qui paulo ante in cœlum desideriis anhelabat, quem inflammabat caritas, quem sancti Ordinis observantia delectabat, paulatim incipit cœlestium oblivisci, cogitare quæ mundi sunt, et contemnere quæ Dei sunt. Turbatur in eo judicium rationis, occupantur semitæ consilii, obducitur lumen cordis, refrigescit devotio, libertas spiritus evanescit, lentescit animæ vigor, sopitur ratio, confunditur intellectus, fervor ordinis defervescit. Solicitat miserum paupertatis timor, vana spes decipit, trahit ambitio, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur spes vitæ longioris, blanditur voluptas, allicit mundus, fallit securitas, revocatur antiqua consuetudo, dissimulatur lex, abjudicatur jus, fas proscribitur, derelinquitur timor Dei, dantur impudentiæ manus, et attentatur saltus ille apostata, saltus ille ignominiosus et turpis de excelso in abyssum, de throno in sterquilinium, de cœlo in cœnum, de paradiso in infernum, de claustro in sæculum. Nihil dico in suggillationem Monastici Ordinis, quem sanctissimum reputo, sed erubescat, quæso, Religiosus deterior esse in claustro, quam in sæculo fuerit; non resumat, quod evomuit, nec mundum repetat, quem reliquit. Erubesce Sidon, ait mare: Verbum Isaiæ est, id est, erubescat claustralis vitæ nequioris esse in claustro, quam dum inter fluctus hujus sæculi versaretur. Sequitur:

CAP. III. *Post hæc aperuit Job os suum, &c.* Duo sunt modi maledictionum, Primus fit consideratione justitiæ: secundus livore vindictæ. Primus modus licitus est; secundus prohibitus. Secundum primum modum dicit Dominus Adæ: Maledicta terra in opere tuo. Et Abrahæ: Maledicam maledicentibus tibi. De secundo maledicendi modo dicit apostolus: Nolite maledicere. Et: Maledici regnum Dei non possidebunt. Maledicit itaque Job diei

nativitatis instinctu rationis, et justitiæ motu, non zelo ultionis, aut alienæ injuriæ appetitu. Est enim nativitas hominis damnata, est nativitas justificata, et est nativitas beata. Prima hominis nativitas naturæ est: secunda gratiæ: tertia gloriæ. In prima est peccatum: in secunda meritum: in tertia præmium. Prima est, ut quis vivat, secunda ut juste vivat: tertia ut beate vivat. Maledicit itaque Job primæ nativitati suæ, in quo homo conceptus est per culpam, genitus ad miseriam, natus ad pœnam. Divinæ siquidem animadversionis antiquum judicium sequens, conditionem humanæ naturæ damnatam a mundi exordio, in se damnat, non ut maledicat creaturæ Dei, aut diei, quæ jam in rerum natura non erat, sed ut se merito afflictum secundum æquitatem divinæ sententiæ recognoscat. Et quia de beneplacito vestro est, invictissime Princeps, ut vitam sancti Job succincta et expedita brevitate perstringam: verba ejus, et responsiones amicorum, atque occulta in eis sacramentorum involucra prætermitto, veritus, ne delicatas excellentiæ vestræ aures productiori sermone offenderem, si illud immensum pelagus attentarem. Beatissimus quidem Papa Gregorius in moralibus suis ad unguem universa explanat: nec dubitandum est, quin tractatum illum digitus Dei scripserit in corde illius, qui eundem quodam Angelico loquendi modo, et columba prædictante in publicum promulgavit. Restat itaque diffusi operis prolixitatem succingere ad compendium, et recisiore verborum excursu misericordiam Altissimi recensere, quam in servo suo Job multipliciter exhibuit; peccatum, quod adversus Job amici ejus commiserant, ejus oratione indulgens, sanans vulnera, dolores mitigans, auferens tentationes, bona temporalia multiplicans, producens vitam, restaurans filiorum damna, et pulchriores atque meli-

ores filias recompensans. Et hoc est, quod circa finem libri textus historiæ sub verborum paucitate declarat.

Cap. XLII. *Dominus autem benedixit novissimis Job, &c.* Job processerat in diebus suis, et in miserrimam deciderat paupertatem. Adhuc tamen multiplicabitur in senecta uberi, quia secundum multitudinem dolorum in corde ejus lætificaverunt consolationes tuæ, Deus, animam ipsius. Dies enim super dies ejus adjicies, et appones paupertati divitias, et dierum longitudinem senectuti. Quique terrigenæ et filii hominum, audite, quam magnificata sit misericordia Domini super nos. Si enim Job et aliis servis suis temporalia bona Dominus duplicavit: sperandum est in eo, qui spes nostra est, quia tempore gratiæ pleniore mensura suam nobis gratiam largietur. Mensuram, inquit, plenam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabit in sinum vestrum. Mensura Domini sine mensura, et modius ejus sine modo est. Hac mensura mensurabit discipulis suis dicens: Qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut domum, aut agros propter me, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. Vis videre, quomodo exuberat, et supereffluit hæc mensura? Misericordiæ ejus non est finis, et misericordia ejus permanet in æternum et ultra. Sequitur:

Vixit autem Job post hæc, &c. Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, filium, imo servum ab exilio miseriæ revertentem, et læva supportat, et dextera complectitur: et in temporalibus eum sustentans, et promovens ad æterna, ut possit cantare cum sponsa: Læva ejus sub capite meo, et dextera ipsius amplexabitur me. Per dexteram siquidem significatur æterna vita, sicut propheta commemorat: Delectationes in dextera tua usque in

finem. Una itaque manu Dominus servo suo Job accumulans divitias et honores, altera longitudinem dierum apponit; quia sicut scriptum est: In læva ejus divitiæ et honor, et in dextera ejus longitudo dierum. Et nota quod dicit: Post flagella hæc. Ex magna nimirum divinæ gratiæ dispensatione præcessit afflictio, ut post mœrorem gaudium, post naufragium portus, post laborem requies, dulcedo post amaritudinem, post persecutiones prosperitas gratius arriderent. Porro ideo super dorsum justi, qui positus est inter malleum et incudem, de permissione divina fabricant peccatores, ut post dies malos, quibus afflictus et humiliatus est, plenior lætitia subsequatur, sicut propheta dicit: Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. Juxta Sapientis verbum: Ante ruinam exaltatur cor: et e contrario gloriam præcedit humilitas. Humilitas enim via est ad exaltationem, dolor ad gaudium, persecutio ad felicitatem, ad risum gemitus, mors ad vitam. Flagellat itaque Dominus suos, ne flagellentur in posterum: et temporaliter eos punit, ne æternaliter puniantur. Legitur in libro Regum, quia quum Salomon ædificaret templum Domini, lapides omnes extra tunsi fuerunt, ut in ædificatione templi sine sonitu mallei ponerentur. Sancti enim per flagella tunduntur temporaliter, ut in ædificio cœlestis Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas sine flagello disciplinæ, sine pœnitentiæ gemitu caritatis glutino uniantur. In alia siquidem vita inter ardores sempiternos non est locus veniam promerendi, quia in inferno nulla est redemptio; nec homini in peccatis mortuo relinquitur hostia pro peccato. Christus semel mortuus est, jam non moritur, non crucifigitur iterum, sanguisque quem in remissionem peccatorum semel fudit, iterum non fundetur; nec bibent ex eo

omnes peccatores terræ, quia ex quo de terra exempti sunt, si culpam secum detulerint mortalem, neque mors, neque sanguis Christi proderit eis ad salutem. Sequitur:

Et vidit filios suos, &c. Universas felicitates hominum mors concludit, quia quum prædicaveris fidem Abrahæ, pietatem Joseph, caritatem Moysi, fortitudinem Sansonis, zelum Phinees, virtutem David, Elizæi miracula, prudentiam et divitias Salomonis, semper extrema gaudii luctus occupat, finemque historiæ finis hominis facit, atque omnium una est conclusio: Et mortuus est. In eo autem quod senex et plenus dierum mortuus est Job, notandum est quod quidam moriuntur dierum vacui, quidam pleni. Vacuus dierum moritur, qui in vita sua vanitatibus hujus mundi inserviens vitæ æternæ merita moriendo secum non detulit. Plenus vero dierum migravit a sæculo, qui operam virtutibus dedit, qui implevit desiderium suum ex ipsis, et sic dies consummavit transitorios, ut in futura vita dies æternitatis inveniat. Bonum siquidem est bene vivere, sed longe melius, bene mori. Non tamen bene moritur, qui bene non vixerit. Aliqui desiderant mori potius, quam ad virtutes converti, quorum finis interitus est. Horum siquidem finem Sanson succensis caudis vulpium præsignavit. Eorum enim finis deputatus est illi igni, qui præparatus est diabolo et angelis ejus. Sunt plerique, qui nolentes bene vivere, desiderant bene mori: sciunt enim quod pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus; sciunt, quia quum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini: sciunt, quia beati mortui, qui in eo moriuntur. Nolunt tamen esse laborum participes cum eis, quibus Dominus dicit: Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Volunt conregnare, sed com-

mori nolunt Christo. Talis erat Balaam ariolus, qui considerans castra filiorum Israel, et æternæ beatitudinis repromissionem eis a Domino factam intelligens dicebat: Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia: finem eorum appetens gloriosum, labores abhorrebat, quibus gloriam merebantur. Veruntamen non metes, nisi semines: non apprehendes bravium, nisi curras: non regnabis, nisi milites: non gaudebis, nisi doleas: non coronaberis, nisi pugnes. Putasne, quod aliquis et in vita præsenti gaudeat et futura? si tamen dici debet gaudium, quod turbatur assidue, et amaritudine respergitur. Nimis delicatus es, si utrumque præsumis; uti sæculo, et frui Christo: præsentis mundi delicias capere, et nihilominus cœlestis gloriæ divitias obtinere. Audi quid dictum sit illi diviti in Evangelio, qui cruciabatur in flamma, et linguæ ardentis refrigerium postulabat: Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. O quam similiter dissimiles merito possumus reputare insanos sanctissimos Reges et Prophetas, Apostolos et Martyres, Confessores, teneras etiam ac delicatissimas Virgines, qui omnes spretis divitiis, et conculcatis deliciis hujus mundi, seipsos obtulerunt pro Christo tribulationi et morti, si gloriam, quam adepti sunt in angustia et dolore, potuerunt in divitiis et voluptatibus obtinere. Subtrahe igitur, amantissime princeps, et furare tibi aliquid singulis diebus de hujus mundi voluptatibus. Ingredere pœnitentiæ viam: nec tibi videatur austerum, si ea prudenter omittis, quæ inaniter placuerunt. Nihil moleste potest sustineri in hac morte vitali, quod cœlestibus gaudiis ex æquo respondere sufficiat. Non enim sunt condignæ passiones hujus sæculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Florem nostræ juventutis immolavimus

mundo, saltem fæcem senectutis immolemus Altissimo, et residuo brevis ac miseræ vitæ nostræ, regnum emamus æternum. Regnum enim Dei tanti est, quantum pro eo ex desiderio cordis offers: atque juxta verbum apostoli, Quod leve est et momentaneum tribulationis nostræ, immensum gloriæ pondus operatur in nobis. In eo autem grates uberrimas refero Regi regum, quia viros diligitis litteratos, quia Sacræ Scripturæ libenter intenditis, et quadam divinitatis imagine humiliatis superbos, humiles exaltatis, populis vobis a Domino commissis salutem et quietem zelatis, viduis et pupillis vos affabilem exhibetis et mitem, religiosos et pauperes benigne recipitis, imo præparationem cordis eorum audivit auris vestra, et quasi præsagiendo necessitates eorum, ipsos in benedictionibus vestris prævenitis. Hodie propter hoc specialiter usque ad remotissimas nationes eleemosynas vestras enarrat omnis ecclesia sanctorum. Agite igitur, dum licet, dispergite, date pauperibus, nec hujus rei procurationem vestris hæredibus committite. Deterrere vos possunt exempla multorum. Eleemosynis propriæ manus vobis scalam et ascensorium erigatis ad illam supernorum civium mansionem, in qua est pax æterna, quies impermutabilis, gaudium quod non deficit, lumen quod non extinguitur, gioria quæ non transit; quam nobis et vobis præparare et præstare dignetur Altissimi Filius Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto triumphat et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Contra perfidiam Judæorum.

Cap. I. *Præfatio; in qua ostendit disputationem cum Judæis et hæreticis esse arduam et periculosam.* Querelam in tuis literis longam et anxiam texuisti, quod Judæis et hæreticis circumseptus jugiter impugnaris ab iis, nec Sacræ Scripturæ auctoritates habes

in promptu, quibus possis calumnias eorum refellere, præstigiosisque ipsorum versutiis respondere. Oportet equidem, teste apostolo, hæreses esse et schismata, ut qui probati sunt manifesti fiant. Ideo et etiam Judæis vita hodie indulgetur, quia capsarii nostri sunt, dum ad assertionem nostræ fidei prophetas circumferunt, et legem Mosaicam. Nec solum in eorum codicibus, sed in vultibus eorum Christi legimus passionem. Propterea veritas de Patre loquitur in Psalmo dicens: Deus ostendit mihi &c. Utinam nemo qui exercitatos non habeat sensus cum hæretico disputet aut Judæo. Nam propter disputationes illicitas et incautas virulenta hæresum seges circumquaque silvescit. Dum hi, qui ignorant et errant, volentes obstruere os loquentium iniqua, ponunt lucem tenebras et tenebras lucem, et dum alios a suis volunt relevare erroribus, seipsos in deteriora præcipitant. Absurdum enim est de Trinitate in triviis disputare, et æternam filii genituram in materiam scandali, et in arenam publicæ contentionis extrudere. Ideo Justinianus Christianissimus Imperator generali sanctione constituit, ne de summa Trinitate et fide Catholica disputetur. In lege etiam Domini lapidatur bestia, quæ tetigerit montem, puteus operiri præcipitur, prohibentur spargi margaritæ porcis, et sanctum dari canibus. Verbum angeli est ad Tobiam: Sacramentum regis, &c. Disputatio enim de Sacramento corporis et sanguinis Christi, et de cæteris fidei nostræ articulis plena discriminis est. Loqui autem de spe et caritate et cæteris donis spiritualibus, de rerum etiam creatione et gubernatione, et in his enarrare Dei magnalia quibuscunque libet et licet. Salomonis etiam sententia est, ut sentiamus de Domino in bonitate, et eum in cordis simplicitate quæramus. Propterea non est cum eis dis-

putandum, qui subversionem fidei molientes, semper in inficias currunt, et aquas Siloes quæ cum silentio ibant, aquas contradictionis efficiunt. De talibus loquens apostolus in prima ad Timotheum Epistola dicit: Si quis non acquiescit sanis sermonibus Domini, &c. Noli ergo cum Judæo, vel hæretico disputare. Esto ad tempus, sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones. Si enim in theatrum pugnæ vulgaris solus et inermis introeas, imminet tibi periculum si succumbas. Si autem viceris inimicum Crucis Christi, non ideo convertetur ad cor: sed eo ipso pertinacior subterfugia captabit, depravabit Scripturas, nolet intelligere ut bene agat, quia in malevolam animam sapientia non intrabit. Os hæretici maledictione, et amaritudine, et dolo plenum est, et ambulans in magnis, et in mirabilibus super se, scrutatur alta Dei, atque perniciosa indagine rationem investigat eorum, quæ supra rationem sunt. Quum B. Gregorius dicat, fidem non habere meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Multa itaque verbositate defluit, et relinquens rectas sacri eloquii semitas, et transgrediens terminos, quos posuerunt patres nostri, currit in adinventionibus suis, et contra Deuteronomii interdictum plantat sententiarum et verborum silvam juxta altare Domini Dei nostri. Fabricator itaque mendacii et cultor perversorum dogmatum cogitat incogitabilia, ineffabilia fatur, et loquitur quæ non licet homini loqui. Apud tales paschalis agnus in aqua decoquitur, nec residuum ejus igne comburitur, franguntur ossa ejus de quo scriptum est: Os non comminuetis ex eo. Spiritui gratiæ contumelia fit, et sanguis testamenti conculcatur ignominiose, ossaque regis Idumeæ in cinerem rediguntur. Quod autem disputare affectas cum Judæis, ut eos convincas et convertas ad fidem, eo

ipso te minus approbo, quia verberas aerem, te stulto et inani studio consumens. Deus equidem posuit eis terminum, quem præterire non poterunt. Nondum venit hora eorum, sed ipsos excæcavit ad tempus donec ad fidem gentilitas convertatur. Hinc est quod per Esaiam loquitur dicens, Vade et excæca cor populi hujus, &c. Et in eodem: Quis cæcus, &c. Nuncios prophetas et apostolos vocat. Teste autem apostolo, Cæcitas ex parte jam contigit in Israel. Quum enim quidam eorum susceperint fidem, reliqui adhuc in sua obstinacia perseverant. Restat itaque ut intret ad fidem plenitudo gentium. Et tunc reliquiæ Israel suæ fient. Mihi consiliosius videretur fidei nostræ, ad tempus dissimulare injuriam, quam cum populo duræ cervicis atque pertinaciæ vere bestialis certamen inire, et citra omnem spem futuri proventus, mittere se in animæ fideique discrimen. Quia tamen lamentabili querela deploras te ab hæreticis et Judæis obsessum, nec habere ad manum, unde possis eorum machinamenta elidere: quod scio, non invideo tibi. Quum enim juxta B. Petri edictum unumquemque oporteat reddere rationem de fide et spe, quæ in eo est: Expedit ut de singulis fidei articulis in expedito habeas, unde Judaicæ fraudis obstinacia retundatur, tuæque partis assertio tota legis ac prophetarum testimoniis roboretur. Qualiter autem versutiis et blasphemiis hæreticorum te vel Catholicum quemlibet oporteat contraire, credo me in libro, quem de fide intitulavi, plenius intimasse.

Cap. II. *Testimonia legis et prophetarum de trinitate et unitate in Deo.* Propositi nostri est non intexere de sancta Trinitate et individua unitate tractarum, sed eas duntaxat legis ac prophetarum sententias et auctoritates inducere, quibus adversarii orthodoxæ fidei confutentur, ædificetur turris David,

et salutis propugnacula erigantur. Quia ergo in uno Deo Trinitas, et in tribus personis unitas scandalum Judæis incutit et horrorem, quod Deus sit unus et trinus, Domino dante, assertione irrefragabili convincemus. Loquitur Judæorum legislator, et ait: Audi Israel! Dominus Deus tuus, Deus unus est. Et Dominus in persona sua: Ego Dominus firmans cœlos. Deus solus extendi cœlum et firmavi terram. Et in Isaia: Ego Dominus firmans cœlos solus stabiliens terram, et nullus mecum. Item Moyses in Deuteronomio: Scito hodie, et cogita, &c. Et in eodem: Solus Dux ejus fuisti, et non erat cum eo Deus alienus. Sic autem testimonio B. Hilarii, Deus unus est, quod non solitarius. Nec enim unitas evacuat Trinitatem, nec aliqua Trinitati solitudo præjudicat. Nimirum Deus in sacro eloquio sic esse, sic loqui, aut aliquid creare dicitur, quod nunc una persona, nunc duæ, nunc vero tres apertissime designentur. Audi unam: Ego Dominus Deus, qui impleo cœlum et terram, et omnia quæ in eis sunt. Audi patrem in Jeremia loquentem de filio: Si stetissent, inquit, in substantia mea, &c. Et subjungit: Quis stabit in substantia mea, et videbit verbum meum? De hoc verbo David propheta testatur: Eructavit cor meum verbum bonum. Et Joannes Evangelista: In principio erat verbum. Deo idem est dicere et facere; sicut scriptum est: Dixit, et facta sunt, mandavit et creata sunt universa. Filius itaque Dei verbum, Dei virtus, Dei sapientia est. In eo, ut in sapientia sua, ut in principio omnium rerum fecit omnia Deus, sicut scriptum est: In principio creavit Deus cœlum et terram. Hæc est sapientia Dei quæ in libro sui nominis æternam generationem suam protestatur, et dicit: Ego ex ore altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam.

Et idem: Dominus possedit me, &c. Quum ergo ante mundi creationem nihil esset, quod non esset Deus, quomodo jam generata erat hæc sapientia? Quomodo per eam omnia creabantur? Aut confitebitur Judæus illam sapientiam Deum et a Deo esse genitam, et sic esse filium, aut mentiens dicet sacram scripturam in se continere mendacium. Christianus autem recognoscat sapientiam Dei, per quam ipse omnia facit, idem esse Filium Dei. Nec absurdum est, si Deus Filius genitus sit a Deo Patre, sicut si generetur splendor a sole, imo etiam qui æternam generationem filii ex patre, et temporalem ex matre non credit, sententiam propheticæ maledictionis incurrit. Verbum enim prophetæ est: Væ qui dicit patri, quid generas, et matri quid parturis? Et ut hoc de filii generatione intelligas, audi Deum patrem in eodem Isaia loquentem.

Cap. III. *Testimonia legis et prophetarum de Patre et Filio.* De æterna filii generatione per Isaiam loquitur Deus Pater: Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? Si ego, qui generationem aliis tribuo, sterilis ero? Et in Psalmo loquitur filius dicens: Dixit Dominus ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Dies Domini æternitas. Unde et hodie significat ab æterno. Et idem: In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Ille enim qui erat splendor et illuminatio sanctorum, qui futuri erant, hodie, id est, æternaliter generatns est, ex utero, de occulta substantia Patris. De generatione filii loquitur Isaias dicens: Generationem ejus quis enarrabit: Sicut ergo lumen de lumine, sic filius est de Patre. Unde et Psalmista: Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. Quia vero Deus filium habet, quidam Psalmi prætitulantur, Pro oc-

cultis filii, quorum verba nulli convenire possunt, nisi filio Dei, ut in Psalmo nono Confitebor, et in Eructavit, canticum pro dilecto. Et in Psalmo Deus noster refugium et virtus, pro arcanis. Audi patrem in Osee loquentem de filio et dicentem! Salvabo eos in Domino Deo ipsorum. Dicat mihi Judæus, quis est ille Deus, quem Deus vocat Deum et Dominum Hebræorum? Et in Genesi: Pluit Dominus a Domino sulphur et ignem, et subvertit Sodomam et Gomorram. Quis est Deus qui a Domino pluit, nisi filius a patre? vel alium Deum, qui a Deo pluit. Ostende Judæe, vel recognosce nobiscum, quod filius faciat et disponat universa cum patre. Et in Psalmo: Dixit Dominus Domino meo. Et in Genesi dixit Dominus ad Jacob: Surge et ascende in Bethel, et fac ibi altare Deo illi, qui apparuit tibi quum fugeres a facie fratris tui. Et in Exodo Dominus ad Moysen: Quoad usque non vultis audire mandata mea? Nonne Dominus Deus dedit vobis istum diem sabbati? Loquitur Dominus, et dicit a Deo datum diem sabbati: Homo duræ cervicis, indica mihi Dominum illum, de quo præcipit Deus Patriarchæ Jacob, ut faciat ei altare. Quod enim Deus sit, qui loquitur cum Jacob, et qui cum eo luctatur, et non Angelus probo tibi. Quum enim quærat Jacob nomen ejus, ille respondet: Cur quæris nomen meum quod est mirabile? Hoc angelo convenire non potest. Item in Osee loquitur Dominus dicens: Jacob loquutus est nobis in Aram. Verba sunt Dei non angeli. Item in Psalmo: Sedes tua Deus in sæculum sæculi. Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem propterea v. t. d. o. l. Hunc Deum cujus est sedes in sæculum sæculi, hunc ipsum unxit Deus testimonio prophetæ præ participibus suis. Et quis Deus unxit Deum nisi Pater filium? Ille qui unctus est a Deo, aut

Deus est, aut homo. Si Deus est, ergo Deus a Deo unctus est. Si homo est et sedes ejus in sæculum sæculi. Vide si sit, vel fuerit homo præter Christum cui convenire hoc posset? Propheta vero hæc duo jungit: quod ipse sit Deus, et sedes ejus in sæculum sæculi. Audi in Osee Patrem loquentem de filio; Salvabo eos in Domino Deo ipsorum. Qui loquitur Deus est. Ipse autem salvat in Domino Deo. Quis est Deus qui salvat in Deo, nisi Pater in filio? Nunquid, O Judæe, fecit Deus sine sapientia sua, quem nos Dei filium appellamus? Deus sapientia fundavit terram. Quid ergo abhorres nomen, qui denegare non potes sapientiam Dei.

Cap. IV. *Testimonia legis ac Prophetarum de Spiritu sancto.* Spiritum Dei omnis sacra Scriptura annunciat. Audi Isaiam: Væ filii desertores, dicit Dominus, fecistis consilium et non est meum, nec per spiritum meum. Et idem: Descendit, inquit, Spiritus a Deo, &c. David: Et irritaverunt spiritum Domini. Aggæus: Quapropter ego sum vobiscum, dicit Dominus, &c. Isaias: Occurrerunt et cervæ, &c. Zacharias: Sermones meos, &c. David: Quo ibo a spiritu tuo? Et Dominus in Zacharia: Imponam spiritum meum super semen tuum. Et idem: hoc est verbum Domini in manu Zorobabel, &c. David: Emitte spiritum tuum et creabuntur. Isaias. Non angelus, neque nuncius, &c. Et in libro sapientiæ: Spiritus est qui fecit me.

Cap. V. *Testimonia legis ac Prophetarum de Trinitate.* Ut autem tota Trinitas innotescat, audi Moysen in Genesi dicentem: In principio fecit Deus cœlum et terram. Quod dicitur fecit, substantiæ indicat unitatem. Quum autem dicitur, in principio Deus, in filio pater creasse intelligitur. Nec enim erat principium illud aliud, quod non esset Deus.

Quum additur, Et Spiritus Domini ferebatur super aquas, tota Trinitas patenter exprimitur. Nota etiam Deum præmisisse hoc verbum: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Quum dicitur, faciamus, ostenditur in personis pluralitas. Non enim dixit Deus Angelis, faciamus, quum ipsi factores et creatores non sint, nec homo faciendus erat ad similitudinem angeli. De illo ergo dicit, faciamus, ut insinuet trinitatem. De ipso dicit Moyses, fecit, dixit, vidit, ut exprimat in tribus ejusdem substantiæ unitatem. Item in Genesi legitur, quod Abraham tres vidit et unum adoravit, dicens: Si inveni gratiam in conspectu tuo, ne transieris servum tuum. Præmisit, quia tres erant, et ad tres quasi ad unum loquitur, quum dicit: Domine ne transeas servum tuum. Et ibidem: Afferatur aqua et laventur pedes vestri. Ecce plures: Et apposuit eis mensam, et manducaverunt. Et in his personarum pluralitatem insinuat. Quum vero subjungit: Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, unum esse declarat. Sequitur: Surgentes autem inde, ibant, &c. Ecce adhuc tres. Et subjungit: Dixit autem Dominus. Num celabo ego puero meo Abrahæ quæ Sodomis facturus sum? In omnibus his et tres ad Abraham loquuntur et unus, et Abraham ad tres loquitur et ad unum. Et in omnibus habes mysterium Trinitatis, et unitatis expressum. Quum autem Dei digitus in sacro eloquio sit virtus Dei, tres trium digitorum nomine et numero designantur. Unde et Isaias: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Quid per tres digitos potest designari, nisi trinitas personarum? Nam et in Exodo digitus Dei, dicitur virtus Dei. Dicunt enim magi Pharaonis: Digitus Dei est hic. Dicant ergo Judæi nobiscum, vel saltem cum Magis Pharaonis Spiritum sanctum digitum Dei esse. Nos-

ter equidem Messias in Evangelico dicit: Si in digito Dei ejicio Dæmonia, profecto venit in vos regnum Dei. Tres vero digitos tres personas profitemur in Deo. In Aggæo itaque Propheta Patrem et Filium, et Spiritum sanctum verba Domini manifeste exprimunt, quum dicit: Ego sum vobiscum, &c. Ecce pater, et verbum ejus, et Spiritus. Item Psalmista: Emittet verbum suum, et liquefaciet ea, stabit spiritus ejus et fluent aquæ. Et illud: Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Et in Isaia: Dixit vir cui constitutum est de Christo Dei, &c. Ecce tria, Dominus, sermo, et Spiritus. Pater, Verbum et Spiritus sanctus scilicet. Unde in Ezechiele: Dixi a. a. a. Domine Deus. Ipsi dicunt ad me. Numquid per parabolas loquitur iste? Ter suspirat et invocat trinitatem. Supponens vero singulariter, Domine Deus: indicat unam trium personarum substantiam. Simile est quod in Isaia vox angelorum audita est laudantium Deum atque dicentium, Sanctus, sanctus, sanctus. Illa triplex repetitio significat Trinitatem. Subjungens autem, Dominus Deus Sabaoth, insinuat unitatem. Et in Psalmo: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. Nugatoria esset triplicatio hujus nominis, si non contineretur in causa mysterium Trinitatis. Aggæus etiam Propheta Trinitatem satis aperte declarat, dum in eo Deus pater loquitur de spiritu dicens, et filio suo: Spiritus meus in medio vestri. Ecce Pater et spiritus ejus. Et subjungit: Quia ecce commovebo cœlum et terram, et veniet desideratus cunctis gentibus. Et ecce filius. In Psalmo: Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus et illuxit nobis. Hic apertissime liquet, quod Deus in nomine Domini venit. Verba etiam hominis hæc sunt: Misit de summo et accepit me. Et, Beatus

quem elegisti et assumpsisti. Isaias et Trinitatem in Deo et humanitatem in filio manifeste declarans, in persona Dei Patris loquitur dicens; Ecce, inquit, Puer meus, suscipiam eum, &c. Isaias in persona filii: Ego primus et ego novissimus, &c. Quis hoc unquam veraciter dicere potuit, nisi Deus, qui tamen est a spiritu Dei missus? Et in eodem: Spiritus Domini super me, &c. Hic habes et spiritum, et eum cujus est Spiritus, et eum qui Spiritu sancto est unctus. Christus in libro Sapientiæ legens testatur hanc prophetiam ea die in seipso completam. In omnibus his natura Patris, et Filii, et Spiritus sancti manifestissime declaratur, ut expressius habeas pluralitatem personarum, unitatem in Deo. Scias, quod in Hebræo Deus interdum dicitur El. et Adon: quod Deus vel Dominus singulariter sonat propter divinæ substantiæ unitatem. Interdum vero Eloi et Adonai pluraliter ponitur, et pluralitatem indicat personarum. Singulariter ponitur in exemplo Geneseos, quod præmisimus, ubi dicitur: Loquutus est Dominus ad Jacob. Surge, &c. Hic et nomen Dei, et actus ejus profertur singulariter in Hebræo. Quum autem dicitur, Et ædificavit ibi altare et appellavit nomen loci domus Dei. Ibi apparuit ei Deus, hic et Deus, et, apparuit in Hebræo pluraliter profertur. Ibi enim dicitur Eloïm, et inglu dicitur, quod pluraliter significat, apparuerunt. Si enim singulariter loqueretur, El et ingla quæ singularia sunt, posuisset. In libro etiam Samuelis, David laudans Deum sic ait: Quæ est autem, ut populus tuus, gens in terra, &c. Hic Deus, et ivit, pluraliter in Hebræo dicuntur Eloym et alon, quæ pluralia sunt, et significant personarum pluralitatem; ala enim singulare est. Redimeret vero et sibi, singulariter proferuntur propter substantiæ unitatem. Item

Jeremias: Dominus autem Deus verus est Deus vivens et rex sempiternus, ponuntur singulariter, in quo substantiæ unitas indicatur. Item Moyses in Deuteronomio: Scito hodie, et cogita, quod Dominus ipse Deus, et non sit alius. Ibi Dominus sicut in Latino sic singulariter in Hebræo ponitur. Ubi vero hic dicitur Deus, ibi Eloy quod pluraliter sonat in Hebræo profertur. Et ne plurali appellativo plures substantiæ possent intelligi, adjungitur, et non sit alius. Quæ necessitas, aut quæ ratio apud Hebræos hanc socialem conjunctionem singularitatis et pluralitatis pariter introduxit, nisi quia volebat Deus et abscondi ad tempus et in suo revelari tempore mysterium Trinitatis? Præterea illud nomen Dei, quod in secretis secretorum apud Judæos ineffabile est, et tetragrammaton dicitur, licet quatuor figurarum, trium tantummodo elementorum Io, he, vaf, he: he, namque bis ponitur. Si ergo diligenter hoc nomen inspicias; trinum est in Hebræo et unum. Nam si tantum primam et secundam litteram conjunxeris, scilicet, Io, et he, unum Dei nomen in Hebræo efficitur. Si vero secundam et tertiam simul ponas, idest, he, et vaf, habes alterum Dei nomen. Si autem copulaveris tertiam literam, atque quartam, id est vaf, et he, habes et tertium. Rursus si omnes simul in ordinem conjunxeris tantum invenies nomen unum. Qui ordinavit, ut essent tria nomina, unum nomen ipse te intelligere voluit in tribus personis ejusdem substantiæ unitatem. Item in Numeris Dominus ad Moysen dicit: Loquere Aaron et filiis ejus, &c. His benedictionibus sacerdos aliis benedicens protensas ante vultum suum palmas utrasque tenebat. Quum vero dicebat Dominus, quod Hebraico illo quod supradiximus trino et uno nomine exprimebant, tres digitos priores, id est pollicem et

indicem atque medium utriusque manus rectum et altius erigebat, et dicto ita Domino digitos remittebat, ut prius. Quid per trium digitorum elevationem melius, quam Trinitatis excellentia mystice intelligi potest? Nota etiam quod in hac benedictione tam solemni, formam crucis sine qua nulla benedictio fit, apud Christianos signanter expressa est. His tribus digitis, sicut prælibatum est, appenditur moles terræ, digitumque Dei, idest Spiritum sanctum quem Judæi pertinaciter negant, Magi Pharaonis confessi sunt. Mysterium sanctæ Trinitatis tres solemnitates in Exodo exprimunt, solemnitas azymorum, solemnitas primitiarum, et solemnitas fructuum collectorum. In Deuteronomio etiam eædem solemnitates præcipiuntur. Prima festivitas azymorum, secunda hebdomadarum, et tertia tabernaculorum. In Pascha immolatur. In Pentecoste datur Spiritus sanctus. In scenopegia paternæ majestatis potentia declaratur. Quære diligentius a Judæo qualiter intelligat verba illa Jeremiæ prophetæ, Pervertistis verba Dei viventis Domini exercituum Dei vestri. Ne enim cogatur Trinitatem manifeste confiteri, ibidem verba Dei pervertit. Dicit enim Hieronymus in prologo super Genesim, quod hæc verba quæ ibi in Jeremia leguntur, Latini et Græci codices non habent. Hebræi vero in suis voluminibus ista contra se legunt, et velint nolint, sacramentum Trinitatis annunciant. Sunt quam plura alia testimonio de personarum Trinitate, quæ septuaginta interpretes non transtulerunt, quum tamen essent in Hebraica veritate. Nam, sicut beatus Hieronymus in prologo super Genesin dicit, ipsi de Patre et Filio et Spiritu sancto multa, aut omnia tacuerunt, aut aliter transtulerunt, quod prudenter egisse dicuntur, ne Ptolomæus unius Dei cultor ad cujus petitionem transferebant, plures Deos

esse præsumeret. Noluerunt etiam fidei arcana vulgare; ideo, quum in Isaia septuaginta Interpretes invenissent de parvulo nato et nobis dato, quod vocaretur admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis: istorum nominum majestate perterriti, non sunt ausi hunc puerum appellare Deum, sed magni consilii angelum, quod in Hebraico non habetur.

Cap. VI. *Rationes et auctoritates de fide Sanctæ Trinitatis.* Aliqua induximus ad confutationem et confusionem Judæi, nunc de Trinitate aliqua inducamus ad ædificationem et solatium Christiani. Joannis Evangelistæ qui in sinu Salvatoris cœlestis sapientiæ fluenta potavit, verba hæc sunt: Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt. Verba etiam Christi in Evangelio hæc sunt: Spiritus qui a Patre procedit, ipse de meo accipiet; in quo Spiritum Sanctum a Patre et Filio procedere apertissime docet. Iterum Doctor gentium Trinitatem insinuans dicit: Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Pater ex quo omnia, Filius per quem omnia, Spiritus sanctus in quo omnia. Idem apostolus: Ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. Ipse etiam qui veritas est, in evangelico dicit: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Si ergo Judæus inficiari non potest, quin sapientia et bonitas Dei semper fuerint cum eo, et ipse nunquam sine illis; quis de Trinitate dubitet, quum sapientia Dei ejus et Filius, et bonitas Dei ipsius Spiritus appelletur? Intelligis quod in mente hominis sunt ratio, memoria et voluntas, et hæc tria sunt una mens, nullum tamen illorum est alterum: quia nec ratio memoria est, aut voluntas, nec memoria voluntas est, aut ratio, nec voluntas ratio est aut memoria. In

eodem lacte tres proprietates diversæ sunt, serum, caseus et butyrum. In sole tria diversa, scilicet, corpus illud sphæricum, calor et splendor, tria illa sunt unus sol, et nullum illorum est alterum. Simplex Eremita cuidam Judæo disputanti cum eo, et argumentanti: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus, nec Pater est Filius, nec Spiritus sanctus est Filius, ergo Pater et Filius et Spiritus sanctus non est idem Deus, sic legitur fefellisse; tres plicas enim in cappa sua faciens dicebat, Hæc plica est pannus, et hæc, et tertia, nulla istarum plicarum est altera, ergo istæ tres plicæ, sunt tres panni. Immo unus pannus. Sancta Trinitas tamen, non similitudinibus aut rationibus discutienda, sed amplectenda est fide. Transcendit eminentiam totius rationis humanæ, sed hoc de illa simpliciter sentiamus, quod sacra docent nos eloquia, ut cum Psalmista dicamus: Juxta eloquium tuum da mihi intellectum, Domine, non ultra, non citra, non supra, non contra, sed juxta.

Cap. VII. *Testimonia Prophetarum, quod Filius a Patre missus sit.* Quod autem Deus Dei Filius sit, qui pro nostra salute a Deo Patre missus est, ex his quæ in nostris et Judæorum codicibus assidue leguntur, apertissime liquet. Nam in illa auctoritate quam præmisimus, ubi sapientia Dei se ante omnia genitam protestatur, in fine verborum concludit dicens, Et deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Specialiter enim delectatur in illa dilectione, quam nobis exhibuit, ut hominem redimeret homo factus. De eodem Jeremias Propheta sic ait: Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius ab eo: hic omnem adinvenit viam scientiæ et disciplinæ. Et adjungit: Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

Cap. VIII. *Testimonia quod Christus venerit in*

carne. Quod Christus de semine Abrahæ nasceretur, Dominus in Genesi manifestat dicens ad Abraham, et loquens: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quæ gentes benedictæ fuerunt in Isaac? Judæi? Nonne præ omnibus populis maledicti sunt a Domino et damnati? Quære ergo alium de semine Abrahæ, in quo omnes gentes benedicantur, et non invenies nisi Christum. Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, et omnes in eo benedicti sunt a Domino, qui fecit cœlum et terram. De hoc semine dicit Isaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorra similes essemus. Hoc omnino de Isaac intelligi non potest. Qua enim potestate, qua scientia, qua virtute nos ab aliquo peccato potuit Isaac liberare? In signum vero, quod Christus nasceretur de successione Abrahæ, fecit Abraham servum suum jurare super femur suum, quod mandatum ejus impleret, de quærenda Isaac uxore: jurans enim super Abrahæ femur, intelligebatur jurare non in Abraham vel in Isaac, sed in eo qui erat de femore Abrahæ nasciturus. In ejusdem fidei reverentia ipse Abraham, Isaac, et Jacob, atque posteri ejus circumcisionis signum spiritualiter acceperunt, ut ab aliis populis discerneretur populus, de quo ille cui reposita erat benedictio, nasceretur. Ideo Balaam in libro Numeri dicit: Orietur stella ex Jacob, &c. Quod etiam Christus de posteritate Abraham nasceretur, habes in Deuteronomio ex verbis Moysi ad populum sic loquentis: Prophetam de gente tua et de fratribus tuis suscitabit Dominus, etc. Hoc Judæi de Josue, et non de Christo intellexerunt. Ut autem hoc de Christo et non de Josue dictum scias; vide historiæ seriem, nec in aliquo dubitabis. Nam in monte Oreb petierunt filii Israel paulo ante, ne

ultra vocem Domini tam terribilem audirent, et ignem ne morerentur aspicerent. Ideo dicit Dominus ad Moysen, Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, id est de tribu Juda. Illa enim tribus erat in medio aliarum tribuum constituta. Quod autem vocet eum Prophetam, convenit Christo. Josue enim alicubi prophetasse non lego. Christus autem de seipso dicit: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. Ipse enim de passione, et resurrectione et ascensione sua, de vocatione etiam gentium, et fide evangelii dilatanda, de excidio Jerusalem, et multa alia quæ evenisse certum est, prophetavit. Quod autem apponit similem Moysi, insinuat quod Christus, sicut Moyses, et non Josue legem dedit. Iterum, quum a Domino dicitur Moysi de Josue, Ponam manum tuam super eum, et dabis ei præcepta cunctis videntibus, manifeste ostenditur quod Josue Moyse minor esset, utpote cui Moyses manum imponeret. Quum vero superadditur: Si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum, &c. Etiam Eleazaro inferior Josue declaratur. Patet ergo, quum in Messia benedicendæ sint omnes tribus terræ, nec Moyse aut Eleazaro possit esse inferior, non ad Josue, sed ad Christum verba hæc pertinere, Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem sui. Sequitur: Et ponam, &c. Nemo qui recte sapiat hæc ad Christum dubitet pertinere, maxime quum verba ejus spiritus et vita sint. Expressius simile habes in eo quod David cogitanti ædificare domum Domino Nathan Propheta ei sub persona Domini loquens ait: Quum completi fuerint dies tui, &c. Certum est quod Salomon patre vivente regnavit. Quomodo ergo possunt Salomoni hæc verba convenire: Quum completi fuerint dies tui et dormieris cum patribus tuis, suscitabo

semen tuum. Id est, Salomonem filium tuum? Sed nec illud quod sequitur convenit Salomoni: Stabiliam thronum ejus usque in sempiternum: quia cito finitum est regnum ejus. Illud etiam a Salomone longe est: Misericordiam meam non auferam ab eo. Nam in tertio regum hæc verba leguntur: Quum esset Salomon senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos. Colebat autem Salomon Astarten Deam Sidoniorum, et Chamos Deam Moabitarum, et Moloch idolum Ammonitarum. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset mens ejus a Domino Deo Israel. Ideo dicit Dominus, quia non custodisti pactum meum, disrumpens scindam regnum tuum. Nonne ergo ablata est ab eo misericordia Dei, quem apostatare permisit, et regnum ejus scidit, et filio ejus auferens, servo dedit?

Cap. IX. *Testimonia, quod Christus de David nasceretur.* Quod autem Christus de David nasceretur, habes ex testimonio Jeremiæ dicentis: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, &c. Tempore Jeremiæ mortui jam erant David, Salomon, Ezechias, et omnes sancti, et justi reges, nec inveniens o Judæe cui alii possit hoc convenire quam Christo. Quod dicit, Ecce dies veniunt; hoc ad tuum Messiam, quem venturum somnias, pertinore non potest. Jam enim transiit tempus, quod Messiæ venturo propheta præfixit. Item David: Juravi David servo meo: id est, immutabiliter et sine conditione promisi usque in æternum, præparabo semen tuum et sedem tuam in generationem et generationem. Hæc Salomoni convenire non possunt: sed Christo, qui regnaturus est in æternum.

Cap. X. *Testimonia quod Christus de gentibus nasceretur.* Quod vero Christus de gentibus nasce-

retur, colligere potes ex verbis Isaiæ dicentis: Emitte agnum Domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filiæ Sion. Desertum gentilitas: Ruth vero, petra deserti; eo quod fuerit Moabitis, quasi dicat: Ex te egredietur agnus, qui tollet peccata mundi et dominabitur universo orbi. Ruth equidem de Booz genuit Obeth, Obeth Jesse. Jesse autem David; de David autem Christus. Audi iterum Isaiam apertius declarantem quod Christus vocaret ad finem Judæos et gentes: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, &c. Iterum Isaias divinitatem Christi et humanitatem simul insinuat, in persona Dei Patris loquens: Ecce ego mittam in fundamentis Sion, &c. Nomine lapidis scilicet creaturæ firmæ et stabilis humanitas innocentissima Christi designatur. In eo autem, quod dicit, qui crediderit in eum, non confundetur, vera divinitas illius exprimitur. Si enim Christus homo esset, et non Deus, in eum credere idololatria esset. Si autem Judæus ad litteram hoc intelligit, aut credit in lapidem et tanquam idololatra condemnabitur; aut hunc lapidem non credet, et testimonio prophetæ confundetur. Christus lapis angularis, reprobatus a Judæis duos populos, scilicet, Judæum atque gentilem quasi duos diversos parietes connivit, sicut Psalmista commemorat: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Christi divinitatem Isaias manifeste declarat: Labor, inquit, Ægypti et negotiatio Æthiopiæ, &c. Quum hæc, nec puro homini, nec Deo puro possint adaptari, aut ostendat Judæus cui ista conveniant, aut mendacii prophetam arguat, aut eundem esse Deum et hominem recognoscat. Salvator idem est quod Christus, quem ideo propheta dicit Deum absconditum. Prius enim absconditus fuit in sinu patris,

postea in utero matris, in præsepio, in sepulchro, et etiam in sacramento altaris. Nec verba hæc Cyro Regi Judæus ascribat, nec enim Cyrus, aut alius rex præter Christum Deus est asconditus, aut apertus. Alii secundum visum vel auditum judicant: Christus autem qui summa justitia et summa sapientia est, judicat in seipso, testante Isaia, qui dicit: Non secundum visionem oculorum judicabit: neque secundum auditum aurium arguet, sed judicabit in justitia pauperes: et arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et ut ejus potentia omnem hominum potentiam præcellere declaretur, adjungit; Et percutiet terram virga oris sui: et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Solius equidem Dei est Antichristum destruere, et non secundum verba, sed secundum corda et merita homines judicare.

Cap. XI. *Quod Christus in propria persona venit.* Quod autem Christus, sicut a Patriarchis optatus, et prænunciatus a Prophetis fuerat, in propria persona venerit, Dominus per Isaiam aperte insinuat dicens: Propter hoc, inquit, sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Ac si dicat, ego qui loquebar in Prophetis, carnem sumo et venio: Unde ad adventum ipsius idem propheta nos invitat et dicit: Præparare Israel in occursum Domini Dei tui, quia venit. Sic habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. Ipse est, O Christiane, qui tibi de se in Evangelio dicit: Ego sum lux mundi: Hic est parvulus, qui testimonio Isaiæ, Natus est nobis, et filius datus est nobis, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis. Et adjungit: Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis. Et ut plenius honorem accumulet, Amodo, inquit, et usque in sempiternum. Indica mihi, O Judæe, quis est puer ille nobis natus, aut filius nobis

datus, quem Isaias asserit Deum et ejus imperium sempiternum? Item vero Propheta et Christi potentiam et passionis suæ ignominiam manifestans, Ecce, inquit, puer meus elevabitur, et exaltabitur, &c. Hieronymus sic exponit, quod Reges et sapientes hujus sæculi continebunt os suum, id est, non obloquentur, sed consentient legi Christi, qui gentes asperget suo sanguine et baptismo: et quibus non fuit de eo nunciatum, ipsi videbunt et intelligent, sicut veritas in Evangelio dicit: Beati qui non viderunt, et crediderunt.

Cap. XII. *Quod Christus esset Deus et homo de semine Abrahæ.* Semen Abrahæ seu germen Domini Christus in sacro eloquio sæpe dicitur, sive fructus. Unde Isaias: In die illa erit germen Domini in magnificentia, et gloria, et fructus terræ sublimis. De hoc fructu dicit Psalmista: Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum. Et insinuans gloriam fructus, adjungit: Justitia ante eum ambulabit; et ponet in via gressus suos. Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec auferatur luna. Quis est iste fructus, cujus justitia et pax datur, quamdiu luna est duratura? Psalmista miratur posse suaderi homini, quod Christus in ea sit natus civitate, seu synagoga quam fecit. Dicit enim; Nunquid aliquis homo dicet, id est, persuadebit scilicet synagogæ, hoc miraculum tam stupendum, ut unus et idem in ea civitate Dei; de qua gloriosa dicta sunt, et natus sit homo, et ipse eam fundavit tanquam Deus? Quasi diceret: Hoc Judæo, nisi divina virtute persuaderi non potest. Propterea Isaias exclamat et dicit: Domine, quis credidit auditui nostro? Vere divinitus persuaderi potest; quia Dominus narrat in scripturis populorum et principum, horum qui fuerunt in ea, id est, in synagoga, quibus datæ

sunt prophetiæ, et quibus specialiter promissus est Christus. O civitas Dei, habitatio in te sicut lætantium omnium. Qui enim habitat, et perseverat in Fide Christi, lætabitur in æternum. Rursum Jeremias: Hic est Deus noster: &c. Post hoc, id est, postquam legem dederat in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Et si non invenit alium, præter Christum: velit perditus, ne perdatur, ipsum confiteri nobiscum. Nec murmuret Judæus verba hæc esse Baruch, et non Jeremiæ. Verba enim hæc Baruch de ore Jeremiæ accepit, sicut notarius illius, et scripsit. Unde in eodem Jeremia legitur: Vocavit ergo Hieremias Baruch filium Neriæ, et scripsit Baruch ex ore Jeremiæ in volumine libri omnes sermones Domini, quos loquutus est ad eum Dominus. Daniel de Adventu Christi, de oblatione ejus ad mortem, de ascensione et glorificatione, sic scripsit: Vidi in visione, et ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat. Ecce Adventus. Et oblatus est Antiquus dierum. Ecce Passio. Oblatus est enim, quia voluit. Et data est ei potestas æterna. Ecce resurrectio. Ipse enim resurgens discipulis suis dicit: Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Vide ergo, Judæe, si alii hominum quam Christo hæc verba conveniunt, ut in nubibus cœli quasi filius hominis veniat, et offeratur antiquo dierum, id est, æterno Patri, ut sit potestas ejus æterna, et regnum, quod non corrumpatur. Idem Daniel refert de tribus pueris in fornace, et quod quartus inter eos quasi filius hominis erat. Hic est lapis abscissus sine manibus, id est, absque coitu et humano semine de utero virginali conceptus, qui contritis omnibus regnis, factus est mons magnus, terramque universam complevit. O Judæe, intellige, quam manifeste prænunciat Christi adventum et nati-

vitatem Daniel in tertia visione. Nabuchodonosor viderat statuam cujus caput erat aureum, pars corporis sequens argentea, tertia pars ænea, quarta partim testea, partim ferrea. Exponit Daniel regnum Nabuchodonosor, scilicet regnum Babyloniorum aureum; regnum Medorum atque Persarum argenteum, regnum tertium, Alexandri scilicet Macedonis æneum, tum propter famæ sonoritatem, tum propter Græci sermonis facundiam: regnum etiam quartum, scilicet Romanorum ferreum appellat, quia regnum illud omnes nationes domuit et oppressit. Pedes etiam et digiti statuæ quam describit ex parte ferrei, et ex parte fictiles erant, quia quanto fortius regnum illud ab initio fuit, tanto nunc turpius a prima virtute degenerat, et quadam fracta imbecillitate vilescit. In fine istorum regnorum auri et argenti, æris et ferri, abscissus est lapis sine manibus, id est, sine opere humano: iste lapis crevit in montem magnum, et confregit atque contrivit statuam. Vide, Judæe, quam gloriose magnificatus est Christus, lapis ille quem reprobasti, quomodo implevit orbem, et majestate ejus repleta est terra? Vide ne offendas in hunc lapidem: qui enim in eum offenderit, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. Ecce in Daniele lapis abscissus sine manibus, in Isaia Emmanuel de virgine conceptus. In Psalmo Deus descendens in virginem sicut pluvia in vellus. Ipsa enim est porta semper clausa, et tamen Princeps ingreditur et egreditur per eam: sicut testatur Ezechiel dicens: Converti me ad portam sanctuarii exterioris, &c. Super hunc locum dicit Isidorus: Genitalia muliebria, portæ dicuntur, quia partui clauduntur et aperiuntur. Unde Job: Qui non clausit portas ventris, qui me portavit, sedebit in porta, id est, in utero virginis, et comedet panem, id est, Dei faciet

voluntatem Juxta illud: Habeo panem manducare, quem vos nescitis. Et illud: Cibus meus est voluntatem patris mei facere. Item matris Dei virginitas in Isaia manifeste declaratur, quum dicitur: Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum, &c. Quid significat, O Judæe, hæc locutio, nobiscum Deus, nisi homo Deus quum ipse conceptus et natus sit ad hoc, ut sit nobiscum, et sit Deus? ostende nobis aliquem conceptum de aliqua et natum sive virgine, sive alia, qui sit nobiscum Deus: et quia non invenis alium, crede in istum. Præterea quod signum, quod miraculum esset, si alia quam virgo conciperet et pareret? Hoc signum ergo Deus dedit, quia virgo peperit. Super hunc locum Hieronymus dicit: Quando dicitur, O Judæe, &c. Si ergo juvencula vel puella, ut tu mentiris, et non virgo pariat, quod signum et quod miraculum erit? Virgo Hebraice betula dicitur, quod in præsenti loco non scribitur: sed pro hoc verbo positum est Alma, quod omnes interpretes, præter septuaginta, adolescentulam transtulerunt. Alma vero apud eos ambiguum est: Dicitur enim adolescentula et abscondita, id est, Apocryphos. In Genesi vero, ubi Rebecca dicitur alma, Aquila transtulit absconditam. Alma non solum puella est, virgo nuptui apta, sed virgo abscondita, et diligentius custodita, et quæ virorum aspectibus nunquam patuit. Addit etiam Hieronymus se nunquam legisse alma in muliere nupta, sed in ea quæ virgo et ætate adolescentula, et virginitate integra. Sequitur: Butyrum et mel comedet, cibos scilicet infantiles, ut verus homo non phantasticus cognoscatur. Item Isaias de infantia salvatoris, et virtute infantis: Accessi ad prophetissam, et concepit et peperit filium, &c. Stilus hominis est, quo solent homines scribere Scripsit autem Isaias in hoc volumine, quod nunc

legimus. Et quid? Ne puer natus regnum diaboli ulterius patiatur? sed ipse spolia fortis armati diripiat. Prophetissa hic intelligitur spiritus prophetiæ. Spiritus autem in Hebræo rumpha genere fœminino censetur. Accessit Isaias ad spiritum prophetiæ, qui juxta prophetiam Isaiæ Christus de Spiritu sancto concipitur. Quia vero quidam Judæi astrologorum scientiam profitentur, et eis libentius forte credunt, quam suis prophetiis, in libro Albumasar legunt, qui longe ante Christi nativitatem editus fuit, et in eo hæc verba expresse inveniunt: Nascitur primo virginis Decano mater, &c. Hinc habes quid nostra virgo sit, aliam enim invenire non poteris, cui ista conveniant: habes, inquam, et quod sub signo virginis nascitura erat et habitura virum, qui eam non tangeret et virgo patrem lactatura. Et vide, quia Christiani astrologiæ ignari, dum sol in virgine est, adhuc nativitatem Virginis celebrant annuatim. Item assumpti hominis sanctificatio describitur in eodem propheta quum dicit: Egredietur virga de radice Jesse: &c. Ultimum ad verba refertur, et ad caput cætera dona. Nec te moveat verbum illud: Ego Dominus creavi eam: illum qui se vocat vermem, qui seipsum fecit carnem creatam, quem terra germinavit, ipsum non abhorreo dicere creaturam. Aperiatur, dicit Propheta, terra, et germinet salvatorem: veritasque de terra orta est; et justitia de cœlo prospexit. Quod autem in Psalmo legitur: Descendet sicut pluvia, &c. Notatur Christi conceptio de sanctificatione Spiritus sancti, qui virginitatem non abstulit; sed sacravit. Hic est filius hominis, de quo dicitur in Psalmo: Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ: et super filium hominis, quem confirmasti tibi. Merito autem dicitur filius dexteræ Dei, qui sedet a dextris Dei.

Cap. XIII. *Testimonia de loco et tempore nativitatis Christi.* Quod autem Christus nasceretur in Bethlehem, Michæas quandoque prædixerat: Et tu Bethlehem Ephrata, &c. Dicat mihi Judæus, quis sit, quem propheta prædixit nasciturum de Bethlehem et cujus egressus est, sicut ipse dicit: Exivi a Patre, et veni in mundum. Et Psalmista de eodem: A summo cœlo egressio ejus. Tempus autem nativitatis Christi Jacob manifestat in Genesi dicens: Non auferetur sceptrum de Juda, &c. Revolve historias et invenies Sedechiam ultimum regem fuisse de tribu Juda, postea vero fuerunt Duces de tribu usque ad Herodem filium Antipatri. Dic ergo mihi, perditissime Judæe, si a tempore Saulis rexit aliquis populum Israel, sive rex, sive Dux, qui non esset Judæus, usque ad Herodem? Ipse vero gentilis, et ideo alienigena fuit. Nemo autem dubitat, quod sub ipso natus est Christus. Aut ergo Jacob reprehende mendacii, aut ejus prophetiæ consenti et confitere venisse Christum, qui a tuo Patriarcha prædictus est exspectatio gentium. Rursum Christi adventus, non solum per Danielem prophetatus, sed eidem in decima visione Danielis per Gabrielem Archangelum prænuntiatus et promissus. Verba vero Gabrielis sunt hæc: Daniel nunc egressus sum ut docerem te: tu ergo animadverte, &c. Gabriel tertium tempus assignat, in quo ungendus est sanctus sanctorum, et impleantur prophetiæ, quas videmus completas in Christo. Omnes enim prophetæ de ipso loquuti sunt, et ut peccatum deleatur morte scilicet Christi, quam statim nominat. Unde damnabiliter Messiam exspectant, qui omnia hæc in Christo completa desiderant. Et adjungit Angelus: Scito ergo et adverte, ab exitu sermonis: &c. Audiat Judæus occisionem Christi, et videat Christi populum paratum ad omnia

supplicia mortis, antequam neget Christum, videat desolationem suam, videat cessare unctionem Judæorum: et sciat venire Messiam. Sequitur: Civitatem et sanctuarium dissipabit Dominus, &c. Attende, Judæe insipiens, et sponte infelix, quia tempus quod præfixit Angelus jam diu elapsum est. Acciderunt civitati tuæ omnia quæ prædixit, nec jam tempora visitationis divinæ in mendacio somnies. Diu est enim quod tua desolatio jam incœpit, præfixa tempora transierunt, et captivitas tua, quousque convertaris ad Christum, finem ulterius non habebit. Vides ablatum tabernaculum, templum subversum, ceremoniis finem positum, et impletum est in populo tuo quod Osee prædixerat: Dies, inquit, multos sedebunt filii Israel sine Principe, et sine altari, et sine Ephod, et sine teraphin. In historia legimus quod Azarias filius Ebeth facto in se Spiritu Dei coram Rege Asa et exercitu ejus, hæc inter cætera prophetavit: Transibunt multi dies in Israel, &c. Testimonio Bedæ hæ septuaginta hebdomades distinctæ per septem annos, quadringentos et nonaginta annos insinuant. Ab exitu hujus sermonis usque ad Cyrum fuerunt septem hebdomades. Sexaginta vero duæ a Cyro usque ad Titum, et una hebdomada obsidionis, id est, infra impletum septennium, quo civitas obsessa est a Tito, defecit hostia et sacrificium et in templo visa est desolatio abominationis; quia in templo imago Cæsaris est collocata, in ultionem illius verbi: Non habemus regem nisi Cæsarem; ut cogerentur habere pro Deo, quem prætulerant Salvatori suo. Non moveat quenquam, quod prius ponit septem hebdomades et postea septuaginta: Hebræum enim idioma est. Nam quum Latinus dicat Abraham vixit centum septuaginta et quinque annis. Hebræus e diverso dicit quinque et septuaginta et centum.

Quum ergo constet numerum istarum hebdomadarum jam completum, nec in sacro eloquio majores inveniri hebdomades, constat cessasse Judæorum unctionem et Messiam venisse. Notandum autem quod quum hanc captivitatem duæ aliæ captivitates præcesserint: quærendum est a Judæis quæ causa sit hujus tam longæ et interminabilis captivitatis. Idololatria enim duarum præcedentium causa fuit. Nam hæc prophetæ testantur: illi etiam negare non possunt, quum in ipsis captivitatibus idola coluisse legantur. Quum ergo, postquam de Babylonia redierunt, non inveniantur idola coluisse, tam gravis offensæ et tantæ dispersionis et tam longæ captivitatis, nec Judæus, nec alius causam aliam invenire potest, quam iniquitatem in Jesum Christum Dei filium invidia instigante commissam. Sicut enim certum est quod juste judicat Deus, et major et diuturnior est ista captivitas, quam Babylonica: major ab eis assignari debuit offensa. Hieronymus super Osee quæstionem hanc movet, et aliam causam quam Christi crucifixionem invenire non potest: Josephus tamen in octavo decimo Antiquitatum libro scripsit, Jerusalem propter interfectionem Jacobi fuisse destructam, sed totum redundat in gloriam Salvatoris. Jacobus enim a Judæis de pinnaculo templi præcipitatus pertica fullonis excerebratus est, quia perhibebat Christo testimonium veritatis. Adhuc tamen quæritur, quæ tam desperatæ captivitatis causa fuit; quia Josephus hoc non solvit.

Cap. XIV. *Quod impleta sunt desideria prophetarum de Christo.* Si vero attendas desideria prophetarum de Christi adventu certasque Dei promissiones, non poteris dubitare venisse Messiam, dicit Isaias: Utinam disrumperes cœlos, et descenderes, a facie tua montes defluerent. Et post pauca sub-

jungit: Descendisti, et a facie tua montes fluxerunt. Hieronymus hæc dicit, quia propheta rogaverat Deum, seque intelligens exauditum, et quod in proximo complenda erant desideria prophetarum, subjungit: Descendisti, quia verbum caro factum est et habitavit in nobis, et sic increduli et superbi defluxerunt, quia deficientes in se in viam fidei cucurrerunt. Item Dominus in Zacharia: Gaude et lætare filia Sion: &c. Judæus hic non respondebit, quia respondere non poterit. Et Isaias: Consurge, consurge, induere fortitudinem, brachium Domini, &c. Quasi dicat: Sicut per mare rubrum liberasti, ita nunc libera per baptismum. Idem Deus Pater loquitur in eodem: Audite, inquit, me duro corde, et qui longe estis, &c. Jam effluxerunt anni mille ducenti, ex quo Christus salus nostra natus est, tu vero Judæe adhuc expectas. Ubi est ergo quod prædixerat Deus, quod non moraretur salus ejus, et cito fiet in Sion et in Jerusalem. Cui magis credendum est, Deo an tibi? Dixit Deus quod non moraretur salus, et quod dixerit jam implevit, transacti sunt mille anni. Tu vero, qui post promissionem Dei jam expectasti mille annis, quousque expectabis? prophetæ David erat gravis Christi dilatio: quum dicebat: Domine, inclina cœlos tuos et descende: tange montes et fumigabunt. Et illud: Qui sedes super Cherubin, manifestare coram Ephraim, Benjamin, et Manasse, id est, omnibus innotesce. Et illud: Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos. Et illud: Deus, judicium tuum regi da. Et quasi exaudisset orationem David, dicit: Posui adjutorium in potente, et exaltavi de plebe mea. Et iterum: Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ. De David non potes intelligere ista. Multi enim reges eo tempore fuerunt potentiores et

excellentiores in terra, sed nec primogenitus Dei fuit, quod soli Christo convenit, qui primogenitus in multis fratribus fuit, et fecit nos per adoptionem fratres suos, et Dei filios, hæredes Dei, cohæredes autem suos.

CAP. XV. *Testimonia legis et prophetarum quod Christus in humilitate venturus sit.* Homo per superbiam cecidit, Christus hominem redempturus humilis venit, et de humili virgine natus, de humilibus et simplicibus apostolos elegit, per quos confunderet sapientiam, et superbiam hujus mundi. Unde Zacharias: Quis tu mons magne coram Zorobabel, &c. Mons a monte humiliatur, id est, a Christo Diabolus, et gratia gratiæ coæquatur, dum ea quæ in veteri Testamento promissa sunt, in novo complentur. Item de humilitate Christi Zacharias propheta loquitur dicens: Exulta satis filia Sion: &c. In tota lege, quam legis non intelligis, O Judæe, non invenies regem aliquem Jerusalem super asinam et pullum asinæ sedisse, cujus potestas fuerit a mari usque ad mare. Non solum autem de adventu Christi, sed et de Præcursore adventus illius Joanne Baptista prophetaverunt antiqui, videlicet Malachias: Ecce ego mitto Angelum meum, &c. Non dicit propheta, postea veniet, sed dicit statim: ex quo scis Joannem Baptistam venisse, scias et Christum sine dilatione sequutum fuisse. Ecce venit, dicit Dominus exercituum, et quis poterit cogitare diem adventus ejus.

CAP. XVI. *Quod Christus dæmonia expelleret, et miracula faceret.* De expulsione dæmonum Zacharias protestatur et dicit: In die illa disperdam idolorum nomina, &c. Quod autem Christus facturus esset miracula, prædixerat Isaias: Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Et hoc est quod Christianus in

Evangelico legit, dum Christus discipulis Joannis Baptistæ, qui ad eum missi fuerant, dicit: Euntes renunciate Joanni, quæ audistis, &c. Item Isaias de miraculis ejus: Ecce cum justitia regnabit rex, &c. Ex his patet, quam grata sit et secura protectio Christi. De potentia vero Christi loquitur Jeremias, et dicit: Quis suscitabit justum? Quis ei gentes, &c. Abacuc prævidens Christum cito venturum, ipsum quasi præsentem annunciat dicens: Egressus ejus in salutem populi tui cum Christo tuo.

CAP. XVII. *Testimonia prophetarum, de reprobatione sacrificiorum legalium.* Loquitur Dominus in Isaia: Non te servire feci Jacob, &c. Amos de eodem: Numquid hostias, &c. Item Isaias: Quo mihi multitudinem victimarum, &c. Et in Psalmo: Non accipiam de domo tua vitulos, &c. Item: Neomenias vestras, &c. David in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus, &c. Isaias de eodem: Ad quem respiciam dicit Dominus, &c. In Amos propheta: Odi, &c. Micheas de eodem: Nunquid offeram Deo, &c. Malachias de eodem: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Hic non solum legalium reprobatio et abjectio Judæorum, sed et gentium declaratur vocatio. Isaias: Qui immolat bonem, quasi, &c. Psalmista in persona Christi: Sacrificium et oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Vel secundum aliam translationem, corpus a. aptasti m., ut ex eo immaculatum sacrificium offeram tibi. Legitur in libro regum Samuelem dixisse: Nunquid vult Deus holocausta, &c. Per obedientiam quidem voluntas propria, per victimam caro aliena mactatur. Item David: Quoniam si voluisses sacrificium, &c. Et illud: Non in sacrificiis arguam te. Et quum præmisisset, Non accipiam de domo tua vitulos, &c. adjungit, Immola Deo sacrificium laudis.

Cap. XVIII. *Testimonia legis et prophetarum de Passione Christi.* Passio Christi in lege et prophetis multipliciter præfigurata est; eam enim Agni Paschalis immolatio apertissime figuravit. Diligenter attendas mensem, mensisque lunationem, et horam diei, in qua sacrificabatur Agnus, et cætera, quæ in agno fiebant, eadem in Christo videbis impleta. Isaias: Sicut ovis ad occisionem ductus, &c. subaudi, ut suam impediret passionem. Abacuc: Cornua in manibus ejus. Cornua, scilicet Crucis, Ibi abscondita est fortitudo ejus. Quis enim tunc crederet Deum esse omnipotentem, hominem tam patienter et humiliter tam crudelia patientem? Item Isaias: Væ animæ, quia cogitaverunt, &c. Anima Christi vocatur quandoque populus Israel, juxta illud: Peccavit anima tua, Deus. Item Isaias: Non erat ei species, neque decor, &c. Quum Judæus nullum prophetam inveniat; cui verba Isaiæ adaptare merito possit, et videat Christi crucem apud principes terræ et populos gloriosam, tandem revertatur ad Christum, qui per crucis angustias nos redemit. Ipse in Psalmo dicit: Foderunt manus meas et pedes meos. Et ut nos a maledicto liberaret, factus est maledictus. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui in ligno pendet. Zacharias: Quum prophetaverit quispiam, &c. Et post pauca subjungit: Quæ sunt plagæ istæ, &c. Satis apparet ex his quod Judæi, de quorum populo Christus natus est, crucifixerunt eum. Adhuc calcitrant et mendaciter depravant virtutem Passionis Christi, ut impleatur in eis verbum David loquentis ad Christum: In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Audiant miseri, quid in Isaia legatur: Ut faciat opus suum: &c. Idem: Factus est principatus super humerum ejus: quia ipse in humeris crucem tulit. Quod aperte figuravit Isaac, qui dum

ad victimam duceretur, ligna passionis suæ ipse portabat. Zacharias de passione sic ait: Framea suscitare super pastorem meum, &c. Quis est vir Deus exercituum cohærens, nisi Christus Deus et homo, quem Deus pater pro nobis obtulit, dum super eum frameam, id est, persequutionem suscitavit, ovesque dispersit, id est, apostolos disgregavit? Audi Dominum in Jeremia dicentem: Tu ostendisti mihi studia eorum, &c. Et in eodem: Mittamus lignum in panem ejus, &c. Audi, Judæe, unde tuæ captivitatis origo processerit. Perditionem etiam Judæ Psalmista declarat: Homo, inquit, pacis meæ, in quo speravi: qui edebat panes meos: quasi dicat, meus apostolus et conviva, magnificavit super me supplantationem, hoc ipsum in cœna per buccellam expressit. Immo si circa Passionem Christi prophetarum testimonia diligenter inspicis, jam non solum prophetas, sed et Evangelium legis. Quicquid enim in Passione Domini factum est: verba, scilicet, consilia, et opera Judæorum, proditionem Judæ, confixionem pedum et manuum, sicut Evangelistæ, sicut prophetæ aperte denunciant, tantoque damnabilior est obstinatio Judæorum, qui sceleris ultionem sentiunt, et adhuc in sua malitia se obdurant. In Psalmo: Exaudi Deus orationem meam quum deprecor. Et in Psalmo: Domine Deus salutis meæ, et in multis aliis non solum Christi Passio, sed et modus ejus satis aperte describitur. Sepulchrum etiam Christi non tacuit Isaias.

Cap. XIX. *Testimonia de sepulchro Domini.* Erit, inquit Isaias, radix Jesse, &c. Signum populorum crux Christi est, quæ quum olim esset exquisitissimum damnati hominis supplicium, hodie facta est securitas et protectio populorum. Ecce quomodo juxta prophetam elevatum est hoc signum, de

mortibus latronum translatum est ad frontes Imperatorum et principum, ad frontes et capita Summorum Pontificum. Sine hoc signo nihil tutum est, nihil sanctum. In hoc signo secundum prophetam Abacuc erat Salvatoris abscondita fortitudo. Ubi autem dicimus, in signum populorum, &c. Septuaginta transtulerant, resurget a mortuis, ubi princeps sit omnium nationum, et universæ gentes sperent in eo. Item in Isaia verba Patris de Filio: Dabo impios pro sepultura ejus, &c. id est, dabo Filio meo gentiles per idololatriam, impios et Judæos in lege et prophetis divites, ut qui pro Judæis et gentibus passus est, omnium sit Dominus et Salvator. Juxta illud: Postula a me, &c.

Cap. XX. *Testimonia de Resurrectione Christi.* Resurrectionem Christi Zacharias testatur, et dicit: Tu vero in sanguine tuo emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua: manifeste indicans quod resurgens et descendens ad inferos eduxit de lacu mortis eos qui in tenebris erant. Item de resurrectione et spoliatione inferni loquitur Dominus per Osee et dicit: De manu mortis liberabo eos, &c. De hac redemptione loquitur Isaias, et dicit: Gratis venundati estis, et sine argento redimemini. Vere sine argento, quia solo Christi sanguine pretioso. De hac ipsa redemptione iterum dicit Isaias: Si posuerit pro peccato animam suam, &c. Christus quia laboravit, videbit semen longævum, semen illud de quo ipse dicit: Exiit qui seminat seminare semen suum. Item Osee: Quasi diluculum præparatus est, &c. Propter matutinam resurrectionem, intitulatur vigesimus Psalmus, pro assumptione matutina: in qua tamen Christus quasi imber temporaneus est et serotinus, quia in tempore retributionis et in vespera hujus vitæ, erit ipse vita et resurrectio nostra. Item

Osee de eodem: Venite et revertamur ad Dominum, &c. Item Psalmista: Tu autem Domine miserere mei, &c. Petit homo Christus, quod cum patre poterat ut Deus. Item: Exurge gloria mea, exurge Psalterium, &c. Caro ejus Psalterium est in lætitia angelorum, quæ tanquam cithara reddens sonum facta est lætitia et resurrectio mortuorum. Resurrectionem Christi Isaias insinuat dicens: Quis est iste qui venit de Edom, &c. Angelicæ potestates resurrectionis Christi gloriam admirantes aliis angelis dicunt: Attollite portas principes vestras, &c. Quærentibus illis, quis est iste Rex gloriæ? respondent alii: Dominus fortis &c. Et iterum: Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ. Quod autem formosus dicitur in stola sua, et tinctis vestibus de Bosra, concordat ei quod sponsus in Canticis dicit: Patruelis meus candidus est et rubicundus. Rubicundus in Passione, candidus in Resurrectione. Item in Isaia: Quare ergo indumentum tuum rubrum est, &c. Hieronymus super hunc locum, ubi dicitur nunc rubrum, in Hebraico legitur, Edom, non loci vocabulum est, sed sanguinis. Torcular, inquit, calcavi solus, &c. Torcular autem in sacro eloquio, teste Hieronymo, ponitur pro tormento. Unde Jeremias in lamentationibus suis: Torcular calcavit Dominus, &c. Alios enim dies facit ortus solis. Hunc diem fecit sol justitiæ resurgens a mortuis. Prius enim oriens ex alto, nunc de occasu mortis egrediens ortus est in splendoribus suis Deus Dominus et illuxit nobis. Item in Genesi Jacob vocatis filiis suis, ait: Congregamini, ut annunciem vobis, &c. Quum de Juda natus sit Christus, hæc prophetia prædixit manifeste, quod Christus ab aliis Jacob, id est, a Judæis adorandus esset: quod a morte resurgens in cœlum ascenderet, captivamque captivitatem duceret. Illa enim quæ

prædicta sunt, Judæ convenire non possunt. Ubi enim quod legitur, quod manus ejus fuerunt in cervicibus inimicorum ejus, vel ubi adoraverunt eum fratres sui? Sicut vivificatur catulus leonis ad vocem patris: sic paterna virtute Dei filius a morte die tertia resurrexit. Quis suscitabit eum? Nullus subaudi, nisi ipse qui dicit: Solvite templum hoc et in triduo &c. Hoc totum notat effusionem sanguinis et mysterium passionis.

CAP. XXI. *Testimonia prophetarum de Ascensione Domini.* Habes, o Judæe, Christi passionem, gloriosum ejus sepulchrum, resurrectionem ipsius. Quid ergo exspectas? Omnia completa sunt, quæ de eo scripta sunt per prophetas. Vis de Ascensione illius audire? Audi ipsum in Osee dicentem: Ego capiam, &c. id est, de inferno et terra in cœlum. De Ascensione Domini, dicit Isaias: In die illa erit germen Domini in magnificentia &c. Et idem: Nunc exurgam, et sublimabor in cœlum. Et Abacuc de eodem: Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo. In omnibus his Ascensio Christi patet. De hoc eodem Psalmista: Exaltare super cœlos Deus: et super omnem terram gloria tua. Attende, O Judæe, quod post Ascensionem Christi statim in omni terra per apostolos glorificatum est nomen ejus. David ad angelos loquens ait: Iter facite ei, qui ascendit super occasum; Dominus nomen illi. Dic mihi, Judæe, quis nisi Deus est iste Dominus, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi? Quomodo autem ascenderet, nisi prius descendisset? Credo ergo quia ille qui ascendit, et ille qui descendit, prius inclinavit cœlos, et descendit ut fieret homo: nunc autem ascendit super nubes et super ventos Deus pariter et homo. Sic enim idem propheta perhibet dicens: Qui ponit nubem, ascensum suum:

qui ambulat super pennas ventorum. Crede igitur infelix, quod sicut verus homo ascendit in cœlum cum ineffabili gaudio angelorum: ita et veniet contra alios infideles terribiliter in judicium. Sic enim testatur idem psalmographus dicens: Ascendit Deus in jubilatione, et Dominus in voce tubæ. In jubilo, scilicet angelorum et apostolorum et prophetarum. Et in tuba, id est, in judicii manifesta comminatione, angelis dicentibus sic veniet ad judicium quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Item in eodem: Ascendens in altum captivam duxit &c. Aperi aures tuas, O surde, et intellige quia Christus ascendens in cœlum secum captivos eduxit, et captivavit infernum; deditque dona hominibus ut essent alii Apostoli, alii Evangelistæ, alii Doctores, alii Pastores Ecclesiæ. Vis audire infelix, fortem diabolum, scilicet Christus fortior alligavit, et prædam quam rapuerat, scilicet humanum genus, eripuit? Tu qui legis et non intelligis, quia lecta negligis, audi qualiter duritiam tuam Isaias obtundat: Nunquid, ait, tolletur a forti præda aut quod captum fuerit &c. Recede miser, ab his qui judicandi sunt, quia judicaverunt Filium Dei, ut possis inter Dei filios adoptari.

Cap. XXII. *Testimonia prophetarum de missione Spiritus sancti.* Missionem Spiritus sancti prædixit aperte dicens: Quæ in cœlo sunt quis investigabit, &c. Quod autem fluminis impetus, id est, torrens Spiritus sancti lætificaverit civitatem, et sanctificaverit templum Dei, Psalmista perhibet dicens: Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, &c. Quod autem tanquam fluvius venerit, testatur Isaias dicens: Et timebunt, qui ab occidente sunt, nomen, &c. In hac bina donatione Spiritus sanctus notatur, quod Spiritus sanctus datur communiter in

Baptismo, postea in Confirmatione. Item Dominus in Isaia: Effundam aquam super, &c. Psalmista de eodem: Emitte spiritum tuum, &c. Apostoli Christi hæredes tempore Passionis infirmati sunt, et dispersi, et postea confirmati. Item: Non sunt loquelæ, &c.

Cap. XXIII. *Testimonia historiarum Judaicarum, et Gentilium de resurrectione.* Ea quæ de Passione, et Resurrectione, et Ascensione Christi diximus, non solum miraculorum magnitudine, apostolorum quoque et aliorum, qui omnia hæc viderunt et præsentes interfuerunt, testimoniis comprobantur: sed etiam historiarum Judaicarum et gentilium multiplici assertione firmantur, ut eo ipso sit robustior contra Judæos professio nostræ fidei, quia veritatis ei testimonium perhibent etiam inimici. In Chronicis enim, ubi agitur de Tiberio Cæsare, et referuntur ea quæ tempore illius acta sunt, legitur epistola directa Tiberio a Pontio Pilato, cujus continentia hæc est.

Claudio suo Pontius Pilatus salutem.—Nuper accidit, quod et ipse probavi, Judæos se et suos posteros in crudelem damnationem per invidiam dejecisse. Nam quum promissum haberent patres eorum, quod illis de cœlo mitteret Deus sanctum suum, qui eorum rex merito diceretur: Iste quum venisset, et vidissent eum cæcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, Dæmones ab hominibus fugasse, mortuos etiam suscitasse: invidiam contra eum sunt passi principes sacerdotum, mihique eum tradiderunt, et alia pro aliis mentientes, dixerunt illum magum esse, et contra legem eorum agere. Ego autem credidi ita esse, et flagellatum tradidi arbitrio eorum. At illi crucifixerunt eum, et iidem mortuo et sepulto custodes adhibuerunt. Ille vero, militibus meis illum custodientibus, die tertia surrexit. Sed in tantum exarsit nequitia eorum, ut darent eis pecuniam dicentes,

dicite, quia discipuli ejus nocte corpus ejus rapuerunt. Veruntamen milites quum accepissent pecuniam, quod factum est tacere non potuerunt. Nam et illum resurrexisse testati sunt, et se a Judæis pecuniam accepisse. Hæc autem ideo scripsi, ne aliquis aliter referens mentiatur, et existimet credendum esse mendaciis Judæorum.

Hujus autem epistolæ causa fuit, quia antiquitus moris erat apud Romanos, sicut Ecclesiastica refert historia, quod præsides provinciarum, si forte aliquid novi in his quas regebant provinciis accidisset, Imperatori vel Senatui nunciarent, ne ex his, quæ gerebantur in orbe, ignorare aliquid viderentur. Tunc Tiberius Cæsar magni favoris suffragio, retulit hanc epistolam ad senatum postulans ut Christus Deus haberetur. Lex enim antiquitus publica erat, ne quis apud Romanos Deus haberetur, nisi esset senatus decreto et sententia confirmatus. Porro senatus receptionem Christi recusavit, indignatus quod non sibi secundum morem prius epistola delata fuisset; sed auctoritatem suam prævenit vulgi sapientia, et edicto constituit Christianos exterminandos ab urbe, Sejano urbis præfecto suscipientibus Christianam religionem obstinatissime resistente. Tiberius tamen, sicut in Ecclesiastica historia legitur, tenuit sententiam suam, nec adversus doctrinam Christi quicquam molitus est. Hoc autem procul dubio divinitus agebatur, ne divina virtus humanis putaretur assertionibus indigere. De eodem Tertullianus Romanarum institutionum et legum peritissimus in Apologetico suo contra Gentiles paucis omissis hæc refert: Tiberius cujus tempore nomen Christianum intravit in sæculum, annunciata sibi ex Syria Palæstina, quæ illi veritatem istius divinitatis revelaverant, retulit ad Senatum. Senatus hæc respuit, et in sententia sua mansit Christianorum

accusatoribus periculum comminatus. Hæc Tertullianus. Nos autem prædictis inhærentes factum credimus divinæ dispensationis arcano, quod Senatusconsulto reprobatus est, ut quod ad prima fundamenta Fidei Christianæ jacienda, non potentes hujus sæculi, nec prudentes assumpsit; sed juxta apostolum, ut fortia quæque confunderet, infirma elegit, ne Fides Catholica prudentia vel potentia sæculari videretur ab hominibus approbata. In principio nascentis Ecclesiæ publica malignitate mundus efferbuit, dicente propheta: Astiterunt reges terræ, &c.

Cap. XXIV. *Testimonia Josephi Judæi de Christo.* Josephus quoque Judaicæ captivitatis, et antiquitatis scriptor egregius, de Christo, quod per invidiam sacerdotum fuerit crucifixus, et tertia die resurrexerit, manifestissime scripsit, unde Hieronymus, in prologo suo super Josephum: Josephus Mattathiæ filius ex Ierosolymis sacerdos, a Vespasiano captus cum Tito filio ejus relictus est. Hic Romam veniens, septem Libros Judaicæ captivitatis imperatoribus patri filioque obtulit, qui et bibliothecæ publicæ traditi sunt, et ob ingenii gloriam statuam quoque Romæ meruit. Scripsit autem et alios viginti antiquitatis libros ab exordio mundi usque ad decimum quartum annum Domitiani Cæsaris. Hic in octavo decimo Antiquitatum libro manifestissime confitetur propter magnitudinem signorum Christum a Pharisæis interfectum, et Joannem Baptistam vere Prophetam fuisse, et propter interfectionem Jacobi Apostoli Ierosolymam dirutam. Scripsit autem de Domino in hunc modum.

"Erat autem iisdem temporibus Jesus, sapiens vir, si tamen eum virum nominare fas est, erat autem mirabilium effector operum, et doctor hominum eorum, qui libenter ea, quæ vera sunt, audiunt. Et multos quidem Judæos, multos etiam gentiles sibi adjunxit:

Christus hic erat. Hunc, accusatione primorum nostræ gentis virorum, quum Pilatus in crucem agendum esse decrevisset, non deseruerunt eum, qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim die tertio iterum vivens secundum quod divinitus inspirati prophetæ vel hæc, vel alia de eo innumera miracula futura esse prædixerunt. Sed usque in hodiernum diem Christianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, et nomen perseverat et genus."

Tanto igitur fortior est Christiana fides: quia non solum prophetarum oraculis, sed et Judæorum et Ethnicorum inimicorum Christi veteribus historiis concorditer et irrefragabiliter firmata est. Ipsa vero quasi granum sinapis, quod prius inter semina fuit minimum, excrevit in arborem magnam. In Ecclesiastica narratur denuo historia, quod post Tiberium Caius suscepit imperium, qui Herodem interfectorem Joannis Baptistæ multis suppliciis cruciatum æterno damnavit exilio, sicut Josephus scribit. Hujus temporibus Philo insignissimus scriptor non solum in Latina, sed in Græcorum philosophia florebat præcipuus. Hic apertissime refert, quam gravem et terribilem pro flagitiis commissis in Christum, Judæi sustinuerunt ultionem. Qualiter autem Pilatus atrociter vexatus fuerit, qui morti Christi consenserat, qualiter etiam Caius templum sanctæ civitatis, quod solum tunc manebat, contaminaverit in templum proprii nominis, ut ædes Jovis nobilissimi novi Dei Caii vocaretur, et alias innumeras clades omnes luctus tragicos transcendentes in secundo operis sui de virtutibus libro vir memoratus exequitur. Huic autem Josephus consona voce respondens scribit, quod Pilatus missus a Tiberio in Judæam imagines Cæsaris Jerosolymis publice statuit, ut velox ultio sequeretur verbum illud, quod Judæi prædixerant: Non habe-

mus Regem nisi Cæsarem. Idem Pilatus, teste Josepho, commune templi ærarium, quod lingua patria Corbona appellabant, in contumeliam Judæorum per violentiam rapuit, et in aquæductum ædificando expendit. Idem vero Pilatus exilio et exitialibus tormentis afflictus, tanti doloris impatiens, seque transverberans gladio funestam animam exhalavit. Herodes autem apostolici ordinis persecutor, et Beati Jacobi interfector, quum in Cæsaream descendisset, teste Luca, in Actibus Apostolorum, et ad populum declamaret, populusque succlamaret, quod vox Dei esset, et non hominis, a Deo percussus est, et scatens vermibus expiravit. His et aliis continue sunt afflicti, nec unquam ab eis durissima flagella Domini cessaverunt, usque ad subversionem suæ civitatis, eosque Deus quadraginta et tribus annis ad pœnitentiam misericorditer invitavit; ipsi vero nec moti sunt comminationibus, nec flagellis, sed pertinacius obdurati. Obsessa igitur Jerusalem a Tito Vespasiani filio, et in solemnitate Paschali cœpit obsidio, quando turba Judæorum convenerat, justoque Dei judicio tunc ab eis ultio exacta est, ut qui diebus Paschæ Salvatorem nostrum cruentis manibus et sacrilegis vocibus interemerant, eisdem diebus, quasi in unum carcerem conclusi pœnæ feralis exitium, quod meruerunt, exciperent. Concremata est civitas, murus ad solum ductus, omnique tempore obsidionis cæsa sunt innumera millia Judæorum. Captivi vero abducti sunt ad nonaginta septem millia. Nobiles, et validiores triumphali pompæ reservati sunt. Per singulas autem urbes, per quas Titus remeabat, quidam captivi bestiis objiciebantur, vel aliis perimebantur suppliciis, ut ubique innotesceret civitatis desolatio, et Dei manifesta indignatio contra eos. Fessi itaque erant Romani multa cæde; et quia pauci

emptores inveniebantur, triginta Judæi pro uno numismate vendebantur. Hoc est templi supremum excidium, quod factum est anno millesimo centesimo secundo, a tempore, quo conditum fuerat, et hoc Christus manifeste in Evangelio prædixerat. Verumtamen antequam templum exureretur per unum annum supra ipsum cometes apparuit similitudinem gladii ferens, et significans civitatem igne et gladio devastandam. In ipsa etiam Pentecostes solemnitate nocturno tempore Sacerdotes ingredientes interiora templi, ut sacrificia offerrent, primum quemdam motum sese sensisse professi sunt, et demum voces angelorum audivisse clamantium: Transeamus hinc. Hæc frequentius deberent Judæi recolere, et implacabilem creatoris offensam, atque incomprehensibile suæ gentis exterminium deplorare. Ipsi tamen adhuc in superbia et abusione jactitant genus suum, peculiarem Dei populum se appellant, atque ita legem Moïsi magnificant, ut præ illa omnem legem, omnem prudentiam vilipendant. Porro nos in sequentibus dantes eis uberrimam legendi materiam omnem ipsis superbiendi causam in perpetuum præcidimus.

Cap. XXV. *Testimonia quod nova lex erat veteri præferenda.* Quod autem reprobata lege Mosaïca, lex Evangelica obtinere deberet, ex multis assertionibus prophetarum manifestissime liquet. Unde Jeremias: Ecce dies veniunt dicit Dominus, &c. Hic apertissime declaratur quod post primum testamentum, aliud erat dandum, non quale datum est patribus antiquis, quia illud carnale, istud spirituale. Ezechiel de eodem: Suscitabo tibi pactum sempiternum, &c. Item Zacharias: Confugient, inquit, gentes multæ ad Dominum. Lex enim Moysi lata jam fuerat, et ne quis æstimaret longo tempore quo promisit se esse venturum, consequenter adjungit:

Prope est Justus meus. Et idem: Non dicet filius advenæ, &c. Quasi dicat: Lex Moysi, quæ de Sina data est, Judæo actualis, de Sion spiritualis mihi data est Christiano, ut sit una lex et populus. Et adjungit: Non faciet Dominus avolare, &c. Ipsa lex in prophetis in quibusdam correcta est. Quum enim in principio legitur: Fœnus tollatur a fratribus: tamen usura in Psalmo generaliter prohibetur: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. In Evangelio augmentum virtutis exprimitur. Ibi veritas dicit: Fœneramini ab his a quibus non speratis accipere, &c. Hic et nova lex insinuatur, et Adventus novi Legislatoris exprimitur. In præcepto siquidem caritatis tota virtus legis Mosaicæ consummatur, juxta illud: Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Caritas enim, sive Evangelii latitudo, non solum ad proximos, sed ad inimicos suos affectus ostendit. De hoc Isaias: Consummatio abbreviata mundabit justitiam. Consummationem enim et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio terræ, quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. Jerusalem enim quasi umbilicus terræ est, sicut Ezechiel scribit dicens: Hæc dicit Deus: Ista est Jerusalem, &c. A parte enim orientis est ei Asia, a partibus occidentis Europa, a Meridie et Austro Libya et Affrica, a Septentrione Armenia, Persia et Pontus. Amos de eodem: Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam. Et Psalmista: Constitue Domine Legislatorem, &c. Isaias: Omnes sitientes venite ad aquas, &c. Quasi dicat, venite ad legem Evangelii, ut hauriatis aquas in gaudio de fontibus salvatoris. Si autem non habetis sapientiam, vel eloquentiam hujus mundi, quæ per aurum et argentum significantur; emite tamen aquam illam, de qua Christus

in Evangelio dicit: Qui biberit aquam, quam ego, &c. significans Spiritum sanctum, quem credentes accepturi erant. Non quæritur a Paulo sapientia vel eloquentia, sed dictum est ei: Sufficit tibi gratia mea. Ipse est, qui dicit: Gratia salvi facti sumus. Et Dominus ad Discipulos: Gratis accepistis, gratis date. Vinum et lac significant, justitiam et innocentiam parvulorum. Insinuat igitur Isaias sectandam esse illam Sapientiam, quæ non est in foliis verborum, sed in medullis et fructibus sensuum. Nec oportet te transire maria, ut legem Domini scias, sed sicut in Deuteronomio legitur, Prope est verbum in ore tuo. Nulla autem scriptura sic hominem docet, quam misera sit humana conditio, sicut lex Evangelica. Reprobatio itaque veteris legis, et institutio melioris non ex iis tantum, quas proposuimus, prophetiis apparet, sed ex ipsius facto Moysi. Quum tamen populo Israel unum Deum adorante Moyses de monte descendens tabulas digito Dei scriptas projecisset de manu sua, et confregisset; rursum de mandato Domini ascendit in montem, et dedit Deus iterum legem ei in aliis tabulis ad instar priorum præcisis. De ipso igitur, quod primæ tabulæ statim fractæ sunt, et secundæ tabulæ legis integræ permanserunt, apertissime figuratum est, quod Deus duas ordinaverit leges, duo constituerit testamenta, novum et vetus: Vetus, quod cessaret in proximo: novum quod stabile permaneret. Ideo decem mandata in secundis tabulis scripta sunt, qui numerus signatur per decimam litteram, in qua figura crucis exprimitur. Hanc legem novam petebat propheta quum diceret: Legem pone mihi Domine, &c. Lex equidem vetus non justificat hominem. Neminem enim duxit ad perfectum: Interim autem da mihi intellectum donec nova lex datur, ut intelligam legem

quæ jam posita est, et scrutabor eam, veterem scilicet, quid in ea sit morale, quid mysticum. Si enim tantum ad litteram, et non spiritualiter intelligenda est lex vetus, cur tam diligenter scrutanda esset, quum in simplicibus et idiótis pateat sententia litteralis, nisi in ea occulti et mystici sensus essent? cur peteret propheta revelari sibi oculos cordis ad considerandа mirabilia legis? Cur ita diceret: Da mihi intellectum, ut discam mandata tua? Intelligebat igitur mandata legis spiritualiter intellecta vivificantia esse, propter quod dicit: In æternum non obliviscar, &c. Item efficaciam et virtutem legis spiritualis insinuat dicens: Super omnes docentes me intellexi, &c. Respondeat mihi, quæso, Judæus, quæ sapientia, quæ utilitas est distinguere in lege, quid de pectore, quid de armo, quid de intestinis hodie fiat. Ubi sanguis hircorum aut arietum, ubi effundatur, ubi crementur adipes, quo deferatur funus cum corio, ubi cineres reponantur, utrum victima caudam habeat, utrum aures, utrum testiculos sectos habeat vel attritos. O quam profunda et quam necessaria est doctrina, quæ nos erudit, ne comedamus crocodilos, vespertiliones, et talpas. Quum ergo appareat manifeste, quod scientia legis ad litteram, nec sapientem facit, nec vivificet animam; patet prophetam aliam legem concupiscere, quæ occulta erat in veteri. Unde Ezechiel vidit rotam in medio rotæ, eo quod novum testamentum lateat in veteri. Lex ista declarat, quod illa promisit, et est nova lex expositio veteris Testamenti. Cessantibus ergo figurativis moralia remanserunt, et in doctrinam Evangelii cum augmento gratiæ transfusa sunt. Unde Leo Papa in præceptis moralibus, Nulla, inquit, Testamenti prioris decreta reprobata sunt; sed Evangelico magisterio in melius sunt adaucta. Perfectiora enim sunt dantia

salutem, quam promittentia salvatorem. Utrumque igitur sensum legis, O Judæe, attendas, et videbis ad oculum, quod intellectus spiritualis delicias sapientiæ in se habet. Literalis autem sensus tanquam cortex exterior aridus est et exanguis. Putas observantiam Sabbati solum corporis otium continere: Christianus autem verum Sabbatum reputat ab omni opere servili, id est, ab omni peccato mortali quiescere. Qui enim facit peccatum, servus est peccati. Judæus totam circumcisionis sanctitatem et observantiam in præputatione unius membri carunculæ, id est genitalis, intelligit: Christianus circumcisionem intelligit voluntariam castigationem omnium carnalium sensuum et turpium voluptatum. Hanc spiritualem intelligentiam in figuralibus mandatis tam propheta, quam lex ipsa frequenter insinuat. Quandoque enim vertitur impossibilitas in his quæ Dominus præcise jubet, et tunc ad spiritualem sensum venire oportet. Quum enim Sabbatum et Circumcisio præcise observanda jubeantur a Domino, si octava dies infantis Sabbatum sit, necessitate urgente in Sabbato, sic unum præceptum legis alteri derogat, et quod sic lex intelligenda non sit, ipsa impossibilitas observantiæ probat. Quomodo enim ad litteram potest quis intelligere, quod Moyses in Deuteronomio cordis Circumcisionem præcepit? Dicit enim: Circumcidite præputium cordis vestri. Cui Ezechiel consonat dicens: Omnis alienigena incircumcisus, &c. Et illud: Omnis gentes incircumcisæ sunt, &c. Nec se per impossibilitatem Judæus excuset, ut dicat non se observare circumcisionem cordis, eo quod in homine vivente expleri non possit. Expleat ergo in aliis membris, in quibus Circumcisio fieri potest. Audiant Jeremiam prophetam: Ecce populus hic incircumcisus est auribus. Super quem locum Origenes

dicit: Cur, inquit, hæc audientes non incidunt aures suas? Quod circumcidantur in auribus volo: eos enim ad nostras allegorias fugere non permitto. Item Moyses in Exodo, tanquam indignus mitti a Domino se excusans, Ego, inquit, incircumcisus sum labiis. Minus est dignus, teste Moyse, labiis incircumcisus. Ergo dignior est labiis circumcisus. Circumcidant ergo aures et labia ferro. Hoc enim impossibile non est, quamvis turpe. Audiat igitur Christianus, quod Paulus apostolus peritissimus in utraque lege dicat de Circumcisione: Nos sumus, ait, circumcisio, quoniam spiritu Deo servimus, et non in carne fiduciam habemus. Et idem: Non enim, qui in manifesto, Judæus est, &c. Ille ergo spiritualiter et plene circumcisus est, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem: qui claudit oculos suos, ne videant malum: qui ponit custodiam ori suo ne delinquat in lingua sua: qui pro Christo abstinet, ne gravetur cor ejus ebrietate aut crapula: qui lavat inter innocentes manus suas: qui ab omni via mala prohibet pedes suos: qui castigat corpus suum, et in servitutem redigit: qui cor suum servat omni custodia, quia ex ipso vita procedit. Ne mireris, O Judæe, si nos, quibus veritas de terra orta est, aliqua quæ in lege tua sunt ad litteram omittimus, quum patres etiam tui quædam, quæ ab ipso Deo fuerant instituta, destruxerint. Nam circumcisio, quam Deus per Moysen districtissime præceperat, diu intermissa est. Unde in Josue legitur: Populus, qui natus est in deserto, &c. Observatio quoque Sabbati, quod de mandatis maximis erat tempore Machabæorum, ab omnibus violata est, et omissa. Altare etiam holocaustomatum, quod Domino præcipiente factum fuerat, a Judæis, eodem tempore est destructum. Sanctus etiam rex Ezechias serpentem æneum, quem

ad præceptum Domini Moyses erexerat in deserto, confregit. Post apertam Judæorum reprobationem et vocationem gentium, post abolitionem legalium ceremoniarum, post suæ civitatis excidium, post exterminium templi et sacrificiorum, post eorum dispersionem, post iram Dei manifeste implacabilem contra eos, adhuc Judæi et in superbia, et in abusione gloriantur, et se præ omni gente magnificant dicentes, quod Dominus eos appellat filium suum et primogenitum suum, quod eos miraculose de Ægypto eduxit: quod eis terram gentium dedit, et similia. Sed quod gloria eorum sit in abusione, ex ipsorum testimoniis patet. Dominus in Isaia dicit: Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Deus inde conqueritur, unde miseri gloriantur. Attende hunc populum, non appellari unigenitum, qui excludat fratres cæteros, sed primogenitum, ut ostendat secuturos. Sciat etiam Judæus, quod juxta mysterium scripturarum, non primogeniti accipiunt hæreditatem, sed secundi. Primogenitus fuit Cain: sed Abel munera Deo placuerunt. Primogenitus Ismael: sed Isaac accepit hæreditatem. Primogenitus Esau: sed benedictionem patris Jacob supplantator eripuit. Primogenitus Ruben, sed tamen benedictio seminis transfertur ad Judam. Itaque illi juxta vocationis ordinem primi fuerunt, et appellabantur caput. Nos secundi, qui dicebamur cauda, versi sumus in caput, et appellamur Filii Dei. Quotquot enim susceperunt eum, dedit eis potestatem Filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. In eo autem quod gloriantur, quia eduxit eos Dominus de Ægypto, et pro amore eorum gentes expulit, et regiones gentium dedit eis: Sciant, quia contra Amos prophetam, imo contra ipsum Moysen mentiuntur, sicut enim Judæos, sic et multos alios populos Dominus de regionibus

transtulit: nec eos in terra promissionis propter merita sua, sed propter peccata gentium introduxit. Audiant ergo Dominum in Amos propheta dicentem: Nunquid non ut filii Æthiopum, &c. Et Moyses in Deuteronomio: Ne dicas in corde tuo quum deleverit, &c. Hæc sunt verba Moysis, ei respondeant, et non mihi.

Cap. XXVI. *Testimonia de Baptismo.* Ad abstinentiam vitiorum, virtutumve custodiam pertinet in veteri lege summa omnium figuralium mandatorum. Novæ autem legis in animarum sanctificationem duo sunt principalia sacramenta, Baptismus et Eucharistia; quæ sunt in veteri Testamento multipliciter præfigurata. Zacharias de baptismo sic ait: In die illa exibunt aquæ vivæ de Jerusalem, &c. Per orientem, significatur populus Circumcisionis, per occidentem populus Gentilis, de quibus Dominus in Evangelio dicit: Venient autem ab oriente, &c. Æstas et hyems sunt prosperitas et adversitas, in quibus solemnitas baptismi non cessat. Quando exierunt aquæ illæ de Jerusalem vel quando exibunt? Et quum ille nihil certum respondeat, baptismales aquas de Jerusalem exivisse intelligit. Ab illis enim partibus ad nos baptismi gratia emanavit. Isaias: Lavamini, mundi estote. Et idem: Quum abluerit Dominus sordes filiarum Sion, &c. Sanguinem Jerusalem vocat superbiam, et contemptum Judæorum clamantium, sanguis ejus super nos et super filios nostros. Quod leve est lavatur, quod grave exuritur. Unde Joannes Baptista in Evangelio: Ego vos baptizo in aqua, &c. Zacharias de eodem: In die illa erit fons, &c. Hieronymus de hoc fonte, qui egreditur de domo David: In Ezechiele propheta scribitur, quod erumpat fons de domo Domini, et crescat in fluvium, qui appellatur remissionis et

indulgentiæ, et pergat ad solitudinem, et ad mare, quod nunc vocatur mortuum, piscesque omnes vivificet. Ex omnibus istis patet, quod de domo David, de terra scilicet Jerosolymorum baptismus incœpit. Quæ est aqua, quæ vadit ad mare mortuum et quæ omnes pisces vivificat, nisi aqua baptismi in quo vivificantur in peccato mortui? Joannes Baptista catechizavit in monte futuri vul venturi. Homo autem veniens baptizavit, baptizaverunt et sui. Hæc domus in Ezechiele domus Domini Dei, in Zacharia domus David appellatur. Ipsa est Ecclesia Christi. Ezechiel: Quumque me vertissem, ecce in ripa, &c. Hæ sunt arbores quæ secus decursus aquarum faciunt fructum in tempore suo. Certum est autem peccata plenissime in baptismo remitti. Idem Psalmista: Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, &c. id est, Ecclesiam suam per baptismum. Et idem: Deus majestatis intonuit super aquas multas. Intonuit quando super Christum baptizatum vox patris audita est: Hic est filius meus dilectus. Mundus in diluvio purgatus est, et præsignatus est in eo baptismus. In transitu maris rubri caritas aucta est, et fides confirmata in populo Dei, et persequentium multitudo subversa; in quo patet in baptismo per gratiam remissio peccatorum. In veteri lege per aquas fides matrimonii servati aut læsi probata est. Moyses pulverem vituli aurei misit in aquam, et per potum illius Principes idololatriæ comprehendit. In Jerosolymis erat piscina probatica; quam qui ingrediebatur post motionem aquæ primus, sanabatur. Crediderunt etiam Judæi, et adhuc credunt sibi per aquam frigidam peccata dimitti. Unde et ipsi solent in multis baptismatibus exerceri. Nec sine mirabili sacramento Deus super firmamentum aquas constituit, ex tunc judicans, quod quandoque mundo aliquid supercœlestis gratiæ deberet infundi.

Cap. XXVII. *De Sacramento altaris.* Cœlesti providentia dispensante mirabiliter habuit hominum communis opinio, ut in sacrificiorum virtute confideret, futuræque religioni serviret. Erat autem præcipuum in lege Domini sacrificium Agnus Paschalis, qui non solum mactari, sed et manducari præcipiebatur, ad significandum, quod nobis semetipsum daturus erat in pretium et cibum, ad figurandum etiam gratiam liberatoris et misericordiam redemptoris, qui hominem perditum morte sua a peccato et mortis debito liberavit. In sacramento autem altaris vita æterna est, ut impossibile sit digne participantes æternaliter mori. Hujus sacramenti quasi sacramenta fuerunt panis et vinum a Melchisedech rege et sacerdote oblata, atque in pane et vino hoc sacrificium celebratur Christo instituente, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Licet hoc autem sacramentum fuerit in sacrificio Isaac figuratum, aliorumque justorum sacrificiis, oblatio tamen Melchisedech illud expressius figuravit. Quod si Judæus obgrunniat dicens, Melchisedech dedisse panem et vinum Abrahæ in refectionem illius, non ut Deo sacrificium offerret: audiat Genesis lectionem, ubi post oblationem panis a Melchisedech factam, statim subjungitur: Erat enim sacerdos Dei altissimi. Hæc enim in refectionem ferre potuisset, etsi sacerdos non esset. Sed in eo sacerdotis officium declaratur, cujus est sacrificare, benedicere, et decimas accipere. Figuravit lex sacramentum in pane, et agno, et manna. Panis enim de terra nascitur juxta illud: Ut educas panem de terra. Et: Veritas Christus de terra orta est. Agnus immolatus est Christus teste Isaia: Sicut agnus ad occisionem ductus est. Manna de cœlo descendit. Et Christus dicit: Descendi a patre, et

veni in mundum. Manna non est susceptum a Judæis in ea veneratione quam decuit. Christus etiam in propria venit, et sui eum non receperunt.

CAP. XXVIII. *De translatione legis ad gentes, et reprobatione Judæorum.* Quanta sit excæcatio Judæorum superius ex parte tetigimus, sed quare pertinacius se obdurant, ita ut iniquitas eorum inveniatur ad odium, quædam prælibata recurrimus, ut miseram eorum excæcationem plenius intimemus. Loquitur Dominus ad Isaiam dicens: Excæca cor populi hujus, &c. Isaias de eodem: Miscuit vobis Dominus spiritum soporis, &c. Sicut enim Christus in Evangelio dicit: Ego veni in judicium, &c.: id est, Judæi cæcitatem incurrant, ut gentium populus vocetur ad lucem. Judæis ergo signatus est liber, cujus signacula in Apocalypsi solvit leo de tribu Juda. Per hunc librum sacræ scripturæ universitas designatur. Hic est liber, qui in Ezechiele intus et foris, id est, spiritualiter et litteraliter scriptus erat. De quo in Psalmo legitur: In capite libri scriptum est de me. Vides apertissime, o Judæe, quod a te, qui litteratus eras, ablata est lex, et data est populo gentium, qui legem nesciebant, quia legem ignorabant. Execrationem et reprobationem Judæorum Dominus per Jeremiam insinuat dicens: Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, &c. Quod populum Israel vocat dilectam animam suam, idem est quod allbi dicitur: Peccavit anima tua, Deus. Quum Dominus alibi dicat: Hæreditas mea Israel. Hic dicit se dimisisse hanc hæreditatem, et odisse eam, quia dedit vocem suam contra eum, dum clamabat: Crucifige, crucifige eum. Idem de eodem: Dixit Dominus ad me. Si steterit Moyses, &c. Attende quod tanta est ira et aversio Dei contra Judæos, ut Moyses et Samuel familiares amici Dei

non possint reconciliare illos. Dicant ergo mihi quos reconciliatores habituri sint? Forsitan Deos suos, quos in Deuteronomio Moyses improperat eis dicens: Ubi sunt Dii vestri, &c. Amos de eodem: Audite verbum istud, &c. Hæc sententia Dei præcisa est, et spem retributionis aliquam non admittit. Reprobationem Judaicæ gentis et reprobationis causam Moyses in Deuteronomio, protestatur dicens: Memento, &c. In eodem: Vos vidistis universa quæ fecit Dominus, &c. Si intelligis, intelligentiam non habuerunt, quando Moyses erat cum eis. Dicat mihi Judæus, sub quo duce, vel quando data est eis intelligentia legis? Irremediabilem eorum plagam indicans Isaias, Non est, inquit, circumligata neque curata medicamine, neque fota oleo. Desolationem quoque Judaicæ gentis perpetuam metaphorice idem propheta describit, per vineam, quæ debuit uvas facere, et fecit labruscas, cujus sepem Deus abstulit, ut spinas et vepres germinaret. Mandavit itaque nubibus desuper, id est prophetis, ne pluerent super eam. Pluviam voluntariam abstulit eis Deus, gratiam scilicet bonæ voluntatis, et rorem misericordiæ suæ, ut sint sicut montes Gelboe, super quos nec ros, nec pluvia cadit. Idem de reprobatione Judæorum, et conversione gentium: Liga testimonia, signa legem in discipulis meis, &c. Liga et signa testimonia legis a Judæis, ut non intelligant; et assigna eam discipulis Christi. Jeremias de irreparabili desolatione Judæorum dicit: Conteres laguncula in oculis virorum, &c. Ecce plaga sine remedio. Idem: Propterea ecce ego tollam vos portans, &c. Non solum a Christianis, sed etiam a paganis, Judæis improperatur quod occiderunt Dominum Deum suum. Psalmus de eodem: Fiat habitatio eorum deserta. Amos propheta de eodem: In die illa

deficient virgines pulchræ, &c. Idem Isaias de causa reprobationis Judæorum: Quis est liber repudii matris vestræ, &c. Prius dixerat, Sion dereliquit me, Dominus oblitus est mei. Sed quod suo vitio derelicta sit Dominus manifestat, quia scilicet eum sequi et audire noluit, et vertit ei humerum recedentem. Unde ad ipsam loquitur dicens: Erudiet te abscessio tua, &c. Item: Audite domus Jacob, qui vocamini in nomine Israel, &c. Ecce filii Israelitæ carne, non spiritu. Idem de eodem: Nunquid non vos filii scelesti, semen mendax, &c. Hoc est crimen pessimum de quo Judæi traducuntur, arguuntur frequentius, et etiam damnantur, quia Christianorum parvulos abducunt, et in abditis crucifigunt.

Cap. XXIX. *De vocatione gentium ad fidem.* Quod reprobatis Judæis gentes converterentur ad Christum Isaias prophetaverat dicens: Lauda sterilis, quæ non paris, &c. Gentilitas sterilis erat, synagoga vero fœcunda in sobole. Unde et Isaias: Lætabitur deserta, &c. Et ut aperte ostendat quod Christi adventus hoc faceret, addit. Ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri. Dicit Hieronymus, per Libanum intelligi templum. Unde et Zacharias: Aperi Libane portas tuas. Et in Ezechiele: Aquila magnarum alarum plena, &c. Nabuchodonosor gazas templi. Carmelus mons uberrimus est, in quo significatur fœcunditas synagogæ. Saron interpretatur campestria, vel deserta, et significatur gentilitatis sterilitas. Item Isaias: In die illa erit altare, &c. Hic aperte habes prophetatum, quod in gentibus Christi nomen fuerat invocandum. Malachias: Non est voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, &c. Isaias de eodem: Ecce accola veniet, &c. In Malachia reprobatio Judaicæ gentis et sacrificiorum ejus aperta est. In Zacharia vocatio gentium patet.

Isaias: Vox clamantis in deserto, &c. Scilicet verbum Dei, et Incarnationem Dei manifeste declarat. Ac si dicat: Videbit omnis caro salutare Dei nostri. Adhuc in hujus rei figuram subjungitur a Domino in eodem propheta: Non memineritis priorum, &c. per quos significantur gentes quadam bestiali crudelitate viventes: quod quasi exponendo subjungit: Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit. Item in Isaia: Tempore accepto exaudivi te, &c. Aperta sunt verba patris ad filium qui missus est: sicut alibi in eodem Propheta dicitur, dare clausis apertionem, captivis indulgentiam, cæcis illuminationem. Hæc apostolus ad primum Christi Adventum refert, et nos cum eo pariter referamus. Pater gentes filio suo in hæreditatem dedit, easque filius sua morte promeruit. Ideo in Isaia loquitur pater dicens: Ideo dispertiam ei plurimos, &c. Quod Christus esset dux et præceptor gentium apertius ostendit, in quo pater loquitur de filio dicens: Ecce testem populis dedi eum, &c. Et in eodem: Quæsierunt me, qui ante, &c. Centurio Gentilis Deum non quærebat, et audire meruit a Domino, non inveni tantam fidem in Israel. Item de festina et repentina multiplicatione, ecce loquens et admirans Isaias: Antequam enim parturiret peperit, &c. Abraham, Isaac et Jacob et cæteri Patriarchæ per longa temporum intervalla creverunt in generationibus suis. Populus autem Christi multiplicatus est inæstimabiliter subito et in tempore brevi. Cœperunt apostoli prædicare Jesum Christum sine mora. Et in omnem terram exivit sonus eorum, &c. Singulis fere diebus multa millia baptizabantur, et in adoptionem filiorum Dei per matrem innocentiæ gratiam populi nascebantur Isaias: Paravit Dominus brachium suum, &c. Et in eodem: Convertimini ad me ab extremis terræ. Et Psalmista:

Reminiscentur, et convertentur, &c. Isaias: Percutiet Dominus Ægyptum, &c. Item Isaias: In die illa erit Israel, &c. Ecce translata est benedictio Dei ab Israel in Assyrium et Ægyptum. Idem: Nonne adhuc in modico, &c. Respondeant Judæi, dicit Hieronymus, quomodo Libanus mons Phœnices versus sit atque translatus in montem Carmelum, qui Hebraice dicitur Chermel; et est in confinio Palestinæ atque Phœnicis imminens Ptolomaidi, et quomodo Charmel reputetur in saltum? quod quum dicere non possint, audiant Libanum, qui interpretatur candidatio, signare populum gentium, qui lotus in baptismo, est candidatus in Christo. Propterea dicit Psalmista: Omnes gentes plaudite manibus, &c. Et idem: Confitebor tibi in populis Domine. In his et multis similibus pro conversione gentium exhibetur Domino a Prophetis multiplex actio gratiarum. Quod primitiæ Israel converterentur ad Dominum Prophetæ prædixerant, et ad hoc Dominus specialiter venit. Hoc testatur in Zacharia Dominus dicens: Lauda et lætare Sion, &c. Qui per Dominum Deum mittentem, et Deum missum possunt intelligi, nisi Pater et Filius? Isaias: Qui sunt isti, qui ut nubes volant, &c. Idem de Ecclesia congregata et gentibus. Pro eo quod fuisti derelicta, &c. Item Isaias: Annunciabunt gloriam meam gentibus, &c. Item Zacharias: Ecce salvabo populum meum de terra Orientis, &c. Quod Isaias insinuans ait ad Judæos: Dimittetis nomen vestrum in juramento electis meis, &c. Super hunc locum Hieronymus: Paulus dicit, Non qui ex Israelitis sunt Israel, et qui semen Abraham, omnes filii. Ad quos Christus in Evangelio: Si filii essetis Abrahæ: opera ejus faceretis. Non ergo jam ex Juda Judæus: sed a Christo dicitur Christianus. Nec jam juratur in idolis, sed in Deo.

Et hæc sententia per, Amen, quasi per signaculum confirmatur.

CAP. XXX. *Testimonia Prophetarum quod reliquiæ Israel convertentur et salvabuntur.* Isaias: In veritate reliquiæ convertentur, &c. Hoc est quod dicit apostolus ad Romanos plenam salvationem futuram esse sub Christo. Item Isaias ad easdem reliquias: Dominum exercituum ipsum sanctificate, &c. Prius missus est Jesus ad oves quæ perierunt domus Israel, sed reprobata ab eis prædicatione salutis, apostoli transierunt ad gentes, quædam tamen Judæorum primitiæ præcesserunt. Restat ergo ingrediatur ad finem plenitudo gentium, et postea reliquiæ Judæorum, et erunt novissimi primi, et primi novissimi. Item quod reliquiæ salvandæ sunt, plenius aperit Isaias dicens: In die illa gloria Jacob, &c. Hieronymus: Pro valle Ephraim septuaginta, vallem duram interpretati sunt, ut Judaici cordis duritiam exprimerent, de quibus tamen pauci humiles eligentur. Item aperit manifeste confusionem reproborum Judæorum in eorum sanctificatione et gloria, qui ad fidem convertendi sunt. Non modo, inquit, confundetur Jacob, &c. Hoc assidue videmus impleri, Judæi convertuntur ad fidem, et alii dolore intabescunt, atque conversos despiciunt et abjiciunt, sed Isaias consolatur eos dicens: Audite verbum Domini, &c. Consolatur iterum Isaias reliquias Israel quasi plangentes, quod Deus dereliquisset eos. Verba itaque reliquiarum sunt: Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei. Cui respondet Dominus dicens: Si potest mater oblivisci filii uteri sui, &c. Simile est illud Isaiæ. Vox eorum qui ad pœnitentiam convertuntur: Abraham nescivit nos, &c. Quasi dicat: Abraham et Jacob, qui cognoverunt Deum, non recognoscunt nos filios, quia displicemus Deo. Rursus de reliquiis

in fine salvandis legitur in Deuteronomio: Dixit Moyses ad populum Israel, &c. Et notandum est, quod ex quo nondum convertuntur ad Dominum, nondum ei accepti sunt. Item Isaias: Consurge, consurge, induere fortitudine, &c. Non solum ad Jerusalem Propheta loquitur, sed ad Judæos ubicunque dispersos. Jeremias de eodem: Convertimini filii, &c. In his verbis apertissime habes, quod arca testamenti, in qua lex erat reposita, abolesceret; novique doctores legem aliter docerent, quam veteres docuissent. Idem de eodem: Ego congregabo reliquias gregis mei, &c. In Osee manifeste distinguitur, quas tribus reprobaverit Deus, et cujus reliquias salvaturus sit. Ait enim idem Propheta: Et concepit adhuc et peperit filiam, &c. Sane decem tribus usque hodie Persarum regibus serviunt, et nullo unquam tempore solvenda est eorum captivitas. Domui autem Juda misericordiam pollicetur; et dicit quod salvabit eos in Domino Deo suo. Item Isaias de eodem: In die illa adjiciet Domiuus secundo manum, &c. Ezechiel de eodem: Salvabo gregem meum, &c. Hieronymus: Hic est qui in evangelio dicit de se: Ego sum pastor bonus, natus de stirpe David. David enim mortuus erat, quando Propheta hæc dicebat. Psalmista: Convertentur ad vesperam, &c. Judæi enim conversi in vesperam mundi, verbumque Dei esurientes, latrabunt contra perfidos, et circuibunt civitatem, id est, Ecclesiam, ut eam muniant et defendant. Item Isaias de eodem: Hæc dicit Dominus, &c. Credimus enim, quod et de aliis tribubus, quam de Juda multi salvandi sunt. Paulus enim apostolus dicit: Nunquid repulit Dominus populum suum, &c.

Cap. XXXI. *Testimonia Prophetarum de glorioso statu Ecclesiæ.* Notandum autem Prophetas multa

prædixisse de Ecclesiæ statu, quæ nec primo, nec secundo, nec tertio templo, quod Judæi somniant, et expectant, possunt congrue coaptari. Salomon in tertio regum protestatur, templum quod ædificaverat, non esse habitaculum Dei, ait enim: Ergo ne putandum est, quod verus Deus, &c. Quod autem templum manufactum non sit Deo dignum habitaculum, Dominus quasi indignando per Isaiam ostendit dicens: Quæ est ista domus quam, &c. Quasi dicat: Non in ædificiis; sed in puris conscientiis habito, et congregationibus sanctis. Ille, qui juxta Prophetam continet cœlum palmo, et terram pugillo, cui cœlum thronus est, et terra scabellum pedum, loco non clauditur, sed habitat in anima justi, et requiescit super humilem et mansuetum et trementem ad verba ejus. Isaias ad primitivam Ecclesiam de ædificatoribus ejus, Leva, inquit, oculos tuos et vide, &c. Descendente enim Spiritu sancto cœpit ædificari Ecclesia Dei. Et sicut in actibus Apostolorum legimus, erant in Jerusalem congregati de universo orbe terrarum, a quibus prius per apostolos susceptum est verbum Dei. Isaias in persona Ecclesiæ: Gaudens gaudebo in Domino, &c. Item Isaias: Et vocabuntur in ea fortes justitiæ, &c. Hæc ædificatio est de Fide Christi. Isaias de Ecclesia Dei: Vinea facta est electo meo in cornu olei: id est, in regno misericordiæ Dei. Cornu enim ubique fere in sacro eloquio significat regnum, aut virtutem; ut in Psalmo: Inimicos nostros ventilabimus cornu, &c. Et multa in hunc modum. Isaias de ædificatione Ecclesiæ loquens, eam præferens templo, per similitudinem metallorum et lapidum meliores esse ostendit pastores Ecclesiæ, quam magistratus et doctores templi. Prosequitur dicens: Et ædificabunt filii peregrinorum, &c. Hæc, O Judæe, templo et civitati tuæ convenire

non possunt: sed videmus hodie Reges terræ, et ipsos Cæsares jugo Christi colla submittere, publicis expensis ædificare Ecclesias, promulgare leges adversus hæreticos, et persequutores Ecclesiæ. Nullus a fide repellitur, nullusque qui credere velit a sinu matris Ecclesiæ prohibetur. Item Isaias: Pro ære afferam aurum, &c. Item Isaias ad Ecclesiam per apostolos congregatam: Ecce in manibus meis descripsi te, &c. Septuaginta aliam litteram ponunt, hanc scilicet, cito ædificaberis, a quibus destructa fueras. Ob culpam Judæorum structa est, et a Judæis apostolis reædificata est. Item Isaias ad Ecclesiam de gentibus ne de veteris idololatriæ erroribus erubescat, quia Dominus ejus redemit eam: Noli, inquit, timere, quia non, &c. Et quia primitiva Ecclesia multis persequutionum pressuris opprimenda erat, eam consolatur Isaias, et ait. Paupercula tempestate convulsa absque ulla consolatione, &c. Attende, O Judæe, quam aperte propheta te a litterali sensu removet. Quum enim prius dixerit, quod prius fundaretur civitas in Sapphiris, statim exponens, de quibus lapidibus intelligat, scilicet de virtutibus, dicit quod filii ejus doceantur, non ab homine, sed a Deo, et in justitia civitas illa fundetur. Idem ad primitivam Ecclesiam: Surge illuminare Jerusalem, &c. Ecclesia quæ in synagoga ceciderat, tunc orta est: quando, qui eam ædificavit, natus est in illa civitate, de qua gloriosa dicta sunt, et ipse fundavit eam altissimus.

Cap. XXXII. *Manifestæ auctoritates, quod scripturæ ad litteram non possunt intelligi.* Inter omnia dona et bona, quæ habemus a Deo, gratior et acceptior ei fides est, quæ per dilectionem operatur. Ipse adeo dilexit nos, ut animam suam daret pro nobis in mortem. Mutua ergo dilectio, sive caritas inter ho-

minem et Deum præ cunctis virtutibus summam et præcipuam obtinet dignitatem. Tractat autem Salomon in Canticis suis de hac intima caritate inter Deum et hominem: inter Christum et Ecclesiam. Unde et librum illum propter eminentiam caritatis appellavit Cantica Canticorum. Quum ergo Christianus in verbis, quibus utitur sponsus ad sponsam, Christus ad Ecclesiam, vel ipse e diverso ad eum, de medulla spiritualis intelligentiæ suavissimos gratiæ fructus, et quasdam delicias sancti amoris eliciat; dicat mihi Judæus, qui sensum sequitur litteralem, quod hic intelligat, quum ad litteram nihil nisi lenocinia amatorum, atque verba et sensus extraordinariæ voluptatis inveniat. Et ut ad manum tibi, O Christiane, verba libri illius occurrant, quædam de ipso deduco in medium, quibus Judæum apertissimæ temeritatis arguas, qui in talibus studet, atque cum eo litteralem aut potius meretricalem destruas intellectum. Osculatur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis, &c. O vere fatua descriptio mulieris, ut sint oculi ejus, sicut oculi columbarum, vel sicut piscina in Hesebon, capilli sicut grex caprarum, dentes autem sicut grex tonsarum, genæ sicut turturis, et sicut fragmenta mali punici, collum sicut turris David, nasus sicut turris in Libano, labia sicut vitta coccinea, venter et ubera sicut crater hinnulique caprarum, et multa similia in hunc modum. Hic saltem litterarum suarum erubescat Judæus, et sciat quod littera occidit, Spiritus autem vivificat. Sciendum igitur quod sicut Paulus apostolus de antiquis testatur Patribus, omnia in figura contingebant eis. Unde etiam actus eorum verba et itinera, consolationes et flagella, ceremoniæ, et sacrificia, miracula etiam quæ fiebant, omnium quoque Patriarcharum et Prophetarum nomina hodie

nostræ utilitati obsequuntur. Nihilominus etiam titulos Psalmorum Esdras Propheta, nos ad spiritualem intelligentiam trahens, sancto Spiritu revelante sic Psalmis apposuit, ut frequenter, quamvis aliquando in titulo tangatur historia, non historia tamen, sed historiæ significatio tractetur, quod in Psalmis quamplurimis tua experietur inspectio.

Cap. XXIII. *Testimonia de Adventu Antichristi.* Illud autem ad cumulum Judaicæ damnationis accedit, quod qui in salutem suam noluerunt accipere Christum, in suæ mortis discrimen recipient Antichristum. Sic enim eis Dominus in Evangelio prophetavit, dicens: Ego veni in nomine Patris mei, &c. insinuans Antichristum. De Adventu vero Antichristi, in quo Judæi Messiam expectant, Zacharias prophetat, et dicit: Et dixit Dominus ad me. Adhuc sume tibi, &c. In Daniele propheta et Evangelio, et Epistola Pauli ad Thessalonicenses Antichristus abominatio desolationis, et sessurus in templo Domini prophetatur, et exhibiturus se ut Deum. Psalmista tam de ejus potentia, quam de ipsius perditione prædixit: Cadet quum dominatus fuerit pauperum, &c. Et Daniel de eodem: Judicium sedebit, ut auferatur potentia, et conteratur, et dispereat.

Cap. XXXIV. *Testimonia prophetarum de novissimo Christi Adventu in generali resurrectione.* De novissimo Christi Adventu, et communi hominum resurrectione vetus et novum testamentum multa veritatis testimonia introducunt. Unde beatus Job: Scio quod redemptor meus vivit, &c. Quisquis ergo virtutem resurrectionis abnegat, verba viri fidelis, sed adhuc tamen gentilis erubescat, et penset, quam terribili pœna sit cælitus feriendus, si adhuc non credit suam, qui Resurrectionem Domini Jesu sperabat adhuc esse futuram. Credendum ergo est, quod

non in aereo corpore, vel alterius naturæ substantia resurget homo, non enim esset vera resurrectio nisi vera resurgeret caro. Quam beatus Job asserit dicens: Et rursum circumdabor pelle mea, &c. Probatur iterum resurrectio, sicut Ambrosius dicit, ratione, et universitatis exemplo, testimonio rei gestæ, plurimi enim resurrexerunt. Ratio est, ut resurgat corpus. Quomodo enim vocabitur in judicium sine corpore, cui de se et contubernali suo, necesse est respondere? Vides ortus obitusque, vices diei et noctis, in quibus quotidianus occasus est, et rediviva successio. Fructus terræ videntur mori, quum decidunt, resurgere quum virescunt, quod seminatur moritur, et resurgens in eandem speciem reformatur. Granum folliculo vestitur, calorque vitalis quasi animare incipiens, spicæ adolescentis ætatem format in cumulum, et pubescentem quibusdam tunicis induit, et frugem quasi a primis erumpentem cunabulis, paulatim his quæ postulat necessitas naturæ communit. Caro autem nostra modo corruptibilis induet incorruptionem, et mortale immortalitatem. Quid ergo miraris, si homines acceptos restituat terra, quum seminum corpora sic vivificet, vestiat et producat? Nunquid Deo cura est de frugibus et arboribus reparandis, et de hominibus nulla? Quare homo substantialiter de terra factus in terram non revertatur? Nunquid in solis hominibus terra degenerat, quæ omnia sibi commissa regenerat? Vides quia naturale est resurgere, et naturæ contrarium interire. Pone membra hominis lacerata, dispersa, combusta, in cinerem et in ventos data: nonne de tam modica et exili materia corpus illud potest reficere, qui potuit creare de nihilo universa? Ethnici quidem mentiti sunt animas de quibusdam corporibus transire in alia: sed quid difficilius est animas

redire in sua corpora, vel ingredi aliena? Quod autem sequitur in Job: Et in carne mea videbo Deum salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, et non alius: Sic intellige, ut sit eadem caro et non alia, sed alterata in eadem persona, scilicet alterata per gloriam: erit subtilis quia incorruptibilis; erit palpabilis, quia non mutabit essentiam veræ carnis. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nihil nos certius habere credimus, quam quod in sinu tenemus. De eodem in libro Tobiæ: Sicut B. Job insultabant Reges: ita sancto Tobiæ, &c. De eodem in libro Machabæorum: Vir fortissimus Judas collatione facta, &c. Item Ezechiel de eodem: Facta est super me manus Domini, &c. Si Judæus oblatret, quod hic non resurrectio, sed Israelitici populi restitutio figuretur, et quod per resurrectionis similitudinem liberatio captivi populi ostendatur, sufficit mihi, non enim per simulata, vel similia, sed per vera rerum similitudo probatur. Quum dicimus, sicut est verum quod hic sedeo; ita verum est quod audio, necesse est ut sessio vera sit, ad hoc ut probetur auditio. Expressa similitudinis forma resurrectionem Dominus per resurrectionem populi sui probat. Ac si dicat: Putasne captivorum meorum impossibilis sit liberatio? Sicut mihi possibilis est resurrectio mortuorum: ita possibilis est mihi liberatio. Sive ergo ad generalem resurrectionem verba quæ præmissa sunt, referantur, sive per similitudinem resurrectionis ad captivitatis liberationem, habet utriusque resurrectionis irrefragabile argumentum. Et nota quod alias similitudines satis competentiores Dominus induxisse potuit. Sed modum resurgendi et suam in resuscitando potentiam docens, nobis fidem resurrectionis plenius intimavit.

Cap. XXXV. *Testimonia prophetarum de die*

judicii. Isaias: Ecce dies Domini insanabilis venit furoris, &c. Et David in Psalmo canit: Initio tu Domine terram fundasti, &c.

Cap. XXXVI. *Testimonia prophetarum de glorificatione sanctorum.* Isaias: Et erit lux lunæ, sicut lux solis, &c. Item de eodem: Et faciet Dominus exercituum omnibus populis, &c. Item: Non erit tibi sol ad lucendum, &c. Et nota quod non dicit lumen solis, aut lunæ defecturum, vel cessaturum, vel quia non erit salvandis necessarium: Nam Dominus ipse lux erit ipsorum. Sicut enim cœli novi, quæ ego facio stare, &c. Sophonias: Silete a facie Domini Dei, &c.

Cap. XXXVII. *Testimonia prophetarum de damnatione impiorum.* Isaias: Et erit in die illa: visitabit Dominus, &c. Hieronymus super hunc locum dicit quod hæc visitatio erit eis in malum. Idem: Ecce Dominus in igne veniet, &c. Nahum de eodem: Montes commoti sunt ab eo, et colles desolati sunt. Sophonias: Vox Domini Dei amara: tribulabitur iste fortis. Dies illa, illa dies iræ, &c. Psalmus: Deus noster manifeste veniet, Deus noster, &c.

Cap. XXXVIII. *Testimonia Gentilium de Fide.* Ea quæ de lege Mosaica, et prophetis induximus, satis sufficere credimus, ut perfida Judæorum duritia obtundatur. Possemus autem producere in medium ad assertionem nostræ fidei quorundam testimonia Judæorum, ut Joannis Baptistæ, atque Zachariæ et Elisabeth parentum ejus, et senis Simeonis, et Annæ prophetissæ, discipulorum quoque et apostolorum Christi, qui etiam Christi Passioni et Ascensioni præsentialiter adfuerunt, qui etiam tam fidele, quam apertum et prophetis consonum Christo perhibuerunt testimonium. Porro Judæi odio Christiani nominis

non solum dicta, sed nomina etiam abominantur eorum. Ne autem viderentur Gentes a divina gratia penitus alienæ, quibusdam eorum datur prophetare de Christo, ut Judæos, qui prophetis, quos recipiunt, credituri non erant, manifestæ infidelitatis arguerent. Imprimis Balaam, per stellam significans Christum ipsum nasciturum de Jacob magis nolens, quam volens, inspirante Dei gratia prophetavit, regnumque Moab ejus potestate devastandum. Maro etiam Mantuanus primum Christi Adventum denuncians describit dicens:

Ultima Cumæi venit jam carminis ætas.
Jam nova progenies cœlo demittitur alto.

Cui consonat et Zacharias dicens: Visitavit nos oriens ex alto. A summo enim cœlorum egressus ejus. Sibylla etiam Cumana vates de utroque Christi Adventu, et quibusdam Fidei nostræ articulis adeo aperta et prophetis sanctis consona prophetavit, ut omnibus pateat manifestissime in ea vocationem gentium figurari. Cujus versus ad confusionem Judæorum B. Augustinus introducit in sermone illo, qui sic incipit: Vos convenio, O Judæi.

VERSUS SIBYLLÆ VATIS.

Judicii signum tellus sudore madescet.
E cœlo Rex adveniet per secla futurus,
Scilicet in carnem, præsens ut judicet orbem.
Unde Deum cernent incredulus atque fidelis
Celsum cum sanctis ævi jam termino in ipso.
Sic animæ cum carne aderunt, quas judicet ipse,
Quum jacet incultus densis in vepribus orbis.
Rejicient simulachra viri, cunctam quoque gazam,
Exuret terras ignis, pontumque polumque.
Inquirens tetri portas effringet Averni.
Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, fontes æterna flamma cremabit,

Occultos actus retegens: tunc quisque loquetur
Secreta, atque Deus resecabit pectora luci.
Tunc erit et luctus, stridebunt dentibus omnes.
Eripitur solis jubar, et chorus interit astris.
Solvetur cœlum, Lunaris splendor obibit.
Dejiciet colles, valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum sublime vel altum,
Jam æquantur montes campis, et cærula ponti
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit.
Sic pariter fontes torrentur, fluminaque igni.
Et tuba tunc sonitum tristem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miserum, variosque labores,
Tartareumque chaos monstrabit terra dehiscens:
Et coram hic Domino reges sistentur ad unum.
Decidet e cœlis ignisque et sulphuris amnis.

Hæc de Christi Nativitate, et Passione, et Resurrectione, atque secundo ejus Adventu ita dicta sunt, ut si quis in Græco capita horum versuum discernere voluerit, inveniet, Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ. Quod et Latine scribere, et sic pronunciare possumus, Jesus Christus Dei Filius, Salvator. Præter hoc, quod Græcarum litterarum proprietas in Latino non adeo poterit observari.

Operis conclusio. Habes arma pro tuitione fidei tibi missa, caute illis utere. Judæus enim inconstans est semper et varius. Modo ait, modo negat, nunc prævaricatur litteram, nunc ad sui Messiæ, id est, Antichristi tempora totum refert; et in modum patris sui diaboli se in monstruosas species sæpius transfigurat. Si ergo vis ad plenum deprehendere, et exterminare versutias ejus, bibliotheca Spiritus in medio proponatur, ut ei fugere, aut tergiversari non liceat, sed ut Goliath ense proprio juguletur.

DE AMICITIA CHRISTIANA ET DE CARITATE DEI ET PROXIMI.

TRACTATUS DUPLEX.

PROLOGUS IN UTRUMQUE TRACTATUM.

Quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum, et refrigescente caritate multorum, vix aliquis in alio integritatem fidei experitur: vix invenitur dilectio, quæ non sit quæstuaria et venalis; communi malo condolui proponens mihi aliquid scriptitare secretius ad doctrinam et exercitium diligendi. Fodi ergo mihi fontem proprium, cui non communicet alienus. De diversis enim scriptoribus quasi flores excipiens, ut mellificarem mihi plurium tam veterum, quam modernorum sententias de amicitia et dilectione Dei ac proximi in unum compendiosæ lectionis involucrum coarctavi. Super quo conscientiæ meæ testimonio conglorians, thesauro, quem absconditum teneo, præfixi titulum hoc sigillo impressiore signatum: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Securius quidem mihi est opusculum præsens in sinu meo quasi sub modio claudere, quam exponere palpebris æmulorum, et fasciculum quem inter ubera mea secretius tenere delectat, transferre in theatrum et derisum. Scio siquidem, quod si libellus hic

quandoque evaserit in publicum, statim grunniet æmulus, et labio virulento submurmurans compilationi adscribet, quod sententias veterum jam senio caligantes, vel ambigui intellectus intricatione perplexas studeo reducere ad evidentiam, et quæ situ et neglectu vetustatis obsoleverant, ferventiore studio digerantur in materiam virtutis, et in tractatum uberioris gratiæ coalescant. Sicut enim in libro Saturnalium, et in Epistolis Senecæ ad Lucilium sæpe legitur, apes imitari debemus, quæ floribus in varios succos mirabili artificio naturæ digestis, novum in eos saporem maximamque virtutem quadam sui spiritus proprietate transfundunt. Sicut refert Valerius Maximus, Curius Albinus hunc legendi fructum esse dicebat, ut lector æmuletur ingenia veterum, et in proprium quandoque convertantur, quæ ab aliis bene dicta miratur. Item in libro Saturnalium Afranius togatarum scriptor in ea togata, quæ Compitalia inscribitur, suis respondens detractoribus dicentibus eum in libro Menandri, non solum sententias, sed verba integra transsumpsisse: Transsumpsi, inquit, sed ea quæ melius me posse invenire non credidi. Et in eodem: Quis fraudi Virgilio vertat, si ab Homero multa mutuatus est, quæ jam negligentia et vetusta longiturnitas abolescit? Et post pauca: Denique in hoc ipso est commendandus, quia id quod apud eum alienum est, melius ibi quam ubi natum est, sonare miramur. Quæ ergo invidia est, si inter sarmenta sterilia de vite veteri plantata eliguntur, quibus in ordinem complantatis uberioris vineæ successio propagetur. Verbum poetæ est:

Dixeris egregie notum si callida verbum
Tradiderit junctura novum.

Quid ergo æmulus detrahit et oblatrat, si sententias in sterili congerie, et neglectu vetustiore squalentes

explanet apertius diligentia modernorum: et quas nuper fastidiebat animus legentis, ornatu elegantiore eductas nunc voto avidiore auditas appetat etiam delicatus. Quocirca jam per æmulum meum contra Opusculum præsens non sibilet lingua serpentis antiqui, os obstruatur obloquentis iniqua, obturentur aures aspidis, et anticipet innocentiæ visus oculos basilisci. Gomor enim, quod colligo mihi, non ei communico; sed illis duntaxat, quibus data est manifestatio Spiritus ad utilitatem, ut in simplicitate cordis hunc libellum familiarius, si velint, inspiciant, et si quid in eo inveniant scrupulosum, illud quæso, lima diligentiore complanent.

TRACTATUS I. DE AMICITIA CHRISTIANA.

CAP. I. *Quæ sit vera amicitia.* Subsannabit aliquis, et arguet, quod senex amatoria ludam, qui jam delibor, et in membris meis responsum mortis accepi. Sed Michol irrideat nuditatem David saltantis: ego vero utinam cum David ludam, et vilior fiam in oculis meis, quatenus cum eodem in Sion arcam fœderis introducam. Mihi tamen pro magno est, si vel paucos de massa universitatis eorum, qui sæculari amore abstracti st absorpti sunt, et oculis effossis, crinibusque abscissis in mola cum Sansone laborant, per hoc Opusculum ineant fœdus Jonathæ cum David, qui in suavissimo amore Christi a tribulatione malorum et dolore respirent. Nimirum, ex quo Caleph adeptus est Hebron per Josue populus quiescit a præliis. Cessant enim tentationum pugnæ, postquam contemplatio cordis se ad tractum amoris incipit exercere. Amoris siquidem campus latius patet, cæterisque affectibus animæ sinus diffusiores expandit. Amor enim est quædam vis appetitiva rerum, quas ex desiderio eligimus, et amplectimur ad

fruendum. Amor autem etiam in brutis animalibus, quæ a ratione aliena sunt, suos frequenter appetitus exercet. Et licet frui spiritualiter in his quæ ad Deum sunt, pertinere dicatur: Paulus tamen frui verbo aliter utitur. Nam ad Philemonem scribens, dicit: Ut te frater fruar in Domino, refice in Deo viscera mea. Sane dilectio ex certo animi judicio vires capit: Amicitia vero ex quodam usu diligendi cum electione rei, quæ diligenda est, et deliberatione procedit. Teste autem Tullio, amicitia est rerum humanarum et divinarum cum benevolentia et caritate summa consensio: per caritatem forte mentis affectum intelligens, et per benevolentiam mutui obsequii effectum. Quod Ethnicus hic nomine caritatis eam intellexerit, quæ omnium mater est radixque virtutum, verisimile non videtur: sed eam mentis affectionem, propter quam amicos nostros caros appellare solemus. Quidam philosophi amicitiam inter summas perpetuasque virtutes collocasse leguntur, quos Salomon videtur in Proverbiis imitari: dicit enim, omni tempore diligit qui amicus est. Unde Beatus Hieronymus Amicitia, inquit, quæ desinere potest, nunquam vera fuit. Ideo, qui læsus desinit diligere, quem amaverat, amicus in veritate non fuit. Ille nimirum longe est a lege amicitiæ alienus, qui sic hodie amat, ut cras oderit: Sic omni homini amicus, ut nemini fidus: hodie laudans, cras vituperans; hodie blandiens, cras mordens: hodie promptus ad oscula, cras ad opprobria: cujus amicitia leviter comparatur, et levi exsufflatur offensa. Vera denique amicitia in se solida est, et in omnibus amici necessitatibus ad omnem compassionem et tolerantiam se conquadrans gravius ex amici compassione affligitur, quam ex passione amicus. Vide apostolum qualiter coinfirmatur infirmis, scandilizatis coüritur, et est illi

tristitia magna pro fratribus suis, et dolor continuus cordi ejus. Vere amicus erat, nunc ut magister corripiens, nunc timens, ne sensus eorum corrumperentur, nunc eos cum dolore ad lacrymas et ad pœnitentiam provocans, nunc eos, qui non egerant pœnitentiam, lugens.

Cap. II. *Quod olim raræ fuerint amicitiæ.* Refert Tullius vix tria vel quatuor amicorum paria in tot retro sæculis extitisse. Sed nemo miretur inter infideles populos raros fuisse veræ amicitiæ professores. Illum enim ignorabant, qui caritas est, qui amor est, cujus caritas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Verum ut vox turturis audita est in terra nostra, vox annunciantis pacem, annunciantis amicitiæ veritatem, atque dicentis: Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, multa millia hominum amicitias contraxere veraces, diligentes se invicem honestius, verius, certius, prudentius, et fortius quam Pylades et Orestes. Nonne inter eos rerum divinarum et humanarum erat cum caritate et benevolentia summa consensio, de quibus scriptum est: Multitudinis credentium erat cor unum et anima una, nec quisquam aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia. Cæterum, postquam veritas protestata est, quia majorem dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis, paritas amicorum multiplicata est super numerum. Quot enim non solum jacturam rei familiaris pro fratribus suis in Christo passi sunt: sed etiam cruciatus corporis gratanter amplectentes pro amicis suis animas posuerunt?

Cap. III. *Quam dulcis, et quam fructuosa sit amicitia.* In rebus humanis nihil dulcius amicitia invenitur, nihil sanctius appetitur, nihil fructuosius

custoditur: habet enim fructum vitæ quæ nunc est et futuræ. Ipsa propria suavitate virtutes alias condit, adversa temperat, prospera componit, tristiaque jucundat. Homo sine amico non habet, cui vitam et affectus suos communicet, cui conscientiæ suæ sinum aperiat, cui ad solatium suum aliquid de molestiis terrentibus evaporet. Solus est, qui sine amico est. Vere dicitur solus, quia si ceciderit, non habet sublevantem. E diverso quanta est jucunditas, quanta securitas, habere cum quo loquaris, ut tecum, cui cordis tui secreta committere audeas, quem in secretioribus tuis habeas ut teipsum, cui plena securitate reveles, quantum in studiis spiritualibus a teipso defeceris, aut profeceris apud Deum. Quid denique desiderabilius, aut dulcius, quam ut duorum tanta sit unio animorum, quod quum alter corripiatur ab altero, vel laudetur, nulla interveniat ira, nulla seditio, nulla inter eos formido criminis, adulationisve suspicio. Amicus, ait Sapiens, est medicamentum vitæ. Optima enim medicina est homini homo, qui ejus remediatur adversis, qui ejus condescendit incommodis, qui gravia levigat, qui amici onera quasi juncto humero simul portat. Nec enim verus amicus impatientius propriam injuriam sustinet, quam amici. Verbum Philosophi est: Non aqua, non igne, non aere pluries utimur, quam amico. In omni actu, in omni studio, in rebus certis, in dubiis, in omni eventu, in secreto, in publico, in omni consultatione, domi et foris: et ut multa paucis includam, in omnibus, quæ ad divina pertinent et humana, gratia se diligentium mutuo utilis invenitur. Audi Tullium: Tanta est, inquit, amicitiæ virtus, quod ejus beneficio absentes amici sibi præsentes assistunt, egentes abundant, valent imbecilles, et quod mirabilius est, mortui vivunt. Demum amicitia est divitibus pro gloria,

pro censu pauperibus; exulibus pro patria, imbecillibus pro virtute, pro medicina ægroto, mortuis pro vita. Et sicut idem Tullius aiebat, Solem videntur de mundo tollere, qui de vita hominum amicitiam tollunt. Amicitia, inquit idem, quædam est vita hominum, sine qua nullum est humanæ vitæ solatium. Amicitia quidam gradus est hominibus ad Deum. Dilectione enim mediante homo Deo approximat, dum ex hominis amico Dei amicus efficitur. Audi Deum ad homines loquentem, quos in proximi dilectione firmaverat et dicentem: Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi a patre meo, nota feci vobis. Quæ omnia, sicut plerique Sancti asserunt, in Dei proximique dilectione consistunt.

Cap. IV. *Quod in vera amicitia nihil est cupiditatis vel inhonestatis.* Illud autem sciendum, quod in amicitia vera nihil est inhonestum, nihil simulatorium, nihil lucri temporalis, aut inanis gloriæ venativum. Non enim amor ille nomine vel honore amicitiæ dignus est, qui alicujus mundanæ utilitatis obtentu contrahitur. Amicitia siquidem ipsa sui causa est, ipsa sibi merces, et longe infra fines amicitiæ amor ille subsistit, quam expectatio ambitiosa, vel spes quæstuaria antecedit. Fons sane et origo amicitiæ amor est, et quasi genus ad speciem: Nam quum amor sæpe sine amicitia sit, amicitia nunquam sine amore consistit. Amor itaque, quandoque ex naturæ instinctu, quandoque ex motu carnali, quandoque ex officio causam recipit, quandoque vero ex ratione sola, plerumque etiam ex ratione et affectione procedit.

Cap. V. *De naturali amore.* Natura amicitiæ originem modumque præscribit. Per hanc mater

diligit filium: per hanc gallina colligit pullos suos et coinfirmatur infirmis, ursa etiam catulis suis immurmurat; aquila quoque volitat super pullos suos, portans eos in humeris suis. Sed et lamiæ nudaverunt mammas suas, lactaverunt catulos suos. Amor induxit Jacob, ut plangeret filium suum Joseph. Naturali amore impulsus est David plangere filium parricidam, et dicebat: Absalon fili mi, fili mi Absalon, quis mihi det, ut moriar pro te, fili mi Absalon? Porro naturalis amicitia modestiæ legem sæpe transgreditur, Dei et salutis suæ obliviscens ex nimia teneretudine et affectione parentum. Ex officio contrahitur amicitia, dum ratione dati et accepti mutua inter amicos gratia coalescit. Sed timeat quisquis veræ amicitiæ professor est, ne sub liberalitatis obtentu venenum amicitiæ venalis obrepat. Sane pura et sola ratio amicitiæ causam præstat, quum aliquos divina potius auctoritate, quam proprio affectu diligimus. Sic enim non solum pacificos, sed etiam dyscolos et perversos, qui nobis sunt oneri et labori pro Christo, qui dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, brachiis sinceræ dilectionis in Christo amplectimur, eisque sine omni fictione consulimus, condescendimus afflictis, et eorum onera compassionis humero supportamus. Ex ratione simul et affectu amicitia generatur, ut quum aliquis, quem nobis dictat ratio diligendi, se propria virtute amabilem reddit, ut amor, qui ex ratione castus est, ex affectione sit dulcis. Hunc vero amorem divinæ moderationis dispensatio introduxit, præcipiens homini, ut sic diligeret proximum, sicut diligebat seipsum. Unde quia in hoc effrænis et præceps erat humana voluntas, Deus ei frænum imposuit: et ne ei liberum esset extra modestiæ limites evagari, eum quem habebat ad se coarctavit, et affectum ipsum

dilectioni proximi proportione commensurabili coaptavit. Dilige proximum tuum, inquit, sicut teipsum. Credo, quod teipsum diligas, si tamen diligis Deum. Vide ergo, si hujus dilectionis, qua teipsum diligis, putas mercedem aliquam exigendam: profecto nequaquam. Quisquis enim per se sibi carus est; nec aliena, nec intrinseca ope indiget, ut ad se diligendum vehementius excitetur. Ut ergo alium æque ut teipsum diligas, necesse est ut in ipsum transfundas illum, quem habes ad te, dilectionis affectum, ut sit tibi quasi alter tu. Nec de hujusmodi amicitia fructus quæratur exterior, quum ipsa sit caritas, quæ nunquam excidit, cujus fructus gaudium est, et pax in Spiritu sancto. Hunc fructum insinuans veritas in Evangelio dicit: Posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, fructus vero vester maneat.

Cap. VI. *De Carnali amore.* Sane amor ex carne proveniens sequitur aures et oculos suos per varia fornicantes, atque per eorum aditus usque ad ipsam mentem rerum concupiscibilium imaginem introducit. Sic more meretricio divaricat pedes suos, omniumque spirituum immundorum spurcitiæ se exponit, productioris vitæ sibi spatium pollicetur. Contemnit terribilia Dei judicia, et hoc solum vitæ suæ adscribit, quod indulget extraordinariæ voluptati. Sicque animus aspectibus impudicis, verbis et nutibus, et obsequiis illectus et attractus, in malum miserabiliter captivatur: dumque duæ mentes quodam fœdere fœdo in una voluntate conflantur, quod odibilius est Deo et animæ perniciosius operantes, se infelices omnia lege amicitiæ facere arbitrantur. Porro hæc amicitia nec ex deliberatione initur, nec probatur judicio, nec ratione regitur: sed sequens vagæ affectionis impetum, per illicita indiscrete raptatur: nimirum nec modum tenens, nec serviens honestati,

nec inter commoda et damnosa discernens. Spiritu siquidem vertiginis ducitur, et effrænis concupiscentiæ flammis exæstuans quasi quibusdam interioribus furiis agitatur. Hæc autem spuria et degenerans amicitia, quam scilicet libido contaminat, vel alterius pestis reatus incestat, delectabilius quidem ad tempus, sed perpetuo exitiales experitur affectus. Cito enim præterit quod delectat, et permanet sine fine quod cruciat. Honesta ergo et casta contrahatur amicitia: in hac enim omnia secura sunt, dulcia, pacifica, suavia, et jucunda.

Cap. VII. *Non esse amicitiam veram, si sit quæstuaria.* Amicitia, quam immunda cupiditas introducit, fraudulenta est: nihil certum, nihil securum, aut stabile habet. Bona hominis amat, non hominem; amorem metitur ex quæstu. Fortunam votis amplectitur, non personam, juxta illud:

Non est personæ, sed prosperitatis amicus,
Quem fortuna tenet dulcis, acerba fugat.

Teste sacra Scriptura: Est amicus secundum tempus, et non permanebit in die tribulationis. Mercalis est hæc amicitia, quæ quanto accedentius consentanea est cupiditati, tanto longius est ab amicitiæ palatio relegata. Licet enim amicitiæ cultoribus plurimæ commoditates ex ipsa soleant obvenire: vera tamen amicitia in seipsa fructus suos constituit, omnemque spem futuri obventus mera liberalitate præcurrit. A beneficiis siquidem, quibus Berzelai Galaadites David fugientem a facie Absalon benigne recepit, fovit, et inter amicos præcipuos numeravit, nemo credit eorum amicitiam habuisse initium: sed causam præstitisse impensæ humanitati amicitiæ prævenientis affectum. Notum quidem est, quod rex illius ope non eguit: quumque vir ille opulentissimus esset, nullam a rege retributionem propter hoc expec-

taverat. Unde quum ei divitias et delicias totius civitatis offerret, ille nihil suscipere acquievit. Sic et illud venerabile fœdus inter David et Jonatham non terrenæ utilitatis expectatio, sed approbatæ virtutis contemplatio consecravit. Emersit tamen alterius utrobique profectus, ut vita unius alterius custodiretur industria, et unius beneficio alterius posteritas minime deleretur. Non est ergo amicitia in quæstu, nec in assentatione, sed in veritate et fide. Audi B. Ambrosium: Non est, inquit, amicitia vectigalis, sed liberalis. Virtus enim est, et non quæstus; non pecunia conciliatur, sed gratia: nec licitatione pretiorum, sed concertatione mutuæ benevolentiæ gignitur et fovetur. Est autem amicitiæ suavissimus fomes sinceritas affectionum, mutua obsequela, rerum honestarum crebra collatio, parilitas voluntatum, jugis et inviolabilis fides. Certe Chusi Arachites amicitiam David tanta fide studuit extollere et fovere, ut solicitudinem securitati præferret, mortis pericula et labores gaudio et quieti, præeligens amici communicare doloribus quam honoribus homicidæ. Verbum Ethai Gethæi erat (quum fugeret David nudis pedibus de Jerusalem, a facie Absolon, et diceret ei David, ut reverteretur) Vivit Dominus, nec in vita, nec in morte derelinquam te.

Cap. VIII. *Quod amicitia quædam commendetur, quædam reprobetur.* Amori, qui ex concupiscentia carnis, aut ex superbia vitæ causam et originem trahit, plurimum affinis est amor mundi, qui totus de sola vanitate nititur juxta illud: Filii hominum usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium? Sunt etiam amores, qui si ordinati fuerint approbantur, videlicet, socialis, fraternus, et conjugalis. Socialis, ut inter David et Jonatham. Hujus amoris affectio David urgebat ad

planctum, ut diceret: Doleo super te, frater mi Jonatha, decore nimis et amabilis super amorem mulierum. Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam. Frater et soror dulcissimi amoris vicissitudinem in se gerunt, ac mutuos et indivisos affectus consensu mutuæ voluntatis enutriunt. Sponsus et sponsa domesticis affectionibus indissolubili fœdere pudicitiam fidei conjugalis observant. Notandum vero quandam amicitiam initialem esse, de qua B. Augustinus scribit, eamque describit: colloqui scilicet, atque corridere amico, benevole obsequi, simul et legere et conferre, dissentire inter se sine odio, sicut dissentit aliquis a seipso, desiderare absentes cum molestia, venientes cum lætitia suscipere, reamare amantem, præsentes defendere, excusare absentes, dentem detractionum retundere, atque omnibus modis fervorem intimæ dilectionis fideliter exhibere. Porro B. Augustinus quasdam hic teneræ dilectionis proprietates insinuat cui boni et mali plerunque communicant: nam illa, de qua loquimur, amicitia inter bonos tantum oriri solet, inter meliores proficere, inter optimos consummari.

Cap. IX. *De origine amicitiæ.* Denique si amicitiæ inspicimus originem, a summa natura, quæ Deus est, suam traxit essentiam. Deus equidem mentibus humanis primos amicitiæ impressit affectus: auxerunt eam usus et experientia: ipsam demum legis ordinavit auctoritas. Deus siquidem, summe bonus, summæ pietatis, potens, sibi in sua beatitudine, quæ ipse est, in sua ineffabili gloria sibi sufficiens, nec cœlo, nec terra, nec angelo, nec homine indigebat. Ejus nimirum sufficientiam omnis creatura protestatur, et dicit: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Ipse omnium existentium causa, sentientium vita, intelligentium

sapientia, amor et gloria angelorum, dignatus est hominem ad se amandum allicere, et ipsum per hæc invisibilia ad appetitum suorum invisibilium invitare. Unde non solum quatuor elementis: sed omnibus etiam creaturis quoddam amicitiæ vinculum æterna ratione præscripsit. Bona enim non essent, nisi mutuo sibi quodam amicabili fœdere consentirent. Legimus enim, quod Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona. Bona siquidem sunt, in quantum a Deo sunt; pulchra sunt, in quantum quæ libet pars suo congruit universo: ordinata vero sunt, in quantum unaquæque res in hac universitate congruum sibi locum, tempus etiam sortitur et modum. Locum, quia angeli obtinuerunt cœlum, irrationabilia solum, homo melius paradisum. Tempus, quia angeli in uno et eodem tempore facti sunt, homines diversis temporibus creati sunt, et quantum ad animam semper erunt: irrationabilia vero, nec simul facta sunt, nec semper erunt. Cæterum rationabili creaturæ Deus hunc indixit modum, ut si justa est, beatitudinis particeps fiat; si iniqua est, æternæ damnationi subjaceat. Irrationabili et sensibili creaturæ hic a Deo præfixus est modus, ut quia nec beata, nec misera esse potest, vel prædestinatorum saluti subserviat, vel infelicitatem accumulet præscitorum. Ideo provide Sapiens: Ignis et ferrum, lac et panis, et mel, botrus uvæ, oleum et vestimentum: sicut hæc omnia sanctis in bonum, ita impiis convertuntur in malum. Sic Deus, cui est summum bonum immutabilem esse, et cui est semper idem esse, dicente propheta, Tu semper idem ipse es, sic ordinat creaturas, ut singula naturam habeant, qua bona sunt, speciem qua pulcra sunt, usum, per quem bene ordinata rationabili creaturæ proficiunt. In hoc autem vehementer admiranda et prædicanda est

sapientia creatoris, quia quum nihil fecerit malum, ipse tamen mala nostra sic ordinat et disponit, ut nobis nocenda non noceant, sed ad correctionem, vel ultionem nobis proposita proficiant ad salutem, maxime his qui diligunt Deum. Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum. Ipse ergo incommutabiliter bonus et beatus solam irrationabilem creaturam providit, et voluit suæ beatitudinis esse capacem, ut idonea sit ei adhærere diligendo et sperando, cujus imago est, et omnia desiderabilia sua in ejus notitiam et obsequium jactare, quam nosse, vivere, cui servire regnare est.

Cap. X. *Quatenus dilectio prius deformata peccato, postea reformata est.* Demum per eorum prævaricationem refrigescente caritate, cupiditas subintravit, quæ bona propria communibus præferens, suspiciones, æmulationes, contentiones, et odia introduxit. Imago tamen creatoris licet in homine sit corrupta, non est prorsus abolita, propterea memoriam habet oblivioni obnoxiam; scientiam vero sed errori objectam: amorem quoque, sed pronum ad cupiditatem. Cœlesti siquidem justitiæ congruebat, ut quia libero abusus arbitrio amorem suum a vero et incommutabili bono ad bonum fallax et transitorium deflexerat, similitudinem Dei sibi per rapinam usurpans, adjiceretur similitudini jumentorum. Ideo enim homo quum in honore esset, non intellexit, comparatus jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Sic profectum insolenter appetens decidit in defectum, et præsumens Deo esse similior, ei dissimilis factus et Deum perdidit et seipsum. Nulla tamen prævaricatio ita imaginem Dei potuit abolere, quin habeat in se qualitercunque beatæ Trinitatis imaginem. Anima enim hominis sui reminiscitur, eamque cognoscit, se diligit, et sicut scientiæ suæ

reminiscitur, eamque cognoscit et diligit, cujus etiam dilectionem, ac memoriam suam diligit et reminiscitur ac utramque cognoscit, ut videas quasi in una substantia animæ unitatem, et in tribus, scientia scilicet, et memoria, et amore, in quibus est animæ substantia, videre est Trinitatis imaginem. Propterea credimus dixisse Psalmistam: Veruntamen in imagine pertransit homo, sed et frustra conturbatur: insinuans non deesse imaginem Dei ex natura, sed inesse corruptionem ex culpa. Memoriam enim corrumpit oblivio, scientia obnubilatur errore, amor cupiditate degenerat. Sane soluto per Jesum Christum Salvatorem nostrum debito prævaricationis antiquæ, deleto chirographo mortis, cujus obligatio nos tenebat astrictos, triumphatis etiam Principibus et Potestatibus, quibus nos addixerat divina sententia, cœpit humana memoria reparari per sacrum eloquium, scientia restitui per fidei sacramentum, amor etiam refervere per illius, quam Christus in cruce nobis exhibuit, caritatis exemplum. Erit autem reformatio hujus imaginis plena, ubi memoriam non interpolabit oblivio, non obnubilabitur scientia errore, nec amorem Dei rei alienæ cupiditas depravabit. In patria hæc erunt, ubi nullus erit locus oblivioni viventibus in æternitate, nulla cupiditatis titillatio absorptis a caritate: ibi erit summa pax, plena requies, æterna felicitas, felix et jucunda, indeficiensque tranquillitas. Interim ad amicitiam revertentes dicimus, quod amicitia oritur, conservatur atque perficitur inter eos duntaxat, qui sobrie, et juste, et pie vivunt in hoc sæculo, nihil inhonestum volentes petere, vel præstare, nihil agere, vel sentire, aut consentire, quod displicere Deo, vel in animæ discrimen, vel commune incommodum sentiatur redundare. Et in hoc quorundam sententia reprobatur, qui contra fidem, aut

honestatem, seu contra rempub. bonumve commune amicitiam existimant ineundam. Certe servi regis Saül fidem Domino suo laudabilis servaverunt nolentes parere atrocitati ejus in effusione sanguinis sacerdotum, quam Doëg Idumæus, qui ejusdem sacrilegii malitia se ad imperium Domini sui pariter inquinavit: Jonadab amicus Amnon consilio suo suggerens, et procurans illius incestum, dum ad turpitudinem obsequium præstitit, crudeliter amicitiæ legem violavit. Patet amicos Absalon sceleratos fuisse amicitiæ transgressores, qui in Regem suum et regnum prælia excitantes cum Absalon perduellionis flagitium incurrerunt. Erubescant itaque veræ nomen amicitiæ profiteri, qui eam vitiorum assensu, vel cooperatione contaminant, et honestatis vocabulo abutentes mutuæ gloriam amicitiæ sibi sacrilega præsumptione usurpant. Porro qui non amat, amicus non est. Ille autem non amat, qui amat iniquitatem: imo illam proculdubio animam odit, cujus amat iniquitatem, et ita neque alterius amat animam, neque suam.

Cap. XI. *Quod omnes virtutes animæ ex dilectione dulcescant.* Tria sunt, quibus Deo spiritualiter adhæremus, memoria, scientia et voluntas. Memoria quippe quodammodo cujusdam æternitatis capax est, Scientia notitiæ, Voluntas amoris. In his tribus primus homo Deum in memoria tenebat sine oblivione, scientia cognoscebat sine errore, amore affectabat sine alterius rei cupiditate: quumque in his tribus esset homo beatus, in tertio tamen, id est, in amore creatori suo tanto familiarius adhærebat, quanto dulcius gustabat quam suavis sit Deus. Quanto nimirum major summi boni dilectio, tanto suavior in ea est delectatio, et tanto plenior beatitudo. Licet enim memoria multa præterita retineat, licet scientia profundissima percipiat, nulla tamen delec-

tatio ibi est, nisi se dulcedo amoris infundat. In rebus itaque ratione utentibus Deus ordinat memoriam, scientiam, et amorem: ut amor ex memoria et scientia convalescat, et illa duo in amore dulcescant. Ex his formatur et firmatur in hominibus quibusdam affectus in Deum, et in se quædam blanda et socialis communio voluntatum. Denique in creatione hominis fœdus et vinculum sociale specialiter commendatur. Non est, inquit Deus, bonum hominem esse solum: faciamus ei adjutorium simile sibi. Et ad majus et expressius unionis indicium unius substantiam de alterius substantia propagavit. Ideo etiam de latere Adæ socia ejus assumpta est, ut qui collaterales erant essentia, essent vita et moribus coæquales. Sic natura primitivos amoris affectus in hominum cordibus exaravit, quos sensus interior postea quodam diligendi usu quasi quodam gustu dulcissimæ suavitatis adauxit.

Cap. XII. *De dilectione amici, et quæ eam impediunt.* In contractu amicitiæ multa veniunt, ex quibus formatur amicitia, et firmatur, atque continuum in se recipit incrementum. Quum enim amicum talem esse oporteat, cui cor tuum, et omnia cordis arcana committas, prius eligendus est, deinde probandus, denique admittendus, demum summa tractandus reverentia, et continua devotione colendus. Ut autem in amicitia universa ordinate procedant, in Deo primitus, velut in fundamento dilectionis primitiæ consecrentur, postea vero electione, probatione, consensu etiam et jugi familiaritate amicitia foveatur, ut sit in ea non solum stabilitatis, sed quoddam æternitatis exemplar. Sic ergo tu illius, et ille tuus sit, ut nec in spiritualibus, nec in corporalibus inter vos aliqua obrepat animorum, sententiarum, affectuum, verborumve dissensio. Amici-

tiam enim firmant atque perficiunt electio, probatio, admissio, rerum divinarum et humanarum cum benevolentia et caritate plena consensio. Ad electionem autem pertinet, ut nullus in amicitia eligatur, cujus opinio alicujus criminis enormitate laboret. Poterit tamen eligi et admitti, si alias sit commendabilis vitæ, et facile sanari valeat a vitio, cujus nævus mores ejus commendabiles decolorat. Sunt autem quatuor vitia, quibus præclarus honor amicitiæ sæpius obfuscatur. Hæc sunt iracundia, instabilitas, suspicio, atque garrulitas. Sacra Scriptura de iracundo dicit: Noli esse amicus homini iracundo. Ira enim furor brevis est. Unde et eadem Scriptura subjungit: Ne ambules cum homine furioso. Item Salomon: Ira, inquit, in sinu stulti requiescit. Et in Ecclesiastico: Est amicus, qui odium et rixam, et convicia denudabit. Verum quidam ex propriæ complexionis naturali conditione iracundi sunt: sui tamen motum animi usque ad ea, quæ testimonio Scripturæ dissolvunt amicitiam, procedere non permittunt. Tales quandiu certa est eorum affectio patienter expedit tolerare, et excessum verbi et operis blande corrigendo, et benigne docendo vel dissimulare patienter, vel amicabiliter indulgere. Ex vitio iracundiæ solent quinque vitia, quorum singulis amicitia sæpe dissolvitur, quasi quinque hydræ capita pullulare. Hæc sunt convicium, improperium, superbia, revelatio secreti, et plaga dolosa. Audi non mea, sed sacræ Scripturæ verba dicentis: Qui conviciatur amico, dissolvit amicitiam. Veruntamen si amicus aliqua subreptione præventus verbum aliquod triste protulerit, si consilium suum tuo prætulerit, in his et consimilibus amicitiam dissolvi non expedit. Est enim adhuc, sicut idem Sapiens ait, concordia ad amicum, excepto convicio, improperio, superbia, mysterii reve-

latione, et plaga dolosa. Idem autem convicium vulnerat caritatem, quia quicquid, ira instigante, aliquis dixerit in amicum, verum æstimatur ab aliis, eo quod prolatum sit a conscio secretorum. Improperium vero detestabile est: quum quis, scilicet, falsa objiciens perfundit confusibili rubore innocentis faciem, gravans ejus opinionem exterius, et interius vulnerans caritatem. Superbia humilitati inimica est, eo potissime detestanda, quia remedium pœnitendi, aut humilitatem confitendi excludens reddit hominem audacem ad injurias, ad correctionem et consilium contumacem. Denique mysterii, vel secreti revelatio execrabilis est. Quicquid inter amicos erat amoris, aut gratiæ impudenter evacuans, et omnia felle amaritudinis, et odii, atque indignationis aspergens. Ideo Sapiens dicit: Qui denudat arcana amici, perdit fidem. Et paulo post: Amici mysteria denudare desperatio est animæ infelicis: redintegratio enim amicitiæ desperanda est in eo, qui primam fidem irritam fecit, et revelando, quæ sibi commissa fuerunt, tanquam Deo, universa turbavit. Plaga dolosa morsus est serpentis et aspidis. Verbum enim Salomonis est: Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui detrahit in occulto.

Cap. XIII. *Exempla eorum quæ amicitiam impediunt.* Et ut de convicio et improperio, atque cæteris subjiciamus exempla: recolamus quod quum Semei consectaretur conviciis David a facie Absalonis fugientem, inter verba David testamentaria Semei mortis supplicio sententia cœlestis addixit. Exemplum de pœna improperii habes, quod quum Nabal Carmelus improperasset sancto David, quod esset servus et fugitivus, idem Nabal a Domino percussus interiit. Pœnam superbiæ habemus in Amon filio Naas Regis filiorum Ammonitarum. Quum enim rex

David diu cum Rege Naas amicitiam coluisset, et eo mortuo filio ejus Amon fœdus amicitiæ obtulisset, ille superbus et ingratus amico contumeliam adjecit contemptui: in cujus criminis ultionem David eum, et populum ejus, urbes etiam ipsius igne et gladio devastavit. De revelatione secreti exemplum habemus in Achitophel, qui consentiens filio parricidæ, quum ei patris sui David prodidisset consilium, dignum flagitio proditionis finem imponens laqueo se suspendit. De veneno detractionis exemplum habemus in Maria sorore Moysi, quæ dum fratri suo præsumptuose objurgando detraxit, Deus lepra percussam, et a castris ejectam septem diebus a populi communione præcidit. Non solum iracundi, sed etiam instabiles et suspiciosi debent esse ab electione amicitiæ alieni. Quum enim magnus sit amicitiæ fructus securitas, qua te credis et committis amico, quomodo potes esse de illius amore securus, qui circumfertur omni vento, qui Protei vultus tota die induit, et in eadem voluntate vel etiam ad modicum non subsistit. Suspiciosi quoque longe sunt ab electione amicitiæ relegandi. Nihil enim amicitiæ magis congruit, quam quædam pax, et quieta tranquillitas cordis; suspiciosum autem semper curiositas inquietat, timoris stimulos suggerit, et multiplicem turbationis materiam subministrat. Si enim amicum viderit alii secretius colloquentem, proditionem putat; si amicum viderit se alii benevolum et jucundum exhibentem, se contemni existimat, correctionem amici interpretatur odium, laudem vero irrisionem. Sic in omnibus perversus est universa pervertens. Linguosos ad amicitiæ secreta non arbitror eligendos. Vir enim linguosus non dirigetur in terra. Et testimonio Sapientis, si videris hominem promptulum ad loquendum, non

plus de ipso sperare poteris, quam de stulto. Talem itaque tibi eligas in amicum, qui tuis moribus, et tuæ conveniat honestati. Nam teste B. Ambrosio, inter dispares mores amicitia esse non potest. Licet autem iracundia, instabilitas, suspicio, et verbositas frequenter soleant electionem amicitiæ impedire, mihi tamen videtur non esse ab hac electione amicitiæ repellendos, qui patientia reprimunt iracundiam, levitatem debita gravitate coercent, qui vera dilectione suspiciones evacuant: et istos probatiores crediderim, et potius ad amicitiam eligendos, tantoque devotius amplectendos, quanto fortius cohibent vitia virtutibus, et pugnantes contra se voluntatibus propriis dominantur.

Cap. XIV. *De fide amicitiæ, et quæ in amico diligenda sint.* Probatur amicitia fide, intentione, discretione, patientia. Fide, per quam te, et tua omnia ei quem diligis sine omni suspicione committas. Intentione, ut nihil ex amicitia, nisi Deus et naturale bonum, cujus ipse est auctor, expectetur. Discretione, quid amico præstandum sit, in quibus etiam pro amico tristandum, vel in quibus congratulandum: in quibus denique corripiendus sit, aut etiam in quibus et qualiter tolerandus diligenti cautela et exquisita examinatione disquiras. Patientia etiam in amicitia maximum locum tenet: ipsa enim custos amicitiæ et nutrix est. In lætis ipsa et tristibus, atque in quolibet vitæ statu se præbet æqualem, intuens eodem oculo amicum divitem vel mendicum, fortem aut debilem, sanum aut ægrum, humilem aut sublimem. Ipsa tamen in ea quæ circa animum amici sunt diligentia propensiore attendit: ea vero, quæ extra animum amici sunt, non multum considerat; si adsint, non magni facit; si abfuerint, non requirit. Sunt autem circa animum hominis mores, gratia et virtutes: extra

animum, fama, divitiæ et honores. Et notandum, quod sicut aurum in conflatorio, sic fides in necessitate probatur. Scriptum est enim: In necessitate probatur amicus. Et iterum: Amici divitis multi, sed in divitiis fides amicitiæ latet. Qui simulatorie amat in prosperis, erit adversarius in adversis. Deponat larvam dilectio, hypocrita in procella turbinis, et fucum subornatæ familiaritatis reteget, qui tibi blande obsequitur, et se ad veræ amicitiæ regulam sophistice commetitur. Verbum Salomonis est: Omni tempore diligit, qui amicus est, et frater in angustiis comprobatur. Et arguens infidelem, Dens, inquit, putridus, et pes lassus, qui sperat super infideli die angustiæ. Nec solum adversitate, sed etiam silentio secretorum examinatur amicitiæ fides. Evangelica quidem sententia est, quod qui in modico fidelis est, et in multo fidelis erit. Si ergo fidem amici experiri volueris, non ei prius tui cordis arcana committas, sed aliqua exteriora, et modica, de quibus non magnum emergat dispendium, si fuerint revelata, et ea nihilominus sub ea cautione et adjuratione terribili credas, ac si obessent prodita, et celata prodessent. Probatum igitur in minoribus eum securius poteris in majoribus experiri. Denique si fama sinistrum quid de te divulgaverit, aut detractor aliquid turpitudinis tibi absenti inusserit, quod ille nullatenus inclinari valeat ad credendum, nulla moveri suspicione, nulla dubitatione nutare, quod fides ejus certa sit et stabilis, nulla tibi debet cunctatio superesse. Legimus in libro Valerii Maximi, quendam suggessisse Platoni, quod Xenocrates eidem multipliciter detraxisset, et hoc ipsum relator offerebat juramento firmare. Cui Plato: Non est credibile, quod me non amet fideliter, quem fideliter amo: quumque criminator instaret, Plato subjecit: Et hæc

si in me dixerit, hæc ipsa mihi expedire cognovit. Ægrotabat Alexander, et de communi sententia medicorum Philippus medicus et amicus ejus ei medicinam suis manibus confectam porrigebat. Supervenerunt litteræ Parmenionis hortantis, ut Rex Philippi caveret insidias, utpote quem Darius pecunia corrupisset; quibus lectis ille hausit incunctanter: ac tunc tradidit Philippo ad legendum: ex suo nimirum amore affectum pensans amici, in ipso mortis nuncio vitium suspicionis exclusit. Quædam vero, quæ in amici probatione potissima sunt, Flaccus paucis versibus claudit, dicens:

Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante, solutos
Qui captat risus hominum, famamque ditantis
Fingere qui non visa potest commissa tacere
Qui nequit, hic mendax, hic est infidus amicus.

Cap. XV. *Quibus modis probetur intentio diligentis.* Restat inspicere, qualiter intentio sit probanda. Sunt enim, qui non intendunt, aut sperant in amicitia nisi quæstum. Tales suos amicos diligunt, sicut bovem aut asinum suum: de quibus expectant, non gratiam, non pacem mentis captant, sed lucrum. Illius itaque, quem in sacrarium tuæ familiaritatis proponis admittere, probetur intentio, ne spe commodi temporalis inire tecum amicitias velit. Mercalis est enim intentio et non gratuita. Propterea solidiores inveniuntur plerunque pauperum amicitiæ quam magnatum. Divitibus siquidem assentatorie gratificatur a multis. Nullus vero erga inopem simulatorie aget, sed tanto purior est erga pauperem caritatis affectio, quanto nulla circa eum subest adulationis vel simulationis occasio. Si ergo videris hominem aliquid anxie appetentem, quod per te præstare, vel per alium possis, sed in hujusmodi rei obtentu

aliquis præferatur, facile qua tibi adhæserit intentione patebit. Nam in hujusmodi casu nunc ex dejectione oculorum, nunc ex vultus aversione, nunc ex verbo subtristi, nunc ex risu ficto, nunc ex reverentia et obsequio negligentiore ambitiosæ mentis ægritudo poterit deprehendi.

Cap. XVI. *Quod perniciosa sit indiscretio in amicitia.* Discretio inter amicos plurimum necessaria est. Sicut enim navis sine remige, sic spiritus amicorum sine discretione motu quodam irrationabili, et instabili circumfertur. Tales sunt, qui leves amicorum errores ferunt impatienter, austere corripiunt, et in suis actionibus præcipites negligunt magna, contra minima inflammantur, et omnia confundentes, non personam, non locum, aut tempus, seu casum ignorantiæ, aut necessitatis attendunt. Talis ex indiscreto animi motu nescit quibus, et quando rem publicare debeat aut celare.

Cap. XVII. *Quod per patientiam probatur amicitia.* Probetur amici patientia, si opportunum videris, eum durius arguendo, ut exerceatur ejus tolerantia et probetur. Quod si quandoque incauta secreti revelatione, vel aliqua levi transgressione offenderit, non ideo ab ejus electione vel dilectione resilias, quandiu correctionis aliqua spes supersit; nec te in eligendis, aut probandis amicis tædeat exactissima deliberatione versari, quum ex tali studio percipias desiderabilem fructum, medicamentum scilicet vitæ, et jugis lætitiæ solidissimum fundamentum. Vide autem, ne sicut frequenter accidere solet, quidam amoris impetus probationis spatium præcurrat, et præludat probandi judicium. Vir itaque prudens paulatim cohibeat et refrænet hunc impetum, ut benevolentiæ modum exponens regulam discrete in affectum transeat, et se tandem amico præmissa pro-

batione committat. Necessaria enim probatio est inter homines parum bonos, vel ubi est bonorum malorumve commixtio. Sed examinatione non indigent, quos probavit Deus, quorum jam conversatio est in cœlis, quos unius moris in domo facit regularis conditio, æqualitas voluntatum fida, et certa communio caritatis. Inter quos quisque alium sic diligit, ut seipsum: atque omnium exultatio affectione mutua propria efficitur singulorum: ubi universitatis gaudium, quod de conscientiæ bonæ testimonio interiore contrahitur, communione caritatis, et amicitiæ beneficio quilibet facit suum.

CAP. XVIII. *Quibus amicitia sit fovenda.* Fovenda est amicitia cum exactissima solicitudine et cautela. Imprimis omnis ab ea relegetur suspicio: ipsa enim amicitiæ venenum est. In hoc ergo mentes nostræ quasi impetu solidiore firmentur, ut nec de amico male sentire, aut male dicenti de illo credere, vel nec in modico consentire possimus. Si videres aliquem alios omnes habere suspectos, in singulis suspicantem proditionis insidias, nullum diligentem, nec se diligi ab aliquo æstimantem, nonne hunc damnabiliter miserum reputares? E diverso eum felicissimum puta, qui sic amat omnes, ut mereatur amari ab omnibus, ut suæ mentis tranquillitas nullo timoris, aut suspicionis scrupulo moveatur. Sic ergo fovenda est amicitia, ut sit in nostro sermone jucunditas, hilaritas in vultu, suavitas in moribus, et ipso aspectu quædam oculorum favorabilis et grata jucunditas. Sit enim in honestis rebus crebra collatio, et communicatio arcanorum, et in alterutris voluntatibus mutua obsequela. Dedit enim nobis veritas formam, quam sequamur, ut secreta nostra invicem revelemus, et amicorum voluntatem mutuo faciamus, quum ait: Jam non dicam vos servos, vos autem dixi amicos,

quia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis. Et rursum: Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. In his verbis, sicut ait B. Ambrosius, dedit nobis formam amicitiæ, quam sequamur, ut secreta nostra revelemus invicem, et amicorum voluntatem alterutram faciamus. Amicitia itaque vicaria congratulatione nutritur, et si severior amici facies quandoque maturam exhibeat gravitatem, ipsa gravitas tanto commendabilior erit, quanto benignius ad effectum descenderit socialem. Nimirum lex amicitiæ superiorem humiliori conhumiliat, ut qui ordine, dignitate vel scientia præeminent, pleno humilitatis spiritu minoribus condescendant.

Cap. XIX. *Quod Dei aut naturæ dona, et non alia sint in homine diligenda.* Æstimet autem homo dona Dei et naturæ munera reputanda specialiter in amico, et omnia quæ extra hæc sunt pro nihilo existimentur. Amicitia itaque non gemmis ornatur, aut Sericis, non deliciis impinguatur, non tumescit honoribus, non amplis possessionibus dilatatur. In amico ergo naturæ consideretur æqualitas, non fortunæ circumpendentia, vel accidentia requirantur. Sed sic animorum paritas inter amicos universa disponat, ut descendat sublimis, humilisque ascendat, ditescat pauper, et dives indigeat, et ex compari affectu et communione fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum habuit, non abundavit, et qui modicum, non minoravit. Lex amicitiæ est, tanto reverentius amicum suscipere, quanto majori necessitate intelligitur laborare. Jonathas amicus David non successionem in regno, non patris comminationes attendens, servum sui patris, quem in amicitiam susceperat a patre fugatum, morti addictum, in eremo absconditum sibi ad regni gloriam præferebat. Tu eris, inquit, Rex, et ego ero secundus post te. Audiant homines vene-

randum amicitiæ verbum, et imitatione dignissimum. Saül David quærebat ad mortem, et proditionis arguens Sacerdotes, eos solo suspicionis intuitu trucidabat. Rupes ac montes, et valles, et nemora militibus obsidebat, omnesque Principes jurare in David exitium compellebat. Solus Jonathas, qui David quasi æmulo et exhæredatori suo invidere poterat, aut offendi, resistebat patri, deferebat amico, præbebat afflicto solatium, et amicitiam regno præferens: Tu eris, inquit, Rex, et ego ero secundus post te. Urgebat Saül Jonatham convitiis, urgebat terribilibus minis, ut amicum David in ejus odium provocaret. Quumque Saül mortis sententiam dictaret in David, Jonathas quasi a sententia paternæ inhumanitatis appellans: Quare, inquit, morietur David? Quid fecit ipse, posuit animam suam pro anima tua, et percussit Philistæum, et lætatus es, quare ergo morietur? Saül vero in vesaniam versus nisus est eum lancea per latus confodere, et improperia Jonathæ superaddens vocavit eum filium mulieris virum ultro rapientis. Adjecit etiam, quod diligeret David in confusione Jonathæ, et ignominiosæ matris ejus, totumque virus invidiæ evomens atque ambitionis et odii suscitare cupiens incentivum: Quamdiu, inquit, vixerit filius Isaï, non stabilietur regnum tuum. Quem non moverent hæc verba? Cujus amicitiam non depravarent in odium? Quis se, et generationem suam alii non præferret? Quis fidei compromissum in hac parte non rumperet? Porro fortis et verus amicus, ad convitia patiens et ad minas, amicum filiis, et honorem ejus honori proprio anteponens in omnibus memor gratiæ, et immemor gloriæ: Tu eris, inquit, Rex, et ego ero secundus post te. Teste Tullio quidam errant, qui præferre pecuniam amicitiæ sordidum æstimant. Illos autem erat impossibile reperiri, qui

honores, magistratus, imperia, potestates amicitiæ non præponunt. Imbecillis enim et manca est natura hominis ad oblatam sibi potentiam contemnendam. Sed inventus est Jonathas victor naturæ, et contra naturam contemptor potestatis et gloriæ. Hæc est amicitia vera, stabilis et æterna, quæ sic tentata, sic arietibus et machinis pulsata non nutat, non suspicione monetur, non invidia, vel ambitione, non injuriis non comminationibus vel improperiis lacessita vacillat. Sic amicitia æqualitate fovetur. Unde B. Ambrosius: Defer amico ut æquali, nec te pudeat amicum prævenire officio.

Cap. XX. *Quæ et quanta liberalitas in amicitia requiratur.* Lex amicitiæ, sicut Scriptorum clamat auctoritas, est, ut non nisi honesta petamus ab iis, quos in amicitiæ sinum recipimus, eisque postulantibus aliquid sine difficultate et dilatione consensum et convenientia commodemus, sicut scriptum est: Perde pecuniam propter amicum. Si pecunia propter amicum perdenda est, multo fortius ejus commodis et necessitatibus exhibenda est. Porro non omnes per omnia, sed certi per certa ditiores aut pauperiores inveniuntur: ideoque non omnia possumus omnes. Abundat iste pecuniis, ille agris, alter honoribus: alius plus in consiliis potest, alius in familiaritate potentium. Quicquid autem amico impenderis, nunquam improperes, recolens illud Jacobi verbum: Si quis, ait, indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat. Quoties ergo amico danaveris, non avertas faciem, nec frontem obducas, nec deprimas oculos, nec mercedem expectes, nec differas, aut prolonges, sed hilari vultu, aut serena facie, et sermone jucundo condite studeas munificentiam tuam, et quasi voluntatem petentis præsagiens occurras, et desiderium ejus liberalitate

præcurras, ut non rogatus videaris præstare, quod donas. Animus ingenuus nihil magis erubescit, quam petere. Quum ergo debeat tibi esse cum amico una anima et cor unum, absurdum est quod non sit una cum amico pecunia. Sic petiturum beneficiis prævenire curemus, ut ille qui accepit, potius videatur præstare gratiam, quam ille qui dedit. Booz advertens inopiam Ruth Moabitidis colligentis spicas post messores suos, alloquitur eam, consolatur, et invitat ad convivium puerorum. Ejus etiam verecundiæ parcens præcepit messoribus spicas de industria relinqnere, quas illa posset sine pudore colligere. Sane in hac liberalitate neminem paupertas excusat: et utinam omnes essent pauperes spiritu, uberior emineret in beneficio mutuæ benignitatis obventus. Sapiens dicit: Felicissimam agerent omnes vitam, si duo verba essent sublata de medio. Meum et tuum. Seneca testatur in libro de beneficiis, quod quum multi multa pro suis facultatibus doctori suo Socrati obtulissent, Æschines pauper ejus auditor, nihil, inquit, dignum te, quod dare tibi possim, invenio, et in hoc uno pauperem me sentio. Hoc solum quod habeo, id est, meipsum tibi do. Cæteri tibi multa dederunt, et sibi plurima reliquerunt: ego quod sum, et quod habeo, totum dono. Cui Socrates: Magnum mihi munus dedisti, nisi te parvum existimes. Gratum habeo donum, et illud melius reddam tibi. De suo itaque dedit; qui quod daret de bonis fortunæ, non habuit, et sic inter paupertatis angustias liberalitas materiam invenit largitatis. Si ergo filius Christi es, aut Petri discipulus, ut possis dicere: Aurum et argentum non est mihi: habes tamen, quod auro pretiosius est et argento. Potes pro amicis orare, consolari afflictos, lapsos erigere, compatientibus compati, et gaudentibus congaudere. Potes docere

ignaros, propriam reputare desolationem alterius, potes sustinere dyscolos, pusillanimes roborare.

CAP. XXI. *Quanta discretione et cautela beneficiandi sint amici.* Illud autem inter amicitiæ mandata provida dispensatione curetur, ut quum omnes amicos tuos diligas, non tamen omnes munificentia æquali ad beneficia vel honores oblata opportunitate promoveas. Sunt equidem plerique, qui se non diligi conqueruntur, et causantur haberi contemptui, si alios et non se viderint curis et officiis implicari. Tu vero initio solerter attendas, num quid possis præstare, sed quid et quantum ille, cui donaturus es ferre valeat, et sufficienter implere. Multos in veræ amicitiæ sinum recipimus, et fovemus, quos sine dispendio famæ nostræ, sine ipsorum periculo, sine scandalo communi ad eminentiam, quam appetunt, erigere non valemus. Virtutem itaque et prudentiam hominis nos metiri oportet, ut in distributione bonorum prævaleat ratio, non affectus: suas tamen partes in talibus obtineat liberalis affectio, ubi virtutum æqualitas invenitur. Alias tamen nemo autumet se contemptum, si ei melior præferatur. Sane quum Dominus Joanni prætulit. Petrum, non affectum subtraxit discipulo quem diligebat, Petro conferens principatum. Claves regni cœlorum Petro contulit, ut cœlum aperiret, et clauderet. Joanni vero nobis aperienda sui arcana pectoris reseravit. Petro commisit curam et regnum Ecclesiæ suæ: Joanni vero curam et custodiam matris suæ. Petrus ergo sublimior, sed Joannes securior. Petrus exponitur actioni, Joannes affectui. Petro suam Dominus passionem indicat, prædicens, quod alius eum cingeret, et duceret, quo non vellet: De Joanne autem dicit: Sic eum volo manere, donec veniam. Non audet Petrus inquirere a Domino, quis eum traderet:

Joannes autem innuente Petro, quod Princeps apostolorum inquirere verebatur, confidenter interrogat. Tali ergo modestia et consideratione tam provida distribuantur inter amicos officia, ut omnibus præsit ratio, non affectus, et juxta omnium facultatem, quod unicuique sit portabile, aut utile discernatur. Non omnibus tamen æqualis affectio impendantur, quia secundum mores et convictum, et merita hominum nobis certa diligendi forma describitur. Diligebatur Joannes a Christo familiarius: sed dubium esse potest, utrum ferventius. Paulus de Timotheo scribit se neminem ita habere in anima. De Tito etiam loquens: Quum venissem, inquit, Troadem, non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenissem Titum fratrem meum. Et idem: Quum venissemus in Macedoniam, nullam habuit requiem caro nostra: sed qui consolatnr humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi. Sit ergo inter amicos rationabilis ex moderata dispensatione beneficiorum collatio. Sit alter alteri manus, sit oculus, sit baculus sustentationis, sit mutua spirituum requies, sit in angustiis refrigerii sedes. Denique sic in amicitia conversentur, ut ad illum amorem conscendere mereantur, quo Christus toto corde diligitur, et plurimum in eo amicitiæ fructum carpant, quando timore sublato, et sollicitudine, quam nunc sibi vicissim exhibent, plena et æterna securitate fruentur.

CAP. XXII. *De reverentia exhibenda inter amicos, et de mutua correctione inter eos.* Amicus præterea sic faciem revereatur amici, ut aures, vel oculos ejus verbo, sive gestu, vel opere non offendat. Optimus amicitiæ comes, et ornamentum pretiosissimum verecundia est. Ediverso peremptoria ejus est inverecundia, et attritæ frontis infrunitas. Plerisque accidit, quod quum iracundiæ ignis in eorum corde

conceptus jam prodiret in publicum, aut quum jam verbum contumeliæ protulisset ad fauces, supervenientis aspectus amici sedabat æstuantis animi motum, turbatamque mentis faciem quodam placore vultus, et auctoritate venerabili subito serenabat. In hoc etiam apparet amicitiæ magna virtus, quod in suadendo, vel dissuadendo aliquid plurimum potest. Quippe quum nec fides ejus sit dubia, nec blanda admonitio ejus suspecta. Amico igitur quod honestum est suadeas aperte, libere et secure: et si utilitas ejus exegerit, eundem ne timeas objurgare. Quum autem plerumque molesta sit veritas, et propter hoc amicitia quandoque turbetur, juxta Comicum illud: "Obsequium amicos, veritas odium parit:" illud quidem obsequium damnabile est, quod amicum indulgentiorem vitiis facit. Fiat itaque admonitio non acerba, objurgatio non contumeliosa, adsit honesta et suavis affabilitas. Omnis autem assentatio sit procul a conditione amicitiæ aliena. Verbum B. Ambrosii est: Si quid vitiosum deprehendis in amico, illum prius occulte corripe: si te non audierit, corripe eum palam: si vero se lædi putat, tu tamen eum corripe: et si animum ejus vulneret amara correptio, tu tamen corripe. Tolerabilia enim sunt amici vulnera, quam adulantium oscula. Sicut Romani scribit Auctor eloquii, objurgationes nonnunquam necessariæ sunt, quas fieri oportet et majore vocis contentione, et acriore gravitate verborum, ita ut videamur irati; verum sicut ad urendum et secandum, sic ad hoc genus castigandi inviti, et rarissime veniamus: maxime, si nulla alia medicina supersit. Ira vero procul absit, cum qua nihil considerate, nihil recte fieri potest. Castigatio ergo ex gravitate et clementia condiatur, ut repellatur contumelia, et qui objurgatur, seipsum causam esse hujus acerbitatis

agnoscat. In omnibus itaque servetur censura modestiæ, ne videatur quis iracundiæ suæ plus satisfacere, quam amori. Sunt enim, qui ebulliunt interius, et æstum vesaniæ nomine zeli palliant et colorant: sed qui sequuntur suæ mentis impetum, et non potius rationem, vix aut nunquam in corripiendo proficiunt. Sit ergo, quæso, in corripiendo sermo tristior, dejectior vultus, intercipiant verba singultus et lacrymæ: ut sentiat, qui corripitur, totum hoc ex amore, non ex rancore procedere. Si primam correptionem forte respuerit, recipiet vel secundam. Interim ora, plora, suspira, et vocem gemitus intercidat. Agat amicus in veritate, quicquid emollire potest alterius animum; nihil tamen sit in verbo, vel planctu, aut singultu simulatione aliqua subornatum. Simulatio siquidem et assentatio duæ virulentissimæ pestes sunt, quæ semper procul ab amicitia relegentur. Verbum sapientis est: Simulator et callidus provocat iram Dei. Per callidum intelligit adulatoris astutiam, sicut comicus exprimit in Eunucho: Negat quis? nego: ait, aio. Postremo imperavi egomet mihi, omnia assentari. Scriptum est per prophetam: Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt, et viam gressuum tuorum dissipant. Item de assentatoribus loquitur propheta in persona populi infidelis: Videte nobis vana, loquimini placentia. Et rursus: Prophetæ prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manu, et talia dilexit populus meus. De simulatore iterum Salomon dicit: Simulator ore decipit amicum suum, et tempore aversionis meditabitur dolum. Amici ergo correctio tota de medullis animæ, et de intima compassione procedat, ut sic se habeat in melioratione amici: sicut circa se fieri propheta desiderat, dicens: Utinam corripiat me justus in

misericordia, et increpet me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Sicut autem simulatio et assentatio amicitiæ intoxicant puritatem; sic dissimulatio inter amicos quandoque parit et nutrit affectuum puritatem. Est enim quædam simulatoria, sed dispensatoria correctionis dilatio pro loco, pro tempore, pro persona. Nam si amicus publice objurgandus est, quantum salva lege amicitiæ fieri potest, decet nos ejus dissimulare, aut excusare erratum, et ad correctionem ejus tempus exquirere opportunum, et familiare secretum. Dum enim ex turbatione recenti adhuc est inquietior æger animus, tanta dissimulatione opus est, donec mentis nubilo serenato pacatior verba blande monentis admittat. Certe quum Rex David adulterio proditionem et homicidium adjecisset, correpturus eum propheta Nathan, regiæ tamen deferens majestati, non subito, non mente turbata, tanti sceleris ei crimen impegit; sed congrua dissimulatione præmissa, et proposito ænigmate competenti sententiam contra se judicantis extorsit.

Cap. XXIII. *Quousque amicus tolerandus sit, si in aliquo enormi vitio incorrigibiliter perseveret.* Frequenter autem reperire est aliquos, qui non solum admissi, sed jam in amicitia firmati sinistra opinione laborant, ita quod in suorum damnum, vel infamiam amicorum eorundem peccata redundant. Hi salutaribus monitis sunt curandi: qui si se incorrigibiles exhibuerint, non statim rumpenda est amicitia, sed paulatim, sicut eleganter docet quidam sapiens, dissuenda. Et hoc ipsum exceptionem recipit. Rumpenda est enim, si amici crimen adeo enorme est, ut sine famæ dispendio tolerari non possit: videlicet, si contra Fidem Christi, si contra publicam utilitatem, vel simile aliquid præsumptione damnabili attenta-

verit. Dissuenda est amicitia, in qua non prosiliatur ad jurgia, non ad seditiones, non ad contumeliæ verba. Inhonestum est enim, bellum cum eo gerere, quem tuæ familiaritatis secretarium habuisti. Amicitia dissoluta, nulli maledicta congerant in amicos, non susurrent in tenebris, non in angulis detrahant, non excusent se mendaciter ut alios dehonestent. Soluta denique amicitia, semper ei, quem amicum habueras, hic honor exhibendus est, ut qui infert, non qui patitur injuriam, sit in culpa. Amicitia ergo nunquam a sua æternitate degeneret. Qui enim amicus est, semper diligit: ideoque semper eum dilige, qui te dilexerit; et si amicitia subtrahatur, tamen dilectio perseveret. Consule famæ, consule saluti, et prospice paci ejus, nec unquam secreta amicitiæ prodas, licet ipse prodiderit. In his tamen omnibus ita caute ambules, ne bonum odorem opinionis tuæ ei consulendo, aut alias colloquendo aliena criminatione contamines; sed sic statum animi ordines, ut nullus amor religioni aut fidei, seu paci multorum, propriæve saluti præjudicet. Rex equidem Assuerus, qui superbum Aman præ ceteris ad penitiora suæ familiaritatis admiserat, in cruce suspendit, præponens conjugii fidem et salutem multitudinis amicitiæ, quam ille consiliis maculaverat fraudulentis. Jahel uxor Haber Cinæi, licet pax firmata esset inter Sisaram et domum viri sui, illi tamen pacem populi præferens caput Sisaræ clavo malleoque transfixit. David rex, licet de jure veteris amicitiæ Jonathæ posteritati pepercisse debuerit, audiens tamen propter Saül et domum ejus, et ob sanguinem Gabaonitarum, quos Saül occiderat, populum a Domino fame gravissima tribus annis afflictum, septem viros de cognatione Saul et Jonathæ Gabaonitis tradidit puniendos.

CAP. XXIV. *Qualiter amicitia dissolvenda sit, et*

quam modeste. Illud autem est in amicitiæ solutione notandum, quod in partem illius qui amicus est, solutio amicitiæ nunquam cadit. Qui enim læditur lædenti amicus esse non desinit, diligit non diligentem, benedicit maledicenti, suum contemptorem honorat, seque beneficum exhibet sibi maleficia machinanti. Turpe est, maxime homini orthodoxo refricare injurias, et odiorum sopitos cineres denuo suscitare. In lege Moysi scriptum est: Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Cicero de laudibus Cæsaris scribens: Nihil, inquit, nisi injurias oblivisci solet. Et in Ecclesiastico: Qui vindictam quærit, inveniet vindictam a Deo. Et apostolus: Nemini malum pro malo reddentes, nec maledictum pro maledicto. In Evangelio legimus quod ille, qui servo suo noluit misereri, datus est tortoribus, donec universum debitum persolvisset. Semper ergo sit in memoria gratia familiaritatis antiquæ, nec eam superveniens unquam possit malignitas abolere.

Cap. XXV. *Ex quibus causis, et in quibus amicitia dissolvatur potius quam rumpatur.* Sunt autem quatuor, in quibus amicitiæ disjunctio locum habet: dilectio, affectio, securitas, atque jucunditas. Dilectionis est consulere, providere, et amico beneficia exhibere. Ad affectionem vero spectat quædam jucunda et suavissima delectatio. Ad securitatem pertinet quorumlibet secretorum sine omni timore et suspicione communicatio: ad jucunditatem vero, de prosperis et adversis: de utilibus atque nocivis, atque de omnibus, quibus mens humana afficitur, amica et familiaris, dulcis et blanda collatio. In his itaque amicitia patitur sectionem, quia licet dilectio in aliquo statu remaneat, subtrahitur tamen illa interior, illa suavissima dilectionis affectio, perit securitas, per

quam revelavit arcana; turbatur jucunditas, quam blanda confabulatio serenabat. Manet itaque dilectio, sed gratia familiaritatis aufertur: veteris tamen amicitiæ vestigiis aliqua reverentia semper impendenda est, nisi eam enormitas reatus eliminet.

Tractatus Secundus: De Caritate Dei et Proximi.

Cap. I. *Quod caritas sit virtus omnium præstantissima.* Sicut præcedentia docuerunt amicitia vera non est, nisi suum habeat in Deo fundamentum. Eapropter quum amicitia donum Dei sit; justum est ut qui ex dono Dei diligit, nihil præter Deum, aut nisi propter Deum diligat: ut illuc flumina refluant, unde fluunt, ne rivus a suo fonte degeneret, qui de plenitudine gratiæ affluentis emanat. Illam siquidem unice et singulariter veram atque summam amicitiam profitemur, per quam nos Deus amicos suos vocare dignatus est, si ejus præcepta fecerimus. Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Hæc Dei amicitia est caritas, qua nos dilexit ante mundi constitutionem, et elegit in dilecto Filio suo. Ipsa est fons omnium bonorum, quæ nobis a munificentia supercœlesti proveniunt. Ab hac omnis amor legitimus ordinem formamque sortitur, nec ordinata esse potest aliqua mentis affectio, nisi ab ea causam, modum, et ordinem mutuetur. De hac ordinatissima caritate Sapientia in libro sui nominis dicit: Ab æterno ordinata sum. Hæc ordinata a Deo ordinat angelos in ministeriis suis. Hæc studia et exercitia Justorum disponit in professionibus suis; hac medi-

ante, ordinata est lex per angelos in manu Mediatoris. Sine hac amicitia inter homines ordinata esse non potest. Nam quum apostolus dicat: Omnia secundum ordinem fiant in vobis; et ipse iterum: Omnia vestra in caritate fiant: patet ea ordinem non habere, quæ in caritate non fiunt. Caritas via est, et vita virtutum. Ipsa est via eminentior, et illic iter quo ostenditur salutare Dei. Unde apostolus in prima Epistola ad Corinthios: Adhuc, inquit, viam eminentiorem vobis demonstro. Et idem: Scire etiam supereminentem scientiæ caritatem Dei. Hæc est via de qua Isaias dicebat: Ambulabunt hac via, qui liberati fuerint et redempti a Domino, et venient in Sion cum laude, fugiet dolor et gemitus, lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium et lætitiam obtinebunt. Caritas est præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Ipsa enim lumen cordis est, omnes sensus hominis et affectus clarificans et serenans, ut discat homo et sciat, ubi sit lumen oculorum et pax. Caritas est oleum, quod omni liquori supernatat, quod sanat, quod illuminat, quod omnem asperitatem propria suavitate lenificat. Hoc oleo uncti apostoli, et martyres suavissimam reputabant mortis amaritudinem, et immanium sævitiam tormentorum. Christus enim unctus a Deo præ participibus suis hoc oleo suos ungit, et exactoris jugum a facie olei computrescere facit. Spiritus, inquit, Domini super me, eo quod unxerit me. Caritas non solum mortis et suppliciorum amaritudinem suavificat, sed et ipsam mortem potentissima virtute mortificat. Nonne Christi caritas peremptoria mortis erat, quum ipse dux vitæ mortisque destructor comminaretur et diceret: Ero mors tua, O mors? Dilectio siquidem fortis est ut mors, immo fortior morte. Quum enim mors vitam eripiat temporalem: nos ad vitam caritas

introducit æternam. Illa nos a vita transitoria dejecit, hæc ad vitam et gloriam sine fine restituit. Caritas est porta speciosa, quæ in eversione Jerusalem portis aliis omnino destructis integra et intacta permansit. Caritas nunquam excidit. Hæc est speciosissima Sunamitis, quæ David in virginitate sua calefaciebat, eo quod non poterat calefieri pellibus animalium mortuorum. Qui enim versantur in operibus mortuis refrigescente caritate, cogitatione Passionis Christi denuo recalescunt. Hæc est nubecula, quæ ad preces Eliæ magnam excrevit in pluviam. Quum autem aliquis Deum ex toto corde diligere incipit, statim non solum ad proximos, sed etiam ad inimicos benevolentiæ stillicidia, et gratiæ fluenta diffundit. Nimirum caritas est oleum viduæ, quod continuum ex sui distributione suscipit incrementum. Mulier siquidem de uxoribus Prophetarum uxor Abdiæ clamavit ad Eliseum dicens, Vir meus mortuus est, et ecce creditores tollunt a me duos filios ad serviendum sibi. Implevit ad vocem prophetæ vasa oleo, quo debebat inungi. Sunt filii, timor et amor, qui vasa non pauca afferunt, quibus mater gratia oleum benevolentiæ et devotionis infundit: claudit tamen ostium conscientiæ a favore humanæ laudis, ne sine oleo inter virgines fatuas reputetur. Creditores sunt importunissimi exactores maligni spiritus, qui pro voluptate transitoria æternos exigunt cruciatus. Vicinæ, a quibus vasa mutuo accipiuntur, sunt angelicæ potestates, animæ sanctorum, qui nos consiliis erudiunt et exemplis, quod oleum misericordiæ proximis infundamus; scientes, quod quandiu vasa hujusmodi superfuerint, non stabit oleum et caritas impensa pluribus uberius sortietur augmentum. Linguæ angelorum, linguæ hominum, sustentatio pauperum atque martyrum sine caritate nihil sunt, propheta

prædicit, Scientia comprehendit, fides credit. Sed nec prophetia, nec scientia, nec fides, etiamsi montes transferat, quicquam sine caritate valebit: sine caritate nihil prodesse potest, nihil vero cum caritate obesse. Caritatis beneficio præpediente peccata non obsunt: caritas operit multitudinem peccatorum. Caritas est lex vitæ, disciplina morum, pax conviventium, gloria concordium, criminum abolitio, legis plenitudo, sacræ Scripturæ compendium, præceptorum Dei consummatio, virtutum virtus, et bonorum impletio meritorum. Omnia mandata vitæ omnia justitiæ opera referuntur ad eam. Ex hac suum sortiuntur effectum operum commendatio, devotæ orationes, et ab ipsa tanquam fructus ab arbore, tanquam ramus a vite pendent tota lex et prophetæ. Sicut enim fructus a palmite suum recipit alimentum, donec ad maturitatem perveniat: sic boni operis fructus, sic sancta devotio, sic omne quod pie agitur suum a caritate recipit initium et progressum.

Cap. II. *Quod caritas est consummatio et vita fidei.* Ut autem sub certa diffinitione, quid sit caritas possit apertius et efficacius comprehendi, audiamus qualiter eam diffiniat aut describat apostolus. Ipse enim ad Timotheum scribens, Finis, inquit, præcepti est caritas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta. Præceptum lex dicitur, cujus præceptis vita hominum informatur. Est autem lex positiva: lex, scilicet, Moysi et Principum terræ. De qua Paulus apostolus dicit: Lex justo non est posita, sed injustis. Et est alia Lex, quam Psalmista postulat dicens: Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum. Ista lex spiritualis est, illa carnalis. Istius professor coram Principibus et inter gladios nihil timet, illa injustos et maleficos terret; illa injustis posita est, quibus præcipit ne

occidant, hæc justis non est posita, quia lex principum nihil in hominibus justis invenit puniendum. Audi quid dicat apostolus: Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa. Et adjungit: Si malum feceris, time. Ab hoc equidem timore justum eximit caritas de puro corde. Ideoque ipsa finis legis illius est, quæ timorem incutit: unde et ipsa mortis est finis: legis autem, quæ justo posita est, caritas etiam finis est, quum sit operum bonorum consummatio et malorum abolitio, et sic finis est utriusque legis, illius scilicet legis malorum quam abolet, et alterius quam implet. Sane finis eorum ficta est, de quibus dicitur: Dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei. A qua malitia Joannes apostolus nos dehortans, Noli, inquit, diligere verbo, nec lingua, sed opere et veritate. Veritas operis est actio rectæ intentionis. Veritas in ore est simplicitas in sermone. Sicut autem cor purum non simulat, ita pura intentio non errat. Ubi autem non erat error, aut simulatio, seu fictio, est pura et simplex intentio, et in ea caritas requiescit. Fictio vero fidei longe a caritate est relegata; et dicitur fides ficta eorum, qui de corde suo fingunt suæ fidei formam, et sanæ doctrinæ adversari non dubitant. Ficta etiam a quodam Sapiente dicitur quasi fictilis, eo quod tanquam vas fictile et fragile tempore tentationis cito a veritate recedit. De caritatis laude et commendatione scriptum est: Si dederit homo substantiam domus suæ pro dilectione: quasi nihil despiciet eam. Petrus autem apostolus sic nos ad eam invitans, Ante omnia, inquit, mutuam in vobismetipsis caritatem habentes. Et Paulus: Super omnia, inquit, hæc caritatem habete. Et idem: Sectamini caritatem. Et rursum: Æmulamini charismata meliora: caritatem intelligens, propter quam

omnia quæ reputaverat lucra, dicit se æstimare detrimentum, et arbitrari ut stercora, ut Christum lucrifaceret. Paulus in ea caritate, quæ est finis præcepti, de corde puro et fide non ficta firmiter stabilitus, Quis nos, inquit, separabit a caritate Christi? tribulatio an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an gladius? certus sum, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque potestates neque principatus, neque altitudo, neque profundum, neque præsentia, neque futura neque creatura aliqua poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu. Vere de corde puro et fide non ficta caritas quasi ignis scintillans fervebat in Paulo. Unde et adhuc non cessat incendere plures illius ignita locutio. Ipsa autem per hanc fidem dicit Christum habitare in nobis, quod quamdiu vivit Christus in nobis per fidem vivit. Justus autem per hanc vivere dicitur, sicut testimonio Abacuc prophetæ et Pauli apostoli probatur, aperte dicentium quod justus ex fide vivit. Oportet sane, quod viva sit fides, de qua vel per quam vivere nos oportet. Notandum ergo, quod sicut vitam corporis ex motu dignoscimus, ita ex operibus bonis vitam fidei comprobamus. Illa siquidem fides vivit, quæ per dilectionem operatur. Est ergo caritas vita fidei, qua refrigescente fides moritur, sicut corpus Spiritu recedente. Spiritus autem Dei est, per quem caritas diffunditur in cordibus nostris. Sunt tamen qui cum spiritu cœperint, carne consummantur, et illud convenit illis verbum: Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro est.

Cap. III. *Qualiter cogitandus est Deus caritas.* Sciendum, quod quanto terra inferior est altitudine cœli: tanto elegantior et eminentior, et inæstimabiliter dulcior est amore proximi amor Dei. Et ut de Dei

dilectione loquentibus campus arrepti propositi desiderabilius et liberius ad intelligentiam se diffundat, pauca de Deo quasi delibando perstringimus, ut appareat quam ineffabili gratia et dignatione incomparabili Deus gloriæ mediante beneficio caritatis homini condescendat. Credendus, inquam, et cogitandus est Deus, quadam vita perpetua vivens in se, et omnia vivificans, immutabilis et omnia mutabilia immutabiliter faciens, omnia intelligens, omnemque creans intelligentiam. Sapiens, et ipsa sapientia, veritas fixa, justitia indeclinabilis, summa virtus, perfecta bonitas, divinitas, æternitas, magnitudo, immensitas, summa essentia, a qua omne esse, summa et æterna substantia non subjecta prædicamentis vocum, aut cogitabilium, sed omnium rerum causale efficiens et superessentiale principium. Cogitandus est Deus simplex, purus; integer et perfectus, nihil habens, quod in numerum transeat, nihil trahens a tempore, vel a loco, sed in omni loco, quod non includatur nec excludatur a loco. Cogitandus est Deus sine forma visibili, sine spiritu corporali, sine compositione partium, sine distinctione membrorum, ex quo omnia causantur non materialiter: in quo omnia non in loco sed virtute: sine qualitate bonus, sine quantitate magnus, sine situ præsidens, sine habitu continens omnia et disponens. Disponit enim ut sapientia, operatur ut virtus, amat ut caritas, revelat ut lux, miseretur ut pietas, scit ut veritas, videt ut æquitas, præsidet ut majestas. Non comprehendis ejus magnitudinem, nisi fias parvulus in oculis tuis, subjiciens te omni humanæ creaturæ propter ipsum. Deus caritas est, spiritus tamen specialiter caritatis appellatione significatur. Ipse est enim amor Patris et Filii, et suavitas, et unitas, et osculum, et amplexus, et quicquid commune ambo-

rum esse potest. Quum vero per gratiam Spiritus sancti anima hominis Deo mirabiliter et miraculose unitur, sciendum est, quod idem spiritus in illa unione donator est, et donum propterea Paulus apostolus Spiritum sanctum interserit catalogo ministeriorum Dei dicens: In castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei. Spiritum sanctum ponit in medio quasi artificem totius bonæ voluntatis ad Deum formantem affectiones, dirigentem actiones, omnia fortiter et universa suaviter disponentem. Spiritus enim est qui vivificat spiritum hominis, ipsumque instruit et informat Deum diligere, quærere et invenire, tenere et frui. Ipse est solicitudo quærentium Deum in humilitate, pietas adhortantis in spiritu et veritate. Ipse est sapientia invenientis, amor habentis, et gaudium perfruentis.

Cap. IV. *Quod cupiditas facit hominem multipliciter errare a vero bono, quod est in caritate.* Porro quidam ad perfruendum sibi eligunt ea quæ peremptoria sunt salutis. Veneno enim cupiditatis infecti et absorpti a malitia hujus mundi, id est, fallacibus divitiis, in transitoriis scilicet honoribus, in voluptatibus carnis, sæculique favoribus, suæ intentionis finem constituunt, et in his quæ sunt æternæ damnationis occasio, felicitatem suam falsa opinione quasi somniando depingunt. Isti ut metam suæ intentionis attingant, viarum dispendia eligunt, et ecce cupiditatis multiplici præstigio dementati ad sui desiderii finem per divortia et anfractus incedunt. Tendit enim unus ad bravium sui cursus militia mediante. Alius negotiatione, alius exercitio alicujus artis, alius latrociniis aut rapinis. Id autem specialiter ab unoquoque diligitur, ad quod finaliter intentio ejus tota dirigitur. Cætera vero quasi quæ-

dam adminicula sunt, militia scilicet atque negotiatio, et cætera, quibus mediantibus id quod quis ad fruendum elegit obtinere conatur. Interim autem mens delusa, quæ sibi felicitatis imaginem jure præsagiebat inutili, dum post rei desideratæ obtentum, majori se sentit indigentia laborare, præoptata incipit fastidire, et denuo in alterius rei succenditur appetitum, non tamen satianda, sed alterius falsæ felicitatis imagine fallenda. Hic est circuitus impiorum. Hæc est vituperatio multorum commorantium in circuitu. Hæc est mola Sansonis, quam decisis virtutum crinibus et effossis prudentiæ oculis circumvoluit sequens cupiditatis circuitus relicto compendio caritatis. Caput, inquit, circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos. Porro de hoc labore non satiabitur homo, nisi de siliquis porcorum illa forte satietas inducatur, quæ divitem dormire non sinit. Ubi enim copia divitiarum major exuberat, ibi se gravior molestia sollicitudinum totius perturbativa quietis intrudit. Rationabilis itaque anima, licet ad summam beatitudinem desideranter aspiret, aliis tamen abstrahitur, et eam quædam falsæ felicitatis imago deludit, aut veræ miseriæ similitudo deterret. Quis enim paupertatem, persequutionem, ægritudinem non reputet magnam miseriæ portionem? Istis tamen et vera miseria præcavetur, et vera beatitudo acquiritur. Nimirum paupertas regni cœlestis acquisitiva est: Beati enim pauperes Spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati qui lugent, esuriunt, persequutionem sustinent, quia illi saturabuntur; illi consolationem recipient, isti jam cœleste regnum adepti sunt, non solum ad habendum sibi, sed et aliis conferendum.

Cap. V. *Quanta mala sint in divitiis.* Ut autem de temporalium divitiarum et deliciarum umbratili, et

peremptoria felicitate causa exempli aliqua inducamus, et quod ad beatitudinem, quæ a caritate est, ea liqueat esse penitus aliena: vide imprimis quanta circa pecuniam molestiarum turba versetur. Pecunia cum labore acquirirur, acquisita cum timore servatur, et tandem cum dolore amittitur. Ex proventu pecuniæ potest æstimari miseriæ incrementum: hydropici enim more, qui plus bibendo, plus sitit, pecuniæ cupiditas ex multiplicatione grandescit. Timetur primo potens ne auferat, servus ne furto surripiat. Et frequenter impletur verbum illud Sapientis, ut sint divitiæ conservatæ in malum Domini sui. Melius est ergo pauperi, quia nec metuit potentem, nec proditorem formidat aut furem. Pauper cantat, dives plorat. Nam juxta criticum:

Ploratur lacrymis amissa pecunia veris.

Pauperi, cui Christus sufficit, nihil deficit. Dives autem, quanto plura possidet, pluribus eget, nec in divitiis unquam invenit copiam quam inquirit. Verbum Salomonis est: Avarus non satiabitur pecunia, et qui amat divitias fructum non capiet ex eis. Circumspecte dictum est, qui amat divitias; potest enim homo sic amare divitias, ut non habeat, ubi cor suum divitiis, si affluant, non apponat. Propterea præcipit apostolus prædicandum divitibus non superbe sapere, non sperare in incremento divitiarum, sed ut facile tribuant et communicent, et thesaurisent sibi bonum fundamentum, ut apprehendant veram vitam, Ipso teste: Non qui divites sunt, sed qui divites esse volunt, incidunt in tentationem et laqueum Diaboli, sibique thesaurizant iram in die iræ. Quod insinuans Abacuc dicit: Væ qui congregat non sua. Usquequo et aggravat contra se densum lutum? Sanctos etiam inter divitias, nec sollicitudo servandi, nec timor amittendi sollicitat.

Hanc enim sollicitudinem Dominus interdicit: Nolite, inquiens, solliciti esse dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus? Et paulo post: Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. Isti, sicut nunquam de divitiis gloriantur, sic nec murmurant de amissione illarum: imo rapinam bonorum suorum cum gaudio suscipiunt, considerantes se habere meliorem et manentem substantiam. Perversis denique totum in contrarium cedit; dum enim rationalis animæ appetitum, cui solus Deus sufficere potest, satiari existimant vili affluentia mundialium rerum, nihil ex quantalibet rerum ingestione proficiunt, nec sitim sibi infelicibus exinde subtrahunt, nec a labore quiescunt, et quod miserabilius est, talium vana delectatione tumescunt. Talium dico, gloria in confusione est, quorum finis interitus, quorum vita in continuo labore, quorum exitus in miseria sine fine. Quocirca nugatoria et fallaci temporalium divitiarum felicitate delusi, præteritæ vitæ fructum convertunt in materiam lacrymarum.

Cap. VI. *Lamentabilis querela eorum, qui a caritate deviant per cupiditatem.* Miseriam siquidem talium sacra Scriptura patenter exprimit ac describit: Dicentes, inquit, intra se pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, et divitiarum jactantia quid contulit nobis? transierunt omnia velut umbra, et tanquam nuntius præcurrens, tanquam navis quæ præterit fluctuantes aquas, cujus, quum transit, non est vestigium invenire: ita et nos nati continuo desivimus esse, et virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere; in malignitate nostra consumpti

sumus. Talia dixerunt in inferno qui peccaverunt, quoniam spes impii tanquam lanugo est, quæ a vento tollitur, et tanquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur, et tanquam fumus, qui a vento diffusus est, et tanquam memoria hospitis unus diei prætereuntis.

Cap. VII. *Quot mala sint in voluptate carnis.* Quam fallax et delusoria sit illa perniciosa felicitas, quam plerique in carnis voluptate constituunt, in libro experientiæ legitur incessanter, dum in opere impudicitiæ cito præterit quod delectat, et permanet sine fine quod cruciat. De actu quidem immunditiæ nihil remanet nisi fœda et fœtida recordatio peccati in tormentum animæ exspectationemque gehennæ. De talibus ergo lugendum potius sentio, quam loquendum. Eos, qui ad imaginem Dei creati sunt, in bestiales motus et impetus belluinos degenerare videmus, quærentes quæ de ventre et sub ventre sunt, et impudenter impudicitiæ dari, qui tremenda super se Dei judicia non attendunt. Quid enim indignius, quam animam suam, pro qua Christus mortuus est, viliori parti corporis sui substernere, et se brutis irrationabilibus conformare? Porro multis est annexa doloribus hæc voluptas. Imprimis vis visus excæcatur illius, qui naturalis limites facultatis excedit. Ideoque et istius consuetudo, et quarumlibet voluptatum frequenter, non solum animæ periculum, sed etiam corporis inferre videtur exitium. Quocirca hic voluptatibus nihil est fœtidius, nihil est inquietius, nihil a naturali tranquillitate remotius. Hæc nimirum lues sordidissima contaminat carnem, et mentem effœminat. Si quid vero in homine honestum et virile est, totum obruit et enervat. Quumque cætera vitia se quibusdam virtutum tegumentis obpallient, et frequenter ad humanos aspectus

quadam extollentia jactantiæ intumescant, mens hujus turpitudinis conscia tantum prima fronte præfert suæ actionis horrorem, ut non solum ea hora qua ipsius caro perniciosa voluptate præstringitur, sed etiam quando audit aliquos loquentes de turpitudine sua, rubore perfunditur, absentiam captat, et immundi operis recordatione torquetur. Ea propter hic semper latebras quærit, et quia male agit, odit lucem. Sed in latebrosis absconditus non poterit tremendum judicem declinare non solummodo corporum, sed et cordium secreta videntem. Nec illud est silentio transeundum, quod omnium creator genitalia membra tanta obscœnitate damnavit, ut ei paterna maledictio et perpetua servitus sit inflicta, qui eadem in patre reverenter operire contempsit. Sane quum hodie circumquaque crux Christi triumphet potissima luxuriæ debellatrix, absurdissimum est, quod plurimi professores filii B. Virginis quasi jumenta in suis stercoribus computrescunt. Bibunt urinam peccatorum suorum, versantur in abominationibus suis, et donec iram Dei sentiant improvisam, ignem, qui jam succensus est in furore ejus, non cogitant nec formidant. Porro antequam comprehendatur peccator in desideriis suis, intelligat miser carnis immunditiam, in qua suam somniavit beatitudinem fuisse, a Deo quibusdam loco pœnæ gravissimæ irrogatam, volente eos in hoc puniri, quod eos suæ dimiserit voluptati. Verba enim Domini sunt in Psalmista: Et non audivit populus meus vocem meam, et Israel non intendit mihi. Et dimisi eos secundum desiderium cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. Apostolus quoque de his qui mutaverunt gloriam Dei in idololatriæ cultum, terribiliter loquens dicit: Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, non

quod Deus sit incentor mali; sed quod sentiant immissiones per angelos malos a gratia derelicti. De incestuosis, et his, quorum peccata in Sodomis Deus corporaliter igne et sulphure condemnavit, ut innotesceret abominatio iniquitatis, ex fœtore et horrore supplicii, sub silentio claudi oportet, ne opusculum præsens, in quo de caritate agimus, quæ est intima requies animæ, abhorrenda locuti dehonestet. Ex prædictis apertissime liquet, quam perniciosus sit amor carnis atque libidinum, ad quarum detestationem Deus de purpurata meretrice executoribus angelis dixit: Quantum exaltavit se in deliciis, tantum date ei tormenta et luctum.

Cap. VIII. *Ostendit Salomon quanta sit vanitas hujus mundi.* Restat prosequi quod in voluptate oculorum vel aurium cæterorumque sensuum non est beatitudo vel requies, neque in his quæ pertinent ad delicias vitæ hujus ambitiosum honorem, aut potentiæ dominatum. Veniat igitur Rex ditissimus, potentissimus, delicatissimus, et tamen sapientissimus, Salomon scilicet et quid de fine talium judicet, videamus. Dixi, inquit, in corde meo, vadam et affluam deliciis, et fruar bonis. Et infra: Ædificavi domos et plantavi vineas, feci hortos et pomaria, et consevi ea cuncti generis arboribus. Et multa similia prosequendo adjecit: Possedi servos, et ancillas, et familiam multam nimis, coacervavi mihi argentum et aurum, substantias Regum et Provinciarum. Et addens de voluptate aurium: Feci mihi cantatores et cantatrices. Post pauca subjecit: Quicquid desideraverunt oculi mei, non negavi eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, et oblectaret se in his quæ paraveram mihi. Quid, quæso, delicatius, quidve jucundius? Sed attende quia nil vanius, nil mutabilius. Continuat enim Salomon et subjungit: Quum-

que convertissem me, inquit, ad cuncta opera mea, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem Spiritus, et nihil permanere sub sole. Sententiam quidem generalem præmiserat dicens: Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, et ecce omnia vanitas, et afflictio spiritus.

Cap. IX. *In sola caritate requies et pax.* Habes ex verbis Salomonis vanitatem et afflictionem spiritus. Apponit veritas tertium, scilicet servitutem. Omnis, inquit, qui facit peccatum, servus est peccati. Conjungantur ergo hæc tria, Vanitas, servitus, et afflictio spiritus. Ubi ergo requies, ibi sabbatum. Nonne verbum legis est: Nullum servile opus facietis in eo? Quis est, qui peccatum non fecit? Quis est ergo qui non sit servus peccati? Dicit Rex David: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea. Si dixerimus, inquit Joannes, quod peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Quis ergo nos liberabit a jugo veteri et servitute peccati? Ille de quo veritas in Evangelio dicit: Si filius vos liberaverit, vere vos liberi eris. Ipse ad sabbatum nos invitans, Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego vos reficiam. Ecce refectio, quasi sabbati præparatio. Audiamus et sabbatum. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Ecce sabbatum, ecce quieta tranquillitas. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Jugum hoc non premit, sed erigit. Pennas habet quibus elevet, non pennas, in quibus aliquos gravet. Jugum illud caritas est Dei proximique dilectio. Hic requiescitur, sabbatizatur, hic ab omni opere servili vacatur. Nimirum caritas non agit perperam, non cogitat malum, sed et dilectio proximi malum non operatur. Vides, O Judæe,

sabbatum ubi sit: in quo etsi aliqua peccati surreptio ex infirmitate contingat, non tamen perit sabbati feriatio, quia caritas operit multitudinem peccatorum.

CAP. X. *Quod mundana concupiscentia in causa est, quare jugum Domini grave videatur.* Videmus tamen aliquos, qui quum suaviter respirare deberent sub jugo et onere tam suavi et tam levi, sub utroque laborant et murmurant. Addicti enim et assueti Babylonicæ servituti vitium inolitæ consuetudinis non possunt dediscere, unde non intelligunt hoc de morbo proprio, sed de jugo vel onere Domini provenire. Sciant autem, quicunque causantur jugum vel onus Domini in habitu ferentes, quod mentis humeros negotiorum sæcularium pressuræ supponant, atque jugo Domini laborum impatientiam, quos pro sæculo patiuntur, ascribant. Isti sunt, ut immundi canes ad proprium vomitum recurrentes, et sub habitu abstinentiæ ventrem colunt, sub cilicio pœnitentiæ gloriam mundi captant, sub sacro amictu pudicitiæ et munditiæ militant, sub ovis vellere lupum operiunt, et avaritia inexplebili æstuantes domum domui, agrum agro copulant, armantur ad lites et contentiones, non parcunt pauperi, viduæ, aut pupillo, nec moventur super contritione Joseph. Ad jugum utique mundi pertinet, quod curis exæstuant, quod inflammantur odiis, quod torquentur invidia: et hoc jugum cupiditatis est, et onus sæculi grave. Jugum enim Domini suave est, et onus ejus leve. Et, quæso, quid suavius est homini, quid jucundius, quam mundum contemnere, et se reputare sæculo celsiorem, atque in bonæ et securæ vertice conscientiæ consistentem mundum habere sub pedibus, nihil in eo videre, quod appetat, nullum cui invideat, quod metuat, nihil mali esse, quod ab alio sibi possit inferri, nihil boni, quod ab alio sibi possit auferri, et

in illam hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, et immarcessibilem, conservatam in cœlis oculos dirigendo, fallaces divitias et honores perniciosos, et damnabiles delicias conculcare. Quid, quæso, desiderabilius, quid tranquillius, quam suam sic animam stabilire, ut nullis motibus carnalis concupiscentiæ agitetur, extraordinaria appetitus incentiva non sentiat, aspectus illecebrosos abhorrens, carnem rore pudicitiæ tepescentem compellat ancillari spiritui; nec jam illam ad carnis lenocinia illectricem, sed ad exercitium militiæ spiritualis promptissimam habeat adjutricem. Quid præterea ita divinæ tranquillitatis imaginem gerit, quam anima, quæ sic ad omnium injuriarum tolerantiam se obfirmat, ut eam contumeliæ illatæ non moveant, mentem ejus a statu suo nullæ comminationum, aut injuriarum machinæ dejiciant, eandem in prosperis et adversis servare constantiam, amicum et inimicum eodem oculo intueri? Nonne similis est ei, qui facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos, et omnes sagena caritatis attrahit et amplexatur in Christo? Quæ quum circa ea omnia mutabiliter fiant, nulla tamen est in eis cordis mutatio.

Cap. XI. *Quod omnes virtutes ex caritate sint.* Vere verum est in caritate Sabbatum: quum enim cæteræ virtutes vicem vehiculi vel viatici gerant ad requiem obtinendam, omnes in caritate requiescunt. Illud denique admiratione dignum est, quod sine caritate nihil est virtus, et ipsa unicuique virtuti exhibet ut sit virtus. Fides equidem, quæ hic operatur ad vitam, in Dei visione, jam non erit fides, sed veritas. Ibi enim absorbebitur fides, quum id videbitur, quod super omnia diligetur. Nec opus erit credere, quod nobis licebit plena cognitione percipere. Non erit etiam ibi de cætero spei locus,

ubi Deo ferventes non habebimus ulterius quod speremus. Hic temperantia pugnat contra libidines, prudentia contra errores, fortitudo contra adversitates, justitia contra inæqualitates. Porro in caritate semper est perfecta castitas, ideoque non est ibi libido, cui temperantia repugnet. In caritate est perfecta scientia, ideoque nullus error quem prudentia eliminet. In caritate vera beatitudo est; ideoque nulla adversitas quam fortitudo expugnet. In caritate omnia sunt tranquilla et coæquata; ideoque nulla est ibi inæqualitas, quam justificari oportet. Denique nec fides virtus est, nisi per dilectionem operetur. Nec spes virtus est, nisi quod speratur ametur. Rursum, si velis virtutum naturam æstimare subtilius, quid est temperantia, nisi amor, quem nulla voluptas illicit? Quid est prudentia, nisi amor, quem error non seducit? Quid est fortitudo, nisi amor, qui nulli adversitati succumbit? Quid denique justitia, nisi amor, qui quod suum est unicuique distribuit?

Cap. XII. *Quod caritas est Sabbatum, et sex virtutes quasi sex dies ante Sabbatum.* Sicut autem caritas est vera mentis humanæ requies, perfectumque Sabbatum, sic et sex prædictæ virtutes, Fides, Spes, Temperantia, Prudentia, Fortitudo, Justitia sunt quasi quidam dies operationis. Caritas vero quædam luminosissima dies est quietis, tranquillitatis et pacis. Et nunc, quæ est exspectatio mea, nisi tu Domine, si forte desiderium pauperis exaudiat auris tua, ut ad modicum tempus requiescam cum Regibus et Consulibus, qui ædificant sibi solitudines, et replent domos suas argento? Porro vix ad momentum mihi permittitur requies ab exactoribus Pharaonis. Veruntamen mihi sabbatizare liceat vel media hora. Utinam detur mihi vacare et videre quoniam Jesus Christus est Deus, ipse est sabbatum animæ quærentis

eum, præparans diligentibus se tranquillum et impermutabilem sabbatismum. O quam beati sunt, qui ingrediuntur locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, atque in voce exultationis et confessionis tripudiant et exultant! memores verborum tuorum Jesu cum Abacuc propheta cantantes: Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. Sabbatizat Judæus, quia legit Deum sex diebus operatum fuisse, et quasi labore operis fatigatum die septimo quievisse. Sane non laboravit operando creator, sed dixit et facta sunt omnia pro beneplacito suo: mandavit et creata sunt universa. Summa et æterna essentia Deus nullius indigens, plene sibi sufficiens, in sua tranquillissima caritate indeclinabiliter et immutabiliter manens, et mutabilia operans, requiescit in se vivens, beatorum pax et indeficiens quies. Quocirca sicut in successione dierum mane et vespere vicissim variantium creaturæ mutabilitas designatur: sic et in Deo, cui nihil advenit, nihil præterit, aut succedit, æterna tranquillitas ipsius et quieta æternitas intimatur. Notandum vero, quod operibus Dei senarius, septenarius numerus divinæ quieti ascribitur. Nimirum, Senarius numerus perfectus est constans ex partibus suis. Si enim connexeris unum, duo, tria, perfectum habes senarium, qui Dei operibus specialiter estassignatus, ut in horum universitate, nihil superfluum, nihil recipias imperfectum. Magnæ quidem excellentiæ dies est, in quo prima lux Deo jubente resplenduit, nec mediocris prærogativæ dies est, in quo Deus superiores aquas ab inferioribus firmamento mediante divisit: nec minoris esse arbitror dignitatis diem, in qua aquis in unum congregatis, a Deo arida vestita est herbis et arboribus decorata, venustata floribus, et fructibus fœcundata. Nec est dies ille

reputandus inferior, in quo Deus cœlum suis luminaribus adornavit, et juxta temporum successus signorumque vices excursum totius anni disposuit. Sed nec ille dies alienus a laude est, in quo Deus partem animantium in aquis, partem in aere collocavit. Ab istorum eminentia et privilegio non degenerat dies sextus, in quo ad imaginem suam Deus plasmavit hominem, et vitam inspirans ipsum animantium universitati præfecit. Porro diei septimi præeminentia omnibus antecellit. In quo nullius rei creatio, sed omnium creaturarum perfectio et diei requies commendatur. De singulis diebus scriptum est: Factum est vespere et mane dies unus, aut secundus, et deinceps. At diei septimo non mane aut vespere, non initium aut finis ascribitur. Dies enim requietionis Christi immutabilis et æternus. Mutua siquidem Patris filiique dilectio, suavissimus amplexus, amborum caritas scilicet, qua Pater in Filio et Filius in patre, ipsa est eorum jucundissima quies, indivisibilis unitas, pax imperturbabilis, æterna tranquillitas, Spiritus sanctus, qui ab utroque procedit, quod insinuans Filius Dei, Ego, inquit, Patris mei mandata servavi, et maneo in ejus dilectione. Et rursum: Ego et Pater unum sumus. Et idem de Filio Pater: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Cap. XIII. *Collatio sex virtutum ad sex dies.* Expressa igitur congruæ collationis imagine, sicut sex diebus, ita sex virtutibus circa piæ intentionis opera exercemur, ut post sanctarum vicissitudines actionum in tranquillo caritatis, quasi in vero mentis Sabbato respiremus. Quocirca fidem ponamus diem primum, quo fideles ab infidelibus quasi lux ex tenebris separantur. Spes etiam vicem secundæ diei obtineat, per quam hi, quorum conversatio est in

cœlis, discernuntur ab aliis, qui terrena sapiunt, et liquescentes in seipsis delabuntur et effluunt. Temperantia quasi dies tertius illucescat, in quo membra nostra mortificantes super terram, carnalis concupiscentiæ fluxum, quasi aquas amarissimas certis continentiæ limitibus coarctamus, ut terra nostri cordis appareat, et sitiens fontem vitæ virtutum flores fructusque producat. Prudentia quasi dies quartus faciat scientiæ lumen erumpere, ut inter facienda et non facienda discernens dividat inter diem et noctem, quatenus sapientiæ lumen, velut solis splendor, effulgeat. Lux vero scientiæ spiritualis in quibusdam crescit, et in quibusdam deficit, quasi lunæ lux minor appareat. Exemplo etiam præcedentium patrum quasi stellæ inter dies et annos mensesque distinguunt: quid videlicet distet inter eos, qui ante legem, et eos qui sub lege, vel qui sub gratia profecerunt: quæ cerimoniæ, quæ præcepta, quæ judicia, quæ promissa sub quo intellectu nostræ salutis conveniant. Fortitudo autem sit dies quintus, per quem in hoc mari magno et spatioso quasi pisces spirituales procellosa fluctuum volumina toleremus, cohibeamus linguæ lubricum sub censura silentii, et quasi volatilia pennata, nunc ad cœlestia erigamur, nunc autem condescendentes operibus misericordiæ, fructus operum bonorum sub Dei benedictione reddamus. Constituatur denique justitia dies sextus, per quem ad divinam imaginem reformati bestialibus desideriis vitiisque reptilibus imperantes, corpus spiritui, spiritum Deo subjiciamus, et sic utrique quod suum est, tribuatur. Et notandum quod Dominus non bestiis, non jumentis, non reptilibus, sed hominibus et avibus atque piscibus benedicit: homini autem jumenta et bestiæ subjiciuntur. His enim qui in se Dei præsentant imaginem, jumenta, id est, corpora nostra subjiciun-

tur, et bestiæ, id est, nequitiæ spirituales, de quibus propheta precatur, Ne tradas bestiis animas confitentium tibi. Et Dominus per alium Prophetam: Auferam, inquit, malas bestias de terra vestra, et dormire vos faciam fiducialiter. Hæc est dormitio septimæ diei tranquillissima dies. Dies enim septimus est caritas, dies Sabbati, dies requietionis, jucunditatis, et pacis, per quam homo securissime dicit: In pace in idipsum dormiam et requiescam. Ipsa est omnium virtutum consummatio, sanctarum animarum suavis refectio, tranquillissima mentis feriatio. Ipsa est septimus dies, in qua manna cœleste nos reficit; ipsa est mensis septimus, in quo post diluvium tentationum irruentium cordis arca suavissime requiescit; ipsa est illud Sabbatum, quod Isaias propheta describens, Et erit, inquit, sabbatum ex sabbato, mensis ex mense, ut post septies septimum annum annus jubileus incipiat, annus placabilis Domino, in quo sua singulis restituatur hæreditas, plena jucunditatis, antiqua possessio et æterna libertas. Hic lacte reficimur ab uberibus consolationis ejus. Et quum avulsi fuerimus a lacte, epulabimur ab introitu gloriæ ejus, et implebitur quod Dominus in Isaia promittit: Ecce, inquit, ego creo Jerusalem exultationem, et populum ejus gaudium, et exultabo in Jerusalem, et gaudebo in populo meo, et non audietur in ea ultra vox fletus et vox clamoris. Domine Deus, quamdiu prolongabitur jubileus, quando præveniet me misericordia tua? Interim comedam panem meum in sudore vultus mei, et cum lacrymis in mensura, donec vinum detur mœrentibus, et sincera his, qui amaro sunt animo, et tota deliciis illis absorbeatur anima mea, quarum primitias jam degusto.

Cap. XIV. *Quod triplex Sabbatum habet homo in dilectione Dei et proximi et dilectione sui.* Erit,

inquit, mensis ex mense, sabbatum ex Sabbato. In veteri siquidem testamento assignatur triplex distinctio Sabbatorum. Primum Sabbatum dicitur septimus dies: secundum, septimus annus: tertium annus, qui sequitur post septies septem annos, id est, quinquagesimus annus. Est itaque primum Sabbatum dierum, secundum annorum, tertium Sabbatorum Sabbatum: ita ut in unitate septenarius concludatur, qui ab unitate progrediens in unitate perficitur. Omne siquidem opus ab unius Dei fide sortitur initium, et septenario sancti spiritus munere incrementum suscipiens ad eum, qui vere unus est, immo quæ vera unitas, revertitur, in cujus rei figura arcæ fabrica in uno cubito consummatur. Et notandum, quod in caritate hac triplex Sabbatum; si velis diligentius advertere, invenitur. In lege duo præcepta dilectionis expressa sunt: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua et ex tota mente tua et proximum tuum sicut teipsum. Hæc duo mandata tria esse diligenda insinuant. Non potest quis proximum suum diligere, sicut se, nisi diligat seipsum. Homo igitur tenetur diligere Deum, et proximum suum sicut seipsum. Nemo siquidem carnem suam odio habuit; si vero diligat carnem; fortius tenetur diligere Deum, et proximum suum sicut seipsum. Nemo siquidem carnem suam odio habuit: si vero diligat carnem; fortius tenetur diligere et mentem. Credo siquidem, quod omnis homo magis appetit sanum esse mente, quam carne. Sit ergo primum Sabbatum hominis dilectio sui, secundum dilectio proximi, Sabbatum Sabbatorum dilectio Dei. In dilatatione, seu distinctione est quædam earundem admiranda connexio, ita ut singulæ in omnibus et omnes inveniantur in singulis, ut omnes habeantur in una, nec una sine omnibus habeatur. Nimirum nemo se diligit, nisi diligat

Deum et proximum; nec proximum diligere potest ut se, nisi diligat seipsum. Item Deum non amare omnino convincitur, a quo proximus non amatur. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, quomodo potest Deum diligere quem non videt? Quia ergo Deus propter se diligitur, si propter Deum diligit se homo aut proximum, patet quod ejus dilectio est aliarum dilectionum quædam vitalis essentia, quæ et in se vivit, et vivendi causam duobus aliis administrat. Quidam diligunt se propter se, et hoc non est diligere, sed odio habere se. Qui diligit, inquit, iniquitatem, odit animam suam. De talibus quidem inquit apostolus: Erunt in novissimis diebus homines sese amantes, cupidi, superbi, non obedientes, non continentes, et his similia, ex quibus convincitur manifeste, quod non ipsi a se propter Christum, sed propter vanitatem sæculi diliguntur.

Cap. XV. *De Sabbato hominis in sui dilectione.* Ut ergo homo se diligat, in ipso Dei dilectio inchoatur; ut diligat proximum, capacior quidam sinus affectionis oppanditur. Verum ubi divinus ille ignis medullitus incalescens cæteras dilectiones quasi quasdam sui scintillulas in sui plenitudinem trahit, omnes animi motus absorbet in desiderio illius sublimis et ineffabilis boni: et sic nec homo a se, nec proximus diligetur, nisi quantum uterque affectus deficiens a se totus transfertur in Deum. Agitur autem ineffabili dispensationis artificio, ut licet hi tres amores semper in simul habeantur, non semper tamen æqualiter sentiuntur: sed quandoque mentis illa jucunda suavitas ex propriæ conscientiæ puritate procedit, quandoque ex bono proximi recipit congratulationis effectum: quandoque contemplando, in desiderio et exultatione aspirat in Deum. Quemadmodum quispiam diversas aromatum cellulas ingre-

diens, nunc istarum, nunc illarum specierum redolentia jucundatur: sic animus diligentis nunc intuitu sui, nunc intuitu Dei aut proximi quadam inæstimabili suavitate perfunditur. Qui ergo prius recolebat in amaritudine animæ suæ dies perditos, postquam concupiscentiæ sæculari dedit libellum repudii, et abolitione criminum impetrata se pignus et arrham gratiæ cœlestis percepisse cognovit: dum nihil quod ipsum accuset, aut Deo displicere debeat in libro conscientiæ suæ legit, reliquiæ cogitationum diem festum agent ei. Quum enim immunis ab exteriori tumultu se intra contemplationis arcana receperit, quum circumstrepentium sollicitudinum turbis ostium mentis occluserit, quum interius conscientiæ thesauros inspexerit, non inveniens ordinatum aliquid aut ineptum, vel rationi adversum, sed omnia pacifica et jucunda, ut ad instar disciplinatissimæ familiæ videat multitudinem cogitationum, sermonum, et operum ei quasi cuidam patrifamilias obedire, et omnia interiora sua sibi in quadam humilitate assurgere: prorumpit ex omnibus his mira securitas, ex securitate mira tranquillitas, et ex ea ineffabilis jubilatio cordis, tanto devotior in Christi laude, quanto perspicacius intelligit hoc totum ex ejus gratia provenire. Hæc est septimi diei festiva solemnitas, quam sex dies præcedunt, id est, sex opera misericordiæ. Se namque in eorum exercitio justus probat, ex in sinu sanctæ conscientiæ, bonorumque operum contestatione respirans, in ea gratia quæ a Deo data est, ei fideliter sabbatizat. Hæc est primi Sabbati filialis jucunditas, in qua servilia opera, id est, peccata quæ servos faciunt, prohibentur, in qua nec ignis concupiscentiæ accenditur, nec onera, id est, colligationes impietatis sine legis transgressione portantur.

CAP. XVI. *De Sabbato secundo, de dilectione*

proximi. Sane si ab hoc penitiore thalamo cordis, quem primo Sabbato dedicavit, migravit ad illud diversorium, ubi solet gaudere cum gaudentibus, coïnfirmari infirmis, scandalizatis couri, suamque senserit animam fratribus suis indissolubili glutino caritatis unitam, adeo ut nec sinistra suspicio, nec invidiæ morsus, nec æstus iracundiæ aut tristitiæ possit aliqua occasione obrepere, sed brachiis sincerissimæ dilectionis amplectens, et fovens uno et eodem humero, et aliena, sive læta, sive sinistra communicans, cessante omni strepitu vitiorum, tumultuque solicitudinum ad tantæ suavitatis delicias resolvitur inæstimabili gaudio, et fit in amoris sui dulcedine libera intus a noxiis omnibus mentis absoluta vacatio. Nam quod nullum vitium prorsus in hujus sabbati quiete residere caritas fraterna permittat, testis est hujus secundi sabbati continuus feriator apostolus dicens: Non adulterabis, non furtum facies, non falsum testimonium dices: Et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. David dulcedinis hujus suavitate affectus, et ex tanta mentium unione in vocem jubilationis erumpens, Ecce, inquit, quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Notandum vero, quod sicut primo Sabbato unus dies tantummodo dedicatur, quod videlicet singulare est, quod in propriæ conscientiæ: cujusque tranquillitate consistit: ita nec immerito hic annus integer consecratur. Quemadmodum enim ex multis diebus annus efficitur, ita ex multis animabus unum cor et una anima caritatis igne conflatur. Sex autem annos, qui præcedunt hoc Sabbatum, possumus intelligere sex genera hominum, in quorum dilectione pro natura sui vel præcepti debito exercemur. Sicut vero annus multos dies complectitur, ita in singulis illis generi-

bus hominum multi nobis animorum unione junguntur. Imprimis ergo dilectio nostra naturali ordine ad domesticos nostri sanguinis derivetur, quos diligere, sicut ex naturæ necessitate tenemur, sic nimis inhumanum est quod a nostro dilectionis sacrario repellantur. Nam, teste apostolo, Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidei transgressor est, et deterior infideli. Hinc est quod hæc dilectio, quæ ex natura proficiscitur in mandatis quæ pertinent ad dilectionem proximi, primum Deo præcipiente sancitur. Honora, inquit, patrem tuum et matrem tuam. Hinc ad eos qui nobis specialiter amicitiæ vel officii vicissitudine copulantur dilectio nostra progrediens quodam sinu diffusiore laxatur. Veruntamen ista dilectio Pharisæorum justitiam non transcendit, quibus dictum est: Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Sane et parentum et amicorum affectio quamvis servata parum præmii consequatur, qnippe quum ad illam lex naturalis inducat; ad istam mutua obsequia nos provocent: utraque tamen, si neglecta fuerit cumulum damnationis importat. Veritas in Evangelio dicit: Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne ethnici hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros, quid, inquit, amplius facitis? Ut ergo in majorem amplitudinem dilectio nostra se porrigat, amplectatur et eos qui nobiscum Deo militant, et ejusdem vitæ professionem nobis in vinculo pacis et spiritus unitate cohærent. Deus equidem hujus dilectionis est causa efficiens, dum a capite in barbam Aaron, et usque in oram vestimenti unctio spiritualis emanat, ut qui ab uncto uncti, a Christo Christiani vocantur, omnes in participium nominis Jesu se communi vinculo mutuæ caritatis invicem complectantur. Adhuc duo genera hominum restant, quos si in

nostræ dilectionis sagenam concludimus, nihil aliud superest, nisi ut illius veri sabbati requie perfruamur. Eorum enim qui foris sunt, gentilium videlicet, ac Judæorum, schismaticorum, et etiam hæreticorum, necesse est ut ignorantiam doleamus, compatiamur infirmitati, duritiam defleamus, per compassionis affectum succurrentes eis orationum suffragio, ut et ipsi in odore unguentorum nostrorum currant in Christo Jesu Domino nostro. Adhuc dilatat tentorium suum caritas et pallium, quod veteris legis tempore erat breve, sic ampliat, sic extendit, ut duos operire sufficiat, dum inimicum suum animæ suæ nova Spiritus sancti unione conglutinat. Hac dilectione homo Dei filius efficitur, ac divinæ bonitatis imago plenissime reparatur. Diligite, inquit Dominus, inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri qui in cœlis est. Hæc dilectio, dum inimicum simplici oculo intuetur securissime dicere potest: Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus. Ita dimittitur qui dimittit. Sic Filius Dei, sic hæres Dei et Christi cohæres efficitur. Attende homo, quam securum, quam dulce sit, quam jucundum inimicis compati, injuriis non moveri, eum amare pro Christo, a quo me sentio non amari, et eam affectionem gerere erga ipsum, quam indulgentissimus pater erga carissimum sibi filium phrenesi laborantem, ut, quo majores ab eo irrogantur injuriæ; propensiore erga eum ferveat, caritate.

Cap. XVII. *De tertio Sabbato in dilectione Dei.* Verum omne sabbatum habet sex præambulos dies, in quibus cœleste manna colligimus, ut in illa præclara solemnitate, quæ in Dei dilectione celebranda est, sugamus lac ab uberibus consolationis ejus, et inter duas sortes, inter ubera sponsi, inter sinistram

et dexteram per viscera misericordiæ Dei nostri beatissime quiescamus. Isti sex dies sunt, Christi conceptio, nativitas, prædicatio, Passio, Resurrectio, Ascensio. Istis sex diebus operatus est Dominus salutem in medio terræ, et requiescens ab omni opere quod patrarat, sedensque in gloria Dei Patris ad illud Sabbatum, quod est in illius dilectione celeberrimum, misericorditer nos invitat. O bone Jesu, O benigne, O amabilis, O suavis, O dulcis, O amor Deus, O caritas Deus. Quid dulcius, quid suavius, quid amabilius, quam vacare et videre, quantum nos amaveris, quam pie, quam misericorditer in Conceptione et Nativitate tua te dignatus es exinanire usque ad infirmitates infantilis naturæ, quam benigne, quam diligenter nos viam vitæ verbo et exemplo docueris. Quanta dignatione te pro nobis morti obtuleris, quomodo resurgens in gloriam tuam naturam reparaveris humanam, et ascendens in cœlum eam in throno majestatis tuæ collocaveris gloriosam. Quid felicius, quid jucundius Sabbato illius animæ, quæ contemplatione et dilectione Dominum comprehendens, et quasdam divinæ suavitatis experientias in se formans inæstimabili gaudio sanctæ fruitionis afficitur, dum a se peregrinans jam in cœlis habitat, et in memoriam abundantiæ suavitatis Dei exultat et jubilat. O quies pacifica, O Sabbatum delicatum, O dulcedo caritatis, quæ animam diligentem Deum usque in altissima ejus magnalia provehit, provectamque inter voluptates æternas requiescere facit. Feriatione hujus Sabbati totus homo interior hilarescit, ejus intelligentia serenatur, affectiones dulcescunt, et sancta desideria in Deo quadam fruitione felicissima resolvuntur. O mane, O dies, quæ melior es in atriis Domini super millia. O splendor lucis et ardor caritatis, quæ inflammat angelos, et illustrat interiora sanctorum. O

præclara solemnitas, O jucunda pausatio et Sabbatum delicatum; O Sabbatum gloriosum. Et quæ gloria delicatior aut desiderabilior potest esse, quam Deo medullitus inhærere et jactare in eum omnes cogitatus et affectus suos, atque de dilectione ipsius colligere tantæ certitudinis fructus, ut de salute animæ suæ, de consortio angelorum atque de illa interminabili exultatione, quæ diligentibus Deum præparata est, eum nullatenus oporteat hæsitare: Propterea ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii. Andreas glorians et exultans currebat ad crucem. Paulus igitur perfusus tanti gaudii suavitate dicebat: Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Et de Christi retributione securus, Scio, inquit, cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem justus judex. Expertus, quod dilectio Dei esset tam jucundæ securitatis causa efficiens, Scio, inquit, et certus sum quod neque mors, neque vita, neque gladius, neque Angelus, neque potestates, neque aliqua alia creatura poterunt me separare a caritate, quæ est in Christo Jesu. Moyses innixus tam solidæ caritati præelegit deleri de libro quem scripserat Dominus, quam sustineat populum sibi creditum divina indignatione deleri. Hac inexpugnabili arce munitus Ezechiel in Chaldeam, Jeremias in Ægyptum fretus in istius tuitione descendit. Job frater draconum per hanc sine periculi suspicione factus est, et socius struthionum. Paulus sub tam certa securitate non metuit anathema fieri a Christo pro fratribus suis. David sub istius umbra securus per umbram mortis incedere non veretur. Quum enim Deus sit caritas, scit quod ubi est caritas, ibi est Deus. Si ambulavero, inquit, in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Infelix ego dilexi hactenus

mundum, tuamque dilectionem, Deus, amori mundano posthabui. Nunc e diverso facias secundum divitias misericordiæ tuæ, ut te diligam, mundumque et omnia, quæ in eo sunt præ tua dilectione contemnam, fastidiat anima mea in desiderio tui, Deus, cœlum et terram, et omnia quæ in eis sunt. Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea Deus in æternum. Deficiat in amore tuo et liquescat anima mea, ut in deficiendo ex me spiritum meum psallam et cantem tui amoris delicias, et divitias caritatis illius, per quam torrentes voluptatis æternæ potantur, quorum affectio prorsus a tua dilectione absorpta est. Sicut enim ferrum ignitum in quandam ignis essentiam transit, et guttula aquæ, si pleno vini dolio sit infusa, sua insipiditate deposita essentiam substantiæ melioris assumit: sicut aer solari splendore perfusus totus est splendor; sic spiritus hominis divino amore affectus totus est amor. Quocirca, qui Deum diligit, sibi mortuus et soli Deo vivens quodammodo, ut ita dixerim, consubstantiat se dilecto. Si enim anima Jonathæ conglutinata est animæ David, aut si is, qui adhæret Deo unus spiritus cum eo efficitur, non absimili unionis judicio quodam genere coessendi tota in Deum transit affectio, in qua sine alterius desiderii exceptione tota in se collecta transfertur in Deum omnium desiderabilium plenitudo. Diliget tamen anima perfectius, quum introducetur in gaudium Domini sui, in amplexus sponsi, omniumque justorum beatitudinem suam faciet communione caritatis: beneficio cujus omnia in omnibus erit Deus.

Cap. XVIII. *Apostrophe, vel exhortatio ut diligatur Deus.* Audite cœli, et auribus percipe terra, quantum magnificaverit Deus nobiscum misericordiam

suam. Et quis abyssum tam ineffabilis gratiæ consideravit? Quis de fonte tantæ dulcedinis gustavit, et non amavit? Nonne subjecta Deo eris anima mea? quare non effundis affectus universos in Deum, quos dirigis ad vanitates et insanias falsas? Quare tristis es anima mea, et quare conturbas me? Nunquid non est tibi consiliarius, aut salvator? Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Revertere, revertere Sunamitis, revertere ad Dominum Deum tuum, divisa mea, dilacerata mea, perdita mea, sed Christi suscitata, Christi redempta passione? Cur quæso, diligis aliud præter illum, qui tam benigne tam misericorditer a tot miseriis te redemit? Jugi scrutinio et assidua meditatione revolve, qualiter unigenitus Dei Patris, quum esset splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, post exinanitionem usque ad formam servi, post famem, post sitim, post lassitudinem, post lacrymas, post vincula, post flagella, post fel, post acetum, post coronam spineam, post clavos, post et lanceam pro salute tua, inter duos latrones quandoque in cruce pendebat. Crucis equidem cornua in manibus ejus, ac de illis pius ille Samaritanus tuis vulneribus vinum et oleum infundebat. Porro autem erat ibi abscondita ejus fortitudo, et in amaritudine mortis dulcedo ipsius. O quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te. Testimonio Isaiæ: Vere Deus absconditus tu es, Rex Israel salvator. Moriebatur Salvator tuus, anima mea, ut te vivificaret, affixus erat cruci, ut iniquitates tuas propriis manibus cruci affigeret; manus elevabat ad patrem in sacrificium vespertinum, ut te ad amplexus amicabiles invitaret: vitamque suam, quæ in nullo morti erat obnoxia, pro te ad mortem obtulit, ut, dum a Principe tenebrarum justus injuste occiditur, quia quod suum

non erat usurpasse convictus est, ea, quam habebat jure, potestate privatur. In tam exuberanti beneficio, in tanto cumulo gratiarum, quo te largitio divina quasi obruit et confundit, vide ne ingrata sis. Ingratitudo peremptoria est salutis, ipsa est flatus aspidis, virus animi, uredo virtutum, ventus pestilens et aura corrumpens, stillicidia pietatis, rorem gratiæ et misericordiæ fluenta desiccans.

Cap. XIX. *Adhuc improperat animæ beneficia Dei, ut grata sit Deo.* Adhuc dico, nihil est enim satis dictum quod semper est dicendum, atque recordatione continua replicandum. Eras illi gravissimo creditori angelo Satanæ velut cuidam immanissimo exactori, tot debitis quot peccatis vinculo chirographi obligata, nec solvendo eras. Dei autem Filius non quæ rapuerat, sed quæ rapueras, pro te solvit, et, quod dignationis propensioris et gratiæ uberioris erat: non delegavit alium debitorem, sed dedit animam suam in causam soluti. Quumque ille angelus transfuga et emansor te in detestabilem peteret ancillatum, Christus litem contra te propositam suam fecit. Postque diversas productiones testium Legis, Oraculorum, Prophetarum, signorum, tandem proprium Sanguinem allegavit, obtinuit allegatio illa tuæ sententiam libertatis. Super calculo sententiali scriptæ sunt litteræ in membrana corporis crucifixi et confirmatæ osculo misericordiæ et veritatis, justitiæ et pacis obviantium sibi. Denique impressum est sigillum, plaga scilicet lateris, quam in pretium redemptionis nostræ et placationem continuam jugiter exhibet ante oculos Patris. Adhuc extat titulus causæ inscriptus in tantæ caritatis memoriam. Sciasque quod si te ingratam invenerit, nec velle tanto uti beneficio, exiget a te districtissime mortem suam, vereorque ne quandoque indignan-

tissime tibi dicat: Tolle manum tuam et mitte in latus meum dextrum, mitte digitos tuos in fixuras clavorum, et vide quanta pro te passus sum. O ingrata et crudelis impietas, nonne putas Deum de collatis tibi divitiis pœnitere, si ea viderit per ingratitudinem periisse? Propterea oratio nostra sæpe repellitur, et hoc ipsum pia dispensatione fieri existimo, ne qui de præacceptis beneficiis ingrati fuimus, ex nova largitione cœlestium munerum graviore culpa ingratitudinis oneremur. Quum enim Deus beneficium perditum reputet, quod non prosequitur actio gratiarum, nobis expedit non exaudiri potius quam ad cumulum damnationis nostræ ingratitudinis materiam obtinere quod petimus. Qua ergo præsumptione non diliges illum, qui te non diligentem dilexit, qui te peccatricem non despexit? Vide, quæso, qua compensatione, quo merito summæ et æternæ respondeas Trinitati. Tradidit propter te pater unigenitum suum morti. Tradidit et Filius seipsum, pro tua salute in mortem. Datus est denique tibi Spiritus sanctus, attestante apostolo, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Sic amat nos Pater, amat Filius, amat Spiritus sanctus, amat nos Trinitas tota Deus. Amat nos Deus æternus, omnipotens et immensus, cujus magnitudinis non est finis, cujus sapientiæ non est numerus, cujus pax exsuperat omnem sensum, a quo et in quo universa sunt visibilia et invisibilia, cœlestia et terrena. Sane quum diligis, facis hoc ex debito: si te diligit, facit hoc ipse gratuito. Attende celsitudinem cœli et magnitudinem firmamenti, et modicum in locis palustribus lutum, talis est adhuc inæstimabiliter dispar comparatio tui ad Deum, sicut luti ad cœlum. Quid enim collatio tui ad ineffabilem, ad incomprehensibilem, ad incomparabilem?

nihil ei ad mensuram meriti retribuere posses, si in retributionem eorum, quæ pro te sustinuit, te millies mille annis et gehennali incendio cruciares.

Cap. XX. *Quod elegantius et plenius diligat nos Deus, quam nos ipsum.* Omnia quidem quæ in Deo sunt inæstimabiliter excellentiora sunt his quæ nostra sunt: ipse enim diligit ut caritas, judicat ut æquitas, disponit ut sapientia, revelat ut lux, miseretur ut pietas, scit ut veritas, operatur ut virtus, præsidet ut majestas. Circumscriptis autem omnibus, quæ ad dispensationem Incarnationis suæ pertinent, diligenter attende, quod tibi universitas mundi de mandato ejus obsequitur, omnis natura tuis famulatur obsequiis, cœlum, aer, terra, mare, et ea quæ in eis sunt tuis pariter necessitatibus et oblectamentis inserviunt. Annua temporum revolutio, flores fructusque arborum et herbarum rediviva innovatione informat, atque labentibus palmitibus, et naturis germinum antiquatis, continua Dei munera tibi circuitus temporum subministrat. Recognosce, anima, quod quandoque non eras, et ab eo facta es, nihil ei dedisti ut te faceret, nil enim dare poteras, quia non eras. Quum autem melius esset esse quam non esse, gratis tibi esse contulit, omnibus illis te præferens, quæ de non esse ad esse poterat producere, nec produxit. Adjecit tibi speciem, et cujus essentia de nihilo prodierat per gratiam Salvatoris ipsa sua te imagine et similitudine insignivit. Adhibuit cum pulchritudine vitam. Unde tanta et tam gratuita et tam inaudita dignatio, ut fieres ad imaginem et similitudinem ejus: nisi ut simile tuum diligeres, et ei, qui te gratuita dilectione prævenit, dilectione mutua conformares? Nimirum ei te decenter tribuis diligendo. Ei ergo cor et medullarum tuarum interiora exhibe ad diligendum, qui te dili-

gere dignatus est, nihil tamen in te reperiens diligendum. Ama signaculum tuum et imaginem tuam, et ut expressior in te forma tui Creatoris appareat, ei qui caritas est, te fide et caritate conforma, et in materiam gratiarum beneficium ejus jugi meditatione recogita. Amator tuus ad hoc exhortatione prophetica te invitavit: Pone me memoriale tuum in corde et brachio, id est, in corde et corpore, ut deposita imagine terreni hominis, cœlestis imaginem portes, attendens divinæ dilectionis argumenta, quæ refelli non possunt: pone me super cor tuum, ut fidei signaculum, ut amoris exemplum. Talę signaculum ante prævaricationem suam se angelus apostata exprimebat testimonio Ezechielis dicentis: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore. Angelus siquidem in sua creatione tanta Deo conformitate est unitus, ut esset potius signaculum similitudinis, quam simile vel signatum. De sigillo quippe talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in eodem sigillo essentialiter habetur, et hoc homini competit. Angelus vero pro sua subtilitate naturæ Deo expressiori similitudine adhærebat, quia totus et tantummodo Spiritus erat. Nos vero luteo carcere inclusos, et in habitatione terrena depressos, caritas ad dignitatis Angelicæ statum reparat: et licet corpus quod corrumpitur aggravet animam, et deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: tamen peccato deformatos novum diligendi mandatum ad Dei similitudinem nos reformat. Multiplicavit tibi Dominus dona sua, adjecit enim pulchritudini tuæ vivere, sentire, atque discernere, et in omnibus quæ munificentia ejus contulit, accepit indigentia tua; gratia ejus non exigentia tui meriti antecessit. Desponsavit te fide, foris ornavit te sensibus quasi quibusdam præfulgentibus gemmis, te

vero interius quasi naturali pulchritudine sapientia insignivit. Novit quis ornatus tibi competentior esset, ideoque dedit quod te decuit, et in tantum, ut etiam propter hoc ipse te diligeret, qui hoc dedit. Sane insana es, si eum mediocriter amas, qui te tanto amore prævenit, qui tanta et tam pretiosa largiens, majora etiam diligenti se pollicetur, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, quorum æstimatio in cor hominis non ascendit. Ex ejus munere pensare teneris, quantum sit diligendus, qui tantum diligit, ut jam non tantum temerarium, sed etiam nefarium debeas reputare, non solum diligentem non diligere; sed tanti, tam potentis, tam præcellentis amorem totis visceribus, totis interioribus præcordiis non amplecti. Omnium pulcherrimus sponsus forma præ filiis hominum, ama sponsum, ama Regem in decore suo, Regem virtutum plenum gratiæ et veritatis, coronatum gloria et honore Dominum majestatis. Concupivit equidem Rex decorem tuum et munera tua, quibus te ornare dignatus est, in tuum honorem ejus inclinarunt affectum; amat te in muneribus suis. Si enim habes aliquod bonum, illud habes, intelligere ejus donum. Verbum apostoli est: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Si de aliquo gloriaris, quasi illud a teipso, et non a Deo acceperis, furaris Deo quod suum est, honorem alterius tibi rapis, et te in alienam gloriam; presumptuose intrudens habes quidem gloriam, sed non apud Deum: quia gloriam alienam tibi usurpas nequiter contra Deum. Vide ergo ne unquam obrepat tibi ingratitudinis nota. Recole incessanter te tua iniquitate perditam, ipsius misericordia reparatam.

Cap. XXI. *Quanta sit animæ prærogativa super cæteras creaturas.* Studeas illi placere modis omni-

bus, quibus potes, qui te talem facere dignatus est ut placeres. Utinam teipsam cognosceres et tui gratiam creatoris in tuæ pulchritudinis inspectione probares. Porro oculus cuncta videns seipsum non videt, ideo faciem tui cordis quandoque in speculo propriæ rationis attendas, ne tuæ facias injuriam dignitati. Quod equidem facis, si vis tibi te abjectiora præponere, et ea quæ decorem imaginarium et umbratilem habent, tibi, quæ in veritate pulcherrima es, coæquare. A tua dignitate nimis enormiter et ignominiose te dejicis, si transitorias et inanes rerum pulchritudines appetis, aut miraris. Mundus nimirum propter te factus est, ideo mundum non ames, quia mundus non est te dignus, quum sis eo longe dignior, et sole et luna et omnibus creaturis. Omnia quippe temporalia suæ pulchritudinis defectus agnoscunt; tu nec labore deficis nec pallescis ægritudine, nec marces senio, nec morte tabescis. Quocirca, si aliud diligis in hoc mundo, qui totus est tibi subjectus, summa temeritas est, ubi ea diligere sic velis, ut tibi servientia, ut munera sponsi, ut amici xenia, ut beneficia Domini. Nec ista diligas cum illo, sed propter illum, illum per ista, et ipsum diligens super ista. Degeneras equidem in amorem meretricum, si plus amas dantis munera, quam amantis affectum. Donanti quidem injuriam facis, imo te meretricali turpitudine dehonestas, si recipis dona, et dilectionis vicissitudinem non rependas. Ipsum ergo dilige propter se, et propter ipsum dona ipsius. Dilige te illi et illum tibi. Dilige ipsum, ut eo fruaris, ut in eo ponas affectiones tuas, et quum dilexeris ferventius, affectuosius diligaris. Hic amor sanctus est, nihil habens sordidum vel impurum: sed in Dei recordatione dulcissimus omnes mundi supergrediens delicias, et quodammodo ex natura suæ stabilitatis æternus. Illud autem jugi memoria teneas, quod

quanto differentius præeminentior est essentia ejus fragilitate humana, tanto suavius, et incomparabiliter dulcius, et delectabilius diligit, atque diligitur, quam angelus, quam homo, vel aurum, seu argentum, seu lapis pretiosus, vel sanitas, vel libertas, vel quæcunque alia, quibus corda hominum distrahuntur. Nec te ab eo minus diligi credas, si quibusdam animantibus terræ tecum pariter beneficium solis et lunæ et cætera gratiæ suæ dona communicat. Nimirum quæcunque illis donata sunt, propter te donata non dubites; ut enim tibi serviant universa, ipsa de divina bonitate necessaria sibi dona receperunt, sine quibus esse, aut servire non possunt. Nunquid ideo videtur circa te dilectio ipsius intensior, si tibi soli omnia contulisset? Nunquid beatior esses, si sola hæreditares in mundo, et omnia quæ in eo sunt sine ullo socialis vitæ solatio possideres? Et si etiam de malorum hominum societate causaris, scias proculdubio quod sicut tibi et malis hominibus cætera serviunt: ita malorum hominum vitam facit divina dispensatio in tuum militare profectum. Malorum siquidem societate hi qui boni sunt, in melius exercentur, docentur etiam jam affectare virtutes et alia dona Dei, quibus ipsi carent, et quæ longe meliora sunt, quam omnia quæ cum injustis hominibus possidentur. Denique quum videant malos ruere in interitum, de suæ salutis expectatione crescit eorum affectus in Deum, et de divinis muneribus, quorum cum impiis nulla est communio, sequitur devotior exhibitio gratiarum. Quum ergo omnia tibi cooperentur in bonum, ut mali tibi exercitio et boni solatio fiant, non reputes te minus diligi, quia singulariter te non amat. Quia tamen quadam amoris singularitate te diligit, dum et bonos et malos in usum vitæ utilitatis inflectit: quumque ipso jure et debito caritatis velis tecum omnes alios æternæ beatitudinis esse

participes, tua bona voluntas bonum alienum tibi proprium facit, et Spiritus sancti communicatione beatitudini omnium beatitudo accrescit. Fit igitur amor ex ipsa communione singularis, dum nihil ex plurium participatione diminuitur, et diffusus in omnes totus in singulis reperitur. Te itaque singulariter diligit, qui nihil sine te diligens alia propter te diligit. Licet enim amor diffundatur in plures, tamen est in singulis totus, ut omnes unice diligens ab omnibus unice diligatur. Propterea hic est amor unicus non privatus, solus non solitarius, communis non divisus, nec usu deficiens, nec tempore aut participatione decrescens. Repone igitur in thesauro memoriæ, ac recole incessanter quæ tibi a Deo donata sunt, ut nec de non acceptis præsumas, nec super acceptis ejus beneficiis in gratiarum actione lentescas.

Cap. XXII. *Quanto sit dulcior amor, quo nos diligit Deus, amore quo eum diligimus.* Quanto præeminentior est humanitate divinitas, tantum amor Christi quem habet ad nos, amore illo quem habemus ad illum vel ad proximum, dulcior est, firmior, atque profundior, violentior, penetrabilior, interior, compassibilior, ferventior, atque suavior. Omnes maternos affectus, omnes fratrum conjugum consensus illa quam habet ad nos inæstimabili caritate transcendit. Ipse paternæ gratiam lenitatis exprimens in seipso, fidelem ad animam loquitur dicens: Amodo voca me, pater meus es tu, et dux virginitatis meæ tu es Deus. Et illud: Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabis. Ipse materna nos benignitate præveniens, Quemadmodum, inquit, mater consolatur filios suos, ita et ego consolabor vos. Et rursum: Nunquid potest mater infantem suum oblivisci, ut non misereatur filio uteri sui? et si mater oblita fuerit, ego autem non obliviscar tui. Ipse in se modum

fraternæ dilectionis assumens animæ fideli sic loquitur: Hortus, ait, conclusus soror mea. Et iterum: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. Amicus est, dum fideli animæ dicit: Pulchra es amica mea. Et ipsa de illo: Talis est, inquit, dilectus meus, et ipse est amicus meus. Sponsus est, quum de illo dicitur: Gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus. Hoc ergo sentiamus in nobis quod et in Christo Jesu, qui extendens manus in discipulos suos vocat eos fratres, et quod amplius est, patrem et matrem atque sororem, omnem scilicet, qui sancte, qui humiliter, qui caste, qui socialiter ejus aut proximi fecerit voluntatem.

Cap. XXIII. *Inculcatio beneficiorum Dei ad majorem dilectionis affectum.* Si recenseas diligenter effusam et indefessam circa te magnificentiam et munificentiam gratiæ Dei, licet ipse sit generalis omnium dispensator, videbis tamen eam circa commoditates tuas quasi totum et singulariter occupatum. Quocunque te vertas, tibi sollicitus et diligens provisor assistit. In intentionibus, in meditationibus, in verbis, in consiliis, in operibus, in adversis, in prosperis, foris et intus ejus gratia te subsequitur et præcedit. Tibi exhibet in omni tribulatione remedium. Sanat infirmam, reducit erroneam, corripit deliquentem, consolatur afflictam, erigit elapsam, tristem lætificat, nec diu vacillare sustinet deficientem. Illud, anima, tibi tanquam animæ meæ consulo. Sicut alias me recolo monuisse, ut primitias tuæ creationis attendens jugi scrutinio et sollicita meditatione revolvas: quod speciosam te fecit, quod multiplices gratiæ dotes adjecit, quod quum postea per te fœda et fœtida facta esses, ipse misericors gratuita benignitate sua tuæ aversioni compatiens, sic te non existentem dilexit, ut conderet, ita te

conditam sed perditam gratia sua reparavit. Loquitur in Jeremia fons misericordiæ Dominus: Vulgo dicitur, Mulier si dormierit cum adultero viro, nunquid revertetur ad virum suum? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, revertere ad me, et ego suscipiam te, dicit Dominus. Qui te integram et illibatam creaverat, tibi multiplicis gratiæ dona sponsalitia liberalitate contulerat. Tu vero amatoribus alienis adhærens, dedisti sponso tuo libellum repudii, tuam integritatem exposuisti corruptoribus, et illicitos amplexus affectans divaricabas pedes tuos spiritibus immundis. Tandem super omnes meretrices tibi facta est frons, noluisti erubescere, sed animo infrunito ad illicita ruens teipsam devolvebas in abyssum damnationis æternæ: ipse vero tam excelsus, tam admirabilis, tam præpotens, tam insignis post lapsum adeo damnabiliter oculo misericordiæ te respexit: ipse ut te de luto fœditatis erigeret, de suæ gloriæ majestate descendit: et ut tuæ corruptionis ignominiam aboleret, pro te dira et ignominiosa sustinuit: et ut multa paucis includam, ut te liberaret a morte, damnatissimæ morti se obtulit; nec expressius, nec fidelius, nec dulcius, nec benignius exhibere potuit quanto te diligeret caritatis affectu. Nunc etiam tuæ prævaricationis oblitus refundit tibi gratiam quam amiseras, redintegrat amorem quem corruperas, nec sua beneficia tibi, nec tuos excessus improperat; immo si humiliter et fideliter adhærere digneris, accumulabit gratiam super gratiam, ut pulchrior quam unquam fueris, et purior fias, et quanta sit circa te dilectio ejus ex tui lapsus reparatione cognoscis, Scis quam fructuosum sit eum diligere, qui tam ineffabiliter bonus et incomparabiliter mansuetus est, quod nunquam fortasse scires, nisi tanti periculi experientia didicisses, sciens te ex infirmi-

tate fortem, ex casu stabilem, cautam ex periculo, ex infelicitate felicem. Quocirca insto adhuc et iterum tibi usque ad nauseam replicabo, ut assidue cogites, quanta tulerit tantus pro te tantilla et tam perdita, sanguinem et mortem suam ponens pretium tuum, quum sit sanguis ejus impretiabilis, et mors ejus æstimationis non recipiat modum. Illud super omnia te cavere oportet, ut non arroganter de ipsius liberalitate effusa præsumas, sed continue recolas, qualiter te in lupanaribus opprobrio prostitutam ab immundiciis sanguine suo lavit, amavit, integritati restituit. Amor enim ipsius violata integritate restituere, non violare integra consuevit. Licet autem faciem ejus non videas, ipsum tamen tibi semper esse præsentem non dubites. Vide ergo, ne aliqua indecentia tui oculos præsentis offendas: et scias indubitanter, quod qui te dilexit turpem, plenius diliget speciosam. Induere ergo, quæso, veste innocentiæ, orna te quasi veste polymita varietate virtutum, et qui de fidei annulo subarravit, in te odorare lætetur aromata gratiarum. Dilige, quæso te, tota dominum tuum, et sponsum tuum, vitam tuam, solatium tuum, consilium, auxilium ac refugium tuum. Denique dilige illum qui tibi est quicquid optabile aut amabile esse potest. Dilige eum caste, devote, et sancte, non verbo, nec lingua, sed opere et veritate. Quære in amore tuo, non quæ tua sunt; sed quæ Jesu Christi. Sic enim diligere nos propheta docebat, quum diceret: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus. De illo autem, qui quærit quæ sua sunt, scriptum est: Confitebitur tibi quum benefeceris ei. Sic ergo te totam jactes in eum, sic amando tota transeas in amatum, ut tui oblita, factaque apud te tanquam vas perditum, vivas in ipso et a teipsa

deficias, ut possis dicere cum propheta: Defecit cor meum et caro mea, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum. Domine Deus meus, tibi dixit cor meum, Exquisivit te facies mea: sed quando fiet hoc Deus? Quando venies anima mea, et apparebis ante faciem Dei? Quando sinistra in dextram convertetur, quando te sponsus exhibebit non habentem maculam, neque rugam, quum fluminis impetus lætificabit civitatem Dei, quum templum sanctum, quod tu es, ornabitur coronis aureis, quum majestate replebitur omnis terra, quum tibi exultanti in conspectu Dei, et delectanti in lætitia ministrabit, transiens, dico, ab illa specie corporali, quam apostolis suis exhibuit ad illam gloriæ, ad speciem in qua est coæqualis, et æternus, et omnipotens Deo Patri. Te itaque in spe et expectatione futurorum jugiter exerceas, votis ac desideriis, ac de perceptione præsentium semper sit apud te gratiarum actio, et vox laudis.

Cap. XXIV. *Adhuc replicantur beneficia Dei, ut anima sit inde humilior.* Usquequo dormies, anima mea, usquequo dormitabis, ut vel brevis hora otiosa surrepat, in qua non habeas memoriam Filii Dei pro tua misericordia crucifixi? Unicuique molestissimum videretur, si compari suo magnum impendisset obsequium, et ipsum super beneficii exhibitione inveniret ingratum. Quid ergo faciet Dominus majestatis, si nos, qui cinis et pulvis sumus, tantæ misericordiæ ingratos invenerit? Quemadmodum pater miseretur filiorum, misertus est nostri. Si enim aliquem indurat, judicat, et condemnat, non ab eo est, sed a nobis: licet enim cui vult misereatur, et quem vult induret, ipse tamen, cui proprium est misereri semper et parcere, et suas misericordias coronat in nobis, et malitias nostras punit. Ipse

nimirum pater misericordiarum per prophetam loquitur dicens: Nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus, et non magis ut convertatur et vivat? Recole quod Deus Dei unigenitus pro salute tua inclinavit cœlos et descendit; et ut te de luto fæcis erigeret quodam artificio ineffabili, manendo quod erat, usque ad vagitus infantiæ, usque ad livores et vulnera passionis se a sua majestate deposuit. Moyses quidem Æthiopissam duxit, sed in ea pellis nigredinem non mutavit. Te Filius Dei reperit multiplici peccatorum turpitudine denigratam, lacrymis suis et baptismo suo tandem et cruoris unda te lavit, et te sibi exhibuit gloriosam. Scis, nec ambigere potes, quantum sponso tuo sis inferior genere, specie, dignitate. Unde igitur tibi tantus et tam inæstimabilis honor, quod te Deus sibi in sponsam dignatus est eligere, per quem omnia facta sunt, qui habet potestatem vitæ et mortis, rex cœli et terræ, splendor et imago substantiæ Patris, in quem desiderant angeli prospicere, cujus pulchritudinem Sol et Luna mirantur: Creator et rector universitatis, angelorum et archangelorum desiderium, Deus gloriæ et Dominus majestatis? Unde hoc tibi, quod te recepit sociam gloriæ, consortem regni, participem thalami, quem quum tetigeris casta es, quum cognoveris docta es, quum videris beata, et quum frui poteris es gloriosa vel etiam ad momentum? Stat angelus Domini, qui secet te mediam, si alienum amatorem receperis, si erga eum tepuerit amor tuus, si te in modico indevotam exhibueris, vel ingratam. Recole, quanta tibi fecerit Deus, attraxerit te ad thronum gratiæ suæ, te denuo ad thronum gloriæ provecturus, quæ non audebas de scabello pedum, aut de venia cogitare.

Cap. XXV. *Quod mandatum de dilectione fre-*

quenter inculcatur, nec cordibus nostris profundius infigitur. Quam affectuose, quam sincere, quam suaviter, quam dulciter Deum diligere tenearis, Dominus per Moysen docet dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, hoc Dei præceptum exactissimam observantiæ necessitatem sibi habet implicitam. Potest equidem aliquis excusare, quod vigilare, jejunare, aut laborare idoneus non sit, sed nullus excusare se potest, quod amare non possit. De virginitate datur consilium, non præceptum. Qui potest, inquit Dominus, capere capiat. Et apostolus: De virginibus quidem præceptum non habeo, consilium autem do. Caritas autem a Deo præcipitur, ipsiusque præceptum fortiter et obnixe, et sub interminatione pœnali, cordibus humanis indicitur. Mandavit equidem hoc mandatum Dominus custodiri nimis: et ut ipsum cordibus nostris altius, quam clavum infigeret, velut crebros ictus, sæpius inculcavit prius ut diligeremus ex tota corde, postea subjungit quod ex tota anima, demum adjecit, quod ex tota virtute nostra. Vide, quia clavus aut stimulus est hoc præceptum. Nam sicut Salomon dicit: Verba sapientiæ stimuli sunt, et quasi clavi in altum defixi. Nonne plusquam stimulus est, aut clavus sermo Dei vivus, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti? Sane duritia cordis nostri hanc exigebat inculcationis instantiam, ut hoc præceptum ad nostrorum cordium interiora transiret: sicut duro stipiti clavus crebra percussione infigitur, donec interius adigatur. Expediebat etiam nobis, quorum corda mundanus amor infecerat, et interius animæ latebras obtinebat, ut ejiceretur foras exulans a corde nostro, ut in Deo maneret, et Deus in eo. Si quis totum cor suum habere confidat, cum propheta de

corde suo conqueratur, et dicat: Multiplicasti super capillos capitis mei, et cor meum dereliquit me. Et iterum sui cordis recuperationi congratulans, Invenit, inquit, servus tuus cor suum, ut oraret te oratione hac. Sæpe in libro experientiæ legimus quomodo a corde nostro relinquimur: nunc est nobiscum, nunc alibi, nunc avolat, nunc recurrit, et in sola lubricitate manens in nulla unquam sui soliditate subsistit. Quomodo igitur diligam toto corde, qui a toto corde meo excidi? Aut quomodo cor meum habere valeo totum, nisi Deus ipsum fecerit meum? nihil equidem de corde meo habiturus sum, nisi Deus ipsum fecerit meum. Porro si omnes affectus et intentiones ac motus mei cordis, Deo adjuvante, in ipsum dirigerem, fixumque in eo immobili devotione tenerem: insuper et medullas animæ meæ, ille cœlestis ignis accenderet, de quo propheta commemorat: Ignem misit Dominus in ossibus meis et erudivit me; liberum forsitan esset mihi toto corde diligere. Nunc autem imperfectum meum videant oculi tui, Deus, ut si quantum debemus non datur nobis diligere, saltem quantum possumus diligamus. Si recolamus beneficia Dei, non ea tantum in quibus per carnis dispensationem visitavit nos oriens ex alto, sed quotidiana et fere continua, quibus nos in angustia et afflictione spiritus constitutos pater misericordiarum assidue consolatur. Quis ei unum pro mille respondere aut rependere possit, qui tot miserationibus tot miserationes inculcans et ingerens, et in omnibus nobiscum magna faciens, tam crebris munificentiis obruit et confundit? Ut ergo cor nostrum totum in gratiam suæ dilectionis alliciat, ut ab amore mundi nos prorsus avellat, quum amicus mundi sit inimicus ipsius, et hoc doceat nos sacra eruditio, cor nostrum ad amorem suum paterna lenitate invitat. Quod enim

præcipimur Deum diligere ex toto corde nostro, et ex tota anima, et ex tota mente, perinde est ac si nos instruat Deus diligere se dulciter, prudenter, et fortiter.

Cap. XXVI. *Dulciter diligitur Deus ex recordatione passionis.* Et quid dulcius, quam jugis recordatio dispensationis illius per quem apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei? Super omnia, Christe Jesu, Passio tua nobis te amabilem facit, ipsa propitiata est omnibus iniquitatibus nostris; effuso enim sanguine sine culpa omnium culparum chirographa sunt deleta. Gratia tuæ Cruci Jesu. Ipsa enim omnes cruciatus nostros evacuat: gratia clavis, qui nobis aperuerunt viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. O quam horrenda et insanabilis est plaga prævaricationis nostræ, pro qua Dei Filium oportebat tot dura opprobria, tot et tam dira vulnera sustinere? Clamabat sanguis Abel ultionem de terra, clamabat sanguis Naboth, clamabat sanguis omnium justorum, qui effusus fuerat super terram dicentium: Vindica, Domine, sanguinem nostrum, qui effusus est super terram. Solus sanguis Christi clamabat reconciliationem et redemptionem populi sui: clamabat mors ejus defunctis ad vitam, peccatoribus ad indulgentiam, ad liberationem captivis, perditis ad salutem. Ipse jugiter interpellat ad patrem, ut pretium sui sauguinis et merces obedientiæ, quam patri exhibuit, pro peccatoribus in redemptionem pœnitentium convertantur. Teste quidem apostolo: Deus filium suum nobis propitiatorem constituit per fidem in sanguine suo. Apostolus clausulam hanc, per fidem, circumspectissime posuit. Si enim fidem et fiduciam tuam jactes in livores et vulnera crucifixi, et in tuæ salutis usum convertis memoriam Dominicæ Passionis, erit sanguis ipsius pretium tuæ redemptionis. Mors ejus tibi converte-

tur ad vitam, suus dolor in gaudium tuum, suæ angustiæ in tuas delicias, in tuum honorem sua opprobria, et ut multiplicato fœnore gratiæ obtineas salutem, quam operatus est in medio terræ, tibi cedet in jucunditates æternas ipsius supplicium temporale. O fons misericordiæ Jesu, quem ad te diligendum non moveat, quod inter opprobria exprobrationum, inter mortis angustias tuarum miseriarum oblitus, sed memor tuarum misericordiarum, tam pie, tam opportune ad patrem pro tuis crucifixoribus interpellas? Nam in extensione et transfixione corporis tui, quum jam figurativum medium everteretur in ipsa hora incensi, quum jam virtus holocausti cœlos aperiret, concuteret terram, et inferos spoliaret, et tu summus Pontifex introire cum sanguine in sancta sanctorum exaudiendus pro tua reverentia, clamas: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quam dulcis erit diligentibus se, qui odientes etiam et occidentes se tanta et tam indebita, tam gratuita et stupenda benignitate prævenit!

Cap. XXVII. *Quid sit diligere sapienter.* Quia amor tamen cordis totus est in affectu, ne sit nimium præceps, expedit ut sapientia et discretione regatur. Præcipimur ergo Deum tota anima, id est, sapienter diligere. Anima enim sedes est sapientiæ. Diligebat Petrus Dominum dulciter quidem, sed non prudenter, quia carnaliter: amor enim cordis ad carnalis affectus proprietates accedit. Ideoque ipsum mori prohibebat, quoniam non sapienter sed dulciter, non discrete sed temere diligebat. Quia etiam discipuli dulciter quidem, sed imprudenter amabant, dictum est eis: Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad patrem, quia pater major me est. Ac si diceret: si diligeretis me prudenter, desiderabilis esset vobis ascensus meus ad patrem, qui naturam

humanitatis vestræ mecum defero in patris gloria collocandam.

Cap. XXVIII. *Quid sit Deum amare fortiter.* Tertius amor zelo fidei et quodam affectionis fervore firmatur, et homini mentem suam ad Deum diligendum tota interiori virtute consolidat, atque ad dura et dira toleranda pro Christo se in desiderio cœlestium et temporalium contemptu constanter fortiterque conquadrat. Quia vero non diligebat Petrus ita prudenter, ut decebat, licet affectuose diligeret, increpatus est a Domino, vocatus est Satanas, eo quod adversaretur omnium redemptioni, quam Christus in sui Passione corporis disponebat. In quo etiam patet eum tunc diligere imprudenter, quum sola carnis affectione inductus propriam salutem et Christi gloriam retardaret. Sed nec dulciter, nec prudenter, nec fortiter diligebat, ubi negabat ad vocem ancillæ, qui se numquam negaturum etiam pro periculo mortis evitandæ promiserat. Porro, ut triplex hic amor purgaretur, et firmaretur in Petro, ter, sicut credimus, est interrogatus a Christo, Petre amas me? ut qui in hoc triplici amore inventus fuerat minus habens, imperfectum suum triplici confessione redimeret, et suppleret. Sic ministerio dispensationis amandus est dulciter, et ne de redemptionis nostræ beneficio nimio præsumamus, aut in aliquo diffidamus, diligendus est prudenter. Habita vero consideratione ad potentiam et gloriam resurrectionis, per quam fortiter de potestate tenebrarum nos eripuit, nobisque gloriæ portas aperuit, amandus est fortiter et constanter.

Cap. XXIX. *Quod sicut diligendus est Deus in beneficiis suis dulciter, sic in suis promissis prudenter.* Denique quum ex toto corde diligendus sit Deus in beneficiis suis, sicut in superiori tractatu

præstrinximus: sic eum tota anima in suis promissis amare tenemur. Ille quidem, qui veritas est, qui salvare nos vult, et scit, et potest, promittit nobis requiem a labore, securitatem a timore, gaudium a mœrore, resurrectionem a morte, vitam æternam a transitu hujus vitæ, promittit regnum cœlorum, refectionem in mensa patris, promittit quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit diligentibus se. Promittit insuper et seipsum, sicut promisit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. In omnibus promissionibus suis excitat desiderium nostrum, ut ad ipsius promissiones, quæ omne desiderium superant, tota animæ possibilitate curramus. Licet sine modo debeat esse ad hoc hominis desiderium, tamen ex defectu hominis in se recipit modum. Quod desiderium circa Dei promissiones modum excedat non habet hic excessus excessum. Et hæc est impatientia commendabilis, dum spes quæ differtur, affligit animam, et amor ex desiderio juge recipit incrementum. David dilationem hanc impatientissime ferens, Quemadmodum, inquit, desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Apostolus etiam patientiæ impatiens, Coarctor, inquit, e duobus, desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, multo enim melius: permanere autem in carne necessarium propter vos. Sponsa etiam desiderio sponsi ardenter et impatienter exæstuans, atque cœlestium virtutum Sanctorumque precibus suos commendans affectus, Adjuro vos, inquit, filiæ Jerusalem si inveneritis dilectum, nunciate ei, quia amore langueo. Et notandum, quod amor, qui procedit ex desiderio promissorum, prius est animæ. Nam in Sanctorum desideriis de affectione animæ frequenter exponitur ut est illud: Concupiscit, et deficit anima mea in

atria Domini. Et iterum: Sitivit anima mea ad te Deus. Et in alio propheta: Nomen tuum, Domine, et memoriale tuum in desiderio animæ. Anima mea desideravit te in nocte: sed et spiritus meus in præcordiis meis.

Cap. XXX. *Quod Deus in judiciis suis diligendus est fortiter.* Sicut autem ex beneficiis Dei procedit affectio qua Deum toto corde diligimus, ex promissionibus vero Dei desiderium surgit, quo mediante Deum tota anima affectamus, sic ex judiciis Dei causam et initium habet amor, quo Deum tota virtute totisque viribus, id est, fortiter et constanter amamus. Est autem judicium Dei desiderabile, juxta illud: Aspice in me, Deus, et miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum. Et est judicium terribile, de quo dicitur: Non intres in judicium cum servo tuo, Domine. Ex hoc horrendo judicio nemo Deum diligit ante seipsum. Deus, inquam, justissimo suo judicio quibusdam hic miseretur, non miserebitur in futuro. Quosdam autem flagellat tanquam iratus, ut ira et flagella ipsius afflictis in gloriam convertantur. Dimittit illos in desideria cordis eorum, ut eant in adinventionibus suis, ut iniquitatem iniquitati apponant. Et qui in sordibus sunt plus sordescant. De hac misericordia et ira hac propheta loquitur dicens: Quis sapiens et custodiet hæc, et intelliget misericordias Domini? Et idem: Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam dinumerare? O quam magnificata sunt opera tua, Deus, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet et stultus non intelliget hæc. Propterea prosperitas stultorum perdet eos. Quod si a Domino corrigantur, neque mundantur, nec emendantur: sed est mundatio eis suæ destructionis occasio. Juxta illud:

Destruxisti eos ab emundatione. Isti inter flagella Dei murmurant et blasphemant, et pœnis præsentibus pœnas gehennales accumulant. Sancti vero, dum inter flagella, et flagella ipsius diligunt propter Deum, gratias etiam agunt Deo, de judiciis ejus se accusantes, et cum propheta dicentes: Omnia quæ fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti, quia peccavimus tibi: sed da gloriam nomini tuo. Talibus convenit illud propheticum: Exultaverunt filiæ Judæ propter judicia tua, Domine. Sunt qui non solum judicia Dei sustinent patienter; sed ipsi seipsos judicant, et manum adjuvant flagellantis, accusant se, testificantur contra se, seipsos judicant, et propriæ sunt executores sententiæ. Judicium Dei operatur patientiam in afflictis. Tribulatio enim patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem: spes autem non confundit. Quomodo enim esset confusio, ubi est, quod omnem spem et fiduciam transcendit æternæ scilicet gloriæ certitudo? Sub hac expectatione propheta dicebat: Domine, in judiciis tuis supersperavi. Et idem: Judicia Domini vera desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Cur ergo timebo in die mala? Consultius est hic puniri, hic uri, hic nos accusando et judicando torquere, quam incidere in manus Dei viventis, et in die tremenda damnationis æternæ supplicium a terribili et inexorabili judice expectare.

Cap. XXXI. *Quod probatur caritas in obedientia mandatorum Dei.* Deus tota mente diligendus est in suis mandatis. Vult etiam Deus ut tota mens hominis se inclinet ad obediendum, ut omnes sensus et affectiones suas impendat observantiæ mandatorum cœlestium obedire. Siquidem Deo obedire est voluntati ejus per omnia consentire, et sic obediendo vivere, quia vita est in voluntate ejus. Quum autem

voluntas Dei exprimatur in mandatis ipsius, nec Deum quis potest diligere, nisi ejus diligat mandata. Est denique probatio dilectionis ex mandatis Dei, si in eis meditemur, si secundum ea operemur, si in eorum exercitatione versemur. Quod insinuans propheta, Meditabor, inquit, in mandatis tuis, quæ dilexi: Ecce solicita meditatio. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: Ecce diligens operatio. Et exercebor in justificationibus tuis: Ecce justificans exercitatio. De meditatione scriptum est: Quod præcepit tibi Deus, hoc cogita semper. Cogitentur siquidem mandata Dei quam sancta quam honesta, quam dulcia, quam salubria, quam jucunda, quam fidelia et confirmata in sæculum sæculi. In elevatione manuum sancta operatio designatur, cui justus libenter insistit. Certus est enim, quod meritis ejus æterna retributio exuberantissime respondebit. Jugis vero exhortatio luctam sibi habet annexam laboremque continuum. Justus autem pugnat ut coronetur, recepturus ab eo requiem pro labore, qui fingit laborem in præcepto. Est itaque probatio caritatis, utrum vera sit, si homo mandata dilexerit, si ea meditatione, et operatione, et operum exhibitione servaverit, cui servire regnare est. Mandatorum siquidem obedientia nullius est meriti, nisi ex caritate procedat, quia enim annexæ sunt obedientia et caritas, ideo qui non diligit, nec mandata custodit. Audi enim quæ veritas dicit: Si quis diligit me, sermonem meum servabit. Et adjunxit: Qui non diligit me, sermonem meum non servat, manifeste insinuans, quod si quis diligit, obedit: si non obedit, non diligit. Vera sane obedientia est vera observantia mandatorum Dei; Propterea semper obedientia inseparabiliter caritati adhæret. Propter quod scriptum est: Qui offendit

in uno, omnium reus est. Quod in uno mandatorum breviter exponi potest, ut de similibus censura similis habeatur. Huic mandato, Non occides, ille qui diligit et non occidit, in dilectione obedit; qui vero non diligit, et non occidit, mandatum quidem ad litteram facit, sed non facit secundum mentem mandati, quia non diligit. Legem enim facere non est verba legis exterius sequi, sed mentem et intentionem obedienter implere. Quia ergo non est sincera obedientia, quæ ex vera dilectione non fit, non dicitur obedire, qui non diligit, licet non occidat, eo quod legem opere tantum, et non intentione pura custodiat. Caritas siquidem patiens est, benigna est, in quibus obedientia commendatur: non agit perperam, quia nihil contra conscientiam suam facit, non inflatur beneficiis Dei, non est ambitiosa, quia omnem respuit dominatum: Non quærit quæ sua sunt, sed quæ Christi vel sui proximi, imo etiam ablata non repetit: non irritatur, ad iracundiam subaudi: non cogitat malum, ut malum pro malo refundat: non gaudet super iniquitate, subintellige alterius, ejus enim iniquitas nulla est: omnia suffert patienter, omnia credit, omnia sperat dicta vel promissa a Deo, omnia sustinet obediendo humiliter. Qui ergo ex caritate obedit; legem mandatorum Dei adimplet: quam sine caritate alias omnino implere non potest, ideo ipsa est finis legis, mandatorum impletio et terminus perfectæ consummationis juxta illud: Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Hæc est testimonium conscientiæ nostræ; hæc est gloria nobis eveniens a Spiritu veritatis. Spiritus enim veritatis perhibet testimonium spiritui nostro, quod filii Dei sumus regenerati in spem vitæ per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis: quam regenerationem Joannes

Evangelista insinuans dicit: Scimus quia qui natus est ex Deo non peccat, quia cœlestis generatio, innovatio scilicet caritatis, eum servat, id est, caritas, per quam prævidit Deus eum fieri conformem imaginis filii sui. Nam et si David proditioni adulterium homicidiumque adjecerit, licet septem dæmonibus Magdalena laboraverit, licet Petrus culpam apostasiæ incurrerit, non est tamen qui eos de manu Domini erueret. Caritas vitæ innovatio est, per quam crucifigitur et exterminatur in nobis vetus homo, terrenus, carnalis et animalis. Sic ambitiones et concupiscentiæ mala opera, prava desideria caritate omnia nova faciente evanescunt, nunc autem si qua nova creatura est, in ipsa vetera transferunt.

CAP. XXXII. *Item de dilectione proximi, et progressu ejus.* Caritas nunquam otiosa est, semper in alterum se porrigit, vel in proximum, vel in Deum. Natura nimirum caritatis est et amare et velle amari; sicut non potest non ardere, sic non potest caritas non amare. Amor siquidem ignis est, et amare ardere est. Ignem, inquit Dominus, veni mittere in terram. Ignis semper ad exteriora se porrigit, et incendens alia interius in se crescit. Sunt equidem homines amantes se, et suis servientes desideriis, hi mortui sunt viventes. Sicut scribit apostolus de vidua, quæ in deliciis vivens mortua est. Proprium amorem, seu primatum, apostolus reprehendens, Erunt, inquit, homines seipsos amantes, ita solliciti circa propriam curam, ut de proximi necessitate non curent. Dilectio sane sese transfundit in alium, quia esse solitaria dedignatur, et ideo vult communicari alii ne sit sola. Quia ergo illo summo et beatissimo dono, quum illud obtinuerimus, unusquisque pro sua capacitate fruetur: capaciores autem erunt omnes simul, quam singuli, si per se censeantur, procul-

dubio cumulatior erit illa felicitas. Siquidem plene habere quis non potest, nisi habere possit in altero. Verum habere, vel suum facere bonum alterius non poterit, nisi bona alterius in eo dilexerit. Sed nec bonum in altero diliget, nisi alterum ipse amet. Congrue igitur secundo præcepto divinæ legis auctoritas nos informat: Diliges, inquit, proximum tuum. Cæterum, quare Deus summa nostra beatitudo fructus est in se et in nobis, atque in proximo, ideo ipse ex toto diligendus est tibi, ut diligas eum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omni virtute tua. Propterea, quia de felicitate proximi tantum gaudebis, quantum de propria, recte subjungitur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Duo ergo nobis diligenda sunt ad fruendum, Deus et proximus, dissimiliter tamen. Deus, ut eo fruamur in seipso et propter seipsum: proximus, ut ipso fruamur in Deo et propter Deum. Proprie autem dicimur frui Deo, proximo vero improprie, licet apostolus ad discipulum suum dicat: Ita, frater, te fruar in Domino. Quum autem scriptum sit, Deum nemo vidit unquam; Deus autem, qui lucem habitat inaccessibilem nostris cordibus sæpe aliquantulum suæ lucis clementer infundit: quumque de illo scriptum sit: Domine apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen: ipse nihilominus est flumen, cujus impetus lætificat civitatem Dei. Ipse per Isaiam dicit: Ecce ego declino in vos ut flumen pacis, et ut torrens inundans gloriæ gentium. Et quæ est hæc civitas, quam fluminis impetus lætificat, et quæ a voluptatis et gloriæ torrente potatur, nisi eorum communio, quorum unum cor et animam unam facit Deus, in glutino caritatis. Diliges, inquit, proximum tuum sicut teipsum? Ac si dicat, Dilige consortem naturæ tuæ, qui tibi futurus est consors gloriæ meæ. Dilige

teipsum in altero, agnosce te in imagine mea, et propter me misericorditer age cum proximo tuo, ne tibi apud me misericordiæ aditum intercludas. Quocirca Deus bonorum nostrorum non indigens, nobis delegavit pro se fratres et proximos nostros, quibus quasi ejus vicariis beneficia impendamus, quæ si egeret eidem exhibere vellemus. Quomodo quis Deo, qui nullo eget, et quem videre non potest, impendet misericordiam, si fratri qui indiget, et quem videt, compassionis affectum non exhibet? Prius equidem se diligebat homo propter se, et erat carnalis hic amor. Prius autem quod animale, deinde quod spirituale. Ideo autem est hic carnalis amor, quia nemo carnem suam odio habuit. Porro ne de cætero hic amor latius evagaretur in malum, apponitur ei frænum temperantiæ, et indicitur ei præceptum, quatenus consortem naturæ suæ diligat, ut seipsum. Quantum ergo voluerit homo seipsum diligat, dummodo proximum in mensuram ejusdem dilectionis admittat. Exigit autem amor proximi idem velle, idem nolle. Item Deum diligere, Deum petere, et in omnibus secundum Deum mutuis voluntatibus consentire.

CAP. XXXIII. *Quando ratione proximi debeat omnium plena esse communio.* Est equidem in vera proximi caritate plena communio. Sive enim aliquid, quod deceat communicari, quis habeat, vel non habeat, tamen caritas illud habenti et non habenti communicat. Quod enim habet, commune facit aliis, et amat in aliis, quod non habet. In adversis etiam specialiter habet locum voluntatum communio, per quam efficitur uterque unius necessitatis: ut quum unus patitur, et alius condoleat. Gratia siquidem Domini nostri Jesu Christi et caritas Dei et communicatio sancti Spiritus istos mutuæ communionis affectus operatur in nobis. Nec enim caritas sine

communione est, nec sine communione Spiritus sanctus. Caritas autem diffunditur in cordibus electorum per Spiritum sanctum qui datus est eis.

Cap. XXXIV. *Quod summa communio sit in S. Trinitate.* Summa quidem communio, aut potius unio in sancta Trinitate est, et ab ea quasi de fonte luminis in homines beneficium communionis emanat. Nimirum non est Deus singularis, aut solitarius, quia trinus est unus: nec decebat solitarium esse, aut suæ beatitudinis consortem non habere. Quum ergo Pater et Filius et Spiritus sanctus sint una vita, una essentia, eorum communis est vita essentia, et natura. Est autem vita de vita, essentia de essentia, natura de natura, Filius a Patre, et Spiritus sanctus ab utroque. Filius vita est, qui dicit: Ego sum via, veritas et vita. Quumque ipse vita sit, in se vitam habet a Patre. Sicut, idem inquit, Pater habet vitam in semet ipso, sic dedit et filio vitam habere in semetipso. In sancta Trinitate tanta est communio, ut sapientia, potentia, æternitas, et omnia quæ pertinent ad Trinitatis essentiam sint unum, nec illi unioni præjudicet distinctio personarum. Sic ergo quicquid Filius habet a Patre, totum hoc habet cum Patre. Splendor enim est gloriæ, et figura substantiæ Dei, et imago ipsius. Sicut autem Filius vita est a Patre, sic Spiritus sanctus vita est ab utroque, ipse eorum amor, amborum nexus et æterna communio. Pro hac ineffabili communione per quam Pater et Filius et Spiritus sanctus, sunt eadem vita, eademque essentia, dicit Filius ad Patrem: Pater mea omnia tua sunt, et tua omnia mea sunt. Item Joannes: Pater diligit Filium, et omnia dedit in manum ejus. Rursum veritas dicit: Pater diligit filium, et omnia demonstrat ei quæ ipse facit.

Cap. XXXV. *Quod sancta communio a Deo*

emanet in angelos et homines. De hac ineffabili unione, de qua Filius dicit: Ego et Pater unum sumus, emanavit quædam communio amoris in angelos, in qua per Filium et Spiritum sanctum firmati sunt, sicut scriptum est, Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Propterea in eis est idem velle, idem nolle; ideo amantur singuli a singulis, et a singulis universi: ad instar communionis Angelicæ diffusa est Dei caritas in hominum cordibus per Spiritum sanctum. Sic enim Dominus per Joelem quandoque promisit: Effundam, inquit, de spiritu meo super omnem carnem. Hujus Spiritus communicatio procedit in hominum corda, ut quæ propria sunt unius, fiant aliis ex caritate communia. Quod B. Petrus insinuans ait: Unusquisque sicut accepistis gratiam ad alterutrum administrantes; si quis loquitur, sicut sermones Dei; si quis ministrat sicut ex virtute, quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus. Ab hoc ineffabili fonte summæ et individuæ Trinitatis derivationem accepit ista communio, et in unitate Spiritus, Fidei, et Baptismi Ecclesia primitiva fundata est, sicut apostolus breviter tangens, Unus, inquit, Spiritus, una fides, una anima, unum baptisma. In hac autem communicatione Spiritus, fidei, et baptismi erat multitudinis credentium cor unum et anima una. Ecce intima unio cordium et identitas voluntatum: nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia: dividebatur autem singulis prout unicuique opus erat. Sed quid sibi volunt, ista communio et ista distributio? Nam distributio rem distributam ei cui datur appropriat: communio vero, habere aliquid proprium detestatur. Porro caritas vitium proprietatis abhorrens, quæ distribuuntur non vult esse propria, sed ut in com-

munionem transeant distributa. Testimonio siquidem apostoli divisiones gratiarum sunt, et divisiones ministrationum sunt, et divisiones operationum sunt. Unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Facit autem caritas, ut quod unusquisque proprium accepit, non sibi, sed Deo, sed proximo acceperit, ut non suam, sed Dei gloriam, non suam, sed utilitatem proximi ex Dei munere quærat. Caritas enim non quærit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, aut in Jesu Christo proximi sui. Vides oculo fidei, quod in illa sacratissima Trinitate una est virtus, una est essentia, quæ tribus personis communis est. Persona enim a persona propria notatione discernitur, et beneficium communionis, aut potius unionis impendit, quod solus pater est pater, vel solus filius. Filius est enim pater non sibi, sed filio, cui de sua substantia genito dedit vitam habere in semetipso. Facit ergo caritas, ut omnia sint inter proximos communia: et tamen singulis propter proprias necessitates propria sunt conferenda subsidia. Quod enim unusquisque sic recipit, a communionis beneficio non recedit. Habent enim et sibi alii quod habent, imo alii minus, amplius sibi. Intelligant ergo homines, quicquid recipiunt ex dono gratiæ cœlestis, non suum sed omnium esse. Timeant sibi obesse, quod eis a Deo inditum est, nisi faciant in commune prodesse. Eis enim gratia obest, si aliis per eos non prodest. Quod si communicant gratiam, transferunt eam in Dei gloriam. Propterea quicunque communicat donum Dei, ei dabitur et abundabit. Et is vere habet id quod habet, ei vero qui sic non habet, et id quod videtur habere, auferetur ab eo. Gratia siquidem Dei homini data est in creditum, et in causam

mutui transit: accipientem enim obligat Deo et proximo, Deo ad exhibendam gloriam, proximo ad gratiam communicandam. Hic est justus, qui miseretur et commodat. Homo vero delinquit, si contra pactum dati et accepti, seu crediti et mutui venire præsumat. Scriptum est enim: Mutuabitur peccator, et non solvet.

Cap. XXXVI. *Quod non est communio bonorum ad malos.* Huic fonti, huic sanctæ communioni non communicat alienus. Avarus enim aut cupidus, seu quisquis est Fidei Christianæ contrarius, divisus est. Qui autem dona Dei communicat, indivisos ad proximum conservat affectus: iste ut columba et turtur, Abraham ex præcepto Domini dividente vaccam et capram, atque arietem, et ponente utrasque partes altrinsecus nullam recipit sectionem. Sit ergo proximi ad proximum individua communionis affectio, sic tamen ut nunquam sit ibi assensus in malo. Sic diligatur proximus, ne laudetur in desideriis animæ suæ. Quicunque peccatorem in hoc diligit, proximum bene odit. Nam sicut prædiximus, non est proximi vera dilectio, si non fundetur et firmetur in Christo. Christus equidem ipse est communionis nostræ vinculum, firmans inter nos Spiritus unitatem in vinculo pacis. Et qui juxta verbum Job, facit pacem in sublimibus suis, ipse est pax nostra, quæ fecit utraque unum. Consilio itaque B. Petri mutuam in nobismetipsis caritatem studeamus habere, quam sincera benevolentia foveat, quam simulatio non adumbret, nec suspicio interrumpat. Hanc hominum cordibus Christus imprimit et exemplo confirmat. Hoc est, inquit, præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.

Cap. XXXVII. *Quod ex mutuo membrorum nostrorum obsequio in amorem proximi erudimur.*

Illud etiam in proximi dilectione notetur attentius, quod ipsa natura corporis nostri ad mutuæ caritatis observantiam nos informat. Multi enim unum corpus sumus, alter vero alterius membra. Unus autem Spiritus universa membra vivificat, eorumque compages mutuis obsequelis et alterna compassione conciliat. Oculus non solummodo sibi videt, sed dirigit gressus pedum. Os non solum sibi comedit, nec stomachus sibi soli digerit; sed utrumque communi utilitati membrorum deseruit. Lingua, si quod membrum læditur, molestiam illius compassionem suam faciens, lædentem redarguit dicens: Quid me lædis? Cor de communi utilitate sollicitum consilia membris omnibus profutura disponit. Manus quæ nec famulari quandoque membris abjectioribus erubescunt, se in usum publicæ utilitatis exercent. Quod si manus una casu aliquo forte lædat alteram, illa quæ læsa est, non repercutit, nec se erigit in vindictam. Manus autem, quæ lædit quasi seipsam accusans remedia meliora, quæ potest, læsæ sorori apponit, et ex humilitate ex sollicitudine sua sibi indulgeri postulat, et omnem suspicionem malitiæ studio sollicitæ compassionis eliminat. Si manus oculorum obsequio vibratum in aliud membrum senserit gladium imminentem, ipsa suum minime discrimen attendens, plus alii quam sibi timens gladium excipit: et, ut alii parcatur, ipsa non sibi parcit. Sit ergo in nobis lex illa communionis, quæ in membris nostris scripta est, ut unus Spiritus nos omnes quasi unum corpus vivificet, ut per veram cordium unionem maneamus in Deo, et Deus in nobis, quatenus omne corpus per nexus et juncturas membrorum et compagines crescat in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Cap. XXXVIII. *Quod ex præcepto Dei tenemur diligere inimicos.* Inter proximos diligere præcipi-

mur inimicum, et præcedentibus adversari videtur, Habere odio inimicum: quod mirabili artificio caritatis dispensatio divina decrevit: ut scilicet, voluntas hominis, quæ prompta est in odium inimici, mandatæ dilectionis imperio refrænetur, et quæ nimis erat præceps ad diligendum amicum, censura divinæ legis, quæ inimico indicit odium, temperetur. De virginitate, de eleemosyna, de humilitate, de possessione dimittenda, et danda pauperibus, de visitandis infirmis, et de aliis operibus misericordiæ consilium habemus a Domino, et de his, licet indictam quandoque necessitatem non habeant, retributionem expectamus æternam. Veruntamen de inimici dilectione cerro et expresso sententiæ decreto Dominus in Evangelio nos astringit, ita quod si quis inimicum non diligit, divinæ legis prævaricator existit. Diligite, inquit, inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, et modum mercedis adjungens, Ut sitis, inquit, filii patris vestri qui in cœlis est. Summa bonitas Deus est, in cujus amore vim tuæ voluntati facere te oportet, ut sicut solem suum facit oriri super bonos et malos: ita eodem oculo gratiæ amicum et inimicum pro Christo respicias. Si amicum diligis, quia te amat, lex amicitiæ hoc exigit; si amicum pro Christo amas, hoc accedit ad meritum. Sed tanto differentius et eminentius mereris gratiam Dei, si tuæ pro Christo imperans voluntati, inimicum diligis propter Deum. Audi quid veritas in Evangelio dicat: Si diligitis eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis? Nonne et Publicani hoc faciunt: Sed et ursæ et leones et lamiæ circa suorum dilectionem naturæ inserviunt. At si Christi discipulus es aut professor, malefacientibus benefacere, et maledicentibus benedicere, et orare pro persequenti-

bus te oportet. Exigit enim ordo cœlestis justitiæ et divinæ regula æquitatis, ut qui jam illuminati sunt a sole justitiæ, orent, ut eorum illuminentur adversarii, et qui tenebræ sunt, fiant lux in Domino, juxta orationem prophetæ dicentis: Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine, illumina tenebras meas. Paulus dicit: Nemini malum pro malo reddentes, nec maledictum pro maledicto. Christus, teste B. Petro, pro nobis passus nobis reliquit exemplum ut sequamur vestigia ejus. Ipse pro suis crucifixoribus exoravit: Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Hæc vestigia sequuti sunt Jacobus et Stephanus, quamplures etiam alii, qui inter angustias mortis occisores suos totis præcordiis animæ sibi astrinxerunt amplexibus intimæ caritatis. Ille siquidem quem tuum reputas inimicum, sibi et non tibi inimicus est. Sibi obest, et non tibi; nocere hunc æstimas, et ipse ad innocentiam te promovet. Scriptum est enim: Abel non esse potest quem Cain malitia non exercet. Si malum pro malo, maledictum pro maledicto retribuis, jus in causa propria tibi dicis, teque in re tua judicem faciens, eum qui omne judicium dedit Deus Pater, qui dicit: Mihi vindictam et ego retribuam, quantum in te est judicandi atque retribuendi potestate destituis. Tuis ergo pro Christo inimicis illum amorem exhibeas, quem te diligentibus exhiberes. Licet enim hoc tibi grave prima facie videatur, colliges tamen ex hoc amore dulcissimos vitæ fructus. Novum quidem præceptum est, a quo emanat ista dilectio. Nam quum veteris legis edicto præcipiamur amicum diligere, et habere odio inimicum, novæ legis censura constringimur inimicum diligere, non umbratice nec simulatorie, sed opere et veritate. Ideo legislator non contentus dicere, Diligite inimicos vestros, sed aperte insinuans voluntate

et opere diligendos, adjecit: Benefacite his, qui oderunt vos. Et item: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, et si sitit, da illi potum. Hoc enim faciens carbones congeres super caput ejus. Caput interioris hominis, est ratio: nec ut ego puto, alias aliquis adeo crudelis est, qui ad collata beneficia non mitescat, qui ad proximi benevolentiam odium odio non habeat, qui cogitationes caritatis quasi carbones ignis remoto calore iracundiæ non accendat. In eo itaque qui te molestius inquietat, dilige imaginem Dei naturæ consortem, et sic peccatum ejus odio habeas, ut diligas peccatorem. Hoc est enim odium perfectorum: Perfecto, inquit, odio oderam illos. Recole caritatem Joseph ad fratres impios, Moysi ad populum rebellem, David lugentis persequutores gravissimos Saül et filium parricidam. Et licet Evangelicus Legislator Christus prius promulgaverit hujus dilectionis decretum, multi tamen Patres antiqui ejus gratia inspirante humiliter observantiam coluerant.

Cap. XXXIX. *Quod secundum diversos hominum status in dilectione diversi sunt gradus.* Illud autem dignum annotatione censemus, quod in proximi dilectione ordo et gradus eorum, qui diliguntur aut diligunt, sæpius variatur. Constat enim quosdam aliis præesse, quosdam subesse, alios vero coesse: quosdam etiam prodesse, aliis vero obesse. His omnibus necesse est judicium discretionis adesse. Superior quidem debet inferiorem corripere, et si necesse est ad virtutis opera districte compellere; sit tamen in correptione dilectio, et exhibeatur in coactione compassio. Si vero inferior in ordine suo legitime conversetur, ut ad meliora conscendat, moveri potest, urgeri non potest, nisi salutaribus monitis et exemplis; maxime si superior ad hoc inferiorem anhelare cognoverit pro-

prio desiderio voluntatis. Ad inferiorem pertinet consilium in dubiis a superiore petere, reverenter assistere, supplicare devote, humiliter obedire, æqualis suo æquali honesta suggerere debet: in lætis aut tristibus congratulationis vel compassionis affectus impendere, ejus utilitati vel necessitati succurrere, se mutuo fovere sanctis collationibus, et honore invicem prævenire, eum qui prodest, id est, amicum tenetur amicus in præcordiis animæ et visceribus caritatis amplecti. Eum vero qui obest, id est inimicum, sustineat patienter, errata clementer indulgeat, diligat eum, et impendat illi necessaria propter Deum. Si autem diligendus est proximus, ut ratio habeatur ad illum caritatis affectum, qua supra te diligis Deum. Nam si Deum non diligis, nec proximum diligis, nec teipsum. Quum ergo proximum tenearis diligere sicut te ipsum, scias quod ex dilectionis mensura, qua diligis Deum, potes æstimare, quantum proximum diligas vel teipsum. Porro, qui Deum non diligit, nec se. Si autem non diligit se, nec proximum sicut se. Ideoque ex dilectione Dei potes, quam habes ad te et proximum dilectionem, certa æstimatione metiri.

Cap. XL. *Si licita est dilectio, quæ pro utilitate aliena patitur animæ detrimentum.* Illi autem enormiter errant, qui sic arbitrantur unumquemque proximum diligendum, ut duos plusquam unum diligere teneantur, et ex numero proximorum diligendi quantitas censeatur. Sane non dicitur Diliges proximum quantum te, sed sicut te, nec ex multiplicitate proximorum multiplicanda est affectio caritatis. Sic enim centum aut omnium universitatem tenerer diligere supra me, quod omnino rationi obviat et saluti humanæ. Quam enim æstimationem dabit homo pro anima sua? vel quid prodest ei, si etiam ad salutem

æternam lucretur universum mundum: suæ vero patiatur animæ detrimentum? Nec videtur huic sententiæ adversari, quod Moyses supplicans pro populo Israel dicit: Domine, aut dimitte eis, aut dele me de libro tuo. Et illud quod apostolus ait: Optabam aliquando anathema esse a Christo pro fratribus meis secundum carnem. Moyses enim quasi materno affectu populum diligebat. Mater autem paupercula, si non alias intromittatur ad desiderabiles sibi cibos, nisi foris filium derelinquat, quid diceret, nisi aut mecum admittas filium meum, aut utrique interdicas introitum? Affectum quidem Moyses prodidit quem habebat ad populum, sed consilium non expressit. Sic etiam apostoli verba ex affectu potius quam ex consilii judicio censeantur. Quidam hoc verbum sic intelligunt, quod scilicet apostolus optabat pro fratribus suis anathema esse a Christo, id est, a secreto meditationis, ab orationis instantia, et contemplationis arcano. Nam pro fratrum salute quodammodo separabatur a Christo, qui quum orando et contemplando vacaret, et videret quam suavis est Dominus, ad mundi strepitum, et ad labores sæculi rediens, quodammodo avellebatur a Christo. Sane nullus aliquo præcepto, vel aliqua ratione tenetur, salutem animæ proximi, perditione animæ suæ aut corporis ejus liberationem citra spem perpetuæ salutis proprii corporis interitu procurare. Quod enim præcipimur pro fratribus animas ponere ad vitæ contemptum, non ad animæ, pro qua Christus mortuus est, pertinet detrimentum. Sic enim pro fratribus animam ponere, non est animam perdere, sed salvare. Proinde his qui morte propria temporali dominos suos a morte redimunt, recte quidem hoc faciunt, si potius salutem animæ suæ, quam liberationem alieni corporis in causa constituunt. Quum

enim conscientia sua eis dictet, quod dominis fidem suis debeant exhibere, videtur etiam consonum rationi, quod suæ vitæ corporali vitam dominorum debeant anteferre. Verum si pro captanda potius gloria, quam pro fide servanda tali se discrimini objecerint, egerunt temerarie: quia in sola fama populari mercedem sui sanguinis posuerunt. Dilectionis itaque causa et maxime pro salute multorum potest quilibet salubriter morti suum corpus exponere. Ut enim pro salute totius mundi suæ patiatur animæ detrimentum, nec potest ratio nec amoris regula tolerare. Animam suam perdere est recedere a dilectione Dei, carere visione illius, et sententiam perpetuæ damnationis incurrere.

Cap. XLI. *Quod delectabilis et necessarius est fructus in exercitio istorum affectuum ordinato.* Sic ergo proximus diligatur, ut secundum exigentiam meriti, aut dignitatis ipsius unus alteri præferatur, et in amoris exhibitione certi ordinis mensura servetur. Propterea secundum gradum, modos et ordinum status unicuique dilectionis censura distribuat, quod ei debemus. Ad cujus rei evidentiam exemplar in anima diligentis quasi in arca Noe de imputribilibus lignis, id est, de sanctis compacta virtutibus assignemus et tristega, et mansiunculas, ut inimicos et amicos extraneos et familiares in sinu cordis juxta singulorum dignitatem et ordinem collocemus. Bestias itaque bestiali scilicet crudelitate grassantes persecutores scilicet nostris receptaculis inferioribus deputemus. Quia vero sunt mansiunculæ exteriores his, de hoc hominum genere, qui foris sunt exteriora concedimus. Illis vero qui nobiscum ejusdem fidei professione censentur, nequaquam ab interiori mansione repellimus, locum istis assignamus superiorem reptilibus et jumentis: his scilicet, qui terrena sapiunt,

aut qui ventri aut libidini servientes in stercoribus ut jumenta putrescunt. Talibus exhortationis consilium, flagellumque correctionis impendemus et præ inferioribus. Sed post superiores vivendi subsidia indulgemus, in quibus his qui proximitate naturæ, vel humanitate officii, vel beneficio nutrituræ nos tangunt, interiora committimus: interiora cæteri non merentur. Sunt qui nec bestias feritate, nec pecudes ferocitate, nec reptilia terrenorum desiderio imitantur, sed nec statum humanæ firmitatis aliqua virtute transcendunt. Inter istos autem quanto quis nobis est aut carne conjunctior, aut gratia mortali acceptior, tanto sit nobis ad animæ præcordia et sinum caritatis interior. Sane locus prædictis eminentior volatilibus cedit. Isti pennis virtutum supra hominem transcendentes tanto sunt in arca Noe specie altiores, quanto eos credimus Deo familiarius inhærentes. Inter quos illi, quos affectio nobis arctius in glutino caritatis univit, secretius in nostri pectoris arca et suavius reconditi exactissima cordis benevolentia foveantur. His omnibus præeminet quidam gloriosior locus cui hujus arcæ fabricator et rector speciosus forma præ filiis hominum, splendor et figura substantiæ Dei Patris præsidet, omnesque cæteros ordines ineffabili claritate serenans attingit a fine usque ad finem fortiter, suaviter universa disponens. Ipse hujus spiritualis arcæ latitudinem ad unum suæ dilectionis cubitum lineari dimensione traducit: ipse præ omnibus, ipse in omnibus nostros affectus in se dirigit; ipse in habitaculo cordis nostri et superiorem et inferiorem sibi locum exigens in seipso divitias gloriæ suæ nobis indefessa et indeclinabili bonitate proponit.

CAP. XLII. *De diversitate affectuum, ex quibus et usus dilectionis æstimatur et fructus.* Juxta

hanc ordinum varietatem et graduum diversi formantur affectus, a quibus motum et usum dilectio mutuatur. Ad expressiorem vero notitiam affectuum, ex quibus dilectio nascitur, proficit, exercetur, videndum quid sit dilectio, qualiter in caritatem transeat, vel ab ea degeneret, aut in suæ nativitatis informitate subsistat. Judicio et æstimatione quorundam, dilectio est quædam vis animæ rationalis appetitiva rerum, quas sibi quis eligit ad fruendum. Et licet hæc vis animæ naturaliter in se sit quoddam bonum, homo tamen pro sui libertate arbitrii vel bene utitur hoc bono per gratiam adjutus, vel hoc bono abutitur per justitiam derelictus. Illius itaque bonus usus bonum amorem et hominem commendabilem facit. Usus enim versatur in tribus, in electione, in motu et statu. Electio est, ex deliberatione, motus ex desiderio et actu, fructus pensatur ex utilitate et fine. Deliberationis equidem est discernere inter amara et dulcia, inter delectabilia et aspera, inter Creatorem et creaturam, inter temporalia et æterna. Præcedit ergo electio rei, quam quis desiderat ad fruendum, ex illa electione movetur animus ad desiderium, ut quum adeptus fuerit, quod elegerit, fruatur eo, id est, cum delectatione utatur. Sic est electio amoris inchoatio. Motus desiderii actus: finis vero sive utilitas, fructus. Si ergo mens id ad fruendum elegerit, quod oportet, et ad appetitum ejus moveatur, ut decet, eodemque fruatur, ut debet, tam dilecta electio, tam competens motus, tam salubris et desiderabilis fructus merito caritatis appellatione censetur. Sic electione caritas inchoatur, exercetur motu, fruitione perficitur. Verum si animus eligat imprudenter, moveatur indecenter, turpiter abutatur, ex istis cupiditas oritur, invalescit atque perficitur. Habes itaque duos fontes boni, et mali duas origines seu

radices. Omnium enim bonorum radix est caritas, Omniumque malorum radix est cupiditas. Porro is, cui deliberatio circumspectior, intelligentia purior, oculus rationis acutior, considerans quantum homo alii creaturæ præcellit, quod quicquid desiderabile est in mundo perplexius hominem involvit miseriis, quam promoveat ad beatitudinis statum, metiens suæ per omnia privilegia dignitatis: videt quam salubriter homini lex divina præcipiat ei soli servire, cui servire regnare est, et illud solum appetere, in quo solo summa beatitudo est. Indignans ergo divitiis, aut deliciis temporalibus, avaritiæ, idololatriæ, pecuniæ, ei dumtaxat devotam exhibet obsequelam, de quo Scriptura sacra præcipit dicens: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. Quia igitur intelligit homo, quod tanta, tam sancta, tam sublimis, et præeminens sit divina natura, ut sola possit hominem beatum facere, eum sibi specialiter eligit ad fruendum, cui deberi merito videt obsequium singulare. Sic Dei dilectio inchoatur, sic promovetur exercitio desiderii, ut tandem in usum desiderii convertatur. Ponit itaque lex divina, et in corde hominis scribit primum de dilectione præceptum: Diliges, inquit, Dominum Deum tuum.

Cap. XLIII. *De motu ad desiderium.* Porro qualiter in electione rerum, quæ prætendunt umbratilem felicitatis imaginem, quosdam exagitat Spiritus vertiginis et erroris, jam delibavimus: restatque diligentius aperire, qualiter et quibus adminiculis ad electionem appetendorum animus moveatur. Fit enim motus vel intus ad desiderium, vel foris ad actum. Ad desiderium, quum scilicet quodam interno appetitu movemur et allicimur ad fruendum: ad actum vero movemur, quando ad exterius agendum quadam amoris affectione compellimur. Et

notandum; quod amor a quibusdam, vel intensius excitatur ad desiderium, vel ad actum, quæ cursum amoris dirigunt, eique formarum universitatem pro varia sui qualitate præscribunt. Sunt autem duo præcipue, quæ movent et excitant animum ad desiderium, et ad actum, eisque species diversas imprimunt, affectus et ratio nimirum. Aliquando enim amorem affectus tantum, aliquando ratio vel ad actum exteriorem vel ad interiorem stimulat appetitum. Affectus est erga aliquid quædam animi spontanea dulcisque ac suavis inflexio. Affectuum unus est spiritualis, alius rationalis, alius irrationalis, alius officialis, alius naturalis.

Cap. XLIV. *De spirituali motu, qui duplex est.* Spiritualis est, quando Deus occulta immissione gratiæ et inspiratione, vel alicujus verbo, seu exemplo, aut correctionis paternæ flagello aliquem ad diligendum quod honestum et salubre est, invitat, ac desiderium vitæ correctionis inspirat. Est etiam spiritualis e contrario, quando in eum, quem Deus reprobat, fieri permittit immissiones per angelos malos. Sic miser ad illicita defluit. Sicut de quibusdam propheta commemorat: Spiritus fornicationis decepit eos. Nisi fallor Amnon filius David maligni spiritus immissione resolutus affectu noxiæ voluptatis, in propriæ sororis exarsit amplexus, domumque tanti Patris contaminans incestu, fratris in se gladium provocavit, futurique denique parricidii, quo patrem suum infelix Absalon regni cupidus infestaturus erat, occasionem et materiam seminavit.

Cap. XLV. *De rationali motu.* Rationalis affectus est, qui ex alienæ virtutis consideratione procedit. Hic affectus audita quandoque triumphali martyrum passione, audientium corda quadam suavissima devotione perfundit. Qui enim audiens in

B. Pauli memoria pericula fluminum, pericula latronum, et cætera quæ longum est enarrare: insuper vocem fortis athletæ, vocem virtutis, hominem in omnibus institutum per omnia in eo, qui ipsum confortat, paratum satiari et esurire, et abundare, et penuriam pati, paratum alligari in Jerusalem, et animam ponere pro fratribus suis, desiderantem dissolvi et esse cum Christo; quis, inquam, hæc in anima sollicita commemoratione describat, et non moveat eum quædam grata et suavis affectio? Quis recogitans verba constantiæ in B. Laurentio, beatoque Vincentio, cæterisque martyribus quasi scintillantia de corde ignito, et non accendatur erga eos suavissimus amor et prompta devotio? Hic affectus inter David et Jonathan suavissimi amoris primitias consecravit, ac socialis vinculum gratiæ, nunquam paterna commutatione solvendum gravissimo fœdere mutuæ caritatis innexuit. Visa namque immutabilis probitatis in adolescente constantia, qua loricatum gigantem puer inermis prostraverat, quod aliis fuisset invidiæ seminarium, fuit in Jonatha virtutis augmentum. Anima ergo Jonathæ testimonio scripturæ colligata est animæ David, et dilexit eum Jonathas quasi animam suam. Hunc ipse Jesus misericorditer in se transformans affectum intuitus adolescentem, qui ei virtutes suas annunciaverat, ut ait Evangelista, dilexit eum. Huic affectui contrarius est irrationalis, qui comperto alicujus vitio, aut artificio turpi, aut Philosophia inanissima, aut stultitia in re militari audacia alios ad indebitum illius amorem inclinat, et quod mirabilius est multis, quia prodigi sunt aut linguosi, seu detractores Deo odibiles, aut scurrilitatis aut sæcularis ineptiæ sectatores, hoc affectu plurimum favoris et applausus accommodat.

Cap. XLVI. *De officiali affectu.* Officialem cen-

semus affectum, qui obsequio conciliatur, aut donis. Moyses equidem, quum Pharaonis nequitiam declinaret, memorabili officio sibi sacerdotis Madian conciliavit affectum, cujus filias virgines, licet alienigena, viriliter a pastorum improbitate protexerat: admiratusque benevolentiam adolescentis eundem non solum sibi amicum, sed et generum fieri postulavit. Cæterum, quum Rex David fugeret a facie Absalon, Berzelai Galaadites eum officiosissima devotione suscipiens ipsius et muneribus excitavit affectum, qui ejusdem animo adeo perseveranter inhæsit, ut Rex inter præcepta testamentaria filio suo Salomoni tantæ munificentiæ recompensationem statim de hac vita migraturus indiceret.

CAP. XLVII. *De naturali affectu.* Est etiam naturalis affectus viri ad conjugem, matris ad filium, hominis ad domesticum sanguinis sui. Nemo enim carnem suam odio habuit, et non potest mater oblivisci infantis, ut non misereatur filio uteri sui: et qui suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. Hoc affectu ducti Patres antiqui narrantur astrinxisse suos posteros sacramentis, ut non alienis, sed in patrum sepulchris eorum corpora sepelirent, ut quorum animæ fuerant glutino caritatis unitæ, corpora etiam unirentur beneficio sepulturæ. Matris affectum censuit sapiens Salomon in duarum meretricum disceptatione gladio explorandum. Quumque delato ense divisionem pueri regis prudentia decrevisset, matrem prodidit naturalis affectus. Sic cessit affectui, quæ improbitati non cesserat, et quæ laboraverat ne proprio pignore frustraretur, supplicavit ut potius inimicæ tradatur. Obsecro, inquit, date huic infantem vivum, et non occidatur. E diverso, quæ maternæ pietatis expers seipsam obfirmaverat in jacturam alterius,

Nec mihi, inquit, nec tibi sit, sed dividatur. Porro naturalis affectus in pectore sancti Joseph fratricidali præponderavit injuriæ, qui quum fratribus dispensatoria severitate crimen explorationis impingeret, videns eos sera satis pœnitentia de fratris proditione torqueri, sequutus affectum, avertit de parumper ab eis, et prorupit in fletum. Hunc a piis visceribus David nec filii persequutoris abrasit immanitas: a quo quum ipse quæreretur ad mortem, injuriæ oblitus et memor naturæ, misit qui ejus obviarent insaniæ, se patrem in omnibus exhibens, persequutionem filii homicidæ dissimulans: Servate, inquit, mihi puerum Absalon. Hunc ipse salvator in se miserabili compassione transfudit affectum, dum videns civitatem quæ ipsius metropolis erat, et ex qua illi patres fuerant secundum carnem, naturali pietate commotus futurum ejus deploravit excidium. Reor etiam, quod Paulus naturali compunctus affectu optabat quandoque anathema esse a Christo pro fratribus suis secundum carnem.

Cap. XLVIII. *De carnali affectu.* Affectui naturali plurimum affinis est carnalis affectus, qui bifariam dividitur. Frequenter enim alicujus hominis, non virtus pensatur aut vitium, sed quadam exterioris hominis habitudine motus ad diligendum aliquem intuentis animus inclinatur. Verbi gratia, si forma elegantior, si sermo urbanior fuerit, si competentior habitus, si maturus incessus. Hæc in Moyse adhuc puero adeo gratia relucebat, ut contra tyrannicum Pharaonis imperium, quo masculos Hebræorum occisioni decreverat: tribus mensibus a suis parentibus servaretur: sicut apostolus ait, eo quod vidissent elegantem infantem. Expositus denique periculo mortis elegantia formæ illius pietatem filiæ Pharaonis illexit. Qui adoptatus in filium magnus effectus est

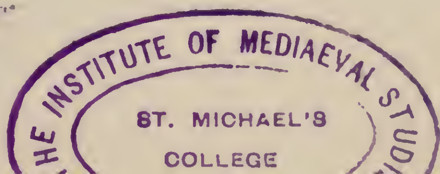
coram servis omnibus Pharaonis. Est etiam alius carnalis affectus, qui animum hominis ad desiderium noxiæ voluptatis emollit. Hic David ambulantem in solario domus suæ ad speciem Bersabeæ prævenit incautum, præventum dissolvit, obruit dissolutum, et quem in alienæ uxoris damnabilem animavit amplexum, quodam contrario motu in proprii militis crudelem armavit interitum. Hic affectus sapientiam Salomonis absorbuit, carnalique libidine dissolutum in spiritualis fornicationis barathrum detestabilis idolorum cultura dejecit.

Cap. XLIX. *Quod affectus sine consensu, multum nec prodest, nec obest.* In omnibus istis affectibus circumspecta moderatione utendum est. Quum enim sint quædam origines, vel radices amoris eis excitati, nec multum utile, si boni, nec exitiabile, si mali sunt, æstimamus. Non est enim affectus amor, sed amoris origo. Nam in anima spirituali quem primo loco posuimus, plerique in sui perniciem sæpius abutuntur, et per hunc ultimum carnalem scilicet quamvis cæteris suspectior habeatur, justissimi homines ad probationis meritum titillantur. Quocirca non his affectibus moveri, sed secundum eos moveri utile vel noxium judicamus. Quando enim hi affectus movent animum, aut visitatio aut tentatio est, si citra consensum animi adhuc ista in sua informitate subsistunt. Porro si secundum suos affectus moveatur animus desiderantis, jam ibi plena est ipsius consensio voluntatis. Consensio aut occulta est, et versatur interius, aut manifesta et usque ad actum exterius exercetur. Utrum autem secundum prædictos affectus mens humana moveri debeat ad amandum, qualiter, et quanta moderatione, sequentia plenius declarabunt. Verum, quia duo quasi amoris incentiva et curricula diligendi posuimus, affectum scilicet, et

rationem, expedit ut, causa majoris evidentiæ, de motu rationis aliquid memoremus. Mentem etenim, quam ad Dei proximique dilectionem nullus affectus excitat, plerumque ratio movet tanto sacratius, tanto securius, tanto defecatius, quanto nihil est rationali amore præstantius.

Cap. L. *Quod rationalis affectus tripliciter excitatur.* Ratio siquidem, ut ad sui desiderium conditoris animum excitet torpescentem, tribus innititur argumentis, necessitati nostræ, utilitati nostræ, Dei autem dignitati. Suadet ratio Deum esse diligendum, quia hoc nobis est necessarium, quia commodum, quia dignum; necessarium, ne damnemur, commodum ut salvemur, dignum, quia ipse prius dilexit nos, et recompensatio hujus dilectionis a nobis exigitur. Quum Deus sit summum bonum, sine quo nihil bonum, necesse est ut desideretur qui bonorum nostrorum non eget, et cujus beneficiis continue indigemus. Si ergo ratio ad Dei dilectionem animum movere incœperit, prosequitur negotium suum; sciens non posse obtinere quod desiderat, nisi præceptis ejus ad probationem veræ dilectionis obediat. Quia vero pensat ratio, quantum naturæ nostræ consortem non solum propria deliberatione, sed ex præceptione divina diligere teneatur, inclinat propositum suum, ut proximo consulat, et beneficium quod sibi vellet impendi, exhibens in eo sui creatoris imaginem recognoscat. Quum autem omnis proximus, aut amicus nobis sit, aut non inimicus, vel etiam inimicus: amicus juvando vel consulendo, non inimicus non nocendo, inimicus officiendo; vides quod amicus est ex sanguine vel ex gratia, non inimicus ex innocentia, inimicus ex injuria. Ut ergo homo se amico impendat, tria proponit ratio: ut non inimico subveniat, duo: ut inimico succurrat, unum. Triplici enim ex

R 2

causa debetur proximo beneficium, ex natura, ex officio, ex præcepto. Ex natura: quia homo, vel forte domesticus est. Ex officio, quia beneficus et amicus. Ex præcepto, quia proximus, licet inimicus. Amplectitur enim ratio Dei præceptum, quo diligi præcepit inimicum. Talis ex ratione diligens, licet affectum in hac dilectione non habeat, caritatis tamen meritum non amittit.

CAP. LI. *Quod rationalis affectus tripliciter excitatur.* Porro quum ordo caritatis et regula diligendi hoc exigat, ut non diligat homo quod diligendum non est, diligatque quod diligi debet, non æque, aut similiter diligat, quæ inæqualiter, aut dissimiliter diligenda sunt, subtiliter et caute censeo distinguendum inter duos amores, qui ex affectu et ratione procedunt. Proponantur enim homines duo, quorum unus sit tranquillus, suavis, hilaris, sapiens, et urbanus, qui suæ mortalitatis favore omnium sibi conciliet amorem: sit alter honestate maturior, provectior sapientia, dotibus etiam omnium virtutum provéctior, sed austerior vultu, fronte tristior, sermone severior. Ut illum diligat, movetur intuentis affectus: ut hunc diligat, urget ratio et caritatis intuitus. Sciens id itaque homo animum suum ad aspectum illius quadam amoris suavitate perfundi, ad istius vero intuitum cor proprium inclinari, perplexus est, et veretur ne spiritum oporteat fines excedere caritatis. Cæterum quum aliquem diligere incœperim, quia eum credebam sancta et morali suavitate conspicuum, si eum in aliquo vitiosum invenero, quædam pœnitudo incipit absorbere inchoatæ dilectionis affectum, et ex vitio fit mihi contemptibilis, quem virtutis opinio fecerat gratiosum.

CAP. LII. *Similitudines inter affectum amoris et appetitum cibi vel desiderium verbi.* Ponamus ergo

duplicem animæ esse cibum, virtutem scilicet ac vitium, ut sit alter cibus utilis, alterque noxius. Exterior autem hominis austeritas vel benignitas quasi duo vasa, alterum rusticanum, alterum vero urbanum, in quibus duo ministrantium cibaria censeantur. Cibus equidem utilis in vasis plerumque deformibus scienter sumitur: noxius autem nec in pretiosis admittitur. Evenit etiam, ut cibus vilior ob vasis decorem quandoque jucundius admittatur: pretiosissimus autem ob terrorem vasis vel non acceptetur vel cum ratione sumatur. Sic in homine austero et gravi quandoque placet durior habitudo, quæ ex ejus virtute procedit, et in alio, qui ad mores compositus est, displicet ex vitio ejus urbana jucunditas, quamvis prius fuerit dilectionis occasio. Pone iterum, quod veritas, virtus, suavitas virium æstimetur, nimia vero morum severitas quasi sermo incompositus et rusticanus, exterior autem hominis benevolentia quodam placore condita sit quasi sermo eloquentior et efficacior ad movendum. Vides, quod ut in suavi colloquio non est suavitas admittenda, sic in duro rusticoque sermone, non est veritas aspernanda. Expressa similitudinis forma, nec in homine blando exterius et accepto placet vitium: nec in homine duro et severo virtus, quum vertatur in tædium. Quod si uterque vera et salubria persuadere noscatur, illius oratio etiam in crudo et indigesto sermone ingratanter admittitur, et in alterius assertione provida et ornata, sententia salubris cum suavitate recipitur. Potest utique tam dissuta et divulsa esse, atque inepta oratio, ut licet utilitatem in se plurimam habeat, tædio tamen audita res afficiat. Denique ut in juvenili ætate solet eloquentia esse vivacior, hilarior, expeditior, ita et in senectute gravior, circumspectior, et omnino maturior; nec hilaritas ejus in dissolutionis

vitium transit, nec istius matura gravitas, vitium nimiæ austeritatis incurrit. Amatur igitur aliquis ex solo affectu, ubi aliquem diligendum ex exteriore habitudine arbitramur: ubi vero sola virtus causa diligendi est, ex sola ratione diligimus. Quod si ratio et affectus in una voluntate conveniant, hic tertius amor erit præ cæteris quadam prærogativa præcipuus. Primus affectus dulcis est, sed periculosus, secundus durus, sed fructuosus, tertius ex affectu et ratione securus. Ad primum sensus ex parte dulcedinis mentem allicit, ad secundum ratio manifesta compellit; in tertio ratio ipsa ex affectione dulcescit.

Cap. LIII. *Ex dilectione discernuntur affectus.* Ex præcedentium serie colligere potes, quod si in his, quæ eligimus ad fruendum perversa electio fuerit, perversa erant ea, quæ ex electione sequuntur, ut talis amor non caritatis nomine sed cupiditatis merito censeatur. Potest præterea electio ipsa sana esse, motus tamen interior exteriorque perversus. Poterit denique et electio et motus qui in desiderio est, ex ratione præcedere: motus vero qui in actu est, poterit et electionem et interiorem motum corruptione sua pervertere. Pone enim, quod aliquis Deum eligat ad fruendum, et in fructu aliquid carnale constituat, sicut fingunt fabulæ Judæorum, quod in vita futura epulis et carnis voluptatibus affluent, et quod carnes Behemoth in illa deliciarum affluentia nunquam deficient: Electio quidem commendabilis erat, sed bonitatem illius expectatio desiderii perniciosa contaminat. Sicut autem hic interior motus desiderii electionem reprobabilem facit, ita quandoque et actus exterior, ut si ad fructum vitæ sacrificiis Gentilium, aut Judæorum cæremoniis, vel superstitione aliqua venire contendit. Porro si sit electio sana, desiderium competens, actus commendabilis, sequitur hic amor regu-

latus, nec exorbitabit a limite caritatis. Erit itaque affectuosa discreta et fortis ista dilectio, ut dulciter, et prudenter, ac perseveranter rei dilectæ adhæreat, dulcedine sua vincat, quicquid dulce vel concupiscibile in hac vita contra versutias Satanæ, et contra tentationes occultas, consilium discretionis opponat, fortitudine vero contra persequutiones insurgat.

Cap. LIV. *Sicut in dilectione Dei, sic in dilectione proximi electio locum habet.* Circa proximi dilectionem eadem fere notanda sunt. Nam si electionem illius amoris aliquod desiderium turpe vel actus reprehensibilis subsequitur, restat ut ipsius electionis integritas violetur. Illudque considerandum est, quod Deum diligendo, nobis consulimus, et non Deo. Deus enim bonorum nostrorum non eget. In dilectione vero proximi, quia ope mutua indigemus, expedit ut in his quæ necessitatem corporis et ad salutem animæ spectant, nobis invicem consulamus. Quanto circa hæc erit quisque ferventior, tanto in caritate perfectior. Hunc etiam amorem, nunc affectus, nunc ratio movet. Quocirca diligenti consideratione notandum est, qui affectus et in quantum ab homine sit sequendus. Sane spiritualis affectus, qui ex diabolica suggestione procedit, irrationabilis etiam et carnalis, quos vitiosos esse nullus ambigit, non solum non sequendi sunt, sed a nostris cordibus radicitus eruendi. Proinde spiritualis affectus, qui ex Deo est, modis omnibus excitandus est, et salubriter promovendus.

Cap. LV. *Qui actus noster non sit celebrandus post affectum spiritualem.* Porro hoc affectu nostrum expedit desiderium ferventius excitari. Excitandus est etiam eodem affectu noster actus, sed secundum hunc ordinari non potest. Voluntas enim bene operandi, quanto ferventior, tanto fructuosior

semper erit. Sed si operationem nostram hic affectus ordinet, erit inordinata operatio, quia metas corporeæ possibilitatis excedit. Quum enim corpus hoc luteæ qualitatis sit, ex sua fragilitate passionibus diversis obnoxium, vim ferventis affectus ferre non sustinet. Ideoque nisi actus exterior aliquo moderamine temperetur, infecto negotio quod assumpsit deficiet aut succumbet. Nimirum affectus modum nescit, vires corporis non metitur, et quodam impetu irruens in dilectum, solum id meditatur, quod appetit, quod grave, quod arduum, quod molestum, quod impossibile, quod denique peremptorium præsentis est vitæ dulcissima illectus delectatione non sentit. Proinde quidam omnem in hoc affectu modestiam ignorantes, suique impetum desiderii præcipitanter et importune sequentes, debiliores sunt quam sanctiores, dum ipsa voluntas affectu immoderatiore oppressa tepescit. Et qui pro suarum dispensatione virium ad omnium passionum injurias suum animum conquadrare debuerat, convertitur in die belli, et ubi victoria ex virtute pendebat, ibi ex sua temeritate succumbit.

Cap. LVI. *Quod secundum rationalem affectum noster actus quandoque dirigendus est, sed non semper.* Rationalis affectus, qui ex alienæ virtutis contemplatione oboritur, cæteris perfectior est, quibus ad dilectionem proximi excitamur. Nec modicum virtutis indicium est amor ipse virtutis, et in maximum cedit meritum æmulatio charismatum meliorum. Quod desiderium nostrum, sive motus interior secundum hunc dirigatur non arbitror arguendum, imo commendabile reputatur. Si quis præsentiam ejus desiderat cujus instruitur verbo, cujus gestu et habitu eruditur, cujus informatur exemplo, sed in actum quæso non transeat ille motus, ut quis corporaliter

propter hoc longa interminatione vexetur. Quos itaque corporaliter adire non possumus, videamus oculo cordis, et eos sanctarum affectionum brachiis amplectamur. Quanto enim dignius est cœlum terra, tanto spiritualis visus elegantior corporali. In jure siquidem civili possessio animi possessione naturali, id est, incubatione corporali præstantior est; nec enim ita facile amittitur et per ipsam nec dominium usu capiendo acquiritur. Christus denique spiritualem fidei tactum a María exigit, dum eam a tactu prohibet corporali. De hoc tactu vel visu fidei dicit Paulus: Et si cognovimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus. Thomas ex infidelitate mittit manum in latus dextrum et in fixuras clavorum Christi, sed per fidem melius et fructuosius tangit dicens: Dominus meus et Deus meus; ac si dicat: Gloriosius est Christum nunc videre per fidem, quam vidisse in carne mortalem. Illa vero præsentia præcipue consideranda est, quam expectamus in cohabitatione cœlesti. Si autem Sanctorum æternam desideramus præsentiam, expedit ut sancte et juste et pie in hoc sæculo conversemur. Et ista quidem sanctorum præsentia corporalis desideratur utiliter, nec semper utiliter quæritur. Ideoque hunc actum, non affectus, sed ratio moderetur. Gratissima erat Antiochenis Pauli ac Barnabæ præsentia corporalis, quorum doctrina, collatione et disputatione firmabatur in fide. Audientes tamen a Spiritu sancto, Segregate mihi Barnabam et Paulum in ministerium, quo vocavi eos, quanquam repugnaret affectus, prævaluit ratio, et imponentes eis manus dimiserunt eos.

Cap. LVII. *Quod officialis affectus, licet sit periculosus, tamen commendabilis est interdum.* Sequitur officialis affectus, qui licet admittendus sit, tamen periculose admittitur. Dignum siquidem est, et con-

sonum rationi, ut vicem rependamus a manu obsequenti officium, gratias largienti. Illud tamen summe cavendum est, ne illectus obsequio, vel muneribus delinitus in vitio faveas vitioso. Noc mihi de illis sermo est, qui diligunt munera sequuntur retributiones, qui justitiam venalem habentes non hominibus sed muneribus favent. De iis quidem loquimur, qui prius amaverunt hominem, quam munera ejus; non hominem propter munera, sed munera propter hominem dilexerunt. Et hic tamen suspicioni locus est, ne sit vitiis ejus consentaneus, dum ejus obsequiis timet esse ingratus. Quocirca diligenti consideratione perspiciendus est status illius qui diligitur, ut si tanti sit meriti, qui dilectionis affectu sit dignus, transeat officialis affectus in rationalem. Et quem ob exhibita diligebamus beneficia, incipiamus diligere ob virtutem. Tali enim modo quo quandoque diligebamus rationabiliter, sed non dulciter hominem austerum et gravem, si se nobis exhibuerit munificum et benignum; qui prius placebat, sed non sapiebat: se velut in desiderium nostrum suavi affectione refundit.

Cap. LVIII. *Quis modus debeat esse in naturali affectu.* Quis autem modus in affectu naturali servandus sit de cætero prosequamur. Sicut hunc affectum non admittere impossibile est, sic eum non sequi summæ virtutis est. Domestica siquidem parentum affectio refrænatur, dum electus discipulus a parentis sepultura retractus, audit a Domino: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos; tu autem vade et annuncia regnum Dei. Naturalis affectionis quædam portio est amor sui. Nemo equidem seipsum odio habuit, et tamen Qui venit ad me, ait Veritas, et non odit animam suam, non potest meus esse discipulus. Et item: Qui venit ad me, et non odit patrem et

matrem, non potest meus esse discipulus. Sed quum apostolus contrarium dicere videatur, ut scilicet censeatur infidelis fideique transgressor, qui suorum et maxime domesticorum curam non habet: Quid in tanta contrarietate dicemus? Sed inter istos amores distinguitur, ut licet homo erga se et suos naturali moveatur affectu, hunc modum tamen ratione moderetur. Quod enim hic affectus ex carne sit, perhibet apostolus dicens: Nemo unquam carnem suam odio habuit. Hunc tamen affectum circa se, et circa parentes et circa vitam propriam, in quibus solet esse pronior, Dominus interdicit: Qui non odit, inquit, patrem et matrem, adhuc autem animam suam, non potest meus esse discipulus. Amoris autem modus secundum rationem apostolica auctoritate indicitur, qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. Nam amor iste rationem sequitur potius, quam affectum, ut in domestico natura pensetur, aut necessitas, seu æstimatio meritorum. Quod autem affectus erga se, et erga parentes motum illiciti amoris insinuet; ex verbis apostoli colligere potes, qui ad Timotheum scribens, Scito, inquit, quia in novissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati sine pace, criminatores, incontinentes, tumidi et protervi, voluptatum amatores magis quam Dei. Hic enim affectus mollia suggerit et suavissima, quod delicatum, quod tenerum et jucundum: quod vero arduum, quod asperum, quod utile, quod honestum refugit et abhorret. Utrumque amoris motum, secundum affectum, et secundum rationem Salvator brevi sermone distinguit: Qui amat, inquit, animam suam perdet eam. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Hic amor affectionis est, hoc odium

rationis. Propterea dicit Sanctus quidam: Si male amaveris tunc odisti, si bene oderis tunc amasti. Qui enim amat secundum affectum, utique odit, quia qui diligit ventrem, odit animam suam. Qui vero odit secundum affectum, secundum rationem diligit. Ideo vero additur, in hoc mundo, ut fiat major affectus expressio. Quicquid enim in hoc mundo est, testimonia B. Joannis, Aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Qui ergo secundum affectum amat animam suam, eam in hoc mundo utique amat, quia in concupiscentia carnis, vel in concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, quæ omnia ex affectu procedunt.

Cap. LX. *De diversis causis affectuum.* Et notandum, quod alius est amor in Deo, alius propter Deum. Amatur quis propter se quando virtutes ejus hominem excitant ad amandum, et iste nec propter Deum nec in Deo diligitur. Si tamen amor iste divinam bonitatem ex gratiarum actione respiciat, jam causa hujus amoris est non affectus, sed ratio. Et licet non diligatur specialiter propter Deum, salubriter tamen exercetur a Deo. Inimicus autem, quem ratio et divini præcepti auctoritas suggerit diligendum, non meretur diligi propter se, sed diligitur propter Deum. Sic alios propter se, ut justos, alios in Deo ut amicos, alios propter Deum, ut inimicos, diligere certa ratione tenemur. Expedit ergo, ut hic naturalis affectus in omnibus et per omnia rationis moderatione ducatur; ut si prius mollis dulcisque sit, ex se aliquantulum induresca beneficio rationis. Patriarcha Joseph prius erga fratres naturalem lacrymis protestatus affectum, ut a proditionis crimine purgarentur, eis notam explorationis imposuit. Salvator etiam civitatem Jerusalem prius intima compassione deploravit, et post impendium naturalis

affectus, calamitates quas pro suis iniquitatibus meruerat, sustinere prædixit. Proximos itaque salubriter affectu naturali complectimur, si honesti sunt: si vero laborare aliquo vitio cognoscuntur, instemus correctioni, ut sicut distinximus in officiali affectu, discernatur subtiliter, ne aliquo consensu alieni vicii maculetur.

Cap. LXI. *Quod unus affectus quandoque mutatur in alterum.* Evenit autem plerumque, quod unus affectus terminatur, aut mutatur in alterum, et qui a virtute cœpit originem, habet frequenter exitum vitiosum. Erat virgo in partibus nostris nominatissima in abstinentiis, in orationum instantia, in lacrymis, in vigiliis, disciplinis. Cœpit eam vir sanctus diligere virtutis obtentu, et tantæ opinionis obtentu, cœpit eam visitare nunciis, venerari muneribus, recreare colloquiis, cœpitque amor mutuus inter eos mutuis fervere obsequiis: sic amor cui præstabat causam honestas, cœpit ex mutua liberalitate vigere, subitoque in officialem affectum transiit, qui ex sola prodierat ratione. Denique hic affectus dum se familiarius ad quædam blandimenta porrexit, cœpit ex naturali et officiali affectu carnalis ille, qui cæteris perniciosior est, latenter obrepere. Audivimus quosdam summæ perfectionis et probatissimæ opinionis, qui dum adolescentes pudicos et omni virtute conspicuos in ulteriorem familiaritatem virtutis amore et rationis intuitu admisissent propter officia cum sedulitate circa eos exhibita, cœpit rationalis affectus degenerare in alium, prius in officialem, postea in carnalem depravatus affectum. Et qui prius secundum rationis arbitrium modum dilectionis ordinaverat, captus in oculis suis, semper in hujusmodi aspectu licet causali vel transitorio motu illicitio titillabat. Consultius ergo est, ut inspecta ætate vel sexu sinus

propriæ mentis provida circumspectione claudatur, ne ad verba familiaria, vel inania blandimenta permittatur defluere. Nam in quantumlibet perfectis et sanctis, unus affectus in alium latenter et subito insensibiliter atque tam perniciose quam prodigiose mutatur.

CAP. LXII. *Quod affectus sæpe contrarii sunt, et se oppugnant.* Illud considerare oportet, quod ipsi affectus frequenter inter se alienantur, et invicem se oppugnant. Alter alterum a corde hominis eliminare nititur, ut homo varia in vota divisus et perplexus inter ambigua fluctuet in se, ignorans de duobus contrariis, quid potius eligatur. Summa igitur cautela utendum est, ne ab inferiore affectu superior et excellentior expellatur. Abraham jussus a Domino filium immolare contra naturalem affectum, nequaquam obduruit: sed quum naturalis ei misericordiam suggereret in filium, spiritualis eum ad obedientiam excitarat in Deum. Duo illi affectus in sancti viri pectore compugnabant: Ipse tamen Deum filio prætulit, et affectum naturalem spirituali posthabuit. Optimus adolescens Jonathas, cujus animam animæ David rationalis affectus glutino caritatis unierat, non prodidit in injuriam patris consilium, quo David morti addixerat: sed rationalem affectum naturali discrete præposuit. Nec mirandum, si amici gratiam paternæ crudelitati præposuit, qui propriam, sicut publice putabatur, injuriam pro amico immutabili virtute contempsit. Ipse etiam David, quum de ejus filio parricida populus victoriam reportasset, prius professor naturalis affectus, filii lugebat interitum: sed correptus a milite affectum officialem naturali præposuit, depositoque luctu, victori populo qui pacem fecerat in Israel, gratulabundus occurrit. Salvator etiam affectus naturalis intuitu, quo nemo unquam carnem suam odio habuit, quum clamasset

ad Patrem, ut calix mortis transiret ab eo, si fieri posset, eundem spirituali, per quem Patri erat obediens, pro sua gratia et pro nostra salute submisit dicens: Veruntamen, non sicut ego volo, sed sicut tu. Proinde ratio hæc generaliter in his affectibus observetur, ut ille, quo mens humana excitatur in Deum, cæteris omnibus præponatur: deinde rationalis officiali, officialis naturali, naturalisque carnali.

Cap. LXIII. *Quod delectabilis et necessarius est fructus in exercitio istorum affectuum ordinato.* Se ergo in affectibus istis provida circumspectione anima rationalis exerceat, et sentiat de Domino in bonitate et in simplicitate cordis sui, seque cellam vinariam ignisque divini receptaculum tanta vigilantia studeat exhibere, ut in die bona Domini, et in hora beneplaciti ejus, quum audierit vocem Spiritus, et velut sibilum auræ tenuis sanctum susurrum, offerat affectionem puram, fidelemque intelligentiam: ut spirituales fructus quasi de ligno vitæ colligere mereatur. Sunt autem fructus teste apostolo, Caritas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Mansuetudo, Fides, Modestia, Castitas. O felix anima, si benevolentiam ejus et inspirationem gratiæ cœlestis suamque circa te præsentiam tibi certis liceat indiciis experiri. Tanget enim te quædam in ipsius recordatione suavitas, afficieris nova et inexperta dulcedine, ut quasi abstracta et a te prorsus aliena exultes quadam amœnitate cœlesti. Faciunt autem statim suæ præsentiæ fidem, quod omnes tui sensus hilarescunt, serenatur intelligentia, tua desideria incalescunt, et aspiras in amplexus illius, quem tenere te sentis, et vereris, ne elabatur, et ideo quantum potes non quantum vis, ipsum quodam delectabili nexu intimæ caritatis astringis. Iste est, O anima! dilectus tuus invisibiliter, misericorditer, et

dignanter accedens, ut excitet te, ut se tibi inspiret in sinu tui amoris, tibi se insinuet, ut tuum accendat desiderium, ut illuminet interiores oculos, ut inflammet affectum, sicut primitias non plenitudinem suæ dulcedinis, non ad satietatem, sed ad degustationem tibi exhibet, ut qualicunque experientia probes quam dulcem, quam suavem, quam jucundum, quam delectabilem se tibi præbeat, quum apparuerit gloria ejus, quum eum videris revelata facie coronatum diademate patris sui, quem nunc adoras in diademate suæ matris. Hæc est sobrietas sobria tamen. Unde apostolus: Sive vivimus, sive morimur, Deo sobrii sumus: hæc sola ebrietas vino caritatis efficitur, sicut Sponsus in Cantico amoris insinuat dicens. Comedite amici et bibite, et inebriamini. In vita præsenti panem lacrymarum in sudore vultus sui comedit anima militans Deo: post exitum hujus vitæ non pascetur pane doloris, quia jam non erit dolor, nec labor, quia priora transierunt; sed amatorio poculo reficietur et inebriabitur, juxta illud, Et calix meus inebrians quam præclarus est. De hoc etiam calice credo Isaiam dixisse: Ad te quoque, filia Edom, venit calix, et inebriaberis. Inebriabitur ergo ab ubertate domus Dei, bibens vinum merum, et novum in regno Patris Christi. Interim autem bibit vinum suum cum lacrymis in mensura, donec rex introducat eam in cellam vinariam, vel ipsam sibi cellam efficiat, et in ea ordinet caritatem. Illa siquidem nunc diligens, sed nondum dilectionis fructum percipiens, et in solis affectibus se exercens, non dicit, vulnerata caritate ego sum: sed ad angelos atque animas sanctorum, loquitur dicens: Adjuro vos filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, dicite illi, quia amore langueo.

CAP. LXIV. *Quod Caritas dum est in desiderio,*

languor est. Mirum tamen est quomodo amor sive caritas sit languor Sponsæ vel animæ, quum caritas operiat multitudinem peccatorum; et quum Maria Magdalene, quia multum dilexit ab infestatione septem dæmonum et septem criminalium languore sanata sit. Porro amor languor est, dum amans ex desiderii dilatione torquetur, dum sponsi suspirat in amplexus. Sed qui sanat omnes infirmitates tuas, anima mea, tuum languorem fruitione curabit, quando se tibi ad habendum, ad videndum, ad fruendum facie revelata præstabit; et nunquam de cætero separaberis ab oculo, vel amplexu illius. Gaudebit equidem Sponsus super Sponsam, gaudebit super te Deus tuus. Tunc languoris angustiam fructus amoris excludet; languor enim excidet, sed non amor, quia caritas nunquam excidet. Amor igitur nunc languor est, dum cruciatur desiderio utendi. Erit autem sanitas, quando jucundabitur usu desiderii. Utendi enim desiderium tantum differt ab usu desiderii, quantum fames a satietate, quantum appetitus a plenitudine voti. Interim ergo graviter infirmatur, et languore conficitur, dum opem ferat illi super lectum doloris ejus. Vox autem languentis est, et plangentis, Stipate me malis, fulcite me floribus, quia amore langueo. Initia siquidem virtutum flores sunt, et fructus honoris et honestatis. Mala vero maturiora, patientiæ sunt exercitia et exempla. Stipatur itaque malis anima, dum temporis præteriti fructus percipit, convertens in utilitatem propriam Christi flagella, opprobria, et dolores, et cætera quæ passus est usque ad ignominiam crucis, et hæc omnia transierunt. Christus enim jam non moritur, fructum tamen quotidianum de ipsius Passione colligimus; fulcitur sponsa floribus quos naturæ humanæ innovatio de Christi resurrectione produxit. Hyems enim transiit, imber abiit

et recessit, flores apparuerunt in terra nostra. Ille nimirum qui dicit: Ego flos campi, et lilium convallium: terram carnis nostræ, quæ sub maledicto veteri spinas et tribulos germinabat, surgens a mortuis reflorescere fecit, et in novæ regenerationis infantiam nos reduxit. His malis, et his floribus stipanda et fulcienda est, ut ea quam habet ad Deum non torpescat affectio, donec recepta in amplexibus sponsi, dicat: Læva ejus sub capite meo, et dextera ejus amplexabitur me. Quicquid enim in primo sponsi adventu de illius sinistra nunc recipit, comparatione gloriæ, quam in amplexu dexteræ susceptura est, modicum reputabit, sicut scriptum est: In sinistra ejus divitiæ et gloria, et in dextera ejus longiturnitas vitæ.

Cap. LXV. *De dimensionibus Caritatis et communione Sanctorum.* Sane sicut nunc Deus imperfecte et ex parte cognoscitur, sic etiam imperfecte diligitur. Cognitio enim, quam de Deo in præsenti habemus, si comparetur ad notitiam patriæ, quando revelata facie videbimus Deum, quando videbitur in gloria sua, quando ostendet faciem suam, et salvi erimus. Et sicut ingressus matutinæ lucis per tenuissimam rimam se habet, si ad meridianum splendorem conferatur quando sol lucet in virtute sua: sic dilectio Dei quæ in hac peregrinatione habetur, quasi scintilla ignis exigua est ad magnum illius amoris ignem, quo justi cum Seraphim in superna Jerusalem igne caritatis ardebunt. Nunc enim ignis in Sion, tunc vero caminus erit in Jerusalem. Quum autem in amore Dei erga nos sint, teste apostolo, longitudo, latitudo, sublimitas et profundum: caritati divinæ humana dilectio pro suæ insufficientiæ modulo se captat. Deus equidem non superficialiter dilexit nos, non mediocriter, sed plene, sed sincere, sed medullitus. Utinam et nos comprehendere possimus cum omnibus

Sanctis, quæ sit tantæ caritatis altitudo, longitudo, latitudo, profundum. Altitudo est excellentia gloriæ, quam præparavit Deus diligentibus se, quam non oculus vidit, nec auris audivit. Profunditas ejus est inclinatio divinæ majestatis a Patris coæqualitate usque ad formam servi, et exinanitio Filii usque ad mortem, et ignominiam crucifixi. Longitudo ejus est sine initio, sine fine. Dilectio enim ejus non incipit, nec desinit, quæ ante mundi constitutionem elegit nos in dilecto filio suo. Et sicut scriptum est, Misericordia ejus ab æterno, et usque in æternum super timentes eum. Latitudo ejus ampla extensa et diffusa est in omnem benevolentiæ modum. Ipse enim vult omnes homines salvos fieri. Per ipsam proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, ipsumque nobis donans, teste apostolo, nobis omnia donavit in eo; sic etiam pari vicissitudine caritas hominis se divinæ caritati conformi dimensione coaptat. Alta est, dum æterna et cœlestia contemplatur. Profunda est quum ab homine propter Deum vilitas et abjectio affectatur. Longa est: quia finaliter perseverat: fides enim et spes atque scientia et cætera evacuabuntur, caritas autem nunquam excidit. Lata est, quia læta est, quando in delectatione justitiæ cor hominis dilatatur. Lata est, quum extendit se non solum ad Deum et proximum; sed etiam amore pio amplectitur inimicum. Lata est, cujus mandatum latum est, dicente propheta: Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. O lata et dilatans caritas, quam magna est domus tua, et ingens locus possessionis tuæ, cujus longitudinem et latitudinem et altitudinem et profundum comprehendunt Sancti. Utinam et nos cum eis eadem sagena caritatis possimus pariter comprehendi. Dilatat itaque caritas in Sanctis tentorium

suum, ut si Deum et proximum dilexerimus, recipiamur in communi exultatione Sanctorum. Quocirca non angustemur in visceribus nostris, non coarctemur intra limites quantulæcunque justitiæ nostræ; credamus in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum Communionem, ut imperfectum nostrum videant oculi tui, Jesu, et in beneplacito tuo Sanctorum communione nostra insufficientia suppleatur. Si enim in Sanctis dilexerimus Deum, et ipsi pro suorum meritorum exigentia suam nobis communicabunt beatitudinem apud Deum. Si enim in medio diligentium se erit Deus omnia in omnibus, necesse est ut affectus communes gaudiorum communio comitetur. Non solum itaque proximi sed tota Christi beatitudo communione amoris et exultationis, atque alieni participatione gaudii nostra erit. Quod ergo minus beatitudinis in me habiturus sum, de beatitudine aliena supplebo. Bonum enim, quod in Deo vel in proximo diligam, diligendo faciam meum, ut perfectio gaudii alieni meum suppleat imperfectum. Vis, ut familiari exemplo rei hujus faciam tibi fidem? Videt mater filium suum, quem super omnia diligit regali unctione ac diademate imperiali sceptroque et infulis augustalibus insigniri, quanta est matris dilectio, tanta est exultatio ejus ex filii honore, propriique fervorem amoris sui gaudii comitatur affectus. Sicut ergo gaudium filii sui atque populares applausus omniumque congratulationem sibi mater appropriat: sic in terra viventium unusquisque beneficio caritatis omnium beatitudini coexultat. O communio! O dulcedo amoris! O securitas, O requies, O sabbatum delicatum! O æternæ felicitatis introitus, quem pretiosiorem omnibus thesauris, desiderabiliorem omnibus divitiis, elegantiorem omnibus regnis operatur caritas de corde puro et

fide non ficta. Quis mihi dabit hoc amatorio potu inebriari, hoc lethargo sopiri, ut totus a corde meo mortuus, totus translatus in amorem Dei et proximi, inter has duas sortes in pace in idipsum dormiam et requiescam. Quis me illi sanctæ communioni ascribet, ubi jucunditas angelorum transfundetur in omnes, et ab omnibus refundetur in Deum, eritque Deus omnia in omnibus, ut sit ipse universis diligentibus eum, amor, gaudium, pax, vita, quies, claritas, securitas, et jubilatio, satietas omnium desideriorum, æterna et consummata gloriæ plenitudo. Amen.

PASSIO REGINALDI PRINCIPIS OLIM ANTIOCHENI.

Antequam comedam suspiro et quasi inundantis aquæ sic rugitus meus, quia timor quem timebam evenit mihi, et quodcunque verebar accidit. Sperabam in eo, qui spes nostra est, qui facit concordiam in sublimibus suis, ut sedata contentione quæ effusa est super principes, promissum terræ promissionis auxilium exhiberent hi qui se voto illius peregrinationis astrinxerant. Nunc autem verbum crucis, quod super fidelium mentes inaudito fervore caritatis accenderat, sic tepuit, sic quotidie torpore sepultum est, ut spiritum soporis et oblivionem mortis filiis hominum videatur Deus immisisse. Ubi est eorum devotio, qui singultuosis quandoque suspiriis et in perpetuosa lacrimarum inundatione dicebant: Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea? hi, quos in obsequium inflammaverat amor Christi, a fide et caritate quæ in Christo est degenerantes, militiam Dei in malitiam converterunt; eos

autem qui aliis flamma et exemplo virtutum debuerant prælucere, tanquam carbones desolatorios fumare video potius quam flammare; non tepide sed ferventer et cum omni cordis exultatione illuc ire debuerant, ubi de lapidibus vivis fundatur mons Sion in exultatione universæ terræ. Aperuerat et complanaverat iis Dominus viam vitæ, ut ingrederentur in illam requiem, ad quam apostolus nos invitat; sed quia dolose egerunt in conspectu ejus, immittit eis Dominus rotam malorum, quibus inquit: Juravi in ira mea, non introibunt in requiem meam, magnatibus, qui signum crucis acceperant, parum videbitur servire Domino ad suscitandos tribus Jacob terramque promissionis tenendam, ubi fierent in lucem gentium, portarentque nomen Domini usque ad extremum terræ. Jactati autem vento jactantiæ quasi filii effreni, intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die belli, ut eis merito verbum illud Salomonis aptetur: Ventus et nubes et pluviæ non sequentes, vir gloriosus promissa non complens: terra itaque promissionis, in qua steterunt pedes Domini, ut verbis Job utar, data est in manus impii, paucique fideles, qui de ista strage lamentabili remanserunt, estimati tanquam oves occisionis mortificantur tota die. Sed et nobilis ille Marchio, longa Tyri obsidione atque continua hostium impugnatione vexatus, et fame confectus, diutissime Occidentalium principum adventum et auxilium expectavit. In hac spe universa fortiter sustinuit, adventum bellicosæ gentis expectans, sed vereor ne sic eam præstoletur, ut Britones Arturum et Judæi Messiam. Scriptum est Maledictus qui confidit in homine et qui ponit carnem brachium suum, ideoque vir ille benedictus confidat in Domino et erit Dominus fiducia ejus; viriliter agat et confortetur cor ejus; habitet in ad-

jutorio Altissimi et in protectione Dei cœli commoratus expectet eum, qui est expectatio Israel, ut sit brachium ejus in tempore tribulationis, atque per ipsum salutem operetur in medio terræ. Reprobatis enim magnatibus qui injurias Christi et fidelium sanguinem vindicare hactenus distulerunt, hunc sibi specialiter reservavit ad faciendam vindictam in nationibus, et de ipso cantetur quod in Salomone scriptum est: Ab uno sensato inhabitabitur patria et a tribus infidelibus deseretur. Pro liberatione regni Jerusalem nobis obtulerat Dominus regnum cœlorum; nunc autem quia nos ejus oblatione minus dignos invenit, ipse humanum dedignatus auxilium ex quo voluerit dedignatione aut potius indignatione sua fortitudinem gentium dissipabit, et dicet: Brachium meum salvabit me et indignatio mea ipsa auxiliabitur mihi: ex quo non compatiuntur ejus injuriæ divinæque gloriæ damnum relevare non curant, per quod erant gloriam adepturi, ipse sibi non deerit, sicut per eundem Isaias loquens, Propter me, inquit, faciam ut non blasphemer et gloriam meam alteri non dabo: mea est, inquit, ultio et ego retribuam, percutiam et ego sanabo. Scimus, Domine, quod in manu tua est afflictio et consolatio, vita et mors. Verbum Isaiæ est: Quis dedit Jacob in direptionem et Israel vastantibus? Nonne ipse Dominus, cui peccavimus? Revera omnia quæ fecisti, nobis Domine, in vero judicio fecisti, quia peccavimus tibi et mandatis tuis non obedivimus; sed da gloriam nomini tuo, et fac nobiscum secundum multitudinem misericordiæ tuæ, quia peccavimus tibi: salva nos, salutare Israel, quia iniquitates nostræ responderunt nobis et multæ sunt adversiones nostræ: quoniam populum tuum, Domine, humiliaverunt, et hæreditatem tuam vexaverunt: gloria nostra

ad alienos translata est: elongata est a nobis, benignissime Jesu, crux tua: hæc erat nobis arca novi testamenti, hæc erat nobis propitiatorium exauditionis, vexillum salutis, titulus sanctitatis, spes victoriæ, fœdus et arca divinæ gratiæ, character Christianæ militiæ, fundamentum fidei, subversio inimici, spoliatio inferni, scala cœli, janua paradisi, relevatio lapsorum, clausorum aperitio, consolatio afflictorum, tutela corporum, armatura spirituum, salus viventium, vita mortuorum, liberatio captivorum, humilium exaltatio et dejectio superborum. Quod arcam veteris Testamenti præmisisti, Domine, ab allophylis capi, dura plaga, gravis animadversio, et sævæ indignationis indicium fuit. Sed in captione tuæ crucis iram tuam, Domine, tanto gravius et intolerabilibus effudisti, quanto tibi erat acceptior crux quam area: novum testamentum quam vetus, lux quam umbra, veritas quam figura: et quæ collatio lucis ad tenebras, vivificæ crucis ad arcam veterem et lignum mortuum? Quid inquam, bone Jesu, tua cruce vicinius aut conjunctius tibi fuit? vide, domine, fixuras clavorum non solum in manibus aut pedibus tuis, sed in cornibus crucis, quibus quandoque affixus eras reconcilians mundum tibi: hæc sola supererat quasi victoriosum insigne vel titulus triumphalis de pugna qua vicisti mundum, relicta in testimonium fidei et exemplum virtutis in recordationes ineffabilis gratiæ et estimabilis caritatis. Recognosce in ea, Domine, signa militiæ tuæ, et eam per quam redemisti mundum non differas a captivitate redimere. Victo siquidem ac mortuo Saul Philistei arma illius in templo Dagon posuisse leguntur. Arma tua, quæso, Domine, quibus aerias debellasti potestates, non humilientur in templo Dagon, sed glorificentur in templo sancto tuo, quod est in Jerusalem. Vide ne

manibus nefariis polluatur crux rubricata sanguine illo, qui petras scidit, qui Solem obscuravit, qui terram concussit, qui monumenta aperuit, et mortuos suscitavit. O inexhaustæ et ineffabilis misericordiæ Deus, quare humilias et confundis cor populi tui, atque in tui nominis injuriam et contumeliam Christianæ fidei permittis inimicorum tuorum cornua exaltari? Querela Jeremiæ est, Quare via impiorum prosperatur? gloriantur enim qui oderunt te, et qui diligunt nomen tuum, in vias desolatorias effusi sunt. Job etiam querelatur et dicit: Cur impii vivunt? sublimati sunt confortatique; domus eorum securæ et pacatæ sunt, et non est virga Dei super illos. Hoc est, inquit Salomon, pessimum inter omnia quæ sub cœlo sunt, quia eadem cunctis eveniunt, justo et impio. David quandoque adeo pulsatus est quæstione et turbatus, ut diceret: Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei et zelavi, inquit, super iniquos pacem peccatorum videns. Quumque præsentem quæstionem multipliciter disputasset, tandem sub quadam determinatione omnem scrupulum dubitationis abscidit; dum subjicit, Veruntamen propter dolos posuisti iis, dejecisti eos dum allevarentur: prosperitas siquidem posita est illis in laqueum et ruinam, sicut scriptum est, Prosperitas stultorum perdet eos, nam Deus occulto judicio suo quosdam prosperari permittit, et dimittit eos secundum desideria cordis eorum, ut eant in adinventionibus suis, Misereamur, inquit, impio et non discet facere justitiam: eos autem quos odit temporaliter honorificans et extollens, apponit iniquitatem super iniquitatem eorum, ut qui in sordibus est sordescat adhuc, seque in omne desiderium cordis sui effundat, donec ipsius malitia compleatur. Sic ergo lætatur peccator in desideriis animæ suæ, non intelligens quid

super illum cogitet, terribilis in consiliis super filios hominum. Subito enim transit in cumulum dolorum intolerabilium et interminabilium cumulus iste brevium voluptatum. Teste namque Job in diem perditionis servabitur malus et ad diem furoris ducetur. Justi autem Domini a Domino flagellantur; flagellat enim omnem filium quem recipit; vel in tribulationibus patientes Dei judicia gratanter acceptant, nam et si Dominus eos corporaliter et temporaliter affligens videatur iratus, in voce tamen laudis et consolationis exultant propter judicia Domini, cujus misericordiam flagellis sapienter agnoscunt. Exultaverunt, inquit, filiæ Judæ propter judicia tua, Domini. Hi vero qui in labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellantur, in mortem propriam ruunt, dum sua novissima non intelligentes, sed prosperis excæcati, inter iram et misericordiam Domini non discernunt. Dominus enim Israel in eo quod miseretur irascitur, et in eo quod irascitur miseretur. Ideo dicit ille sapiens: Quis novit potestatem iræ tuæ? et de misericordiis idem dicit: Quis sapiens et custodiet hæc, et intelliget misericordias Dei? Judex misericors reum quandoque flagellat, ut ipsum a suspendio liberet, atque medicus incidit apostema, ut melius ac plenius sanet. Sic et medicus omnium medicorum hominem a peccato melius tunc et efficacius purgat, dum voces ægroti conquerentis et clamantis audire dissimulat. Contra stimulum Satanæ clamat apostolus, atque ter Dominum rogat, nec exauditur, Legitur etiam quod quum beatus Antonius a malignis spiritubus vexaretur, post plagas durissimas, illis portentis evanescentibus, tandem cœlesti lumine recreatus dixit: Bone Jesu, ubi eras hucusque? et vox ad eum, Antoni, hic eram, tuamque patientiam expectabam. Ideo Propheta dicit: Deus meus,

clamabo per diem et non exaudies, et nocte, et non ad insipientiam mihi: insinuans quod quum Deus hominem pro voto suo quandoque non exaudit, salutem tamen ipsius non exaudiendo procurat. Quis enim novit, quid expediat sibi? Quis enim novit utrum ira an odio dignus sit? Ideo beatus Job ignorans quod eum flagella Domini efficaciter et plene purgassent, Quum impleverit, inquit, Dominus voluntatem suam in me, adhuc alia multa præsto sunt ei. Sic ergo filios perditionis exaltat Deus ut gravius allidantur, et justos allidit temporaliter ut gloriosius exaltentur. Expectant autem justi cum lætitia mercedem laborum suorum; nam expectatio justorum lætior spesque jucunditatis eternæ eos inconfusibiles facit. Tribulatio enim patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Confidant ergo et sperent in te qui noverunt nomen tuum, quoniam non derelinquis sperantes in te, Domine. Arrham hujus spei habentes apostoli summam reputabant in hac vita beatitudinem propter justitiam persequutionem pati. Donum siquidem cœleste est, donum optimum et descendens a patre luminum, pro Christo contumelias sustinere. Unde et Apostolus ait: Vobis, fratres, donatum est non solum ut credatis in eum, sed ut etiam patiamini pro eo. Teste namque sacro eloquio sicut Christus in capite id est in seipso passus est, ita et eundem pati oportet in membris suis, quatinus ad perficiendum holocaustum suum unusquisque canonem solvat pro debito publicæ functionis. Ideoque Paulus, unum inter cætera membra Christi præcipuum, Suppleo, inquit, ea quæ desunt passioni Christi in carne mea. Justi ergo, lucrum reputant et existimant gaudium, quoties pro Christo varias tribulationes incurrunt, sicut vox Apostolica monet dicens: Fra-

tres, omne gaudium existimate, quum in varias tentationes incideritis. Scimus siquidem quod omnes qui pie volunt vivere in Christo, sicut scribitur Timotheo, patiuntur persequutionem. Mali autem homines et seductores proficiunt in pœnis errantes et in errorem mittentes. Non solum justi sed etiam perversi et impii quandoque igne tribulationis urantur. Immittit enim iis Dominus frequentes immissiones per angelos malos. Sed longe diversa sunt aurum in fornace rutilans et palea fumans, et, si pari motu agitentur unguentum et cœnum, ex uno tamen suavitatis odor fragrat, ex altero fætor exhalat: sic inter pressuras justi probantur, impii reprobantur, et quum justi in patientia possideant animas suas, impii, nullam habentes in adversitate patientiam, Dominum in prosperis benedicunt, sicut scriptum est, Confitebitur tibi quum benefeceris ei, deficiunt autem in duris et in miseriis non subsistunt. Scriptum est autem de his qui perdiderunt sustinentiam. Ideo in illa lamentabili strage et inconsolabili plaga, quam in terra promissionis furor Domini nuper exercuit, multi sancti et multi impii miserabiliter in ore gladii corruerunt, ut in illa contritione grana separarentur a paleis ut vasa ignominiæ quassarentur, atque in vasis gratiæ suam Dominus misericordiam revelaret: nam, sicut apostolus dicit: Volens Deus ostendere iram suam et notam facere patientiam suam, sustinuit in multa patientia vasa apta iræ in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasis nunc quæ præparavit in gloriam, quos et vocavit, percussit itaque simul impium et justum, ut alterum consumeret, alterum consummaret. Mors enim peccatorum pessima, pretiosa autem in conspectu Dei mors sanctorum ejus.

TRANSITUS AD ULTERIORA.

Congregaverat ille Babylonius canis, ille filius perditionis fere universos principes nationum. Convenerunt universi reges terræ adversus Dominum et adversus Christum ejus: quumque ex adverso Christianorum paucitas in pugnam procederet, Saraceni absque æstimatione et numero circumquaque effusi, et ex omni parte operientes faciem terræ, Christi milites undique circumcluserunt. Referebat nobis frater regis Hierosolymitani qui cum cruce captus est: referebant etiam fratres Hospitalis et Templi, quod omnes illi, qui tanquam degeneres et imbecilles sibi in fuga posuerunt præsidium, quasi in ictu oculi occisi et contriti sunt: alii vero qui in Christi caritate fundati accinxerant fortitudine lumbos suos, coronam immarcescibilem et hæreditatem incorruptibilem et incontaminatam in cœlis fiducialiter expectantes, licet pauci et longo itinere fatigati, diutissime tamen illi infinitæ multitudini non sine plurima strage hostium restiterunt, atque potius impulsi et oppressi quam capti, in conspectu illius Antichristi oblati sunt. Sedebat enim crudelis bestia in ostio papilionis sui, in cujus ore mors militum Christi erat. Stabant et illi exuti armis tanquam oves ad victimas, fortes quidem et omnino intrepidi; nam super omnia desiderabilia hujus vitæ unicum et præcipuum habebant in voto, quicquid excogitare posset hostilis malitia, sustinere pro Christo. Habebant siquidem passionem Christi et vitæ eternæ præmium præ oculis cordis, in quorum recordatione sese ad omnem malorum tolerantiam confirmabant. Aspiciebant, sicut de illis et aliis apostolus loquitur ad Hebræos, in auctorem fidei et consummatorem, Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.

Erat autem inter eos gloriosæ memoriæ Reginaldus quondam princeps Antiochenus, dominus montis Regalis, egregius atque constantissimus Christi professor et in proximo pro Christo felici martyrio coronandus. Scripturæ committerem, ad edificationem forte simplicium, pauca quæ de triumpho ipsius ex certissima relatione cognovi: veruntamen ego, vir videns paupertatem meam, vereor gloriam tanti viri in materiam narrationis assumere, qui stilum prudentiæ et eloquentiæ majoris exposcit. Quia tamen, ut verbis Job utar, Si tacuero, os meum condemnabit me, et ex ipsa taciturnitate mea Christi martyrem offendisse videbor, sufficit mihi, si per verborum folia qualitercunque fructum in eo probatissimæ virtutis ostendam, ut nomen illius memoriæ commendetur, cujus memoria in benedictione est. Utinam possem tantum iter incipere quod alterius elegantior facundia debeat consummare. Vir siquidem pollutis labiis sum ego, et in medio populi polluta labii habentis ego habito. Utinam de superno altari mihi calculus afferatur, cujus tactu, ut in tanto martyre digne aliquid loquar, oris mei spurcissimi scoria excoquatur.

DE VITA ET VIRTUTIBUS PRINCIPIS REGINALDI.

Erat siquidem jure successario Dominus Castilionis Sancii Burbonis aliorumque magni nominis Castilliorum. Quumque ei Dux Burgundiæ suam filiam in matrimonio obtulisset, ille licet puerulus, senili tamen gravitate mundum sibi arridentem irridens, et tam mundi quam sui corporis florem contemptibiliter calcans, cœpit gloriari in cruce Domini nostri Jesu Christi, et terram, in qua steterant pedes Domini, tota cordis affectione suspirans, signoque crucis accepto Jerusolymam festinantius petens suo desiderio satisfecit. Prosperum siquidem iter fecerat ei

Dominus salutarium nostrorum, qui ipsum segregavit de utero matris suæ in opus virtutis et exemplum fortitudinis. Quis hujus pueri fidem inferiorem judicet fide Moysi, quam apostolus commendans ait, Fide Moyses grandis factus negavit se filium Pharaonis, eligens affligi cum populo Dei potius quam peccati temporalem habere jucunditatem: majores enim divitias Ægyptiorum divitiis reputabat improperium crucis Christi. O quam bonum est viro, quum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua, nam quum adhuc esset adolescentulus et contemptus, quia tamen sub Domini jugo prurientis carnis insolentiæ motus sancta maturitate cohibuit, magnificavit eum Dominus in conspectu regum, et ad regnum confirmavit eternum; nimirum in sinistra Domini divitiæ et gloriæ et dilectiones dextera ejus usque in finem. Affluebat itaque sapientia et gratia apud Deum et homines. Erat enim in armis strenuissimus, in fide Christi firmissimus, serenissimus in facie, in operibus timoratus, spe longanimis, caritate profusus, misericors, providus, mitis, et humilis, jucundus vero et circumspectus in verbis. Erat sane mel et lac sub lingua ejus, dederatque ei Dominus linguam eruditam, ut sciret quando deberet proferre sermonem. Quum ergo totam provinciam strenuis et gloriosis bellorum actibus adeo celebriter illustrasset, ut congrue posset dici, quod data erat sibi gloria Libani, decor Carmeli et Saron nunquam tamen in ore ejus verbum jactantiæ prodiit, nec in vultu ejus nota vel motus elationis apparuit. Et jam factus princeps Antiochenus, triumphales eventus, quibus in confusionem gentium Christi gloriam magnifice dilatabat, quanto in ipso erat, dissimulatione et silentio ab humanis laudibus abscondebat. Nonne videtur Esaias de ipso præsensisse quod dicit, Erat vir abscondens

sermones suos, et apparebit in terra Sion, sicut fluvius gloriosus in terra sitienti. Porro quum in ejus peregrinatione de uxore ejus timorata et sancta, quam cum principatu acceperat, filiam genuisset, eamque illustri regi Hungariæ in matrimonio collocasset, constanter in corde suo firmavit pro lege Domini sui certare usque ad mortem. Videbat enim quod non habebat in hac peregrinatione manentem civitatem, sed futuram oportebat inquiri. Sic apostolus, de Abraham loquens, Fide, inquit, peregrinatus in terra promissionis, quasi in aliena habitans, promissionem expectabat, fundamentum spei habens civitatem, cujus artifex et Creator est Deus. Captivabat equidem omnem intellectum et omne corporis exercitium in obsequium servitutis illius, cui servire regnare est. Quadam autem die quum solito gloriosius de filiis dissidentiæ triumphasset, volens cœlestis figulus probare vas, quod fecerat in honorem et gloriam, permisit eum dolo quorundam fratrum falsorum ab hostibus capi et in exilium duci. Captivatus itaque in terra dissimilitudinis, quasi alter Ezechiel erat jejuniis et orationibus serviens die ac nocte: quum igitur injuriis et contumeliis super dorsum ejus fabricarent peccatores, ipse contra omnes insultus hostilis malitiæ scutum patientiæ opponebat, vincens per omnia in bono malum: eratque sicut de reliquis Jacob legitur in medio populorum quasi rosa Domino et quasi stilla super arborem, quæ non expectat virum, neque præstolatur filios hominum. Habens itaque in manibus animam suam et institutus in omnibus, sicut apostolus dicit, Sciebat saturari et esurire, abundare et penuriam pati, potens omnia in eo qui ipsum confortabat: sane ille qui fidelibus suis dicit: Non vos relinquam orphanos, qui non permittet tentari suos supra id quod possunt, sed tollit virgam pecca-

torum de super sortem justorum ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas: hunc in exilio examinare non exinanire decrevit. Ideoque quindecim annis, quibus exulavit, elapsis, ipsum tanquam argentum purgatissimum, tanquam aurum obrisum, de camino captivitatis eduxit. Ad ejus liberationem desideratissimam non solum regnum Jerosolimorum sed omnia Christianorum regna ineffabili gaudio sunt perfusa: licet enim juvenis esset, præmatura tamen senectus, ex captivitate potius quam ætate proveniens, totum caput ejus canitie intempestiva resperserat. Scriptum est autem: Corona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperitur. Cedebat ei ad gloriam senectus venerabilis nec diuturna neque annorum numero computata: nam cum capitis canitie canuerant sensus hominis, quumque apostolus dicat, Omne quod antiquatur et senescit prope interitum est, propterea canities eum circa novissima sua cogebat esse sollicitum: cœpit autem vir Dei, cujus conversatio jam erat in cœlis, habitare in monte Regali, cujus dominus erat; ibique, ut verbis Esai utar, princeps, quæ digna sunt principe cogitans, vigiliis, jejuniis, disciplinis, orationibus, et eleemosynis jugiter insistebat, et, sicut differentius cæteris obtinebat militiæ Christianæ titulos, ita quibuslibet religiosis in terra sanctitatis gratia præeminebat, et sæpissime magni et ambitiosi honores regni etiam Jerosolimorum eidem quandoque oblatum est; sed pro Christi amore honesta possessionum paucitate contentus, ea duntaxat sibi retinuit quæ ad usum pauperum et armorum exercitium contra inimicos crucis Christi sibi sufficere videbantur. Nonne videtur tibi esse alter Jonathas, de quo scriptum est quia anima Jonathæ conglutinata est animæ David: nam qui adhæret Domino, unus spiritus est cum illo, et ex-

poliavit se Jonathas tunica qua erat indutus, et dedit eam David et reliqua vestimenta usque ad gladium et arcum et balteum. Porro iste, quum arca Domini caperetur, in fugam conversus occubuit; iste cum Domini cruce pariter captus cursum hujus vitæ glorioso certamine consummavit.

LONGITUDO ET LATITUDO PALÆSTINÆ SECUNDUM JERONYMUM.

Porro ille filius perditionis Salabadinus, cujus funesto et damnato nomine invitus et dolens hanc epistolam contamino, biennali spatio non cessaverat præmiis, precibus et promissis, fere universos principes et populos nationum congregare: fuitque tanta multitudo supervenientium canum, quæ nec numero claudi nec ratione humana poterit æstimari. Pro causa consilii partes Occiduas Patriarcha Hierosolymitanus adierat, sed quod probrosum est dicere, adeo pauci aut nulli sequuti sunt eum, quod nec numerum habuerint. Dicebat vir sanctus et prudens, quod tanta paucitas tantæ infinitati non resisteret, sciens quod Dominus erat offensus propriæ terræ, in cujus fide et virtute unus quinque prosequebatur mille, et duo fugabant decem millia. Sane si quis brevitatem terræ promissionis et inæstimabilem immensitatem provinciarum et regionum circumjacentium, eamque impugnantium diligenter attendat, manifeste videbit quod Deus positus est in ea murus et antemurale, qui nunquam nisi offensus permittit illam multitudinem prævalere.

A Dan usque Bersabee, ubi vix 40 milliaria interjacent, ejus longitudo protenditur: latitudo vero a Joppe usque Bedleem, spatio 10 milliarium interposito, nam eidem conterminat vastissima solitudo: Si vero juxta librum numeri velis terræ promissionis ambitum circumquaque metiri, incipias a meridie

maris Salinarum per Syriam et Cadesbarne usque torrentem Ægypti, qui juxta Rinochorum magno mari influit, et ab occidente ipsum mare quod Palæstinæ Phœnicis, Syriæ cœlæ, Ciliciæque protenditur; ab Aquilone Taurum montem et Zephyrum usque Emath, quæ appellatur Ephraim Syriæ; ab Oriente vero per Antiochiam et lacum Ceremth quæ Tiberias dicitur, et Jordanem qui mare influit Salinarum, quod nunc mare mortuum dicitur. Trans Jordanem vero et duarum et semis tribuum possessio est Reuben et Gad et dimidia tribus Manassæ. Ita siquidem promissa sunt, non possessa; nam nec David rex fortissimus nec Salomon in omni gloria sua nec eorum successores ultra primam divisionem, quam fecimus, palmum unum habuisse leguntur. Sed nec Abraham, cui promissio facta est, teste beato Stephano protomartyre in Actibus Apostolorum, pedem illius terræ obtinuit. Sed et de sanctis Patribus Apostolus loquens, Hi homines, inquit, mortui sunt non acceptis promissionibus, sed procul eas videntes, et salutantes et confitentes quod peregrini erant et advenæ super terram. Judæis vero terrena sapientibus terra Canaan promissa est, sapientibus vero cœlestia regnum cœlorum promittitur. Ex his certissime liquet aliam esse terram promissionis, in qua est cœlestis Jerusalem, cujus hæc figura est. Unde et quum David regnaret in ea, dicebat, quasi ad altera peregrinans; Advena ego sum et peregrinus, sicut omnes patres mei; et hei mihi quia incolatus meus prolongatus est; et beatitudines illius expectans, Credo, inquit, videre bonitatem Domini in terra viventium. Placet nimirum ei, qui finxit sigillatim corda hominum, de terrestri Jerusalem dilectos suos transferre in cœlestem. Unde et in ea, per quam recepimus nostræ fidei fundamentum, paratur nobis

et affertur nobis via libera et progressus in cœlum. Eapropter terrena Ilium frequenti hostilitate destruitur, ut juxta verbum Prophetæ filii peregrinorum reædificent eam, et non manufactam in cœlis sibi ædificent civitatem: nam, sicut Esaias dicit, Posuit eam Dominus lapidem oneris universis gentibus, dum in vastatione illius vires suas unusquisque circumjacentium principum experitur. Legimus equidem, quod irruentibus Moab et Philisteem, postea Syria infestante, demum vastante Babylonia, septuaginta annis templum in solitudine fuit: tandem sub Cyro rege Persarum, sicut Esdras et Neemias propheta plenissime referunt, templum reædificatum est, atque sub Dario Rege Persarum et Medorum a Zarobabel filio Zalatiel et Jesu filio Josedeth sacerdote magno. Passa est autem civitas pressuras intolerabiles, vicissim irruentibus Ægyptiis, Medis et Macedonibus. Quare loquerer tyrannidem crudelissimi Antiochii Epiphanis, gravem Pompeium, Gabinium Scaurum solum, quorum unusquisque illius civitatis et terræ procuravit exitum? transeo Titum et Vespasianum, quibus irruentibus civitas data est lamentabili desolationi in solitudinem et desertum. Quid de illorum quibusdam loquerer, Manasse, Aman, Joachim, Sedechia, qui omnes damnabili exitio consummati, dati sunt universis regibus in horroris materiam et timoris exemplum. In istis dat Dominus metuentibus significationem, ut fugiant a facie arcus. Ideo, quoties contra pia Domini flagella populus ille in sua malitia obsurdescit, ipse super habitatores terræ spiritum indignationis et despectionis effundit, sicut beatus Job spiritu prophetiæ loquens: Effundit (inquit) despectionem super principes: balteum regum dissolvit et præcingit fune renes eorum. Adducit consiliarios in stultum finem et judices in stuporem; ducit sacer-

dotes in gloriam et optimates supplantat. Sic humiliat iratus, quos placatus exaltat: nam ira indignationis ejus et vita in voluntate ejus. Hæc omnia in terra illa nuper accidisse cognovimus: nam, ut verbum Prophetæ assumam, non poterat Dominus ulterius portare propter malitiam impiorum hominum: pervenerunt enim peccata eorum in cœlum, et recordatus est Dominus iniquitatum populi et super eos infudit iram indignationis suæ. Sed quare tam longa et tædiosa digressione utar? quare ad nostrum Principem non revertor? Hunc equidem et quosdam alios concaptivos, cæteris illustriores fama et genere, fecerat Salahadinus suo conspectui præsentari. Proposuerat filius diffidentiæ prius uti deliciis, ut sic montem Regalem et alias munitiones fortissimas proditoriis suasionibus obtineret. Sed frustra jacitur rete ante oculos pennatorum: fidelis siquidem Naboth hæreditatem patrum suorum nec permutat nec vendit; pretium vel commutationem aliam non acceptat pro Monte Regali nisi Montem Domini, ut inhabitet in eo in longitudinem dierum. Ab annis pueritiæ voverat animam suam Domino, et hanc sub certa æstimatione dederat pretium redemptionis suæ. De hoc pretio rerum optimus æstimator apostolus loquens, et vitam sive animam pretium redemptionis suæ constituens, Non facio (inquit) animam meam pretiosiorem quam memetipsum. Ut autem corda militum Christi versutissimus ille tyrannus ad votum suum fortius et efficacius inclinaret, quasi iis crucem Dominicam redditurus, quam peccatis nostris captivam tenebat, eam captivis præcepit ostendi. Sed sapientia Dei omnia convertit in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti: unde et in principe nostro ad præsentiam vivificæ crucis tantus amor Christi, tanta gratiæ virtus incaluit, ut merito

possit dicere cum propheta: De excelso misit Dominus ignem in ossibus meis et erudivit me: unde et verbum exhortationis assumens: Ecce, inquit, fratres, ecce lignum in quo pependit et redemit nos filius Dei: in hac pro nobis mortem patiens cœlum aperuit, et morte destructa in hac æternam beatitudinem nobis dedit. Nobiscum capta est, ut ab æterna captivitate nos liberet et quia patrias nostras reliquimus propter istam, hæc in nostram patriam nos reducet. Gaudete, fratres, quia nos respexit Dominus, crucem suam ex industria nobiscum sustinuit capi, ut redemptio nostra concaptiva nostra fieret essetque nobiscum in præsenti morte solatium. Scio enim quod nobis mors parata est, summamque gloriam reputo ibi mori, ubi video gloriam Christianitatis et salutis humanæ vexillum. Sequitur ducem ac principem hujus vexilli, qui vitam suam pro nobis posuit, et ut vitam nostram pro ipso ponamus exposcit. Tutum est vitam suam ei committere, qui dux vitæ est et Dominus gloriæ. Exhibete operibus, si Christum diligitis, pro quo tanto tempore laborastis. Ecce merces laborum nostrorum! pro amore ipsius diligamus mortem et hanc præsentem laboriosam et miseram vitam habeamus contemptui, quia hodie nos Dominus in regno gloriæ suæ inter sanctos martyres collocabit. Circa verba principis nihil prorsus immuto, sed in illa simplicitate in qua Domino Papæ et multis, qui tunc aderant, relata et scripta sunt, tandemque a fratre regis Jerusolymitani, qui ibidem captus est, Cantuariensi Archiepiscopo et nobis, qui pariter aderamus, vivæ vocis officio apertius declarata, eadem memoriæ et scripturæ commendo. Intelligens autem ille infidelitatis et perfidiæ princeps, quod apud sanctum principem blandiendo non proficeret, fremens corpore et dentibus

frendens: Tuus, inquit Arabice, Christus te docebit, nec ipse, nisi abnegaveris eum, hodie de manu mea liberare te poterit. Sane quem favor blandientis auræ non moverat, nec turbo tempestuosus inclinat. Suam enim in cœlo radicem fixerat cedrus illa nobilis, nulliusque timebat violentiam tempestatis: nam sicut apostolus scribit ad Timotheum, Fundamentum Dei firmum stat, habens hoc signaculum: princeps autem, quum in juventute sua captivatus fuisset, Arabicam linguam quam noverat audivit, sed eam post longo usu et magisterio necessitatis addidicit et respondens Arabice: Christus, inquit, neminem decipit, sed ille deceptus est qui in eum non credit: ipsum adoro, ipsum confiteor ipsiusque tibi nomen nuntio. Si in eum crederes, evadere posses supplicia damnationis æternæ, quæ tibi parata esse non dubites. Sed quid prorogas, quod facturus es? Scio quod nihil sitis nisi sanguinem Christianum.

Cruenta itaque bestia milites armatos, qui ad occisionem Sanctorum præparati fuerant, præcipit introduci. Sed irruente in principem turbine tempestatis apparuit quid esset in homine: non expalluit ejus facies, non sanguis congelatus est; non riguere comæ, vox faucibus non adhæsit, non tremuit corpus nec mens ejus turbata est; non intellectus aut memoria torpuit, sed intrepidus et longe solito securior nil omnino de statu consuetæ dignitatis amisit. De Moyse legitur ad commendationem ejus, quod non est veritus animositatem regis: iste vero jam sæculo altior victumque mundum conculcans, nam testimonio Johannis, Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra, nil sapit nisi quod divinum et cœleste est, ideoque terribiles tyranni minas et circumstantes gladios vilipendit. Adhuc tamen granum sinapis integrum est, sed ex quo ceperit conteri majorem acci-

piet ex contritione virtutem. Intonat et intentat terribiles minas ille malleator fidelium Christi: sed athleta Domini fortissimus sermones ignitos quasi scintillas intime caritatis emittens, ex abundantia enim cordis os loquitur, contra arma iniquitatis et impetum mortis nil nisi Christi nomen et scutum fidei ponebant. Ea siquidem in eo caritas fortis ut mors, imo fortior morte, et quæ ipsam mortis amaritudinem in dulcedinem temperabat. O quanta est, Deus, magnitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te! quam dulcis et suavis es his qui sancto sunt corde, quibus unctio tuæ caritatis ipsam etiam mortem suavem et desideratissimam facit: hac dulcedine captus nominatissimus princeps, quanquam a corpore peregrinans et complantatus in similitudinem mortis Christi, cupiebat dissolvi et esse cum Christo. Summo desiderio appetebat finem vitæ, imo ut verius loquar vivendi principium: nam, sicut Salomon ait, Quum consummaverit homo tunc incipit: hujus enim vitæ transeuntis egressus ingressus est ad illam, quæ nec transit nec defecit vitam; scit invictissimus princeps cui credidit, et certus est quod potens est depositum suum in illum diem justus judex servare. Tutius ei videtur juxta consilium Dei perdere animam suam ut eam custodiat quam custodire ut perdat. Quis enim custodiet fidelius animam suam, quam Creator et Redemptor illius? multiplicabit in anima ejus virtutem, ut quam terrena inhabitatio deprimebat, reddat liberam sine macula, sine ruga et lucis æternæ gloria coronatam. Constantia principis mirabiliter confirmaverat fratres suos ad omnem sustinentiam tormentorum. Jamque revelatæ erant ex multis cordibus cogitationes, ita quod excelsa voce clamarent, Christum unanimiter confitentes; quibus princeps congratulans et præ gaudio se ipsum vix capiens,

Confidite, inquit, fratres; regnum enim gloriæ vobis paratum est, et sciatis quod ab ipso impio et populo ejus sanguis noster exactissime in proximo requiretur. Adhuc dabit, illustrissime princeps, voci suæ Dominus vocem virtutis: exigetur sanguis tuus de manibus impiorum et huic interfectioni gladius ultor, multiplicata occisorum victima, respondebit: sic implebitur tam verbum tuum quam sermo prophetæ dicentis, Victima Domini in Bosra et interfectio magna in terra Edom. Illum diem desidero et expecto, Domine Deus, quando inimici tui peribunt, et quando facies de persequentibus te judicium: scio quod hoc facies et non tardabis: reposita est hæc spes mea in sinu meo, et licet canis ille de victoria, quæ illi propter peccata nostra nunc accidit, glorietur; scio tamen, ut verbis Job utar, quod a principio, ex quo natus est homo super terram, laus ipsorum brevis est, ideoque corde suspenso et aure erecta felicioris eventus rumores scienter expecto: nam testimonio Salomonis, Aqua frigida animæ sitienti nuncius bonus de terra longinqua. Vindica, Domine, sanguinem sanctorum tuorum, quem in injuriam nominis tui, Jesu Christe, fudit synagoga Satanæ, congregatio perditorum. Hæc est mulier illa, de qua legimus in Apocalypsi, Vidi mulierem Hebræam sanguine martyrum Jesu Christi et pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum et recordatus est Dominus iniquitatum ejus: Reddite, inquit, illi sicut et ipse reddidit vobis: in poculo quo miscuit miscete ei, duplum quantum exaltavit se in deliciis, tantum date ei tormenta et luctus. Conversus autem ad Jerusalem Dominus verboque Esaiæ judicium in misericordiam convertens, Ecce, inquit, tuli de manu tua calicem saporis, fundum calicis indignationis meæ: non adjicias ut illum bibas ultra, et ponam illud in manu eorum, qui te

humiliaverunt: peribunt equidem peccatores a facie terræ et exterminabuntur subito filii diffidentiæ, et in fortitudine tua, Domine, venient ad cognitionem nominis tui omnes gentes: Sed putas, Domine Jesu, durabimus, putas videbimus? Jam venit per quem tuam effudisti indignationem? numquid natus est adhuc per quem capturus es benedictionem? scio quod benedictionem dabis legislator: festina, Domine, et fac ut prophetæ tui fideles inveniantur: subjicies tibi gentes et regna, ut constituaris in caput gentium. Verbum Jeremiæ est, Dominus fortitudo mea et robur meum: ad te venient ab extremo terræ et dicent, vere mendatium operati sunt patres nostri et vanitatem, quæ eis non profuit: per Sophoniam quoque promittitse redditurum populo labium electum ut invocent omnes in nomine Domini et serviant ei humero uno, quia ultra flumen Æthiopiæ supplices mei sunt, dicet Dominus et filii dispersorum deferent munus mihi. Audi et Zachariam: Venient, inquit, populi mei dicentes Eamus et deprecemur faciem Domini et quæramus faciem Domini exercituum, et post pauca Judicabit populos, et arripiet gentes fortes in longinquum, nam licet servitium Domini maliciosa voluntate detrectent, eos tamen velint nolint compelli oportet ad serviendum Deo viventi: acceptissimam siquidem Deo existimo hujusmodi coactionem ut procuretur salus hominum, et quantum in nobis est Domini voluntatem promoveamus: Dei enim adjutores sumus. Sicut ergo oramus ut adveniat regnum Dei; sic actualiter intendamus ut multiplicetur ejus imperium, gentesque subjiciantur ei in virga ferrea, et qui voluntarie volunt ingredi trahantur violenter ad regnum. De hac violentia loquitur Dominus per Prophetas: In manu, inquit, forti et brachio extento et in furore meo regnabo super vos, et subjiciam

vos sceptro meo, ut inducant vos in vincula fœderis mei. Erant de populo barbaro et de generatione illa perversa atque adultera, qui tyrannum suum graviter increpabant, eo quod tamdiu damnatorum superbiam sustineret. O quam commendabilis et Deo grata superbia procul dubio his qui animales sunt, et non percipiunt quæ sunt spiritus Dei. Viri sancti videntur superbire, dum sæculum spernunt, dum tortores irrident, dum honores et divitias vilipendunt: superbia reputatur nobilis conscientiæ libertas, et libera fidei Christianæ nobilitas. De hac superbia legimus, Ponam te in superbiam sæculorum et illud, Fortitudinem gentium comedetis et in gloria eorum superbietis. De hac iterum gloria sapientia loquens dicit, Mecum divitiæ et gloria, opes superbæ et justæ acceleraverunt impii et in modis omnibus procurabant ut sine dilatione effunderetur sanguis innoxius. Sed et sancto Principi et cæteris commartyribus ejus longissimum videbatur quod differebantur eorum supplicia, singulaque momenta suæ gloriæ dispendium reputabant. Tu autem, profane, impie et crudelis antichriste, quid protrahis, quid prolongas martyrum vota: quid ascendunt cogitationes in cor tuum: numquid exquiris suppliciorum genera, quibus fidelium mentes a Christi caritate divellas: verbum tui antecessoris est Agad regis infidelis et pinguis: Siccine separat amara mors? Scias quod mors illa non separat, sed unit in Christo. Ideo mors illa dulcior est quam vita, quibus acceptior est una dies in atriis Domini super millia. Cogita et delibera, consume omnes adinventiones humanas in suppliciis. Tum neque mors neque gladius, nec vita nec angeli neque principatus neque potestates neque altitudo neque profundum neque instantia, neque futura neque creatura alia, poterit me separare a

caritate Dei quæ est in Jesu Christo. Sciunt quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram illam gloriam quæ revelabitur in nobis. Sciunt quod pro confusione duplici et rubore in terra sua duplicia possidebunt, quod leve est et momentaneum tribulationis nostræ immensum gloriæ operatur in nobis. Seminat martyr in lacrimis et dolore, sed potens erit in terra semen ejus. Dolor enim generabit gaudium, pressura libertatem, jucunditatem afflictio, amaritudo dulcedinem. Nonne lucrosum et dulce commercium est seminare corpus mortale, animale, ignobile, ut resurgat immortale, spirituale, in splendoribus sanctorum coronatum gloria et honore. Justus autem, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, et ut verbo beati Job utar, Miseriæ suæ obliviscetur, et quasi aquarum quæ præterierunt non recordabitur; quasi meridianus fulgor consurget ad vesperum, et quum se consumptum putaverit, orietur ut Lucifer. Irrue in virum justum, tyranne inhumanissime, ure, contunde, occide, incide, succide; nihil agis, nam in Christi caritate radicatos explantare non potes. Hoc est lignum quod ad honorem mittit radices et in tempore siccitatis non erit sollicitum. De hoc ligno Job dicit, Lignum habet speciem, si pretium fuerit, rursum virescit et repullulant rami ejus. Christianus, cui vivere Christus est et mori lucrum, vitam invenit moriendo, et quum videatur oculis insipientium mori, in pace fit locus ejus, et in loco pascuæ collocatur, quoniam vita ipsius custodita est cum Christo in Domino.

DE EODEM.

Ab ore tyranni pendebant ministri Satanæ, veloces ad effundendum sanguinem, et ecce filius mortis æternæ in filios et hæredes vitæ cœlestis mortis judicium dictaturus. "Hunc," inquit, "qui meæ

gloriam majestatis ausus est blasphemare, interficiet manus mea: alii autem avertantur hinc, et omnes, qui non negaverint Christo, capitaliter puniantur." Cœlestis dispensatione consilii segregavit eum Dominus ab aliis, et certamen forte dedit ei, ut vinceret et sciret quoniam omnium protector est Sapientia. Illustrissimus princeps in terram prosternitur, quumque supinus jaceret atque oculos erectos et fixos haberet in cœlum, sancto ejus pectori superposito pede dextro, ipsius gutturi gladium tyrannus infixit. Christi nomen, quod semper in corde et ore, illius gladius intercepit: nullam sui corporis partem movit egregius Christi martyr: carpebat de crucis arbore fructum vitæ: ei namque cruciatum in delicias convertebat memoria crucis Christi: hæc enim est arbor illa de qua sponsa in Canticis dicit, Sub umbra ejus sedi et fructus ejus dulcis gutturi meo: habebat nominatissimus princeps fructum crucis in gutture et gladium dulciorem reputans omni cibo, inter angustias mortis gustabat et videbat quam suavis est Dominus. Hoc isti sapiebat gladius quod ignis beato Laurentio, qui suos ridebat carnifices, suumque judicem subsannabat, quum apostolus dicat, Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi. Quum beatus Andreas in patibulo crucis inæstimabiles deliciarum thesauros invenerit, liquet quod in passione sanctorum quidam fructus vitæ cœlestis et quædam delibatio æternitatis abscondita prægustatur. Alioquin propheta non diceret, Si utique est fructus justo, utique est Deus judicans eos in terra: et quare non absconderetur in passione Christi dulcedo? nam ibi abscondita est ejus fortitudo, ibi manna cœleste absconditum est, his qui lignum vitæ apprehenderunt. Sicut elephanti animantur ad bellum ostensione sanguinis, sic et fortius animaverat Christi milites vivi-

ficæ crucis ostensio et memoria Dominicæ passionis, nam arbor illa salutifera, scilicet sanguine Salvatoris infusa, non cessavit postea fundere oleum lætitiæ, sudare balsamum, gratiarum stillare unguentum fortitudinis et producere fructum vitæ. In quo triumphavit Christus, facit etiam suos milites triumphare, sicut ad Timotheum scribens apostolus, Videmus, inquit, Christum propter passionem mortis tentatum gloria et honore coronatum. In eo autem quod passus est ipse et tentatus auxiliatur eis qui tentatur. Crux enim Christi pereuntibus stultitia est, his autem qui salvi fiunt, Dei virtus et Dei sapientia. Et ad Corinthios scribens dicit: Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per ipsum abundat consolatio nostra. Cedebat principi non tantum ad consolationem sed ad plenitudinem gaudiorum ei, quod omnes dolores corporis proprii fugabat recordatio vulnerum Christi et certa atque festina retributio præmiorum. Scit quod cito apprehendet tritura vindemiam et attriti corporis contumelia ei cedet ad gaudium et coronam. Ecce, nobilissime princeps, ecce finis viæ et consummatio peregrinationis tuæ. De torrente in via bibisti; propterea exaltabitur caput tuum in patria. Secure jam potes dicere; Susceptor meus, es tu gloria mea et exaltans caput meum. Procul dubio coronaberis quia legitime certasti. Nam testimonio Job qui afflictus est erit in gloria. Impius ergo te humiliando coronam tibi gloriæ fabricavit. Beatus es quia possessionem gloriæ quam Adam cum progenie sua perdidit, tu cum sociis tuis hodie ingredi meruisti. Tuas vias optime direxisti: dicere potes Sine iniquitate cucurri et direxi: bonum certamen certasti, cursum confirmasti. Beati sunt qui tuis monitis crediderunt, et sicut de beato Helia sapiens dicit: Beati sunt qui te viderunt et qui in amicitia tua

delectati sunt. Credo tamen quod si aliquos noluisti secundum carnem, sed jam forte nosti quoniam introisti in potentias Domini et ingressus es abyssos luminis et jucunditatis æternæ. Vides quod tyrannus retraxit a gutture suo gladium, et felix anima corruptibilibus exonerata exuviis, soluto tributo mortis, libera evolavit in cœlum: assumpta est ab eo qui dicit: Volo parare vobis locum: et iterum, Veniam ad vos ut assumam vos ad memetipsum; et illud, Volo, pater, ut ubi ego sum, ibi sit et minister meus a pueritia sua incipiens in singulis ætatibus, quasi in omnibus horis diei tanquam strenuus cultor in vinea Domini Sabaoth laboraverunt, et in consummatione sanctorum virtutis perfectissimæ diem clausit, sicut apud Salomonem scriptum est Justorum semita quasi lux splendescens procedit et crescit usque ad perfectum diem. Mors principis multos excitavit ad lacrimas, sed nullam hic video materiam lacrimarum. Mors illa, per quam mirificavit Dominus sanctum suum, non mors, sed dormitio est, portus mortis et porta vitæ. Vocatus est in cœlum, quo mundus non erat dignus, nec extincta est hæc lucerna, sed flatu transitorio percussa est, ut jam extingui non possit, et ut illuminata cœlitus luceat omnibus qui in domo sunt. Desiderium cordis ejus tribuisti ei Domine, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. Gaudeamus ergo, fratres, nam et ipse gaudet et tripudiat introductus in gaudium Domini sui.

7. De eodem.

Illi etiam gloriosi milites et socii passionum ibant gaudentes a conspectu concilii, quia digni habiti sunt pro Christi nomine mortem pati: juxta consilium sapientis, melius videbatur iis ire ad domum luctus quam ad domum convivii: hi omnes testimonio fidei probati inventi sunt, ideoque gaudebant sicut aposto-

lus loquens ad Hebræos dicit, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem, Jesum, sciunt quod si domus eorum terrestris hujus habitationis dissolvitur, ædificationem ex Deo habent, domum non manufactam, in cœlis æternam, sciunt quod inquit temporalis brevissimus somnus est. Quum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini! tunc mansueti hæreditabunt terram et delectabuntur in multitudine pacis. Sicut enim complantati sunt similitudine mortis Christi, sic et resurrectionis, erunt regenerati in spem vitæ et resurgentes in gloria filiorum Dei: Fulgebunt enim justi sicut sol in conspectu Dei, quum reformaverit Christus corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, ut qui splendor est et figura substantiæ Dei, non dedignetur filios adoptionis suæ imagini conformari, sicut beatus Johannes in epistola sua loquens, Nunc, inquit, filii Dei sumus, sed nondum apparet quid erimus. Scimus autem quoniam quum apparuerit, similes ei erimus. Venerant ad locum martyrii: corpora suppliciis gratanter exponunt: væ genti peccatrici, semini nequam, filiis sceleratis! non sufficit ministris Satanæ amputare capita martyrum, sed ensibus effodiunt oculos et rimant gladiis interiores latebras animarum. In corpora enim desævire potest inhumana crudelitas. Porro justorum animæ in manu Dei sunt et non tanget illas tormentum malitiæ. Consummati ergo in brevi expleverunt tempora multa. O quam pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus, vere pretiosa: isto enim pretio hi empti sunt de terra; isto pretio datur ei possessio gloriæ, regnum cœli, corona immarcessibilis et pax vitæ. Visi sunt oculis insipientium mori; illi autem sunt in pace, nec ergo pro istis mihi videtur esse lugendum. Suos enim in gaudia luctus verterunt; absterget Dominus lacrimas ab oculis

eorum, et jam non erit luctus neque ullus dolor quoniam priora transierunt: momordit sed non deglutivit mors improba viros Dei: visa est vicisse et absorbuisse eos, sed absorpta est mors in victorive. Ubi est, mors, victoria tua? certe ille qui habet vitæ et mortis imperium: tuam itaque mortificabit potestatem, ut jam efficiaris vitæ causa et introitus ad salutem.

TRANSITUS AD ALIA.

Hi præfati martyres ita glorificaverunt Dominum in corpore suo et acceperunt calicem salutaris. Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Eadem imagine insigniti sumus, eodem sanguine redempti, iisdem sacramentis initiati, nec tamen pro Christo possumus aut volumus quicquid pati. Dicet aliquis "Libenter pro Christo paterer, si occasio se offerret." Novit Dominus figmentum nostrum; namque delectus, quem exhibemus in minimis, manifeste declarat quid ageremus in magnis.

DIALOGUS INTER REGEM HENRICUM II ET ABBATEM BONÆVALLENSEM.

Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me; amici mei, et proximi mei adversum me steterunt, quosque domesticos ac familiares habueram, crudeles et impios inimicos et proditores inveni. Verumtamen Deus ultionum, Dominus Deus, ultionem mihi faciet de inimicis meis, eosque qui confusionem meam desiderant destruat et confundat. Posuerunt mihi mala pro bonis, et odium pro dilectione mea: constituat super eos Dominus angelum percussorem, et diabolus stet a dextris eorum: quum judicantur exeant condemnati, dies eorum fiant pauci, filiique eorum orphani et uxores eorum viduæ fiant, nati

eorum in interitu, nec sit qui misereatur pupillis eorum, et pereat de terra memoria ipsorum, fiant viæ eorum tenebræ et lubricæ, et angelus Domini persequens eos: erubescant et conturbentur in sæculum sæculi et confundantur et pereant: veniat mors super illos et descendant in infernum viventes, ubi eorum ignis non extinguatur, et vermis eorum non moriatur. Deliciæ eorum convertantur in amaritudinem et dolorem, atque cum Dathan et Abiron, cum Cain et Juda proditore suam interminabiliter habeant portionem.

Abbas. Quid est hoc, prudentissime princeps? quæ est hæc tuæ mentis turbatio, ut creaturæ Dei maledicas et maxime homini qui est Dei forma et imago Altissimi? De his quæ ipse facit, nec te decet, nec te licet expetere ultionem. Mala quæ sustines Dominus facit. Si mihi non credis, crede Isaiæ qui dicit: Non est malum in civitate, quod non faciat Deus, et in eodem propheta: Quis dedit Jacob in direptionem et Israel vastantibus? Nonne Dominus cui peccavimus? Si te odit aut persequatur homo, judicium Dei est, nec hoc ab homine sed a Deo. Quum David egrederetur de Jerusalem propter percussionem filii sui Absalon, nudis pedibus atque in cinere et cilicio, maledicebat ei Semei dicens: Egredere, vir Belial, egredere, vir sanguinum. Quumque Abishai frater Joab illum sic maledicentem regi vellet occidere, prohibuit David dicens: Noli eum interficere, quia misit ipsum Dominus ad maledicendum mihi. Si vis, O Rex, esse imitator David, profitearis et dicas, quia Misit istos Dominus ad maledicendum mihi.

Rex. Si isti missi sunt ad maledicendum mihi, quare non sum missus ad maledicendum malefactoribus meis? Si ego non possum eis malefacere quan-

tum volo, maledicam tamen quantum potero: nam maledictio ipsa quodammodo species ultionis mihi est, et grata consolatio in adversis.

Abbas. Illustrissime princeps, ex quo inimico tuo maledixisti, jam ipsum judicasti, jam accepisti de ipso ultionem, et sic abstulisti summo judici Deo. Ne fiat tibi de tuo inimico judicium aut vindicta. Nonne melius sciebat et poterat te vindicare, qui malorum vindex est et omnium judex? Ipse quoniam per prophetam dicit: Mihi vindictam et ego retribuam. Fecisti quod ipse facere debuerat, quia sicut scriptum est: Non puniet Dominus bis in id ipsum: non invenit in tuo inimico quid puniat, quia jam illum punisti, illum quem Deus punire debuerat. Deus enim judicata non punit, id est non judicat, et punita non punit. Si Christi judicium evadere volumus, nos et non alios judicemus. Si enim a nobis ipsis judicati sumus, jam judicium quasi justitia. Paulus namque Apostolus ait: Si nos ipsi judicaremus, non utique judicaremur.

Rex. Lego in Veteri Testamento duces, reges etiam et prophetas frequenter de hostibus suis gravissimam sumpsisse vindictam. Ut autem verbo Eliæ prophetæ utar, Non sum melior quam patres mei: Dominus ad Moysen dicit, Maleficos non patieris vivere, et, maledictus qui non impleverit verba legis hujus. Unde et sex tribus constitutæ sunt in uno monte ad maledicendum transgressoribus legis. Abrahæ quoque dictum est, Quicunque maledixerit tibi, sit ille maledictus. Non legerentur ista in sacro eloquio nec scripta fuissent, nisi liceret maledicere aut malefacere inimicis.

Abbas. Attende, Rex, quod non es de populo Judæorum aut discipulus Moysis, sed de populo acquisitionis, Christique discipulus et professor.

Populus ille Judæorum duræ cervicis erat: sicut scriptum est: Durus es tu et nimis ferrea cervix tua; ideoque delectabatur in retributione malorum: exercebat itaque sine omni misericordia duritiam ultionis, auferentes manum pro manu, dentem pro dente, oculum pro oculo. Propter hanc duritiam præcepit iis Dominus: Diliges amicum tuum et odio habebis inimicum tuum. Porro licet mandata veteris testamenti, id est legis, ad tutelam corporum pertinerent, salutem tamen animæ non habebant, quod per prophetam suum manifeste Dominus ostendit dicens: Dedi iis legem non bonam et præcepta non bona, quia mandata in quibus non vivant; veniens itaque Dominus pius et misericors, sicut ipse dicit, judicari et non judicare, docet nos non solum inimicis et persequutoribus nostris veniam dare sed inimicos diligere et pro ipsis orare. Diligite, inquit, inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos: orate pro calumniantibus vos, et persequentibus vos, misericordia enim superexaltat judicium, et qui misericordiam non exercet, sine misericordia damnabitur in eternum.

Rex. Quicquid in Evangelica vel in alia Scriptura invenias, illud in corde meo invenire non possum, ut persequutori meo benefaciam aut diligam inimicum: hoc vitæ perfectioris est. Video quod agnus in agnum, columba in columbam quandoque irascitur, et percutiendo ille cornibus, illa pennis, suam sicut possunt profitentur iracundiam; mihi autem non licebit irasci, quum iracundia sit quædam virtus animæ et potentia naturalis? Non videtur illicitum quod mihi est a natura permissum: natura sum filius iræ; quomodo ergo non irascar? Deus ipse irascitur, in quo, sicut scriptum est: Non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Quomodo ergo stabiliam cor meum, ut non irascar? maxime contra illos,

quorum contra me sunt omnia opera, omnia verba, omnes cogitationes in malum, ut verbo Job viri prudentissimi et patientissimi utar, nec fortitudo mea fortitudo lapidum est nec fortitudo mea ænea est ut illa sustineam . . . .

Abbas. Sed hæc et consimilia te oportet sustinere per Christum, si non vis sustinere dolores interminabiles et intolerabiles in inferno. Expedit itaque ut vim facias cordi tuo, convertens odium in gratiam, inimicitias in amorem. Si hanc vim cordi tuo feceris pro amore Christi, per hanc vim cœleste regnum acquiris: regnum enim cœlorum vim patitur: Dominus in evangelio dicit: Dimittite et dimittetur vobis, et si non dimiseritis aliis ex corde, nec pater meus cœlestis dimittet vobis: qui misericordiam non facit, sine misericordia peribit. Et iterum Dominus in Evangelio dicit. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis; facias igitur misericordiam apud proximum, si vis invenire misericordiam apud Deum. Audi verbum aut potius Evangelium Salomonis: Homo homini servat iram et a Deo quærit medelam; atque in hominem similem sibi non habet misericordiam: homo caro est, et reservat iram: quomodo ergo propitiationem petet a Deo? Audivisti Salomonem, et ecce plusquam Salomon hic. Christus enim creator et salvator noster, ipse est qui dicit: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi, et in evangelio servus qui cum conservo suo noluit misereri, datus est tortoribus donec debitum persolveret universum, et in oratione Dominica dicimus, Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Pactum et conventionem facimus cum Deo, et ita 'nobis debita nostra et peccata dimittat, sicut nos aliis condonamus et dimittimus inimicis et malefactoribus nostris,' tanquam

falso et mendaciter loquentes, nos ipsos seducimus ac judicium damnationis æternæ scienter incurrimus. Deus non irridetur, et ipse est qui scrutatur occulta cordium, nec decipere nec decipi potest. Sicut te habebis erga inimicum tuum, ita se habebit erga te, qui te in sanguine suo de servo et inimico fecit filium et amicum. Si vis pro malo reddere malum, Deum ad iracundiam provocas, et vereor ne ille, qui terribilis est super filios hominum, contra te et cogitet super te majus malum. Verbum equidem Salomonis est: Quum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, ne forte videat Deus et avertat iram suam ab eo, et convertat in caput tuum. Scriptum est enim: Qui lætatur in ruina alterius non erit impunitus. Alius enim lætabitur in ruina illius; ideo secura conscientia dicebat, " Si gavisus sum ad ruinam inimici mei et exultavi eo quod malum invenisset eum &c. et David: Si reddidi retribuentibus mihi, &c. vir prudens et sanctus tam graves imprecationes sive devotiones non faceret, si se mala pro malis retribuere cognosceret. Sane multos persequutores habuit; sed in omni iracundia sua a misericordia et mansuetudine non recessit. Ideoque hilari conscientiæ securitate cantabat: Memento, Domine, David, et omnes &c.

Rex. Utinam, pater, retribuere possim inimicis meis juxta impetum et desiderium iræ meæ: irasci possum et plusquam volo, sed retributionem in mea non habeo potestate: ille qui omnia potest retribuat abundanter facientibus mihi superbiam et accipiat anima mea de illorum confusione lætitiam.

Abbas. Illustrissime rex, proprium est hominis quandoque irasci, sed cavendum est ne ira convertatur in odium et peccatum, sicut scriptum est: Irascimini, et nolite peccare. Prohibet autem Deus

ne cadat Sol super iracundiam vestram, et, ut hoc simpliciter exponamus, induret ira nostra a mane usque ad vesperum. Habeamus itaque in omnibus patientiam: si quis offenderit nos, personæ peccatum habeamus odio, non personam; hoc enim perfectorum odium sive perfectum, sicut scriptum est: Perfecto odio o. il. &c. Abjectis ergo maledictionibus reddamus maledicentibus et malefacientibus bona pro malis: habeamus exemplum in beato Stephano, qui pro persequutoribus suis oravit et obdormivit in Domino. Ille etiam, qui docet hominem scientiam, suo nos docet et informat exemplo, dum pro suis crucifixoribus orans, Pater, inquit, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Si maledixerimus hominibus, maledictio convertetur in sinum nostrum, et ira quam habemus erga illum, qui Dei est imago, omnem nobis reddet iratum. Si quis, pater, multos haberet filios et aliquis illorum alium flagellaret in oculis patris, credo quod non irasceretur filio pater flagellato, sed potius flagellanti. Cœlesti ergo patri reservemus omne judicium, nec faciamus malum aut oremus malum malefactoribus nostris, ne nobis fiat oratio nostra in peccatum.

Qui alii maledicit, seipsum maledictione implicat et involvit et inimico suo per maledictionem divinæ fructum benedictionis acquirit. Dicit enim Dominus, maledicam benedictionibus vestris et benedicam maledictionibus; ergo inimicum tuum melius adjuvare non potes, quam si ei maledicas: non malum facias; sic enim facis ut misericordiam et benedictionem consequatur a Domino, et tu qui alii maledicis solus subjaces maledicto; ideo apostolus dicit, Maledicimus et benedicimus nemini, malum pro malo reddentes: benedicite maledicentibus vos et nolite maledicere.

REX. Inimici mei quotidie contra me invalescunt, et superbia eorum qui me oderunt ascendit semper. Quomodo ergo possum humiliare cor meum ad misericordiam, qui video inimicos meos contra me exaltari in iracundiam?

ABBAS. Ille, quem tuum reputas inimicum, non tuus sed suus inimicus est. In eo enim quod te odit, se ipsum occidit: de hac occasione vel potius homicidio Johannes Evangelista: Qui odit fratrem suum homicida est; dum te odit, se ipsum mortificat, et te quum injuste persequitur, velit nolit, in Christo vivificat. Si ergo vis de inimico tuo consequi ultionem, totum committe Altissimo et confide in eo: ipse autem mala tua convertet in bonum, damna in lucrum, tristitiam in gaudium, tribulationes in pacem, molestias in delicias, dedecus in honorem.

REX. Possem persequutoribus meis misereri ad tempus; sed si in sua malitia perseverent, eorum sustinere injurias non possum, quia summa inertia cordisque pusillanimitas et defectus animi videretur; quia igitur a sua malitia non desistunt, ego ipsorum nequitiæ misereri non possum.

ABBAS. Moveat te, quæso, ad misericordiam, egregie princeps, amor Christi, pietatis negotium, timor divini judicii et exempla veterum patrum. Moyses, quum eum vellet populus durus et lapideus lapidare, fugiens ad tabernaculum, stabat in contractione coram Deo, pro ipsis animam suam ponens, pravæ et perversæ generationi paternos impendebat affectus et maternæ gratiam pietatis. David Nabal viro stulto nequitiam suam benigne condonat. Idem Sauli persequutori suo compatitur, et mortem sui mortalis inimici, scilicet Absolom, lamentatur. Eliseus, a rege Samariæ quæsitus ad mortem, ipsum et populum ejus a morte liberavit. Joseph etiam a

fratribus suis venditus eosdem benigne recipit et honorat: si velis habere cum humilitate patientiam, in humilitate vinces omnes adversarios tuos et in patientia tua possidebis animam tuam.

Rex. Quum hanc patientiam et humilitatem in corde meo, sicut dictum est, invenire non possim, loqueris et laboras in vanum, nisi velis ostendere quibus modis virtutes illas obtinere debeam et servare.

Abbas. Amice et domine reverende, si patientiam et humilitatem habere desideras, recogita quam immundum et vile sit, unde homo concipitur, in quanto dolore parturitur a matre, et in quantis miseriis et immunditiis nascitur et nutritur, quam brevis est vita ejus, quantis doloribus et laboribus ducitur, quantis insidiis et periculis subjicitur, quam sit horribilis finis ejus. Consideranter attende terribilem judicii diem, horrendum tribunal, iratum judicem, ardentem fluvium, vermes qui non moriuntur, flammas inextinguibiles, fœtorem mortificantem, stridorem dentium, umbram mortis, et dolorem cui non est similis aut æqualis, quæ omnia etsi præsentia non sunt, scias tamen proculdubio quod non tardabunt. Præterea plurimum prodest devota oratio ut homini a Domino Deo concedatur humilitas et patientiæ fortitudo.

Rex. Quare de oratione loqueris, pater? Nonne vides occupationes et sollicitudines meas tam importabiles ut vix Domino 'Pater noster' possim in Missa dicere; vix una hora diei aut noctis valeam respirare?

Abbas. Has occupationes tibi, rex, tu ipse facis, qui pacem et quietem animæ tranquillissimam habere poteras, teque infinitis commotionibus atque turbationibus implicas et involvis: millia hominum assidue te sequuntur, quorum negotia audivisti et omnia

deferuntur in futurum quæ tamen brevi deliberatione poterant expediri.

REX. Illi soli, sicut existimo, pater, me sequuntur, quorum petitiones injustæ sunt, qui, quia de suo jure desperant, curiam sequuntur ut improbitate sua et importunitate me vincant.

ABBAS. Noli, optime princeps, te ipsum fallere, noli rationes prætendere inutiles ad excusandas excusationes in peccatis. Deus enim non irridetur. Scimus quod velox et strenuus in negotiis tuis, tardus autem in negotiis alienis: multorum magna tamen consuetudo quasi quædam altera natura est in plenitudine curiæ suæ et in magna frequentia gloriari. Quid de talibus sacra Scriptura terribiliter et quasi in modum tonitrui dicat, patienter quæso et libenter attende. O vos qui placetis vobis, in turbis data est vobis potestas a Deo, qui interrogabit opera et cogitationes vestras; quoniam quum essetis ministri regni illius, non recte judicastis neque secundum Dei voluntatem ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis, quoniam judicium durissimum his qui præsunt; exiguo enim conceditur misericordia et fortioribus instat fortior cruciatus.

REX. Scriptura hæc horrenda et terribilis est principibus universis; verum secura conscientia dicere possum, voluntatem atque desiderium meum semper esse ut sim in solitudine et in paucitate potius quam in multitudine. Sed non est datum mihi desuper ut possim quandoque secretius vivere, et unius brevissimi momenti gaudere tranquillitate. Etiam in missa non solum laici sed etiam clerici viri et religiosi me sollicitant, et quasi abjecta reverentia summi sacramenti, suas mihi petitiones non cessant offerre.

ABBAS. Vide, carissime mi rex, ne hanc consuetu-

dinem tu ipse induxeris; quam quidem facile poteris amovere, si in ea tuam conscientiam læsam sentis: periculosum enim nimis est, ut ea hora, qua Dei filius ante oculos immolatur, homines avertantur ab oratione vanisque fabulationibus occupentur. Scimus quod si aliquis præpotens princeps aliquos invitasset ad mensas, molestissime ferret, si cibum ejus convivæ despicerent.

Rex. Ego, si consulitis, pater, petitiones omnium differam, et quamdiu in ecclesia sum, nullius preces exaudiam.

Abbas. Salva missæ et horarum diei reverentia, non minus in ecclesia quam in camera potes fratrum necessitates audire, et ubi misericordiam postulas, ibi aliis misericordiam exhibere; sane sive aliquis decus aliquid postulat, sive sua sibi restitui exigat, sive justitiam exhiberi sibi petat præcipias. In omnibus his debitor es omnibus, nec sine periculo animæ tuæ talia differuntur. Ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, gladium justitiæ accepisti. Si ergo justitia petitur, eam gratis et sine pretio facias, nec præcellentissimum officium tuum permittas aliqua venalitate corrumpi. Si necessitas pauperum et religiosorum petit sibi porrigi manum misericordiæ ac munificentiæ tuæ, non differas: verbum Salomon est: Ne dicas amico tuo, vade et revertere cras, quum statim possis dare, nescis enim quid ventura pariat dies: nescis utrum dilationem et moram possit eorum necessitas sustinere. Hodie vivis et nescis si in crastino vivas. Rex hodie est et cras morietur, quum autem mortuus fuerit, hæreditabit serpentes et vermes. Rex, rex, istos hæredes habiturus es, quia de carne tua nascentur. Illi autem qui jam de carne tua nati sunt, si te vivum non diligunt, quomodo mortuum diligent? Ecce

habes filios et hæredes pro quibus animam destrinxisti et carnem mortificasti: non magis proderunt animæ tuæ quam profuerunt carni tuæ: quicquid in iis posuisti vanitas est, mendacium est carnale, est transitorium, est perditum, nil de Deo ibi est. Si vis hæredes habere, fac tibi hæredes pauperes Christi, nam deficientibus filiis tuis pauperes stabunt in magna constantia adversus eos qui te angustiaverunt. Si filii tui pro hæreditate terrena et momentanea te affligunt, pauperes te regni cœlestis hæredem facient esse. Nam testimonio Christi, Ipsorum est regnum cœlorum.

Rex. Filios meos exhæredare non valeo, nec volo, nec debeo; quamvis enim decreta et leges repellant eos ab hæreditate paterna, qui contra patres suos arma moverunt, nolo tamen filios meos ab hæreditate repellere, etsi exhæredare eos possem, cor meum hanc duritiam non posset sustinere.

Abbas. De filiorum tuorum hæreditate loqueris: quare nullam facis de hæreditate pauperum mentionem?

Rex. Propositum ac desiderium meum est, maximam mearum rerum partem ponere ad liberationem terræ illius in qua steterunt pedes Domini, in qua nos nascendo et moriendo redemit, partem pauperibus distribuere, residuum vero in usus orphanorum et aliorum egenorum misericorditer erogare.

Abbas. Potentissime rex, sustine patienter quæ tibi dicturus sum. Ubi de salute animæ tuæ agitur, ut parcam regiæ potestati, fecit te de nihilo factor omnium Deus. Si placuisset ei genuisset te pater tuus ex ancilla vili et humili, nec esses hodie inter reges nudus egressus eo de utero matris tuæ; omnia quæ habes commendavit tibi Deus. Si non potes reddere quantum debes, redde quantum potes, vide

ne mundus avertat te a Christo. Legitur de quodam viro magno, quod quum laboraret in extremis et monerent amici ejus ut bona sua largirentur egenis, obsessus tam maligno spiritu quam morbo respondit, Libenter hæc facerem sed domina avaritia non permittit.

Rex. Quanta ecclesiis fecerim noverit Deus, nec me ita dure argueres si novisses quantum honor ecclesiæ temporibus meis crevit.

Abbas. Scio quod magnifice et munifice dedisti ecclesiis et ecclesiasticis viris, et eleemosynas tuas enarrat omnis ecclesia sanctorum. Sed attendit Dominus non quantum sed ex quanto detur, non ubi sed unde, nam si spolias unum altare, ut alterum tegas: si uni pauperi auferas, ut alii conferas, testimonio Scripturæ non acceptat Deus sacrificium de rapina, rapina namque, imo sacrilegium est, quicquid in rebus ecclesiasticis potestas civilis usurpat.

Rex. Quid si Romana ecclesia antecessoribus meis et mihi dedit ac privilegiavit magnam in rebus ecclesiasticis potestatem? Debemus eam per omnia sequi: mater et magistra nostra est, nec tibi absurdum videri debet, si velim privilegiis ejus uti.

Abbas. Scriptum est non quid Romæ fiat, sed quid Romæ fieri debeat considerandum est; ideoque, prudentissime Rex, diligenter attende quid deceat, non quid liceat, quid ad interminabilem salutem et gloriam ineffabilem, non quid ad falsam et transitoriam dignitatem pertineat: multa privilegia possunt emi, porro unum necessarium quod non potest auferri. Summum privilegium est libertatem filiorum Dei obtinere et per regnum temporale miseriis et doloribus plenum acquirere regnum cœlorum, cujus gloria non deficit, cujus honor non interrumpitur, cujus beatitudo non transit. Quid est gloriosius aut desiderabilius in hoc mundo quam regnare et exercere

super alios potestatem. Tu vero per experientiam didicisti quod temporalis regni felicitas, in quo plus metuit qui plus potest, plus indiget qui plus habet, nunquam quiescit qui pro omni quiete laborat, omnibus servit, qui omnibus dominatur, utrum dicta vera tu noveris.

Rex. Novi ego, novi, nec possem aut corde cogitare aut voce proferre quantum laboraverim pro populo meo, et hanc retributionem mihi facit Dominus quod nec in populo meo fidem, nec in filiis meis amorem invenio.

Abbas. Rex, attende, quæso, et recogita quanta in magnis necessitatibus fecerit Deus tibi: vidi quum necessitates gravissimas et credo quod precibus populi tui liberavit te Deus, ex gratia et misericordia Dei semel adeptus es potes reputare miserrimum si eam elongas a te, si ipsam non custodis et retines in futurum.

Rex. Multoties expertus sum et in orationibus et necessitatibus meis quod habeam gratiam Dei, sed nunquam novi retinere aut servare habitam, et qualiter hoc possem facere, pater, a tua sanctitate libenter audirem.

Abbas. Duo sunt quorum alterum acquirit gratiam, alterum retinet acquisitam, pura confessio oris et operis satisfactio: quum enim peccator accedit ad sacerdotem vicarium Dei, et effundit cor suum quasi aquam in conspectu altissimi, quasi ovis ante pastorem, quasi ægrotus ante medicum, quasi reus ante judicem, ex quo accusare et per confessionem damnare se incipit, judex omnium peccatorem seipsum judicantem in gratiam suam recipit, amplectitur, osculatur et annulo suæ caritatis insignit: hic est enim filius ille prodigus, qui portionem suam vivendo sumptuose consumpserat, quumque de siliquis por-

eorum quarum copiam habere non poterat, rediret ad patrem, vides quod a longe pater cucurrit ad filium et amplexatur est eum et cecidit super caput ejus. Quid putas cogitabat miser famelicus ille filius, dum nudus et afflictus tam pia circa se sentiebat viscera paternæ dulcedinis? hanc dulcedinem experiuntur omnes qui in vera cordis contritione ad patrem misericordiæ revertuntur. Quidam tamen sunt qui erubescunt confiteri peccata sua; quos Dominus erubescet in regno suo: timent fortasse ne sacerdotes detegant eorum iniquitates, aut ne ipsos in cordibus suis propter confessionem reputent viliores. Sane ibi trepidaverunt ubi non erat timor, secreta sua garrulis et infidelibus tota die committunt, et illos quos ordo, quos sacramentum facit Christi vicarios, erubescunt. Hæc erubescentia non sanat sed inquinat: non justificat sed condemnat. Jus justificari habes hoc in potestate tua: dic tu iniquitates tuas ut justificeris. Verbum prophetæ est Dixi, confitebor et renuisti.

Rex. Video quandoque aliquem facere confessionem et pœnitentiam recipere; postea vero gravius labitur et fuerunt novissima hominis illius pejora prioribus.

Abbas. Fili, in isto et consimilibus deprehendere potes falsam confessionem et pœnitentiam simulatam; ut autem plenius intelligas de bono fructu pœnitentiæ meis quæso sermonibus, non solum aures corporis sed auditum cordis appone.

Rex. Libenter audio et licet magna atque ardua negotia me expectent, ego tamen admonitionibus tuis postponam.

Abbas. Novisti, rex egregie, quod nos omnes in primis parentibus fuimus vulnerati: vulnera illa in baptismo sanata sunt, sed per insipientiam nostram cicatrices vulnerum illorum renovaverunt, superve-

niente putredine et corruptione peccati. Sicut David propheta dicit: Putruerunt et cor s. c. m. a. f. ins. m. Prima medicina fuit Baptismus, secunda est Pœnitentia. De hac medicina dicit Salomon: Medicinam cavit Deus hominibus et stulti despiciunt eam: medicina Baptismi lenissima est, quia non exigit gemitum neque planctum. Baptismus enim est quasi quædam pannorum levis ablutio. Sicut autem ferri rubigo non nisi cum igne et cum quadam malleatione deducitur, ita grave peccatum non nisi gravi pœnitentia aboletur, violatio vero pœnitentiæ talis est ac si crus vel aliud membrorum prius fractum consolidetur, et ideo periculosius iterum frangitur secundo aut tertio quod prius fuit renovatum.

Rex. Multi homines hujus temporis et maxime milites agere pœnitentiam erubescunt coram aliis, quibusdam enim videtur quod hoc ex quadam hypocrisi aut ex cordis defectu et pusillanimitate procedat.

Abbas. Heu mihi! quam perniciosa et pessima est illis hæc erubescentia, per quam amittitur et destruitur animæ medicina. Summa est insania non erubescere de vulneribus et erubescere de vulnerum ligatura: vulnera nostra sunt sermones otiosi, detractores, verba dolosa, falsa promissa, perjuria, maledicta, ira, invidia, odium, cupiditas, gulositas, avaritia, luxuria, superbia; vulnera etiam nostra sunt quod bonos viros offendimus, quod aliquando petentes a nobis graviter exasperamus, quod justitiam vendimus et calumniatores recipimus et oppressores pauperum sustinemus, quod injustas preces frequenter audimus, quod nec ordinem ecclesiasticum nec religiosorum vitam debita et condigna reverentia honoramus, quod testamenta morientium, quod jura viventium, quod matrimonia virginum impendimus, quod desideramus mortem hominum, quod inter amicos seminamus discordias,

quod res ecclesiasticas vel alio modo illicitas usurpamus: apponatur ergo medicina vulneribus nostris, ne, si putrescere permittantur, ea cum dolore maximo vel comburi oporteat vel incidi.

Rex. Multi peccatorum suorum vulnera celant, vel propter erubescentiam, vel propter negligentiam vel propter occupationes quotidianas, donec tempus habeant ad hoc liberum, sed periculum necessitatis gravissime incurrunt.

Abbas. Scias, amantissime princeps, quod periculosissimum est pœnitentiæ dilatio. Multi credebant se diu victuros, quos mors repentina subtraxit. Qualiter differt homo pœnitere, qui non unum diem, imo unam horam brevissimam habet in propria potestate? Quidam expectant ad pœnitendum tempora senectutis quæ gratia iis debetur si tunc peccare desinunt, quum peccare non possunt? Si servus tuus toto tempore juventutis suæ tuo inimico serviret, fractus a senio tandem veniret ad te, numquid ejus obsequium bona voluntate reciperes? vis facere Domino Deo tuo quod tibi fieri non permittis a servo? Vidi aliquos qui toto corde pœnitere volentes, suam tamen agere pœnitentiam distulerunt et apoplexia vel alia subitatione percussi sine pœnitentia discesserunt. Summus enim judex sæpe permittit ut moriens homo sæpe obliviscatur sui, qui unius oblitus est Dei, et qui pœnitentiam non vult agere quando potest, quando vult agere ira Dei superveniente non potest. Ideo divinum judicium quæso nullus expectet, sed attendat illud verbum sapientis qui dicit: Memento quod mors non tardat.

Rex. Peccavi, pater clementissime, supra modum; tota enim militum vita in peccato est, et habita ratione temporis peccatorum et pœnitentiæ nisi misericors Dominus me respiciat digne pœnitere non possum.

Abbas. Rex illustris, attende quia Christus filius Dei patiens in cruce peccata nostra manibus suis cruci affixit. Ideo nemo desperet quod peccata illius non deleat per pœnitentiam Dominus: benignus enim est ut peccatorum veniam dare velit, optandum est ut possit. Achab adeo impius erat ut de ipso dicat Sacra Scriptura quod venumdatus erat ut faceret malum contra Dominum. Sed ex quo humilitatem pœnitentiæ se convertit, statim sermo Domini factus est ad Eliam dicens quod humiliatus est Achab in conspectu meo: non inducam malum in diebus illius. Manasses, qui totam Jerusalem testimonio Sacræ Scripturæ sacrilegio et iniquitate repleverat, postea in captivitatem ductus et adversitate purgatus inter Dei amicos non minimus reputatur. Exemplum pœnitentiæ habes David: habes publicanum; habes Cananæam et Saulum: habes illam nominatissimam peccatricem quæ quam cito audivit quod venisset summus animæ medicus Christus Jesus, non expectavit ut vocaretur, sed sicut impudens fuerat ad peccatum, ita frontuose et fiducialiter acceleravit et accessit ad medicum.

Rex. Reverentissime pater, multoties pœnitentiam corde contrito et humiliato suscepi, nullam tamen pœnitentiam a Deo plane et integre sicut mihi fuerat injuncta servavi.

Abbas. Rex in Christo carissime mi, vera pœnitentia est commissa flere et flenda iterum non committere: non enim pœnitere sed irridere est dimittere ad tempus peccatum suum et recidere in id ipsum. Sacra enim Scriptura dicit: Qui baptizatur a mortuo et iterum contingit eum, quid prodest illi sanatio? testimonio Petri Apostoli canis reversus ad vomitum et sus lota in volutabrum luti; peccatori qui revertitur ad peccatum verbum Salomonis est:

Fili, peccasti, non adjicias iterum; sed de pristinis deprecare, ut tibi remittantur: ideo Dominus in Evangelio dicit: Ecce sanus factus es: noli amplius peccare, ne deterius contingat tibi.

Rex. Nonne via Jerusolymitana posset vere confessis et pœnitentibus pro omni satisfactione proficere ad salutem?

Abbas. Posset utique, et hæc erat præcipue spes mea in Christo, ut in labore hujus viæ Deo satisfacerent, qui alio modo facere negligebant. Sed peccatis nostris exigentibus derelicta est via Domini quæ ducebat ad vitam: video homines ambulantes in via diaboli, festinantes ad mortem: crux quæ nos redemit, capta est, et non est qui eam redimat. Sepulcrum et templum atque cætera loca, quæ Dominus sua corporali præsentia consecravit, tenentur et profanantur ab impiis: unde et verba mea dolore sunt plena. Mitte ergo me benignissime rex, ut plangam paululum dolorem meum. Ego vero ut possim singultuosi doloris angustias explicare liberius verba prophetæ Lamentatoris assumam.

Explicit Dialogus Magistri Petri Blesensis Bathoniensis Archidiaconi, inter Regem Henricum Secundum et Abbatem Bonævallensem.

DE DUODECIM UTILITATIBUS TRIBULATIONIS.

Ordo et modus docendi, de quo Tribulationes deserviunt, est, ut eas non solum patienter, sed etiam libenter sustineas, et consoleris interius ex eo quod exterius desolaris. Nam, ut ait Seneca, non est major consolatio, quam quæ ex desolatione trahitur. Quam consolationem nemo potest habere, nisi prius

noverit effectum tribulationis; qualiter scilicet Deus, qui tribulationes immittit, eas ordinat ad profectum et utilitatem sustinentium, nisi ex perversitate rebellionis se ordinationi Creatoris opponant. Illi ergo qui defectus suos ex parte una cognoscunt, et utilitatem tribulationis ex altera considerantes, in firmo proposito a Deo in tribulatione petunt, ut a se tribulationes extirpent, contra seipsos fortassis petunt, sicut Paulus, qui petiit carnis stimulum amoveri. Cui responsum est a Deo, Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur. Sunt autem multi fructus tribulationum; sed ad præsens de duodecim tangemus, in quibus etiam multi alii continentur, quos de facili intelliget qui Tractatum istum diligenter legerit, vel audiverit plus attente. Nam sicut cibus male masticatus de difficili digeritur, et parum prodest: sic doctrina Sacræ Scripturæ sine attentione lecta cursorie vel audita.

Prima utilitas quam facit Tribulatio in hoc attenditur, quod tribulatio est fidelis succursus a Domino missus ad eripiendum animam de manibus inimicorum omnium ejus. Isti autem inimici sunt, falsa gaudia, et deceptoria hujus mundi prosperitas, quæ cor indisciplinatum tanto plus periculose seducunt, quanto magis dulciter blandiuntur. Isti autem sunt inimici, a quibus secundum vulgare Proverbium dicitur: Stultus non timet hos. Qui tanto plus timendi sunt quanto blandius alliciunt, decipiuntque in fine. Isti sunt inimici, qui blandiendo occidunt, et occidendo blandiuntur. Qui significantur per Joab, qui tenens mentum Amasæ, ac si vellet osculari, interfecit ipsum. Unde dicit Gregorius; Etsi omnis fortuna timenda est, magis tamen timenda est prospera, quam adversa. Quod manifeste apparet, eo quod inimicus qui occulte impugnat, magis timen-

dus est, quam qui aperte. Et nota quod iste tribulationis succursus non solum a Deo mittitur, sed exercitus ejus Dux et Marescallus est ipse Deus, ipsam ordinans ad liberationem amicorum suorum. Unde promittit per David Prophetam Deus: Cum ipso sum in tribulatione, idest, tribulatus et tentatus. Et sequitur; eripiam eum et glorificabo eum. Quum ergo nobiscum Deus sit in tribulatione, patienter et libenter sustinenda est, quia secundum quod tribulatio plus gravat, secundum hoc Deus tribulato magis appropinquat. Unde dicit Psalmista; Juxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde. Ergo dum præsentia tribulationis te molestat, præsentia Salvatoris, qui tecum in tribulatione consistit, solatium interius tibi præstat. Sed forte dicit, præsentes tribulationes bene sentio, sed societatem Dei in tribulatione mea non sentio. Nam si dulcedinem suæ præsentiæ ita manifestaret, sicut amaritudinem tribulationis manifestat, patienter et hilariter tribulationem sustinerem. Et addis forsan, quod ante tribulationem magis sentiebas Dei dulcedinem, quam in tribulatione positus. Ad hoc responderi potest dicendo, quod Præsentia Dei in tribulatione dupliciter potest attendi, vel intelligi, ut jam patet: primo in collatione virtutis et gratiæ; quia sicut augetur tribulatio; ita Deus virtutem et gratiam multiplicat, secundum apostolum dicentem: Fidelis est Deus, qui non permittet vos tentari ultra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere: id est, augmentum gratiæ dabit et virtutem sustinendi tribulationem patienter. Sicut enim obsessis in castris solent domini castrorum garnitionem et succursum mittere; sic Deus animæ tribulatæ augmentum gratiæ solet infundere. Secundo, præsentia Dei in tribulatione potest attendi seu intelligi in

collatione consolationis internæ, quam tribulato infundit. Unde dicit apostolus: Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita abundat per Christum consolatio. Passiones Christi abundare in nobis dicuntur; quia ab ipso immissæ, et ideo pro peccato debent patienter sustineri, et ad similitudinem Christi, et hoc sine culpa, ut non patiamur sicut Fur vel Homicida, qui quod patiuntur bene meruerunt. Sed nota, quod augmentum gratiæ, quod confertur in tribulatione, non datur semper sentiri a tribulato, quod fit ad ejus probationem, timorem, et liberationem. Præterea consolatio non debet venire, donec locus sit ei paratus, quem parat tribulatio, juxta illud: Post tempestatem tranquillum facis, et post lamentationem et fletum exultationem infundis. Unde David: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Consolationes autem unius horæ excedunt tribulationes multorum annorum. Nam ipse Deus, qui prius venit ad succurrendum tibi, post tribulationem tecum remanebit confortans te, sicut dicit Bernardus: Et si forte conquereris, dicens, quia nimis tardat ista consolatio, sicut conqueruntur amatores: Huic respondet Cassiodorus dicens, quia ipsa velocitas cordi consideranti et amanti videtur tarditas. Quod si quæris de justis qui numquam mortale peccatum habuerunt, quomodo dicitur, quod de manibus inimicorum suorum liberati sunt. Ad hoc potest dici, quod licet boni in manus inimicorum non ceciderunt per consensum peccati mortalis, tamen potuerunt cecidisse, sed Deo auxiliante non ceciderunt, et manus eorum evaserunt. Quod Augustinus tangit loquens de justo, quem Deus a peccato conservavit: Et te, inquit, ne in peccatum rueres, tenuit. Ex prædictis concludi potest, quod anima tribulata non

debet se reputare impugnatam, quando patitur tribulationes, sed liberatam et ereptam de mundi prosperitate decipiente, et de carnali consolatione desolante. Ex quo igitur tribulationes ab inimicis animam liberant, licet aliquando sunt onerosæ, tamen hilariter sunt pro Domino sustinendæ et sine murmure; quia si per murmurationes homo contra tribulationes efferatur, tunc adjutores suos impugnat, et suos adjuvat inimicos.

Secunda utilitas Tribulationis est, quod obstruit os diaboli, ne animam in tribulatione existentem alloqui audeat, eam tentando. Timet enim repelli, et vinci. Quod figuratur in Job, ubi dicitur, quod nemo loquebatur ei verbum; videbant enim dolorem ejus esse vehementem. Loquitur ibi scriptura de fictis amicis Job, qui significant dæmones animam impugnantes, qui non audent animæ tribulatæ appropinquare, visa ejus gratia in tribulatione; timent enim a tali anima vinci. Sed nota quod Diaboli tentatio non est homini periculosa vel nociva, nisi per sequentem responsionem, hoc est per delectationem et consensum. Sicut allocutio excommunicati non nocet tibi, nisi ei respondeas. Quod significatum est in Isaia, ubi dicitur, quod Ezechias mandavit populo quod non responderent blasphemiis Rapsacis principis exercitus regis Assyriorum. Per Rapsacen intelligitur diabolus, et per ejus blasphemias significantur cogitationes malæ quas suggerit; sed non nocent, si non respondetur eis per delectationem vel consensum. Nam quamvis pravæ suggestiones, et contumeliosa verba illata homini multum affligant cor ejus; tamen non nocent nec maculant id, quamdiu eis non respondetur, ut dictum est; sed e contrario homini talia inferentes multum cruciantur, quando vident eos quos blasphemant nil penitus respondere.

Tertia utilitas Tribulationis est, quod animam tribulatam purgat. Pro quo sciendum est, quod sunt quinque species Purgationis materialis. Prima est, purgatio corporis humani, quæ fit dupliciter, potione et minutione. Secunda est metallorum, ut igne purgatur aurum, et lima ferrum. Tertia purgatio est arborum, quæ fit amputatione ramorum vel fossatione surculorum. Quarta est Granorum, quæ fit per flagellum. Quinta purgatio est vindemiæ vel vini, quæ fit per Torcular. Omnibus his modis purgat tribulatio. Primo igitur purgatur corpus humanum potione. Quando ergo tribulatio te apprehendet, cogita medicinam tibi missam a Domino, ad te purgandum a superfluo humore, et inordinata affectione. Nam sicut amara potione purgantur mali humores, sic per tribulationes purgantur animæ mali mores. Quia secundum Gregorium, mali mores sunt mali humores. Suscipe igitur cum humilitate medicinam tibi a Domino missam, qui est summus medicus cognoscens intimam complexionem cordis tui, quia scit quantum potes sustinere, et nihil tibi dabit nisi quod utile tibi fuerit. Bibit enim ipse Filius Dei mortis tribulationem, non pro sua, sed pro salute et purgatione tua. Unde dicitur: Bibite amici mei, et inebriamini carissimi. Et de filiis Zebedæi dictum est, Potestis bibere Calicem, quem ego bibiturus sum? Hic est potus salutaris, quam cum gratiarum actione recipiebat Dominus dicens, Calicem salutaris accipiam. Et si propter amaritudinem tibi difficile videatur illum transglutire, invoca Dominum in auxilium, sicut dicit David; Unde sequitur: Et nomen Domini invocabo. Et nota, quod sicut medicina corporalis non debet degustari, nec per linguam diu teneri, sed cito deglutiri, sic nec tribulatio debet a cursu rebellionis retardari, sed sicut effectus medicinæ aliquando impeditur non ex

defectu sui, sed ex mala dispositione recipientis, sic effectus tribulationis impeditur ex mala dispositione duri cordis, et animi pertinacitate rebellis. Sicut patet in Pharaone, qui quanto plus affligebatur, tanto durius cor ejus efficiebatur. Unde dicit Salomon, Cor durum male habebit in novissimis. 2. Purgatur corpus humanum minutione, et hoc dupliciter, videlicet venæ apertione et phlebotomia. Venæ apertio confessioni comparatur, phlebotomia tribulationi. Et nota quod sicut superfluus sanguis corporalis venas et vesiculas cordis corrumpit, sic peccatum, quod in scriptura vocatur sanguis, animam corrumpit et maculat. Vena per quam sanguis ipse ejicitur, scilicet peccatum, est os. Unde Prov. Vena vitæ est os justi; quia justus in principio est accusator sui, scil. in Confessione. Et nota, quod sicut in minutione debet homo emittere malum sanguinem et retinere bonum ad cordis sui nutrimentum; sic in confessione debet homo dicere peccata sua, ut ejiciantur, et bona quæ fecerit, tacere, ne amittantur. Bona enim in confessione dicta amittuntur per jactantiam et vanam gloriam. Ut patet in Pharisæo, qui bona sua recitabat per jactantiam, dicens: Jejuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Sed publicanus non audebat oculos suos ad cœlum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Et sequitur, quod descendit hic publicanus justificatus in domum suam, scilicet per humilem confessionem, ab illo, scilicet Pharisæo, qui propter jactantiam in peccatis suis remansit. Peccata enim, quæ in vera et humili confessione manifestantur, delentur. Unde Psalmista: Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Minutio vero Phlebotomiæ tribulationi comparatur. Quot enim tribulationes immittit Deus cordi, tot ictus Phlebotomiæ

dat ei ad purgationem ejus. Sed nota, quod sicut ante purgationem et percussionem minutionis necesse est carnem calefieri, ad hoc ut ictus facilius sustineantur; sic cor humanum necesse est igne caritatis accendi, ad hoc ut de facili sustineat tribulationes. Unde dicit Augustinus: Omnia sæva et immania facilia et prope nulla facit Amor. In figura cujus descendit Spiritus sanctus super apostolos in linguis igneis. Ex quo a Deo roborati sunt, et post ejus receptionem ibant gaudentes a conspectu Concilii; quoniam digni habiti sunt pro nomine Christi contumeliam pati; qui ante receptionem ejus erant valde timidi. Sicut patuit in Petro, qui Dominum negavit ad vocem unius provocantis ancillæ, qui tamen post receptionem Spiritus sancti passionem crucis pro Domino toleravit libenter. Secundus modus purgationis est quomodo metalla purgantur, ut aurum igne et ferrum lima. Primo ergo tribulatio purgat animam et puram reddit, sicut ignis aurum. Unde dicit Augustinus, Quod flagellum grano et ignis auro, quod lima ferro, hoc facit tribulatio justo. Hoc est dicere, sicut ignis separat aurum ab aliis metallis, et a scoria purum reddit, sic Tribulatio animam puram reddit. Unde de Martyribus in Sapientia, Tanquam aurum in fornace probavit illos. Hoc enim igne tribulationis probatus fuit Job, qui dicebat: Probavit me, sicut aurum quod per ignem transit. Et nota, quod inter omnia metalla aurum est pretiosius, et plumbum vilius; tamen aurum non probatur sine plumbo. Plumbum enim fæces auri secum trahit in fornace. Et boni, qui significantur per aurum, per malos qui significantur per plumbum, frequenter purgantur. Unde, si quæratur, de quo deserviunt mali bonis; responderi potest, quod de eo quod deservit plumbum auro. Unde dicit Salomon: stultus serviet Sapienti, scilicet ipsum pur-

gando. Sic servivit Esau Jacob, eum scilicet persequendo, de quo dicitur, major serviet minori. Secundo tribulatio purgat animam sicut lima ferrum, limando scilicet et clarificando. Sicut gladius nunquam exit de vagina sua, et cultellus qui nunquam scindit, contrahunt rubiginem: sic cor humanum sine exercitatione tribulationis contrahit rubiginem spiritualem. Unde Ieremias: Sterilis fuit Moab ab adolescentia sua, et requievit in fæcibus suis. Noli ergo conqueri, si Deus limet lima cor tuum ut fulgeat, et clarificetur, et gloriosum appareat, quia aliter non poteris Deum videre. Secundum illud Matthæi, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Tertius modus purgationis qui Tribulationi competit, est putatio arborum. Sicut vitis quæ fit putatione ramorum superfluorum, de quo dicit Christus: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Per vitem, cor humanum intelligitur, cujus humor ipsum faciens fructificare est amor. Unde quantum habet de amore, tantum habet de humore. Nam quantum humor defertur per ramos superfluos vitis vel alterius arboris, tanto minus fructificat vitis illa. Sic amor cordis quanto plus diffunditur per carnales amicos vel res temporales, tanto minus aptum est cor ejus ad fructificandum spiritualiter. Et si sapiens hortolanus putet et resecet ramos superfluos vitis vel alterius arboris, ad hoc quod vitis vel arbor magis fructificet; non est mirum si Deus, qui est cultor humani cordis, secundum id Joannis, Pater meus agricola est, resecat superfluum amorem a corde tuo, scilicet parentes et amicos carnales, sarculo mortis, quod in manu sua tenet, vel bona temporalia, ad hoc quod amor cordis tui et desiderium proprios terminos suos non excedat.

Quia ipse Dominus dicit: Ego quos amo, arguo et castigo. Et apostolus: Flagellat autem, inquit, omnem filium, quem recipit. Et totum hoc facit Deus, ne amor cordis tui a se elongetur, et ne diffundat se in rebus temporalibus, ubi multum oportet ponere, et inde consequi nullum bonum imo malum finem, secundum Gregorium, dicentem: Qui labenti innititur, necesse est, ut cum labente labatur. Quartus modus purgationis qui tribulationi competit, est purgatio granorum; quæ fit per flagellum, ut granum exeat, et separetur a palea. Unde Augustinus, quod flagellum grano, ut supra: verbi gratia, sicut flagellum cogit granum exire de palea, sic tribulatio cogit cor humanum ab amore humano separari, quia mundus displicet cordi tribulato. Et ideo David sciens utilitatem flagelli tribulationis dicebat: Ecce ego in flagella paratus sum ad sustinendum, ut cor meum purgetur. Unde dicit Augustinus: Noli conqueri de flagello tribulationis, si vis habere panem grandium, et reponi cupis in cœlo, ubi non nisi purum granum reponetur. Sed sicut contingit quod granum immaturum nec desiccatum ictu flagelli non excutitur a palea, sed magis inhæret ei: sic cor habens humorem et affectionem carnalem flagello tribulationis nec separatur a mundo, sed magis inhæret ei per amorem et delectationem, de quo tamen non recipit nisi tormentum et laborem: Homo enim natus est ad laborandum et avis ad volandum, sicut dicitur: Nolite, inquit, diligere mundum, neque ea quæ in eo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo, quoniam omne quod est in mundo, &c. Quintus modus purgationis, qui competit tribulationi, est purgatio vini in torculari. Nam sicut torcular premit racemos, ut pretiosus humor a fecibus separetur; sic Deus ponit animam in tor-

culari tribulationis, ut infirmitate corporis, vel persecutione, vel dolore de morte amicorum, seu damno bonorum temporalium; scilicet ut purget eam a fecibus malarum affectionum et peccatorum. Et ideo noli repellere torcular tribulationis, si vis reponi in cellario Christi; juxta illud: Introduxit me Rex in cellam vinariam. Unde dicit Augustinus, quod Martyres in præsenti vita ita pressi sunt, quod grossa materia corporum eorum remansit in torculari, et animæ pretiosæ sicut vinum pretiosum positum in cellario vitæ æternæ. Noli ergo conqueri, si Deus in torculari tribulationis te reponat, quum ipse prius torcular calcaverit, sicut dicitur: Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum. Vir dicit, non mulier, quia omnes apostoli in passione sua, relicto eo, fugerunt; Sed Beata Maria virgo ab eo non recessit per infidelitatem, sed cum eo compassa est per compassionem. Unde promiserat ei Simeon dicens: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.

Quarta tribulationis utilitas est, quod illuminet cor hominis ad cognitionem sui ipsius, in quo consistit conditionis humanæ perfectio. Unde Augustinus, qui tot legerat et audierat, plus non petebat, dicens in libro Soliloquiorum: Noverim te. Inquit et in libro Sapientiæ, Scire te est sensus consummatus. Sicut enim videmus quod ictus virgæ cogit discipulum inclinare caput, et respicere in libro, et lectionem repetere, sic tribulatio tibi a Domino mittitur, ut mediante tribulatione, discas agnoscere tuum creatorem. Unde dicit beatus Bernardus: Deus facit se cognosci verberando, qui oblitus erat, et incognitus parcendo. De hoc habemus exemplum de Nabuchodonosor Rege superbo, quem Deus ejecit de regno suo, et fuit habitatio ejus cum feris et bestiis, et fœnum sicut bos comedit: sed in fine dierum, scilicet

tribulationis et pœnitentiæ suæ, levavit oculos suos ad cœlum, et sensus ejus redditus est ei. Oculos suos levat ad cœlum, qui cognitionem suam ad Creatorem suum dirigit. In hac elevatione oculorum sensus redditus est ei, qui per inclinationem ad inferiora eam perdidit. Nabuchodonosor ergo ante tribulationem clauserat Creatori suo, scilicet respiciendo ad terrena, post tribulationem levavit oculos suos ad cœlum, ubi erat ille qui eum verberavit, quia Deus vult quod tribulati ad ipsum vertant facies suas. Considera ergo, O anima, quia mos amantium est mittere litteras ad se invicem, et in memoriam revocare grata et mutua beneficia, et timere ne oblivioni dentur. Idcirco amator tuus Jesus Christus immittit tibi tribulationes, qui forte omnino oblitus extiterat, dum in prosperitate vixeras. Sicut pincerna Pharaonis in prosperitate positus oblitus est Joseph interpretis sui. Considera ergo quod Jesus ipse cicatrices vulnerum, quæ pro te sustinuit, in memoriam tui retinuit; ac si nodus in corrigia fieret ad memoriam alicujus rei retinendam. Unde ipse dicit: Non obliviscar tui; in manibus meis descripsi te, quando scilicet expandi in cruce pro amore tuo. Si ergo cicatrices vulnerum ad memoriam retinuit Christus, noli irasci, si tribulationes tibi immittit ad memoriam sui retinendam; quia quot tribulationes habes, tot nuncios mittit tibi ad memoriam sui revocantes. Noli ergo monitores bonos repellere, quia dicitur quod multum valet monitor bonus in civitate. Sed posses dicere quod tribulationes ad hanc memoriam sui faciendam non sunt necessariæ, quia Deus beneficia dando, admonet sufficienter: Sicut dicit Augustinus, quod beneficia Dei nil aliud sunt, quam admonitiones veniendi ad eum. Sufficiat ergo illi quod monitiones facit dando beneficia, quia talis monitio deceat magis

Deum, quam alia, quæ fit per verbera. Ad hoc responderi potest, quod quamvis beneficia te revocent ad cognitionem sui, tamen aliquando amor inordinatus inhæret ipsis beneficiis temporalibus, et datur oblivioni Creator, qui est summum bonum et incommutabile, dans bona æterna. Unde Deus conqueritur de talibus, dicens: Extendi manus meas, scilicet beneficia largiendo, et non erat qui aspiceret. Non dicit, non fuit qui acciperet, quia multi libenter accipiunt, pauci vero respiciunt: nam a majori ad minorem omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Sed posses dicere, licet conveniens sit quod Deus corda dura et indisciplinata, quæ ad eum non convertuntur per beneficia, revocet per tribulationes, tamen conveniens non est bonos, qui largitorem suum per beneficia recognoscunt, taliter revocare. Ad hoc dici potest, quod licet cor bonum per delectamentum naturale in beneficiis recognoscat suum largitorem, tamen ad perfectam cognitionem Dei non perveniet sine probante tribulatione. Unde dicitur: Qualia scit vir, qui non est tentatus, in multis expertus multa recognoscit. Sed vide quod Deus revocavit Salomonem ad cognitionem suam munera largiendo, Job vero sua conferendo et adversa inferendo. Sed tribulationes duxerunt eum ad perfectionem, munera vero Salomonem ad stultitiam et perditionem. Si ergo Salomon tanta scientia præditus, suis illecebris in prosperitate Dei cognitionem amisit, non sis securus quod tu in ea Dei cognitionem diu valeas retinere. Sustine ergo patienter et libenter tribulationem, ut possis venire ad Dei cognitionem. Et si per magnitudinem tribulationis desolare, in hoc consolare, quod ad majorem coronam major tribulatio te faciat pervenire. Dicto quomodo tribulationes revocant cor ad cognitionem creatoris, modo dicendum est qualiter

revocant ad cognitionem sui ipsius. Cor enim, quod gaudium mundanum elongavit a seipso, non potest recognoscere seipsum. Unde, in persona talium David dicit: Et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum. Væ ei qui lucernam cognitionis suæ expendit in cognitionem extraneorum, et in sui cognitionem nihil reservat. Sed quomodo se cognosceret, qui secum non est? Prosperitas enim mundana tanto plus animam a seipso elongat, quanto plus eam insequitur et diligit. Sed sicut obsessus vel percussus per violentiam inimicorum cogitur reverti ad seipsum, et quanto plures habet adversitates, tanto potiores habet exitus ad eundum a seipso. Felix est ergo adversitas, quæ te reddit tibi, et in proprium hospitium te facit reverti. Unde in Exodo: Maneat unusquisque apud seipsum, hoc est, se cognoscat, ut sibi ipse intendat, et a seipso per inordinatum amorem non recedat: nam domus in qua nemo habitat cito adnihilatur: ita cor, quod non virtuose inhabitatur, ad vastationem et ad nihilum deducitur. Væ cordi, quod ad similitudinem joculatoris vagos et verecundos morcellos extra domum suam transglutit, et quanto plus in alieno hospitio cantat, tanto plus in hospitio proprio invenit quod defleat. Sicque quanto plus cor in mundanis delectatur, tanto minus in se invenit unde consoletur. Tribulatio ergo cordi mittitur, ut illud a gaudiis mundanis cogat reverti ad seipsum. Sicut joculator tandem cogitur ad suam domum reverti, et remanere reversus. Et sicut columba, quum non invenit ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad Noe in arcam. Noe Christum significat, Arca Noe requies mentis intelligitur. Quando enim humanum cor non invenit exterius in quo amor ejus requiescat, tunc ad se revertitur. Per pedem columbæ, amor cordis intelligitur. Tunc enim co-

lumba non invenit ubi requiescat pes ejus, quando cor humanum non ponit amorem suum in aliquo terreno, et tunc revertitur ad seipsum; et dicit cum Psalmista, Convertere anima mea in requiem tuam. Et in Canticis Cant. dicit Dominus ad animam peccatricem, quæ cor suum evagare permisit in mundanis, Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te; ego scilicet et tu: tu intuearis te oculo conscientiæ, ego vero te intuear oculo misericordiæ. Sustine, O anima Christiana, per tribulationes te revocari ad te et ad Deum, quem prosperitas mundana elongaverat ab utroque; et maxime quia tribulationes ligant et constringunt te Creatori tuo, quem mala mundi libertas solverat, et fecerat per insolentias evolare. Unde dicebat Job, qui in talibus expertus erat: Si accinctus fuero stimulo paupertatis, indicabit eis opera eorum. Et nota quod non vocat hic paupertatem rerum temporalium carentiam, sed defectum solatii temporalis, qui in divitiis temporalibus consistit. Unde habetur juxta illud Ecclesiastici, Est pauper quum in multis desit. Stimuli paupertatis vocantur omnes tribulationes, quæ a Deo mittuntur ad restringendum cor a solatiis mundi. Hi sunt stimuli vel funiculi Adæ parentis nostri primi, qui ad nos jure hæreditario pertinent, per quos Deus multos quasi violenter ad se trahit. De hoc dicitur in Osee: In funiculis Adam, id est, in tribulationibus, traham vos; in vinculis caritatis, hoc est, ex caritate missis. Unde dicit Bernardus; Trahimur quum tribulationibus exercemur. Noli ergo, O anima quæ vinculis es astricta, æstimare te vivificatam, nec putes illos, qui non stringuntur, esse in vera libertate, quibus conceditur omne illud quod appetunt; sicut enim nec infirmum putares esse in bono statu, nec in bona spe sanandi, si omnia quæ appeteret, ei conce-

derentur a medico, quia de ejus sanitate desperando dicit, detur quicquid vult. Hoc enim est certissimum signum mortis ejus. Ex quo patet, quod libertas mundana non est nisi argumentum ac signum pereundi. Unde quanto liberius sine tribulatione miseri implent quod volunt, tanto citius ad inferna descendunt. Si vis ergo Deum habere propitium, sustine te stringi vinculis tribulationis, quæ a Deo veniunt, et ad Deum trahunt. Unde ad Ezechielem dicit Dominus: Ecce dedi vincula mea super te. Et per hoc datur intelligi quod vincula tribulationis sunt dona Dei. Ex præmissis patet, quod tribulationes sunt vincula Christo animam ligantia; et quanto tribulatio est vehementior, tanto fortius animam stringit Deo.

Quinta utilitas tribulationis est, quod accelerat iter tuum ad Deum. Unde quot trlbulationes habuisti, tot nuncios misit tibi Deus, ut ad ipsum festinares nec in via tardares. Et vide quam prava sunt, quæ cor pravum retardant ne homines festinent ad Deum. Quum ergo tribulatio auferat delectationem et amorem in rebus transitoriis, quæ retardant hominem ire ad Deum festinanter; unde Gregorius, mala quæ hic urs comprimunt, nos ire ad Deum compellunt: noli ergo parvum æstimare beneficium tribulationis, quæ a gravi carcere te liberavit, et accelerat iter tuum ad regnum cœli. Juxta illud Ecclesiastis, De carcere catenisque quis introducitur ad regnum. Carcer vocatur ibi quicquid cor inordinate diligit in hoc mundo. Vincula quibus ligatur, sunt affectiones pravæ. Et quanto amor est major, tanto carcer est profundior. De hoc carcere Deus te ducit per tribulationem, quando rem inordinate amatam vel in posterum amandam tibi aufert, vel contrariam tibi facit eam. Quod significatum est, ubi dicitur quod Petrus

servabatur in carcere Herodis; et sequitur, quod angelus Domini ei astitit, percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Per latus intelligitur frater tuus, qui de eodem latere exivit de quo tu, vel, omnes generaliter illi, qui de cognatione vel affinitate tibi sunt juncti. Quando ergo ille, qui jure naturali deberet esse amicus tibi, est contrarius, vel morte subtrahitur, intellige, te percussum latere ad hoc quod de carcere exeas, et cor tuum in solo Deo ponas, qui deficere non potest. Sed considera quod Petrus non conqueritur de ictu in latere, per quem liberabatur a carcere: sic tu conqueri non debes de tribulatione, quæ te ab amore mundano malo; vel falso sanat et liberat. Et si forte ictus tribulationis difficilis est tibi sustineri, respice Christum, qui pro te vulneratus erat in latere, et tunc facilius sustinebis. Sicut bonus miles, quando videt vulnera domini sui, non sentit sua. Noli ergo repellere nuncios Domini, qui te ad Dominum revocant, et festinare cogunt: quia qui repellit nuncium, repellit Dominum. Tunc enim nuncius repellitur, quando cor per impatientiam tribulationi contradicit. Et nota quod tribulatio duo facit, scilicet affligit animam ipsam purgando, et purgat affligendo. Sed quando cor cum rebellione recipit tribulationem, ab afflictione non recipit tribulatus purgationem. Unde talis amaritudinem tribulationis accipit, et ejusdem perdit utilitatem, et tamen velit nolit, oportet eum sustinere tribulationem.

Sexta utilitas tribulationis est, quod datur ad solutionem debitorum quibus obligaris Deo, quæ non potes effugere; nec aliquid de debito auferre seu celare. Hæc debita sunt pœnæ, quæ debentur pro peccatis quæ fecisti. Et licet pro peccatis mortalibus pœna æterna debeatur, per contritionem et con-

fessionem illa pœna æterna mutatur in pœnam temporalem, ita et pœnæ istæ temporales per jejunia et tribulationes diminuuntur, et aliquando totaliter relaxantur, et maxime per tribulationes. Unde quicquid pro Deo sustineas illud a Deo in solutionem tui debiti computatur. Et sicut dispensator Regis quando reddit rationem de receptis sui domini, computat et jactat cum denariis plumbeis vel cupreis recepta, et aliquando in fine computationis suæ unus denarius plumbeus vel cupreus valet vel significat centum marcas auri vel argenti, qui in se est parvi valoris: sic tribulatio unius horæ in præsenti cum patientia recepta, liberat a tribulatione inferni, quæ est gravissima et est æterna. Exemplum habetur in latrone qui a dextra Christi suspensus fuit, qui quum tormentum crucis pro suis malis sustineret, et ad aliam pœnam inferni esset obligatus, contritionem tamen habens de malis suis in illa hora convertit se ad Dominum, dicens: Memento mei dum veneris in regnum tuum; et statim ab omni delicto et debito absolutus est et liberatus; quia meruit audire illam vocem suavissimam: Amen dico tibi, quia hodie mecum eris in paradiso. Væ ei qui in hac vita nihil solvit, sed peccatum super peccatum addit; de quo dicitur in Psalmo: Mutuabitur peccator, et non solvet. Væ ei qui de largis et prodigis expensis quæ fecit, cogitur ad æquissimam computationem devenire. Talis enim, qui vixit semper sine computatione, moritur quod in inferno semper pœnas solvat sine alicujus debiti relaxatione. Ibi flebunt multi mercatores, qui in præsenti rident, et gaudent de varietate solatiorum temporalium. Hoc significatum est in Apocalypsi, ubi dicitur: Mercatores terræ flebunt. Per mercatores terræ intelliguntur illi, qui cogitationem suam et amorem suum posuerunt in

terrenis, qui amare flebunt, quia mercaturam suam malam omnibus Deus ostendit. Sed mercatores cœli ridebunt, quum videbunt quod gloriam paradisi pro modica tribulatione adepti sunt. Quod significatum est ubi dicitur: Est qui multum redimat modico pretio. Istud modicum pretium est sufferentia tribulationis vitæ præsentis, quam Deus recipit pro magno debito. Quia secundum vulgare Proverbium, De malo debitore recipitur fœnum vel avena. Et si forte in nullo debito tenearis pro mortali peccato seu veniali, a quo te liberet tribulatio, tamen præservat te a contractione sive commissione delicti; quoniam secundum Gregorium, Multa sunt innocentia quæ cito innocentiam suam perderent, nisi tribulationes ea præservarent, &c. Tunc ergo, O anima quæ te sentis obligari debitis, vel times solutionem futuram, patienter sustine hujus mundi tribulationem; quamdiu habes tempus tuum pro obligatione debitorum, in quibus Deo teneris solvere. Nam omnes tribulationes vitæ præsentis tribulationi unius horæ quæ in futuro est, vix valent comparari. Similiter si omnes tribulationes mundi essent simul positæ, non essent dignæ ad adipiscendum paradisi gloriam, dicente apostolo: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

Septima utilitas tribulationis est, quod dilatat cor hominis ad receptionem gloriæ et gratiæ Dei. Quia sicut malleus aurifabri dilatat aurum vel argentum frequenti percussione ad faciendum vas pretiosum: sic Deus fabricator totius creaturæ ordinavit tribulationem ad cordis dilatationem, ad reponenda dona gratiæ. De hac tribulatione dicit Psalmista: In tribulatione dilatasti cor meum. Sustine ergo tribulationis ictus, quia quanto dilatatur cor tuum in plus sustinendo,

tanto plura spiritualia dona in te reponet Deus. Considera quod quanto metallum est pretiosius, tanto est ductilius et magis obediens ictibus mallei: sic cor pretiosum et mite majorem habet in tribulatione patientiam. Et licet ictus mallei, tribulationis scilicet, te dure affligant, in hoc tamen consolare, quod Deus aurifaber tenet in manu sua malleum tribulationis, qui bene novit ictum suum secundum possibilitatem recipientis materiæ moderari. Noli ergo esse sicut metallum in massa, sine extensione, sicut sunt corda dura et indisciplinata, in quibus locum non invenit tribulatio vel disciplina. Similiter noli esse sicut sartago vetus, quæ præ vetustate sub ictu frangitur, et pro una fractura veteri multas recipit novas; sic durum cor et impatiens in tribulatione auget damnum suum. Sustine ergo hilariter tribulationem cor tuum dilatantem. Ad hoc te invitat Sapiens dicens: Sustine sustentationes Dei, conjungendo te Deo; et sustine, ut crescat in novissimo vita tua. Quasi diceret, sustine patienter et libenter tribulationes hujus mundi pro Deo, qui pro te multa sustinuit; et redde ei vicem hujus servitii. Conjungere Deo et sustine; ac si diceret: Sociare Deo, et quicquid tibi imposuerit sustine, et scito, quia non ultra possibilitatem te onerabit. Unde apostolus: Fidelis est Deus, qui non permittit vos tentari ultra id quod ferre potestis. Sustine ergo libenter modis prædictis, ut crescat in novissimis vita tua; quia per hoc vives in æternum in gloria.

Octava utilitas tribulationis est, quod Deus excludendo terrena solatia quæ sunt inferius, cogit quærere cœlestia, quæ sunt superius. Sicut terrenus dominus, qui vult vendere vinum suum, prohibet ne aliquis audeat tabernam suam aperire, donec vendiderit vinum suum; sic Deus aliquando excludit

solatia terrena, ut conferat cœlestia, quæ sunt sua. Hoc significatum est in Joele, ubi dicitur: Bestiæ agri quasi area sitiens suspexerunt te: quoniam excæcati sunt fontes aquarum. Bestias agri appellat affectiones et desideria carnalia. Fontes aquarum vocat mundana solatia; quando ergo siccantur fontes aquarum, id est, quando deficiunt solatia mundana in adversitatibus, tunc cogitur cor respicere superius et quærere largitorem solatiorum et præmiorum cœlestium; unde tanto est Dominus corde benignior, quanto cor in exterioribus majores reperit amaritudines. Sed posses dicere, de hoc non contristor, quia taberna solatiorum mundanorum non est mihi aperta, sed de hoc quod taberna solatiorum supernorum est mihi clausa, quia nec inferius nec superius invenio solatium. Ad hoc respondetur, quod per hoc, quod solatia mundana interdicta tibi sunt, non habebis cœlestia, nisi prius redieris ad cor tuum desiderando et quærendo Deum et superna. Vult enim Deus hoc, quia majus meritum consistit in desiderando et quærendo Dominum, quam delectando totaliter in ipso et propter ipsum. Similiter quanto ferventius eum desideraveris et quæsieris, tanto majus solatium tibi conferetur, et majorem in eo invenies dulcedinem. Sicut famelico sapit aliquid melius quam non famelico: Et scies quod non diu differentur cœlestia solatia, si per tribulationem fuerint exclusa terrena, si ardenter petieris et quæsieris, licet videntur differri, sicut dicit Salomon, desiderium suum justo dabit.

Nona utilitas tribulationis est, quod te ponit in memoriam Dei. Nam per tribulationes ipse te revocat in memoriam sui. Et quanto major est tribulatio, tanto plus imprimeris in memoriam Dei. Non quia Deus alicujus obliviscatur qui omnia videt, sed quia Scriptura dicit Deum oblivisci hominem, cui non dat

succursum, tribulatum ipsum consolando spiritualiter et gratiam augendo. Si ergo, O anima, vis reponi in memoriam Dei, in cujus memoria est salus tua, et in cujus oblivione consistit damnatio tua, disce patienter sustinere adversa, et sic sustinendo intime de Deo cogita, et ipse versa vice cogitabit de te. Sicut amicus de amico suo afflicto frequentius cogitat, quam si esset sine afflictione. Si ergo, O anima! sentis te desolatam ex tribulatione, consolare, quia ipsa tribulatio ponit te in Dei memoriam, et memoria Dei plus valet tibi, quam omne quod posset tibi auferre tribulatio. In figura hujus, dicit Dominus: Vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto, et descendi ut liberarem eum de manibus Ægyptiorum. In his verbis duo consideranda sunt: primum, quod Deus oculo misericordiæ respicit populum afflictum: secundùm est, quod Deus per afflictionem reddit pactum suum, quod pepigerat cum eodem afflicto. Ipse autem respectus Dei importat quoddam speciale donum, quo ipse Deus inclinatur ad miserandum amici sui afflicti. Licet ergo Ægyptii te persequentes affligant, in hoc tamen consolare, quod respectus Dei ad te multum valet in afflictione. Ideo dicitur de David qui fugiebat a facie Absalon filii sui, quod Semei videns maledicebat ei dicens: Egredere, vir sanguinis et vir Belial, &c. Abisai hoc videns dixit Regi: Quare ipse canis maledicit Domino meo Regi? vadam et amputabo caput ejus: Et respondit David: Dimitte eum, ut maledicat mihi juxta verbum Domini, si forte respiciat afflictionem meam, et reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. In hoc considera quod David maledictionem adversarii sui voluit sustinere, ut benedictionem Dei posset habere. Quanto plus ergo optas benedictionem Dei, tanto magis patienter sustinere debes maledictionem ad-

versarii tui, quia sufferentia maledictionis malorum, Dei benedictionem et liberationem a malo provocat. Quod significatum est Danielis 3. ubi dicitur quod angelus Domini descendit cum Azaria et sociis ejus in fornacem; et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, et flamma excussa est super ministros Regis, qui eam incendebant. Et vide quod non solum ignis fornacis injustos excussit; sed etiam pueris refrigerium præstitit, per quod intelligitur, quod Christus est præsens tribulato. Si vis ergo tibi refrigerium præstari in tribulatione, et inimicos tuos qui tibi tribulationes procurant, comburi; patienter sustine tribulationes, quia in tribulatione tecum est Deus, et de ipsa liberabit te, et pro ea magnum tibi reddet meritum. De his tribus dicitur in Psalmo, Cum ipso sum in tribulatione: Ecce societas Dei: eripiam eum; ecce liberatio: et glorificabo eum; ecce præmium. Ecce ergo quod tribulatio ponit te in memoriam Dei, quæ plus tibi confert quam tribulatio posset auferre.

Decima utilitas tribulationis est, quod orationes tuas facit exaudiri, et offerri ante Deum; quia non est consuetudo in conspectu Dei quod repellat orationem tribulati, sed eam potius exaudiat. Unde Salomon, Deprecationem læsi exaudiet Dominus. Ideo enim multoties Deus verberat homines, et tribulationes eis immittit, ut eos misericordiam postulare compellat, ut aperiat os eorum ad petendum eum in tribulatione, quia clausum illud habuerunt in prosperitate. Unde Augustinus: Deus immittit tribulationes aliquibus, ut excitentur in tribulatione, et petant illud a Deo quod ipse vult illis conferre. In persona talium dicit Psalmista: Ad Dominum quum tribularer clamavi, et exaudivit me. Et si forte contingat quod tu Deum in prosperitate in-

voces, ut prosperitas te totaliter dormire non faciat, tamen te somnolentum aliquando reddit, ita clamor tuus in prosperitate non fit ita efficax sicut in adversitate. Et si forte adeo adversitas occupaverit cor tuum, quod non sit ita intentum orationi in adversitate sicut in prosperitate, tamen ipsa adversitas orationem pretiosiorem facit. Si vero tantum tribulatio te oppresserit, quod non potes aperire os ad clamandum ad Dominum, tribulatio tamen orat pro te, dum tu patientiam habes: Dicit enim magister Petrus Lombardus de Lazaro, quod quot habebat vulnera, tot habebat ora clamantia ad Deum: quia quando Lazarus ore suo tacebat, vulnera sua pro se clamabant. Unde Dominus dicit ad Cain de Abel fratre suo quem occidit: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sic ergo patet quod tribulatio orationem pretiosiorem reddit et acceptabiliorem. Tribulationes enim sunt quasi solutio pro una bullata littera liberationis suæ. Unde Job dicit: Quis mihi det ut veniat mihi petitio mea, et quod expecto tribuat mihi Deus; qui cœpit, ipse me conterat, solvat manum suam et scindat me, et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat. Nota, quod Job, qui possessiones suas, filios et filias amiserat, percussus est vulnere pessimo a planta pedis usque ad verticem, afflictus ab amicis, vituperatus ab uxore, tamen videbatur quod Deus parum eum affligeret, nec in alio consolationem quærebat, nisi tantum in hoc quod Deus ei non parceret. Sed si quæris, quid pertinet ad liberationem afflictionis suæ; ad hoc responderi potest, quod afflictio ejus est solutio litterarum suarum. Sicut quando pauper bibit vinum in taberna, et non habet unde solvat escotum suum, petit ut verberetur, et sic dimittatur. Si autem, in quo erat ipsius Job consolatio quando petebat affligi:

ad hoc responderi potest secundum quod Deus aliquibus in præsenti non parcit, ut in futuro parcat eis. Consolatio Job in hoc erat, quod in præsenti tribulatione sciebat se evasurum futuram. Consolare ergo, quia si in præsenti fueris afflictus, patienter sufferens, in futuro parcet tibi Deus. Nam dicitur quod non judicabit Deus bis idipsum. Unde Job, qui petebat ne sibi parceret Deus in præsenti, alibi petit ut sibi parcat Dominus in futuro, dicens: Parce mihi Domine, nihil enim sunt dies mei. Ut ergo in futuro parcat tibi Deus, sustine in præsenti tribulationem; quia tribulatio animam sanat, sicut dicit Job, ipse vulnerat et medetur; vulnerat enim corpus, immittendo tribulationem, sed sanat animam.

Undecima utilitas tribulationis est, quod custodit et nutrit cor, Sicut ignis custoditur et nutritur in cinere: sic cor amici Dei custoditur in tribulatione. Ideo præcepit Deus, Exod. Quod tabernaculum sagis cilicinis cooperiretur. Saga cilicina pretiosas curtinas et omnia vasa aurea et argentea contra ventos et pluvias protegebant; ad significandum, quod in adversitate tribulationis pretiosæ virtutes Sanctorum, et præcipue humilitas conservantur. Tribulatio enim cogit hominem, humiliari, quem forte humana prosperitas ultra terminos suæ infirmitatis exuberat in excessum. Jam tribulatio nutrit cor, sicut nutrix nutrit puerum. Nam sicut mater durum cibum, quem masticare non potest parvulus, masticat et in ventrem suum trahit, ut illic cibus convertatur in lac ad nutrimentum pueri; sic Christus in scriptura appellatur mater nostra propter vehementiam caritatis, quam habet ad nos, et propter amaritudines, quas habuit in cruce, ubi pœnas, dura verbera et opprobria masticavit nobis, ut nos nutriret et fortificaret spiritualiter ad sustinendum ejus exemplo

tribulationes hujus mundi. Sicut enim vinum colatum per succum plenum speciebus, sic homo tribulationes sustinens debet eas colare per corpus dominicum, considerando scilicet tribulationem et passionem quam pro se sustinuit; et sic indulcorabuntur ut tolerabiles fiant, quæ prius intolerabiles videbantur.

Duodecima utilitas tribulationis est, quod reddit homini certum testimonium quod Deus ipsum diligit. Unde apostolus: Ego quos amo, arguo et castigo, &c. Et in Eccl. Qui amat filium assiduat ei flagella, hoc est, assidue immittit ei aliqua flagella, unum post aliud. Summus pater Jesus Christus semper filios suos sub aliquo flagello et virga retinet. Unde quando eripiuntur ab uno, sumuntur ab alio. Nec omnia simul immittit, sed post unum alterum; Sicut homo post unam sagittam immittit aliam. Sed malos, qui in præsenti vita sine flagello Dei et disciplina vivunt, et quos nulla correctio ab errore trahit ab omnibus tribulationibus, quas in præsenti vita bonis particulariter immittit, et unam post aliam, et hoc ad purgationem suam, simul in futuro sagittabit. Omnia enim tormenta, quæ in præsenti vita per totum mundum divisa sunt, in futuro quasi in loco proprio requiescent. Sicut enim dicit Dominus: Congregabo, inquit, super eos mala, et sagittas meas complebo in eis. Si ergo, O anima, vis amari a Deo, noli rejicere tribulationes, quæ testimonium divini amoris tibi ostendunt. Sed si tu dicis, quod de manu Dei recipiunt filii bona et mala, quare ergo receptio malorum est magis indicium amoris Dei, quam receptio bonorum? Ad hoc respondetur, certum est quod amicis suis spiritualibus meliora bona Deus confert, et illis quos magis diligit, sed magis dilexit Christum incomparabiliter quam totum mundum, et tamen multa mala et pauca bona temporalia ei con-

tulit in hoc mundo. Imo secundum Bernardum, post ingressum uteri virginalis usque ad patibulum crucis nunquam habuit nisi paupertates et tribulationes. Consolatio ergo tribulationis et adversitatis est magis indicium Dei amoris, quam consolatio temporalis prosperitatis. Præterea Jesus Christus Filius Dei, qui vixit in hoc mundo, sicut mercator, qui est in nundinis, eligit bonas merces, et malas rejicit, sic elegit tribulationes et fugit prosperitates, sicut patet in Evangelio. Fugit enim in desertum, quum vellent eum Judæi rapere in Regem; tamen non fugit, quando eum quæsierunt ad destruendum et occidendum. Imo et dixit eis, Ego sum. Dum ergo Christus fuit sapientissimus in eligendo, constat illos esse stultos qui contemptis tribulationibus et adversitatibus prosperitatem mundanam eligunt, quæ non valebit eos liberare de manibus inimicorum suorum, scilicet dæmonum, in futuro. Sustine ergo tribulationem in præsenti cum Christo, ut tandem percipias coronam in regno cœlorum. Aliter non intrabis in regnum cœlorum, secundum apostolum dicentem, quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum: quod nobis concedat qui vivit et regnat omnipotens Deus in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATUS QUALES SUNT.

PROLOGUS.

Detur utinam Episcopis Sanctonensi et Lemovicensi quam sobrie juste et pie vivant: Domino Regi Anglorum Duci Normanorum et Aquitanorum illustri me scribere compulit pietas ac necessitas; pietas suadendo, necessitas urgendo. Ad hoc vero perficiendum sumptus longe ultra superabundasse, quam

prius Evangelici memor consilii sedens computaveram, ego ipse admirari non possem, nisi ex modico multum, ex exiguo plurimum accrevisse legissem. Sed super his admirari compellitur, qui modica magnis audit majora, qui divitum opulentias audit paupertate viduæ superatas, quibus offerentibus de multo modicum, obtulit illa de modico multum. Vidua quoque Sarepthana, dum modicum quod habebat non celaret; dum Prophetam ex paululo pasceret; quod sibi filioque reservabat, pauperculæ laudabilis parcitas, tantulum ipsum non deficere laudabilior erogacitas impetravit. Modicum ergo modicus scribere proposueram, ne deditos pluribus oculos Regis prolixitate paginæ tenendo, in commoda publica peccarem. Nec ad inchoantis vota peractum dissentiret opus, nisi vicinis proposito digressibus satisfacere tenerer obnoxius. Erant autem circa materiam deambulatoria quædam, ad quæ thematis ipsius importunitas lugubri lassum querimonia me sæpe coegit exire, quasi per herbosa spatiatum, donec salubres animum auræ recrearent. Unde lætior in reditu postquam aliquantisper amœna visendo respiraveram, nesciebam domum sine floribus redire. Ipsa quoque materia me suo receptum alveo naufragum a se rursus expellebat. Sed quoniam portum eunti riparum altitudo negabat, reluctantem sæpe detinuit tenacium quas evolvere cœperam pelagus iniquitatum. Hinc contigisse videtur, qued quum in scribendo me modum epistolarem excessum iri nequaquam existimarem, cœpto operi prius Epistolæ nomen indidissem. In longius quam speravi stilo paulatim pertracto; brevis æstimatione tractus quam Epistolam inceperam, denique liber improvisus exivit. Cui, nisi forte alius Regi congruentior videatur materiæ satis convenientem apposui titulum: Quales sunt.

Licet enim, Quales habent, totum fere subditum opus insinuet; quoniam, res quales habent, quales dicti sunt patres velut in speculo conspicitur: ab hac prima sui parte libellus sine columna prætitulatur. In quo me non parum excessisse fateor, quod tantæ scribens Altitudini conceptum de visis illorum actibus risum tenere non potui, tristibus horum jocis sæpe compulsus adjocari. Sæpe quidem vellem nollem risisse me memini. Risu tamen solo, nisi quem soli movere dolores. Unde etsi multis in locis maxime in secunda et quarta parte, Regi legenda libellus offerat verba jocosa; non minus ibidem veritatem constare suspicetur. Ludere autem cernuntur in superficie lecta, quæ non ludere sentiuntur intellecta. Libellum ergo Rex accipiat et legat. Nam, nisi fallor, non Regem legisse, nec me compegisse pœnitebit; ubi et Rex sibi, et ego mihi, et multa multis utilia, si totus pure legatur, invenientur. Quem idcirco per partes et partium particulas distinctum prudentia noverit, ut eum totum simul a Rege legi, et scripti prolixitas necessaria et varia Regis negotia prohibeant, quoties se ad aliam translaturo lectionem intercidere Regi placuerit, quando et ubi voluerit, metas præsto reperiat.

EXPLICIT PROLOGUS—INCIPIUNT CAPITULA LIBRI PRIMI.

Quatuor itaque sunt partes istius libelli. In prima parte ostenditur Quales sunt dicti Patres; et ab hac prima parte, totum opus appellatur Quales sunt. In tribus sequentibus ostenditur, Quales habent. In primo harum trium agitur de Nepotibus Episcoporum, primis, secundis, tertiis, et deinceps usque ad infinitum. In secundo, de adulatoribus, qui cum nepotibus Pontificum primas sedes obtinent in majo-

ribus Ecclesiis. In tertia de emptoribus Ordinum et Ecclesiarum, qui minoribus Ecclesiis præsunt. In fine ejus breviter continetur honestorum expulsio, et lugubris querimonia Ecclesiæ pro filiis ad Regem clamantis. Est autem quæque pars distincta per capitula.

Capitulum 2. Non esse de voluntate scribentis scelera satis aperta apertius aperire. Aperit tamen, ut isti cessent, et alia similia non inchoent.

2. Quod hoc opus inchoanti oppositæ se ingerunt cogitationes.

3. Expositio primi Capituli.

4. Quod sibi det ausum scribendi, utilitas operis, pietas Regis, caritas foras mittens timorem.

5. Quod non debeat dici, Os suum posuisse in cœlum.

6. Quod oculo suo manente simplici, non curat quicquid dicant æmuli.

7. Mentio de bono et bonis Pastoribus, ut ab illis isti removeantur.

8. Remotio eorum a cæteris, quoniam non habent fidem, quæ cæteris eos connectat.

9. Quærit, utrum per ostium intraverunt. Ut postea ostendat, quod non, et quare non.

10. Quod non per ostium intraverunt, quoniam superbe venerunt.

11. Quod uterque pessimus omnium, alter tamen altero pessimo pejor.

12. Quantum per omnia discrepent a bonis pastoribus.

13. Quales eos dicat, quærit et invenit; sed, Quos eos vocet, non invenit.

14. Quod non debent dici Pontifices.

15. Quod non Antistites.

16. Quod nec Præsules.
17. Quod nec Episcopi.
18. Quod nec Pastores.
19. Quod nec Prælati.

INCIPIT PARS PRIMA.

Cap. I. Quales sunt Patres prætaxati, significaturus ego Regi, silere quidem mallem atque celare: nam super hoc meus mihi pudor supplicat et lacrymæ; sed nimis dura loqui cogor, quia nimis duriora formido. Nec eorum scelera tegere queo, quæ etiam me tacente cœli revelant, quæ irreverenter cernit orbis detecta; nec per me magis minusve celaretur, si ruris fabulam urbiumque susurrum solus ego tacerem, vilis homuncio; et quæ cœlo terraque testibus sileri possent, nullis ego deessem veritatibus. Hos enim tanto evidentius dudum audita publicat infamia, quanto profundius avaræ cupiditatis abysso sopitos, excæcationis antro sepultos, obstinationis desuper cumulatâ congerie comprimit eos et occultat nominari formidans ignominia. De cæteris, qui cæteros non novi, non loquor ego prælatis. Præsertim quum horum nomine tenus Episcoporum digna prælatio non mihi, sed orbi, sufficientem parit loquendi materiam. Si qui tamen, quod absit, his in orbe similes inveniantur, quos infamibus similis associet infamia, non est nostrum inclusos hinc excludere; sicut nec nostrum est inter infames includere, quos ab istorum infami commercio secludit honestas. Unde ne similes his fiant cæteri Aquitaniæ Pontificibus, qui dulcis et periculosæ baculo sustentationis noviter inniti cœperunt, non parum cavendum est. Nam nisi vigiles instanter excubando sibi providerint, quæ jam capita decalvavit vicinia sua me dolente scabies eadem depilatius enudabit. Hujusque pestilentiæ sive pestifero morbo eodem quasi pastu refectas me-

tuo, totus, quod Deus avertat, grex peribit, et ab hoc immunes adhuc contagio Cathedræ subvertentur.

Cap. II. In his igitur quæ dicturus sum, nimis hæsitantem et ambiguum me facit quæ se repente objicit innascentium multitudo cogitationum; et ubi figatur vix invenit deliberationis ancora in animi fluctuantis profundo, diuque versantis ex insperato, in quam subito cecidi, Charybdin aggrediar. Memet enim ipsum tanquam profundum quoddam ingressus sum, nesciens Deus scit qua emersurus.

Cap. III. Proposueram aliquid scribere; qui plenius securiusque scriberem alii, si me scribere Regi præsumptio est. Quis enim sum ego, qui Regi scribam? Aut quomodo damnum Regis Ecclesiæque celabo? Qua fronte loquar? Qua mente tacebo? Illud supra me est: istud contra me. Illud quoque non parum angit me, quod si patribus obloqui videar, in cœlum os ponere nostrum me plateæ prædicabunt. Imminet utrobique periculum: nam loquendo reperient me cæteri vero humilem: tacendo reperiam ego me cæteris inutilem esse. Neutra viarum fore tuta conspicitur. Altera tamen mihi tenenda non irrationaliter eligitur. Publicum enim tacere damnum periculosius perpendo: quum rationi deliberanti se ingerit illud prophetæ dolentis, væ mihi quia tacui. Et me tamdiu siluisse magis pudendum esse decerno, quam ab æmulis et depravatoribus superfluum et præsumptuosum Scriptorem appellari.

Cap. IV. Hinc inest mihi scribendi domino meo Regi generosa, sed non contumax audacia. Cui scribere mea quidem non vetat inscitia, sed dat ausum audita Regis humilitas, audita misericordia. Quem Rex humillimus ille qui non venit ministrari sed ministrare, non solum cœlestis doctrinæ auditorem sed auditæ factorem fecit. A quo non incassum

audivit: Quanto major es, humilia te in omnibus. Audax etiam audacem me facit caritas foras emittens timorem; quæ me non mihi scribere jubet, sed communi oppressorum utilitati, qui in Aquitania, tamquam in alia Ægypto, dudum luti et lateris afflicti laboribus, sub venerationis gratia obsequentes, dictis patribus, quasi sub totidem Pharaonibus gementes, quod inauditum est, in domibus suis exulant, et in hæreditatibus propriis exhæredati intercidunt. Adsit hæc et augeatur, et aucta permaneat, quæ cœpit huic incœpto consulere caritas, et caritati præsto sit veritas, ut zelum Dei habeam secundum scientiam, et serpentina columbinæ non desit astutia simplicitati; ut sit in electione discretio, sicut in imitatione dilectio.

Cap. V. Universos unum unus ego deposco; quatenus impietatis patres liberum et insontem me arguant. Quoniam risus Cham excusabilis et sine culpa maneret, si fratres inter alios Noe pater illius esse dedignatus fuisset. Sed quia, quem inter extremos medium ordinata mystice nativitas includebat, pater benignus a dilectione paterna non exclusit; merito maledici meruit, qui patris pudenda non operuit, cæteris videndo revelavit. Nec in cœlum os me quisquam posuisse contendat: quod quidem verum esset; si patres dicti, patres essent. Sed illorum filii nulli sunt, quum nullorum ipsi patres existant. Hos ego patres pauperum et refugium olim opinabar, ut cæteri; quod postea certius deopinabar ut cæteri. Cur enim patres habendi sunt, cur qui filios habere nolunt, et si casu natos alicubi percipiunt, illico necari præcipiunt? Numquid, propter fœminas, quas reservant, patres appellandi sunt, qui masculos occidunt? Sic pater Israelitarum Pharao dici posset, quorum magis dicendus erat interemptor. Pauperum

vero refugium, quis eos opinetur? A quibus, ne pauperis ad illos fugientis fuga sabbato vel hyeme fiat, ignarum fugere pauperem docet pauper expertus. Quærite, inquit, et invenietis, petite et dabitur vobis. Quare vero quæret aut petet aliquis, si quæsitis contraria quærens inveniat, et petenti non detur nisi quod sibi displiceat? Sæpe nondum experti petunt ab his egeni; quibus pro pane lapidem, pro pisce serpentem, pro ovo porrigunt scorpionem. Hos enim adeo probantium improbat necessitas, ut in turpi experientium repulsa, apud omnes primum celebris felix omnino pereat opinio. In quibus opinionem bonam primo decoloravit suspicio nequam, quam denique consummatione terminavit infelici, repente veniens sinistrum quod timebatur.

Cap. VI. Scio, scio ego, nec me latere patitur magis æmulorum obrosio non deesse, qui me de incepto tamquam de ocioso et non necessario sugillent opusculo; clamque palamque me dicant hominem, qui de hujusmodi etiam mutire non habeam, osque meum tali dictu duris dignum contundi lapidibus. Quos patienter audire satius erit, quam nugis ventosisque verbis sine sono, verba dare sonantia. Quicquid in vulgi auribus muti mussitent susurrones, quicquid apud aulicos canes oblatrent; paulatim innocentia manebit illæsa, et justitia sufficiet defensioni. Sit duntaxat corpus totum lucidum, oculo manente simplici. Quem vero simplicem faciet, qui simplicem facere cœpit; faciet vero simplicem, ut fallere nolit, nec falli possit, qui simplicem facere cœpit, nec fallere velit. Faciat fallere nolentem, ne pietatem amittat bono carendo zelo; faciat falli renuentem, ne cautelam non habendo, vero careat judicio. Oculus enim qui facile non fallitur, sed facile fallit, erui præcipitur, quia nequam est. Oculus qui

non facile fallit, sed facile falsus est, cæco non præbet ducatum, quia cæcus est. Adsit ergo prudentiæ simplicitas, ne ignorantia de malitia nascatur. Adsit simplicitati prudentia, ne malitia revelanda per ignorantiam tegatur.

CAP. VII. Meminit me summi Pastoris illius qui dixit: Ego sum Pastor bonus. Bonus addidit, quoniam malos esse non latuit. Quia enim ei omnia præsentia erant, omnes etiam hunc loquendo cernebat. Pastores bonos et malos, cujus conspectui præteriti non prætererant, nec erant futuri qui nondum erant. Videbat igitur omnes malos, a quibus omnibus se sequestravit, quum dixit: Ego sum Pastor bonus. Sed numquid mali pastores, pastores sunt? nonne magis fures et latrones, aut inutiles mercenarii? Omnes, inquit, quotquot venerunt, fures sunt atque latrones. De omnibus hoc dixit, qui præter eum venerunt, et præter eum venturi sunt. Non enim hoc dixit de bonis pastoribus antiquis, qui eum prævenerunt, sed de bonis qui ei successerunt; qui non propter eum, sed cum eo venerunt. Cum eo venerunt; quia in principio erat verbum, et illi cum verbo Dei venerunt. Cum eo venerunt; quia ipse est veritas, et ipsi veraces fuerunt, et eandem fidem boni præcedentes et succedentes habuerunt.

CAP. VIII. De supradictis vero pastoribus et his similibus quid dicemus? Nam bonis eos eadem copulat fides, ut non dicantur præter Christum, sed cum eo venisse? Quare hoc? Quid effecit fides eorum? Nonne mortua est? Et quia sine operibus est: Fides, inquit, sine operibus, mortua est. Ideo mortua, quia non viget in ea vegetatio actionis. Ideo mortua, quia non movet, nec regit animam ad gaudia patriæ cœlestis. Fide hujusmodi dæmones insigniti sunt. Credunt, et nihilominus eis præparatur æter-

num incendium. Quippe fides sine opere, flos est sine fructu, manipulus sine grano, moneta sine argento. Si nihil in eis efficit eorum fides, non eos eis connectit qui cum Christo venerunt; in ovile non per ostium intraverunt. Qui non intrat, inquit, per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, Fur est et Latro.

Cap. IX. Duo vero quos proposuimus, numquid per ostium intraverunt? Negant hoc qui noverunt; negant qui intrare viderunt. Dico ego, et scio, quod ostium hoc humile est; venientem ad hoc ostium oportet incedere plano pede, ut non offendat; humiliari, ut sano capite intret. Humilis enim janua Christus est: humilis hujus janua ipse idem janitor humilis. Janua, quia per eum intratur. Janitor, quia ipse se januam aperit. Non dubitet eum esse januam et janitorem, ostium et ostiarium, qui audit dicentem: Ego sum ostium ovium. Non solum enim per hoc verbum Christus se ostium, sed ostiarium indicat, quum quis ipse sic aperit; Aperit qui prius ignota nota facit. Quæcumque enim, inquit, audivi a Patre meo, nota feci vobis. Factus igitur ostium, et ostiarius; simul factus pastor, ovis et agnus; ut ipse ovis innocens, et agnus immaculatus, maculas emundaret, et mortem destrueret pastorum et ovium. Legitur Evangelium, et pastor invenitur: Ego sum, inquit, Pastor bonus. Legitur propheta, et invenitur ovis: Sicut ovis ad immolandum ductus est. Interrogatur amicus sponsi, et ab ipso agnus auditur: Ecce, inquit; Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Pius itaque pastor, ovis, agnus, ostiarius humilis, et ostium, aperuit unquam his quos proposuimus, si nunquam intrare humiliter proposuerunt, si ad humilem januam contumaciter et superbe venire præsumpserunt? Absit.

Cap. X. Quomodo non superbe venerunt: quorum alter manifeste, contra ipsum ostium nimis erectus; alter, nimis occulte, erecto erectius contra ostiarium, qui et ipse ostium est, venit minus inclinatus? Uterque nimis præsumpsit, uterque nimis ascendit: sed plus nimio ascendit, qui plus nimio descendit, nimia enim humiliatio nimia est elatio. Unde illum contra ostium, istum dixi venisse contra ostiarium, licet idem sit ostium et ostiarius; quoniam apud homines plus esset contra ostiarium, quam contra ostium. In domibus enim est major ostiarius ostio; major enim est qui præponitur, quam cui præponitur. Uterque enim nequam, uterque nequissimus fuit. Sed nequissimo nequior fuit, qui iram Dei provocavit. Pejor enim est qui iram Dei provocat, quam qui meretur. Meretur, qui manifeste peccando cæteros corrumpit; provocat qui quum introrsus sit turpis et incestuosus, appetit videri pulcher et castus. Uterque prætulit quando et quantum potuit. Et uterque sic prælatus, superbus patuit et elatus. Superbo vero superbior fuit, qui superbiæ tumorem humilitatis cataplasmate compressit.

Cap. XI. Quoties hunc pessimo pejorem ad memoriam reduco, alterum ex toto dimittere volo. Quoniam major hujus iniquitas me loqui contra se compellit. Unum tamen de utroque sentio. Quoniam quæcumque quibuslibet pseudopontificibus, ut uniuscujusque propria sunt, unicuique congrue distinguendo possunt attribui, istis simul attributa sunt, minus convenienter omnia conveniunt. Quum enim aliorum alii fures sint sive latrones, sive mercenarii; isti totum sunt, et adhuc nituntur ut lupi sint. Fures sunt, aliena sua faciendo: latrones sunt, quæ furati sunt interimendo. Mercenarii, quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, quærendo, ac viso veniente lupo

fugiendo. Adhuc et lupos se faciunt; qui non solum dimittunt oves, sed dispergunt et laniant.

Cap. XII. O, quantum a pastoribus primis per omnia discrepat hæc male mutata posteritas; qui ubicumque ministerium suum honorificabant, qui Christi bonus odor erant in omni loco, quorum fama celeberrima, et vita continentissima. Lux vero nostra, dicti pontifices, non lumine tenebras, sed tenebris lumen effugat; non splendore nos irradiat, sed fumo atro nos molestat, stellas obtenebrat, solum obfuscat, cœlum obnubilat, terris noctem ingerit. Quam non lucere non tantum dolerem, si minora quæ penitus extinguit, sineret lucere lumina. Hos male mutatos minus plangerem; si domus Dei stabilis in pristino statu maneret. Sed ipsi male subversi, semper ejus subversionem moliuntur, et ruinam. De his et sibi similibus credo prophetam idipsum loquutum fuisse: Venerunt, inquit, structores tui destruentes te. Funditus enim eam evertere conantur; et ædificium cum fundamento mutare mutati leguntur architecti: Fundamentum, inquit, positum est, præter quod nemo aliud ponere potest. Quomodo vero non aliud positum esse credet simplicitas, ubi non modo fundamentum, sed quicquid fundatum erat, subverti videtur? Quid enim mutandum restat? Ubi, ut nonnullis visum est, fundamentum jacit hypocrisis, adulatio parietes erigit, avaritia tectum consummat, consummatum ædificium dolus et falsitas ornant. Legi bonos, optimos, ac meliores, qui supra petram Christum solidam, ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos. Sed optimates isti aliter forte legerunt; quos nil superædificare videmus, nisi ferrum, æs, et plumbum. Quos ita superædificantes, diruere convenientius quam superædificare dicimus.

Cap. XIII. Quales eos satis digne dicere queo;

quos dudum avaritia coegit ante Baal genua curvare, cum morte pactum facere, cum inferno fœdus inire. Apud quos imperat aurum, judicat argentum; leges canonesque silent, locum ratio et æquitas non habent. Ubi virtus, ubi lex, ubi sacrorum auctoritas canonum, ubi disciplinæ censura, morum gravitas, maturitas consiliorum, auctoritatis pondus insigne, reverentia majestatis? Ubi lumen oculorum nostrorum, ubi pectus nostrum, ubi lingua docens, ubi manus indefessa; lumen oculi simplicis, pectus consilii, lingua docens judicium, manus ab opere bono non torpens? In his, horum nulla, sed his contraria reperiuntur. Quales eos esse digne dicam; hoc digne satis invenior: Quales se indigne fecerunt. Sed, quos eos digne vocem, digne non invenio. Usu tamen eos didicimus vocare Pontifices, Prælatos, Pastores, Episcopos, et hujusmodi nominibus. Sed si vere Pontificum sunt hæc nomina; non eorum quos veris Pontificibus in omnibus et per omnia novimus oppositos. Unius tantum significationis nomina, contrariis minime conveniunt rebus. Nec nomine vocandi sunt, qui rem nominis non habent.

Cap. XIV. Cur igitur Pontifices dicemus, qui se cæteris pontes non faciunt? Pontifex vero dicitur, qui supra mare hujus mundi factus est pons, usque ad Deum et proximum pertingens. Usque ad Deum pertingit, ex fiducia qua non suam sed illius gloriam quærit. Usque ad proximum, ex pietate qua ipsi non soli sibi prodesse desiderat. Sed numquid tales isti? Quis insensatus dicit pontem, quem nullæ juvant bases, quem mare cadentem recipit, et se profundius involvit.

Cap. XV. Antistites dicere possemus, quia stant contra subditos; sed quia contra dæmones non stant,

quos contra se cernunt erectos, Antistites digne dicere non valemus.

Cap. XVI. Præsules vero quare dicerentur; qui dignitatem et gloriam suam alteri dederunt? Quomodo præsulare creduntur, idololatræ facti, quibus archipræsul imperat avaritia?

Cap. XVII. Episcopi, qua ratione dici debent, qui divinitus sibi datum os sublime, non ad superna erigunt, non quærunt quæ sursum sunt; sed pronius pecoribus corporis sensibus incubant, infimis inhærent, terrenis inhiant?

Cap. XVIII. Pastores quis nisi fatuus æstimat, se pascentes et non oves suas; qui lac ovium comedunt, et lanis se induunt? Hos Spiritus sanctus pastores esse negat, quum dicit: Lac ovium consumitis, et lanis vos tegitis; quod infirmum est non confortastis, ægrotum non corroborastis; quod perierat non requisistis; quod forte fuit confregistis; et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non sit pastor. Dispersas dicit oves, quia non est pastor, licet malos habeant pastores. Dicam ego pastores, qui non sunt? Asseram ego, quod Deus negat? Absit.

Cap. XIX. An Prælati dicendi sunt; qui se quando necesse est, non præferunt? Qui adversario more leonis rugienti se non opponunt? Qui viso lupo fugiunt, dispersarum immemores ovium? Qui non se nobis præferunt, ut pro nobis præferant, sed ut sua nulli conferendo, nostra nobis auferant? Nonne magis dicendi sunt elati, quam Prælati? Qui nostro non premuntur onere, sed nostro super nos, et contra nos honore eriguntur. Quos igitur eos vocabimus? Scio, et dico, multos esse vere Pontifices; sed qui tales sunt, Pontifices dicendi non sunt, sed pseudopontifices. Si tamen, usum sequen-

tes, his eos nominibus appellemus, veniale nobis esse credimus. Non enim mirum est, de his qui dicunt et non faciunt, si dicuntur et non sunt.

EXPLICIT PARS PRIMA—INCIPIUNT CAPITULA PARTIS SECUNDÆ.

CAPITULUM 1. Quales habent in majoribus Ecclesiis.

2. Quod nepotibus dant quæcumque possunt.

3. Hæreditario jure canonias ab his obtineri.

4. Esse qui consulat hominem ignotum, et sine parentibus eligendum, propter hujusmodi mala.

5. Quod tali consilio non sit credendum.

6. Quod non erat humilitas in vili persona quam elegerunt, sed humiliatio fallax.

7. Quod modo nihil de pristino statu retinet, nisi oculos obliquos.

8. Fecisse homines pro eo quicquid dicerent.

9. Deceptos omnes fuisse per exteriorem simplicitatem.

10. Quod modo notus est a cæteris, qui se noscere et cæteros desiit.

11. Quod nullo bono perstitit ex quo ab humilitate cecidit.

12. Quod nullum habere putabatur parentem, qui sublimatus habuit infinitos.

13. Quod eligi non debet talis, a prædictis et a sequentibus subinfertur.

14. Quod iterum parit egregie fortuna, quos quoquomodo terra pepererat:

15. Oportere primo exuere veteres homines, et mox induere novos.

16. Quod momento uno fortuna facit eos curiales, discretos, astutos.

17. Quam celebris sit eorum iterata nativitas; quique saxis huc usque vixerant duriores, quam subito fiant graves, delicati, teneri.

PARS SECUNDA.

CAP. I. Quales secum habent, quales præferant Ecclesiis, quem latet hoc? Sibi similes. Sunt in partibus illis majores et minores Ecclesiæ. In majoribus, primum locum tenent primi nepotes Episcoporum; secundi secundum; et ita deinceps donec loca desint. Unaquæque loco sibi congruo nubit progenies, et quasi quædam copula conjugalis vinculis astricta sterilibus maritatur fœcunditas. Nepotes autem dico quoslibet illorum carne, moribus et vita cognatos; quibus applaudunt, quibus thesaurizant, quos sibi præparant successores Antistites nostri. Qui pacem habere nequeunt donec videant nepotes et pronepotes suos, aut filios filiorum suorum, tribulationem et iram super Israel. Talibus tales associantur filii patribus, discipuli magistris, congrua dominis familia.

CAP. II. His patres acquirunt, servant, rapiunt, custodiunt. Acquirunt sollicite, servant sollicitius, rapiunt moleste, custodiunt molestius. Discurrunt, torquentur, et gemunt, augere desiderantes quod adfiliatis relinquant hæredibus. Nec de rebus miseri tangere permittuntur, quas post se futuris servare nituntur. Commendata namque deputant, quæ ad successores etiam in vita transmittant. Quibus utinam aurum, argentum, et fori divitias ad male sortitos transmittere sufficeret hæredes; ut etiam non cogeretur Ecclesia pro suis alere alienos, pro filiis fovere filiastros, quorum pugnis pectus illius assidue tunditur, dentibus ubera lacerantur. Eliminarentur utinam Ismaeles; ut, quum filiis liberæ filii non hæreditarent ancillæ. Quod longe aliter est. Ab his enim et cæteris dignitatum audimus officia, cujus nulla unquam audita fuere merita. Dona narrantur, sed nulla donorum causæ tractantur. Promotiones

audiuntur, sed promotionum negotia non audiuntur.

Cap. III. In nihilo deinceps, aut minimo degenerantes a patribus filii, quanquam firmata sit supra firmam petram, domum Dei diruunt, ac etiam evellunt: ad hoc unum nitentes, ut locum ejus desolantes comedant Jacob, nec memoretur nomen Israel ultra; qui jam certi se successuros hæredes, ad invicem dicunt: Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. Ex hinc genimina viperarum, gens incircumcisa corde et aure, hæreditario jure canonicatus obtinet, proh dolor! perniciosa hæc et exhæredans hæreditas. Consuetudinis jure carnalis, gratia possidetur spiritualis, et tamen gratiæ stipendium non facit hæredi testamentum. Perit enim gratia ubi hæreditas principatur. Sic canonicum fieri, est, exire de Ecclesia, non Ecclesiam intrare. Sic intrantes, non sunt hæredes Dei, non cohæredes Jesu Christi. Tales ad se vocantes Pontifices nostri, si forte videant paucos interesse dissimiles, nec eos vocant, nec diligunt, licet honorent coacti: nimis obliti summi Pontificis illius, qui quum cognatos habuerit apostolos, nullum eorum præfecit aliis, sed alii super eos primatum concessit.

Cap. IV. Est forte qui hominem ignotum, et de nobilitate parentum vel amicorum non suspectum, consulat eligendum; et dicat, in electione Pontificis, providentia consilio præmunire valet electuros, et providendo utilis potest adhiberi cautela; ut videlicet homo vilis, scientia modicus, fama nullior, sibi notus, ignotus orbi, sublimitatem abhorrens, sublimis subito factus episcopetur. Si non talis in urbe, non deerit talis in rure. Si non reperiatur in oppido, reperietur in eremo. Multos habet tales eremus exilii exiles eremicolas; quos licet quotidiana penuria

intrare coegit, de cogenti tamen in spontaneam felicius se transtulere paupertatem. Felix quidem est necessitas quæ in melius cogit. Isti mundum contemnunt, mundum in mundo fugiunt; quorum adhuc in terra viventium conversatio in cœlis est; quos adhuc detinente terra peregrinantes in tabernaculis, cœlum jam suscipit habitatores in domibus. Isti pennas assumunt, volant et non deficiunt. Volant enim super pennas ventorum, usque dum cœli spatia sibi subdant, ac pœne penitus in cœlo consistunt. Pars etiam tantilla, quæ vix in terram restat, terram odit, terram detestatur, ad cœlos tota spirat, tota cœlis inhiat. Isti de superfluis non curant, necessaria sibi dimidiant, carnem insequuntur, spiritum ditare nituntur; quorum facies divinum quiddam portendit, humanum omne transcendit; hominem facit admirari, stupere, horrere; quæ scilicet hominem cum angelis indicat habere commercium. Isti se parentes habere nesciunt unde venerunt. Tales sine damno credo posse sublimari. Ne credas iniquo.

Cap. V. Ne credas, dixi: Non enim omni spiritui credendum est. Scio eremicolam olim, Pontificem: Qui antequam esset qui modo est, totus angelum sapiebat, angelum vincebat. At superinduto Pontifice tunicatus latuit eremita, et super humeros illustrium incathedratus, capitis umbram cornuti prospexit longe anteire per urbem. Se devovit protinus, se descivit, sui penitus oblitus qui fuerat; et in letargiam subito prorumpens, hujus infortunio passionis se felicissimum in corde jactavit. Quem si inter cæteras quæ se gratis offerant cogitationes, deinceps evasit eremi recordatio; illico præsto fuere formido, timor, horripilatio. Et quoniam præ omnibus quæ sibi placebant, eum eremi delectabat obli-

vio; totus sicut eremum, sic eremitam, licet non exuit, exivit. Oblitus itaque sui devovit, ac cæteros qui hoc ad usque tempus nec se, nec alium noscere dignatus fuerat; et eum paulatim agnoscere cœperunt, qui tunc usque devoverunt; quem sic utinam a principio novissent. Nam, si rudis adhuc hominis tergiversatio pateret urbanis, si multiformes illius intelligerent fucos; silvestros adhuc colerent saltus et lucos. Si primum rudentinis bene novisset, ille Ægyptius velut a Moyse sepultus, adhuc in sabulo dormisset, et nunquam de luco ad lucem exisset: sed qui cavere didicerant a superbo et nobili, cavere nescierunt ab ignoto et humili. Et, quos fallere non potuit superbia, omni homini suspecta, facile fefellit humilitas hominis, ab omnibus aspecta.

Cap. VI. Non tamen erat humilitas, sed humiliatio fallax. Non erant virtus, sed virtutis actui similis actio. Gloriosa quippe res humilitas; qua ipsa etiam superbia palliare se appetit, ne vilescat. Humilitatem in vultu prætendebat, qui persequi humilitatem intendebat. Ovem in facie simplicem ostendebat, qui rapacem lupum in mente occultabat. Tunc fermentum parabat, quo cleri plebisque massam corrumperet. Tunc se longe retro post cæteros faciebat, quo præ cæteris longe antefieret; ut majori de longe remeans impetu prosiliret longius. Qui ut clero præferretur, et populo, locum sibi fertilem sterili præparavit in sabulo; ut quæ creditori, semen negat mandatum, arena, fertilem ei pareret Episcopatum. Cui etiam locus ipse multum deferre nostrates admonuit, quem quia remotus erat a locis publice peccantium, sanctitatem præstare credebant. Quod si esset, nec Satan e cœlo, nec Adam caderet in Paradiso, nec Lot in monte peccaret, qui in Sodomis sanctus extiterat. Locus tamen iste, quoniam arenosus et exilis

erat, plus cæteris homini sicco et exili congruebat, cui nihil pingue, nihil carnale placebat. Cui refectio dulcis, satietatis jugis erat esuries, potus jucunditatis, sitis assidua. Quippe totus erat in spiritu, cujus fere tota caro defluxerat in lacrymis. De quo non est hominis dicere, quam pius, quam sanctus oculis orbis apparebat, quantum ab homine homo distabat.

Cap. VII. Nunc vero nihil in se pristinæ retinet consuetudinis, nisi unum solum, quod a puero consuevit; alterum videlicet tanto altius obliquare oculum ad supra, quanto inferius alterum ad infima declinat. Ut quoties ipse loquitur, solos, quos in terra prospicit, cernere cernatur oculus alter auditores, alter intendentes eidem sermoni, totum pontificis verbum fieri portendit ad oves in aere. Quod in argumentum probitatis et sublimitatis suæ sumptum, multos ad promotionem illius incitavit, Nam, quum illum sibi loquentem altero liberius et expedite cœlos oculo rimari, altero nimis libenter et laboriosius necessariis hominum usibus in terra providere cernerent, Deo gratias egerunt, quod utroque Rachelis et Liæ lumine caput unum insignitum invenerant. Multi quoque opinione sua rem subtilius intuentes, non mediocriter eos peccare dixerunt, qui lumen alterum ab alterius contemplatione detinebant. Quibus convenientius videbatur, ut in eodem homine, Petro in Joannem, Martha in Mariam transvolante, totum in spiritum conversus homo cœlos liber intrare sineretur.

Cap. VIII. Sed quid hæc contra? Omnes pro eo loquebantur, omnes pro eo faciebant, quando de eo altiora prædicabant. Omnes ad illius libitum, promotionis intendebant terminare negotium. Quis enim se subtraheret ipsius negotio sanctitatis? Erat apud omnes de homine ignoto, quæ ignotum deseruit

sancta et admirabilis opinio. Opinabantur alii melius de eo, alii optime, omnes bene, sinistre nulli. Omnem enim auferebat suspicionem aspecta in homine sanctitas, visa in eo religionis mira compositio, una fuit omnium voluntas, una cordium concordia, affectus unus animorum, eademque sententia senum, juvenum, et puerorum. Quippe universos univit in unam unius admirationem personæ forma hominis contemptibilis, habitus vilis, incessus humilis, humilis vultus, demissio pudica, gestus moderatio, suavis prolatio vocis, pudor in facie, pallor in ore, macies in corpore toto, tremor in exultatione, lætitia in timore, timor in servitio.

Cap. IX. Nec mirum fuit homines admirari in homine probitatis signa, quum adversantia probitati majori etiam admiratione digna dicerent qui aderant. In tantum enim videntes olim oculos et ingenia, quondam proborum ingenia, hebetavit opinata in extra simplici religio, ut quæ ipsi naturæ placuit in eo formare deformia membra, inter cætera magis torta laudarent et obliqua; et cui communem cæterorum visum natura negabat, cæteris illum videre clarius assererent. Quibus sua suasit credere fatuitas. Ut quicquid mutante natura minus ille receperat in datum optimum, totum ei larga præamantis gratiæ manus abundantius restitueret in donum perfectum. De quo magis credendum erat; quod exterior inferioris est nota deformitatis; ut qui oblique cernebat, oblique decerneret; qui oblique videbat, oblique disponenda cogitaret, oblique præcogitata disponeret. Non deferendum erat oculis, licet plus cæteris palpebras aperiebant, quorum pupillas albugines operiebant. Albugines non solum exteriorem visum obnubilant, sed obnubilatum interiorem designant. Nisi enim albugo et scabies intimam animæ signifi-

carent corruptionem, non sanctam habentibus negarent administrationem, nec in lege prohiberentur hujusmodi promoveri. Sed tam diu nos latuere significantia, quousque præsto fuere significata.

Cap. X. Modo notus est ab homine, qui se desiit hominem noscere. Notus est in persona non in homine, qui manserat ignotus in homine non in persona. Incepit paulatim a paucis agnosci, quem ulterius progrediendo magis magisque noverunt universi. Modo notus est extra se, qui mansit ignotus quamdiu mansit apud se. Modo humilitatem simulare, sine simulatione dissimulare non potest. Murmurat, frendet, irascitur, frontosus et impudens factus, facile fatur, facillime minatur, ardescit ira, tollitur insania, furore fervescit: nec in flagitiis vires illius debilitat dierum antiquitas, quem ipsa senectus animare videtur ad scelera. Nec mirum: suum est enim scelerum, ut dum non resecantur increscant, et in augmenta criminum prosilitur quoties impunitate secura peccatur. Unde furor ejus non minuitur, non refrænatur, ardescit, in pœnis magis accenditur. Concipit facinora, sed concepta festinanter implet. Disponit scelera, sed instantissime perpetrat. Nec ut sua solus exerceat flagitia, suæ patiuntur divitiæ. Factus enim dives arca, non merito; possessione, non genere; nomine, non honestate, multa secum et minis et muneribus compellit insanire millia: et unus ipse demens dementes efficit multos: ut de ipso recte dici videatur; currit adversus humiles et erecto cœlo, cervice armatus durissima: Incedit erectus et tanquam onager se liberum natum putat. Et sic ab humilitate in qua stare videbatur, in superbiam corruisse probatur.

Cap. XI. Ab humilitate vero in superbiam cadens, a quo bono in quod malum non corruit? A nullo, si

nullum habuit. Sed, si habuisset quæ habuisse et habere videbatur, corruisset a caritate in odium, ab humiliatione in elationem, a largitate in rapinam, ab interiori profectu in exteriorem gloriam, a pietate in crudelitatem, a fide in perfidiam, a spe gaudii sequentis in desperationem, a patientia in iram, a pace in jurgia, a lacrymis in risus, a consideratione vitæ mortalis in voluptatem. Verumtamen tota fraus sua, imo totus suus ipse fraudis, imo tota ipsa fraus, totus ipse modo fraudatur; nam, qualis erat ante, deprehenditur modo, fallitur quum foris agnoscitur, et intus, notatur ab omnibus, indicatur ab omnibus, eo quod vehementius indignantur omnes, qui falsum conspiciunt quicquid prius de eo opinabantur. Elegerunt hominem pacis, quem pacis habent inimicum. Sub quo namque tyranno tot unquam auditæ sunt strages, tot ruinæ, tot in Ecclesia scissuræ, tot scandala? De Simonia, de cæteris quæ sibi dedicat cultrix idolorum avaritia, quid dicam? Quibus horum facinorum caret angelus hic apostata? Quæ sunt in foro, quæ ipse non faciat in sancta domo?

Cap. XII. Hunc nimirum sicut nulli præcesserant parentes, sic nullos ei suspicabantur successores. Sed audito nomine, steriles enisi sunt parere montes, et nati sunt ei mures ridiculi. Quibus recenter natis, prima die ebullit tota aula pontificalis, secunda vero repertæ sunt vulpes fraudulentæ. Interposita enim nocte, de muribus fecit vulpes illa vulpe vulpior omni. Hos deformando sibi conformavit. Hos dedocendo docuit. Hos male instructos, pejus intrusit, exclusis Ecclesiæ filiis. Ramos fregit naturales, ut oleastrum insereret, et socium faceret radicis et pinguedinis olivæ. Cujus non modo socius effectus est; sed, abscissa oliva, dominium usurpans radicem sibi vendicavit oleaster. Respiciente tamen orientis ex alto misericordia,

surgere cœpit Aquilo et Auster venire, quo spirante suavis illico fragravit odor aromatum in horto sponsi. Cujus mirabili dulcedine loca tangente vicina, circumquaque flare cœpit aura serenior solita, blando et benigno vultu redire serenitas; ac, suo denuo sole læta cœpit Ecclesiæ facies indui. Gaudet post hyemem verna temperies, grata sentitur serenitatis aura post nubilum, quietis recreatio post laborem, post transitum per ignem et aquam eductio juvat in refrigerium. Reclamante oleastro, reinserta est oliva. Potens est enim Deus oleastrum radicitus extirpare; quod, in spe longanimis, sperat oliva: cujus spes quanto productior tanto fructum dabit gratiorem. Hoc etiam ipsum non erit inutile deceptis, quos falsa diu delusit imago, malam arborem inter cæteras movisse, ut deinceps a nota caveant quos ignota fefellit. Olim oleam in foliis opinabantur, quam oleastrum a fructu denique perceperunt.

Cap. XIII. Tace igitur qui talem eligendum consulebas. Ne credas amplius exanguem esse sine sanguine spiritum sine carne, agnum sine dolo, ovem sine lupo, nullius hominem generis sine parentibus, nullius posterum sine successoribus. Germana quidem est dignitatis, multitudo; et inseparabilius inhæret ei consanguinitas, quam Æthiopi nigredo. Inaudita est dignitas sine parentela. Una enim die tot ei parit parentes arena, quota ipsa est. Aperit terra sinum suum, parturit sine dolore; et quæ nondum mota senuerat, gens simul oritur plebeia. In cujus ortu, totus ubique cernitur orbis despicabili scatere popello. Stupet quicumque videt homo fœcunditatem parientis, capacitatem uteri, nascendi modum, nascentium gestum et habitum. Tanta nempe momento uno rudium oritur innumerositas, ut nunc primum videantur impleri prophetiæ, deserta et soli-

tudines terræ angustabuntur præ habitatoribus, et longe fugabuntur qui habitabant, et tunc dicent filii sterilitatis, angustus est locus, fiat spatium nobis ut habitemus. Sed quid ad hoc referat non habens unde tot nutriat terra mater anxia; nisi ejusdem prophetæ lingua loquatur et dicat: Quis genuit mihi istos? Ego quondam sterilis et non pariens, transmigrata et captiva, et istos quis emitteret? Ego destituta et desolata, et isti ubi?

Cap. XIV. His igitur absque patre natis, unde necessaria ministret, quasi mater altera, sollicita tellus; quum in se non invenit quæ tantæ multitudini sufficiunt alimento, præcavens suis, suos facit alterius: et quos natura de die in diem magis impauperans, ostiatim concesserat mendicare; hos famelicos, informes, et semihomunculos, mobilis in gremio recipit fortuna; ut eos iterum concipiat, pariat, alat, ditet, nobilitet. Gaudet enim jus et potentiam in talibus exercere; quæ semper ex innata sibi consuetudine, et pauperem facit et ditat, humiliat, et sublevat, egenum de pulvere suscitat, et elevat de stercore pauperem. Unde terræ matri anxiæ, voce certe lugente, voce prophetæ respondere potest; Ecce ego levo ad gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum et afferent filios tuos in ulnis, et filias tuas in humeris portabunt; et erunt Reges nutricii tui, et Reginæ nutrices tuæ.

Cap. XV. In instructione vero rudium, primum occurrit fortunæ, suis eos extunicare panniculosis sarcinis, multiformiter assutis, et resarcitis panno uno et altero et deinceps. In quibus dubia erat materia cui formarum discolor imprimeretur varietas. Nam si super his, ut huic operi, majorem dedissem operam, cum furore tortor vellet de jure causari, longe præjudicaret acus texturæ, quam tantum, non scientium

pluralitas, sed suendi superat assiduitas. Multopere namque studuerunt innumerabiles et cives et civitates, lanas adhuc rudes fullonibus committere fucandas; ut materia simplex, fallentibus ludificata formis, non minus intuentes decepta deciperet oculos; et mutatis artificio velleribus placuit urbanis admirandas componere telas; de quibus post annorum curricula multorum, unum hujusmodi vile conficiatur indumentum. In quo pannus novus, "qui splendeat unus et alter" assutus panno veteri, majorem cogit fieri scissuram. Unde, quoniam in pannoso hujusmodi tegumento, de reliquiis innumerabilibus, quas decrepita digne rejici censuit antiquitas, dispariter conjuncto, paupertina resarcientis acus quotidianæ subvenit necessitati; merito rude unius, polito multorum supereminet artificio. Licet quæ primo hujus operis non parum insudavere labori, jam mille sunt defunctæ manus, milleque superstites. Nobis igitur supervenientibus, omnem in alumnis interimit fortuna vetustatem. Et quos ubique prædicat dignitatis esse nepotes, dignitati digne mandat alendos.

Cap. XVI. Hos igitur vix quoquo modo genitos, quos diu sub panno tenui celaverat ignobilitas; sublimitati, ne sterilis vivat, plene gignit et parit fortuna. Quibus, eo ipso quo nascuntur momento, animosa genitrix inspirat altum sapere, cogitare sublimia, discrete loqui. Mox eos deleta omni ruditate, quasi fungos compluit in palatium. Quos eadem horula simul concipit, parturit, parit, ornat, et instruit. Tempore uno nascuntur, et equitant per urbem, feruntur et imperant, aulam ingrediuntur, et familias disponunt; manibus ad Ecclesias portantur, ubi exaltant et deponunt, pretiis et precibus ad causas trahuntur, ubi soli conduntur auditi simul oratores et Judices; momento facti diserti judicio, qui diu vix-

erant imperiti sine verbo: heri, senes erant nondum loquuti; perorant et disserunt mirabiliter, hodie nati.

Cap. XVII. Est horum audita secunda nativitas celebris apud multos; quorum prima nescita fefellerat universos. Quos enim de nihilo conceptos, nihiliores natura pepererat: in pompa et præconio splendide facit renasci fortuna benignior. Proh dolor! Non pudebat olim nudos, sua cunctis patere pudenda, pedibus albis nuper usque ad urbem venerant. Modo, repente mollibus induti, liberos olim pedes, huic ingratos honori, stragulatis incarcerant sotularibus; qui renuunt et recalcitrant, ac si capsam camelus argenteam aculeis intrare cogatur. Reclamantes autem et renitentes urgent talos auratis lucere calcaribus. Facti quoque subito subita graves majestate, sceptris innituntur, tribunalia scandunt, pulvinaribus molliter insident sericis, purpura pedibus jacet substrata tenellis; quos a spinis ne pungerent, a lapidibus ne læderent acutis, olim defendebat innata durities. Et, qui post pecora fistulas buccis inflare solebant, translati de caulis ad causas, proh dolor! audiuntur audacter imperare magnatibus, hæccine viget et floret optima dignitatis generatio, perversis prava exasperans!

EXPLICIT PARS SECUNDA—INCIPIUNT CAPITULA TERTIÆ PARTIS.

Capitulum 1. Patres sic dictos habere adulatores in eodem honore cum nepotibus suis.

2. Exempla Prophetarum inducuntur, quantum sunt cavendi.

3. Auctoritas Prophetæ, quantum sint hæc tria cavenda, et maxime adulatio.

4. Non solum esse repellendos, sed statim etiam erubescentes.

5. Quod turpia inferunt his quibus adulantur.

6. Quod isti primi in omnibus sint, etiam non vocati.

7. Quæritur a veris, utrum falsis sit credendum.

8. Quæritur a falsis, quare ita in se sæviunt.

9. Quod de cæteris nimium curando, seipsos ignorant, sicut Dina.

10. Semen Joseph exemplar esse cæteris ut se custodiant.

11. Eosdem sepelire et sepeliri; et primo, qualiter auditores sepeliunt auditos.

12. Quomodo auditi sepeliunt auditores.

13. Quod secum non sint, ex quo traditi sunt in reprobum sensum.

14. Conversio ad veros Pontifices, ne vanos audiendo eis similes fiant.

15. Admiratio de falsis, quod ita fallantur.

16. Occasione sumpta de verbis sancti Job, disseritur, quando sit bonum, et quando malum venerationes Domini exhibere, et dominos recipere.

17. Malis seclusis, convenientibus fit exhortatio bonis.

18. Quantum conferat humilitas humilibus.

19. Quod hos duos imitari debeant, et primo quod Reges Regem, ostenditur.

20. Quod Pontifices Pontificem.

21. Conversio a veris ad falsos, quibus ostenditur, quod si etiam tales essent quales prædicantur, bonum quod prius habebant auferret ipsa laudatio.

22. Aliud membrorum divisionis; scilicet, si non sunt tales.

23. Magis induratos Pharaone.

TERTIA PARS.

Cap. I. Supradictis in eodem adduntur honore filii fraudis, qui cœnodoxiæ oleum copiose vendere didicerunt. Quos ad duo promptissimos magistra talium componit adulatio; ut videlicet, et bona malo

semper animo, et mala dicant, dolose laudando. Hi pariter omnium, quos a Dominis audiunt, judices candidi sermonum existunt indefessi. Qui, ob nimium dominorum unguem, si forte rudi sectum forcipe reperiant, si longiorem cæteris in barba pilum inspiciunt, si malum positum in capite videant obliquare capillum, fremunt, frendent, stomachantur, ab ipsis etiam dominis vix denique sedandi. Quorum tota intentio est, ut se dominis amabiles faciant, causas quibus obsequantur, exquirere. Unde in verbis et in operibus nihil sine laude perire sinunt. Quicquid enim dicunt et faciunt, non quantolibet hominum, sed solis dignam prædicant angelis. Quorum facta, si etiam manifeste pessima sunt, arbitrorum præjudicio talium bonis præcellent. Aliorum favent dictis, annuunt factis, nihil renuunt, nihil recusant, quod voluerint volunt, quod ab his optatur, exoptant: quod desideratur, et ipsi desiderant, secundum cor eorum cogitant, gerunt, concipiunt, perficiunt: corda, sed non corde, cordibus jungunt, mentem, sine mente, mentibus annectunt. Efficit enim hoc in suis adulatio, ut quibus adulentur aientibus aiant, et negantibus negent; qui cæteris displicere, solis placere quærunt, a quibus extorquere intendunt. Sicut enim sola non adjecit, quæ secum arrogantiam et derogationem socias habet indissolubiles: ita non modo, quod sui juris est, blandiri scilicet, et favere: sed, quod ex accommoda trahit comitum proprietate, derogare facit et arrogare. Unde primum oleo capita dominorum impinguant: secundo ut se jactanter arrogent, cæterisque dolose derogent. Quos apostolus dicit: Deo odibiles, eosdem propheta condemnat, dicens: Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam. Labia quippe dolosa; ad derogationem; linguam magniloquam detulit ad ar-

rogantiam. Arrogantes namque in seipsis extolluntur, et jactantur, de se loquuntur, loqui multiplicant, in magnis et mirabilibus super se ambulant. Derogatione vero assidue susurrant, discordias inter fratres seminant, aliorum bona negant seu invertunt. Qui ut alios fallant nec ab aliis fallantur, duabus semper viis gradiuntur. Væ, inquit, peccatoribus terram duabus viis ingredientibus: terram duabus viis ingrediuntur, qui in corde et corde loquuntur; qui loquuntur bona cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

Cap. II. Ab his, licet non parum cavebat, obsessum se propheta dicit et circumdatum: Circumdederunt me sicut apes. Apes recte vocati sunt, qui lingua blandiuntur, sed latenter ex malitia feriunt. Loquendo enim mellis dulcedinem proponunt, sed occulte feriendo vulnus inferunt. Quos stimuli causa alius Propheta scorpiones appellat; cui dictum est, Increduli et subversores sunt tecum, et cum Scorpionibus habitas. Isti enim increduli sunt Deo, subversores hominibus infirmis, scorpiones fortibus et robustis: quibus etsi in facie contradicere non præsumunt, ex occulto tamen vulnus derogationis inferunt. Qui recte scorpiones dicuntur; quando blandi et innoxii in facie videntur, sed a dorso venenum infundunt; pacem ostendunt, et odia nutriunt; amica dicunt, et inimica faciunt; pacatas suscitant iras, æmulantur, invident, alter alterum obliquis comedunt morsibus; vitia dissimulant, dicentes: Pax, pax, et non est pax. De talibus recte dictum est: Sonitus terroris semper in auribus eorum, et quum pax sit, insidias suspicantur. Dolose namque agentes, erga se simpliciter agi non æstimant. Quorum mentes semper in laboribus sunt, quia aut moliuntur mala quæ inferant, aut metuunt, ut hæc sibi ab aliis inferantur. Qui dum

alios infestare non cessant, in seipsis requiem non habent. Illis tantum est hoc opus, otium et labor iste, quies. Exultant enim quum male fecerint, et lætantur in rebus pessimis; sed extrema gaudii sui luctus occupat, et risus eorum dolore miscebitur. Docent linguas suas loqui mendacium, os suum abundare malitiæ, sed labor labiorum ipsorum operiet eos.

Cap. III. Hæc tria vitia, quoniam mortifera sunt, se totis persequi viribus, tribus ostendit propheta versiculis, ubi dicit: Qui loquitur iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum. Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar: Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam. Quid aiebat in arrogantem? Cum hoc, inquit, non edebam. Quid contra derogantem? Hunc, inquit, persequebar. Quid contra adulantem? Non direxit in conspectu oculorum meorum. Quis non direxit? Qui loquitur iniqua. Adulatores enim iniqua, et inique maxime loqui dicuntur; quoniam cuicumque isti subdoli prædones adulantur, nisi caveat, ipsum sibimet rapiunt et furantur. Et quum simul in uno sint, et fere ubicumque sunt, connexa sunt hæc tria vitia, non tamen apud omnes quibus officiunt, sua simul habent officia. Uno namque tribus his jaculis feriente, non quoscumque ferit omnes omnibus feriuntur. Multos enim ferit adulatio, quibus derogatio parcit; et arrogantia nemo læditur, nisi de quo ipsa nascitur. Unde sæpe fit, ut qui hujusmodi sceleribus operam dare consuevit, quoties vitium vitio commutat, personam etiam mutare videatur. Differt enim a se jam altero laudator blandus, quum de levi fautore detractor efficitur austerus, et differt a se utroque technis ipse fœtus arrogans, qui quum defert sibi soli, auferre nititur omni, quod sibi cumulat uni.

Cum igitur sint pessima tria hæc, efficacius ad pejus malum est adulatio, quod suos vanæ laudis edocet præconia, et edoctos item ad laudis instruit contraria. Inauditus enim est laudator immoderatus, qui vel eidem cui modo laudes ore pleno cantabat, vel alii cuilibet quando et quantum libuerit, cantata decantare sit ignarus. Nam quidquid hodie laudum irrogat esurienti; cras, si volet, digniori poterit auferre vituperio. Arrogantia, solos quos inficit, interficit: et ex derogatione audita patienter, solet in auditore virtus augeri. Ex adulatione vero, quanto patientius auditur, tanto profundius in eo auditorius virus dulce infunditur. Quod si miser auditor sponte semel gustet, bibat, hauriat; tunc propinatores applaudunt, tunc uberius effundunt, et euge repetito, dicunt, devorabimus eum.

Cap. IV. Hinc est quod Propheta, quem non latebat latens sub labiis eorum venenum aspidum, a Domino petebat non solum istos a se repelli, sed festinanter, et confusos, et erubescentes. Avertantur, inquit, statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, Euge. Et alibi: Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, Euge. Statim, inquit, avertantur, ne contra tales increpatio proteletur; quum tamen sæpe increpatio provide differatur, ut postmodum benigne suscipiatur. Nam et fœmina sapiens, videns Nabal ebrium, increpare noluit; quem digesto vino non inutiliter increpavit. Adulatio vero, si vel ad tempus patienter suscipitur, augetur; ut paulisper demulceat animum, et a rigore suæ rectitudinis emollescat in delectationem sermonum: Quæ ne crescere queat, statim est ferienda. Non crescebat in conspectu illius qui dicebat, Non direxit in conspectu oculorum meorum.

Cap. V. Venit in mentem, me legisse filios Amon

barbas legatorum David, qui de morte patris eos consolari venerant, dimidias rasisse, et vestes præcidisse medias usque ad nates. Adulatores namque turbidi et inutiles, ad quos consolandos de morte patris sui venerunt legati David, quum super eos spirituali patre orbatos ministri Christi pastoralem curam suscipiunt, convertunt se ad radendas barbas, quum eorum rigorem et severitatem oleo iniquæ adulationis emolliunt; vestes etiam usque ad nates præcidunt, quum eos tamquam molles et effœminatos usque ad immunditias et flagitia pertrahunt pravis colloquiis miserisque blandimentis a dignitate castitatis enudant. Hoc enim solum est quod machinantur et fabricant, initiantur et consumunt integritatis inimici, pudoris hostes, pudicitiæ latrones, castitatis prædones. Qui, sancto Job testante, pedicam suam abscondunt in terra, et decipulam suam super semitam. In terra pedicam abscondunt, quum culpam sub terrenis occultant commodis, ut videat homo quod concupiscat, et non videat in quo culpæ laqueo pedem ponat. Et decipulam suam super semitam. Intuentur enim mores cujusque, cui vitio sint propinqui; et illa ponunt ante faciem, ad quæ cognoscunt facilius inclinari mentem. Quorum impossibile est foveri consiliis, obliniri blandimentis, quin altera vel utraque hominis castitas amittatur. Utraque sæpe, altera semper. Semper enim castitas mentis amittitur, quoties castitas inimicis creditur. Mente vero manente non integra, irrita apud Deum manet carnis integritas. Unde et Moyses cordis præputium jubetur circumcidere. Et Job, sicut vir lumbos præcingere. Non enim cordis præputium circumcidit, nec sicut vir lumbos accingit, qui carnis edomat lasciviam, mentis amissa castitate; quum Deo nequaquam pulchra sit casta generatio, nisi cum caritate.

Debent itaque legati David contra insulsos adulatorum sermones, contra condita sine sale colloquia, et a Deo postulare tutelam, ne forte postquam seniles virus dulce gustarint morbi, vix aut nunquam curabiles valeant invenire medelam. Contra hujusmodi homines propheta in se sibi non inveniens auxilium, auxilium petiit a Domino qui fecit cœlum et terram: Domine, inquit, libera animam meam a labiis iniquis, et a lingua dolosa; ab his etiam qui perperam agere me palam incitant; Ab his etiam qui mala, quæ suggerunt, verborum foliis obnubilant. Idem quoque ne sibi vel alii loquendo noceret, omne linguæ vitium a se removeri petiit, dicens: Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis.

Cap. VI. Ostium vero nolunt poni labiis suis isti vaniloqui, malevoli, facinorosi; qui libitis indifferenter pro licitis; qui ab illicitis cogitandis, patrandis, investigandis, animum, manum, et pedem non cohibent; sed quicquid in cor, in os, et ad manum venit, machinantur, garriunt, et operantur: ubicumque ambulant, stant, sedent; lingua, manus, caput, aures, oculi, digiti, pedes, non pausant, non vacant a strepitu, minor etiam particula corporis; sed moventur membra omnia simul et tota. Ita ut e motibus exterioris hominis, homo valeat interior agnosci. Horum sunt, in conventu primæ sedes: in consiliis, primæ responsiones. Veniunt non vocati, intromittunt se non rogati; silentia loquentibus imponunt, audacter omnibus opponunt; respondentes suffocant, sermones sermonibus cæcant: quibus elatrantibus satius est tacere quam respondere. Sufficit enim pro responsione labia movere tacendo, quoties hi sese clamositate sua non audiunt, nec respondentem. Credunt enim qui seipsos insurdant, quod sibi ringendo clamantibus cæteri pariter acclament, et re-

spondeant, si solum eos labia movere prospexerint. His conceditur a Dominis ordinata reordinare, facta reficere. Quicquid ipsi non fecerint vel ordinaverint, nec recte factum, nec pulchre dictum credunt, neque ordinatum. Horum est, post audita judicia judices corrigere; præjudicare judicaturis. Horum est perpetua sitis et esuries, auditores habere quos vanitando decipiant, quos verbis inanibus illiciant, quibus mel venenosum effundant, quibus quales et quanti sunt innotescat, et tandem occasione reperta loquendi, de thesauris sceleris vetera proferant et nova. Verba resonant turgida et ampullosa. Nullus interrogat, et respondent. Nemo quærit, et determinant. Ipsi quærunt, ipsi solvunt; et a tacente sæpe audiunt quod ipse etiam non considerat. Nec verbis modum sciunt ponere, usque dum in Elihu verba prorumpant. En ventres nostri quasi mustum sine spiraculo, quod lagunculas disrumpit; aut loquemur ergo aut dirumpemur. Pleni enim sumus sermonibus, et coarctat nos spiritus uteri nostri.

Cap. VII. Dicant itaque Pontifices qui sunt, quid sibi visum est de nostris qui dicuntur Episcopis. Estne credendum eis, qui tales audiunt, qui tales consulunt, talibus aures præbere lætantur? Hos hi Prælati latus sibi tutum habent. Hos hi Domini pie fovent. Nam si Dominis impie favent, horum est his grata præsentia, dulce consortium, suave colloquium, jucunda quies, ac sermo efficax, ferventissimusque affectus. His lætis Domini lætantur: his præsentibus omnia præsto sunt: His sublatis, et omnia simul abeuntibus abeunt, simul et deliciæ et lætitiæ; curæ irruunt, molestiæ hinc inde pulsant, angustiæ sunt undique, soli remanent, soli sub honoris onere laborant, soli sub dignitatis sarcina gemunt;

quam aut ponere aut opprimi necesse est, si humeros isti subduxerunt.

Cap. VIII. Dicant ipsi qui tam impudenter agunt, qui tam crudeliter in sese sæviunt; Unde rabies hæc? Unde est quod sibi de se non credunt, sed fautoribus suis mendacissimis? Et quum de cæteris rebus magis sibi credant quam cæteris, quare de se solis magis credant cæteris quam sibi? Credunt quod audiunt, laudantibus applaudunt, sed quid laudator attendat non attendunt. Obliviscuntur intentionem, dum amplectuntur opinionem; et quicquid de se laudatum agnoscunt, non ignorantiæ aut benevolentiæ laudatoris, sed suis meritis asscribunt. Unde tanta obstinatia? Unde cæcitas hæc? Sese, credo, ignorant; sui penitus obliti sunt, et a se longe remoti. Multum est ab his cœlum remotum; et ipsi multum plus a se quam a cœlo, et affiniores sunt Caucaso monti quam sibi. Qui quanto a se remotiores existunt, tanto magis incuria sui curiosos facit ad alia.

Cap. IX. Ad alia circumspicienda se Dina transtulit; sed in se torpida mansit, sese non circumspexit. Voluit male videri, sed pejus visa fuit. Voluit male cognoscere, sed pejus cognita fuit. Relicto duce pubertatis suæ simul se et domum patris exivit, ut viderit mulieres regionis illius. Egressa cæteras vidit, ipsa se latuit. Alias agnovit multas, se ignoravit unam: quid foris lucrata est negotiando, quod domi non haberet ociando? Sibi corruptionem, patri dolorem, contumeliam fratribus, opprobrium generi. Non consuluit patrem filia; filia dicenda, non patris, sed patrui. Patrui, quem imitata est exeundo domum, foras vagando: Non patris, quem imitari noluit, domi simpliciter manendo.

Erat, inquit, Esaü gnarus venandi, et homo agricola: Jacob autem vir simplex habitavit in tabernaculis. Illo foras vagante, per saltus venante, quum penitus oblitus esset a fratre venditæ lentis; iste cibos domi paravit, paratis patrem invitavit, consilio prudentis fœminæ. Prudens fuit fœmina, quæ consuluit; prudens fuit vir, qui prudentis consilio fœminæ credidit. Hujus prudentis viri imprudens filia fuit Dina: sed non fuit digna Dina prudentis viri dici filia; nec dici filia Jacob, cujus Jacob pater extitit. Sicut enim non omnes qui sunt ex Israel, Israelitæ sunt; et sicut non omnes qui sunt semen Abrahæ sunt filii: sic nec filia Jacob appellari meruit, quæ noluit supplantare peccata; sed succubuit a peccatis supplantata. Depatrissantem namque filiam, filiam nemo sapiens appellarit. Sicut nec Joseph fratris sororem, quæ a fratre degeneravit. Qui, postquam mulieris impudicæ blandimenta, jocos, amplexus, oscula sprevit; postquam multiformes assultus illius non respexit; post varios anfractus, relicta veste qua tenebatur fugiens evasit. Sed qui tacentium Moysis et Susannæ clamorem audivit, clamantis audiens silentium juvenis pudici, nudum illum fugere non permisit, quem pallio longe præstantiori præsto cooperuit, innocentiæ, pudicitiæ, castitatis. Quibus in hac lucta de virginis hoste triumphantibus, palmam adeptus est, quam merebatur integritas; non passus est alter iste Jonas in ceto naufragium. Puer iste cum pueris non in ea sensit ignis incendium, quem quantum in se fuit, fœmina, fera pessima, devoravit; sed integrum et illæsum in ipsa voragine manere juvenem stupuit gulosa belluæ devorantis esuries. Unde spiritu prophetiæ tactus ex parte Patriarcha Jacob flens et ejulans prædixerat, Fera pessima devoravit filium meum Joseph.

Cap. X. Proponitur igitur Joseph sanctissimus, mirabile cæteris exemplar; ut a prædonibus pudicitiæ caveant, se custodiant, a se non recedant, et sui non obliviscantur. Quem non imitando, et Dina virginitatem, et Esaü hæreditatem perdidit; et adhuc Patres prædicti amittunt sanctitatem. Qui, dum se cognoscere negligunt, dum se videre contemnunt, dum se circumspicere torpent; nec cum apostolo in anteriora se extendunt, nec cum sanctis animalibus ante faciem suam nec coram facie sua ambulant. Ante faciem suam non ambulant, quia anteriora non petunt. Nec coram facie sua; quia sibimet ipsis præsentes non sunt, absentes enim sibi sunt qui semetipsos exquirere atque cognoscere soliciti non sunt. Quibus ad aliud intentis, latenter interim in cor eorum serpens labitur adulatorius; cujus persuasio gratanter auditur, deceptio sponte suscipitur; placent eis ejus venenata colloquia: quæ dum recipiuntur, despiciuntur monita salutaria. Blandus hic in dolo serpens, blandimenta sitientes blande nimis alloquitur, blanditiis rationem, mendaciis timorem compescit; et tamquam iterum audito, Nequaquam moriemini: et palliato fine consilii, velut iterato, eritis sicut dii, hauriunt virus perituri, propinanti virus futuri. Nescit enim mentiri, qui patrem mortuum sepelire volenti, dicit: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

Cap. XI. Dimitte, inquit, se invicem sepeliant adulatores, et qui audiunt, quum ab indignis indigni laudantur, et sontes sontium testimonio comprobantur, accipiunt, et reddunt; et consequuntur, et referunt; uno tempore et qui dederat recepit, et qui receperat reddidit. Sese itaque sepelire mortuos patres ac filios vanæ laudis amatores, item ipsa veritas dicit. Quoniam sibi invicem facti sunt sepulchra, et

patres filiis et filii patribus, culpa simili, sed deformi, conformes, simili quoque pœna plectendi: graviori tamen, qui quos deberent corripere, corrumpunt. Nam, si difficili dignos efficit pœna filios non corripere corruptos: difficillima coercendos instituit corruptos magis corrumpere. Non corripuit filios suos Heli; unde filii ab hostibus interfecti sunt, capta arca Domini, mulier in partu mortua, ipse ruptis cervicibus de sella retro cecidit. Core, Dathan et Abiron multos corruperunt; et cum multis perierunt. Missus est ignis de cœlo, consumpsit alienum ignem offerentes. Alios ruptis terræ compagibus absorbuere tartara viventes. Quid igitur erit de his qui nullam in corripiendis operam fecere, quorum tota et omnis est intentio hos a quibus occiduntur occidere, a quibus humantur humare. His quippe quos audiunt, non immerito sepelire dicuntur auditores; quoniam diligenter audiendo eos in scelere fovent et faciunt adulatores. Si enim aures averterent, vultum contraherent; male loquentes etiam tacendo docerent, discerent non libenter dicere, quod didicerunt non libenter audiri. Quod nimirum facit qui sibi dictum recolit, Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam.

Cap. XII. Sepelitur autem a mortuis, mortuorum mortuus auditor, quum peccatores adulando furoribus indignis falsisque laudibus peccantem deliniunt, eumque extinctum quasi sub verborum aggere suorum abscondunt. Contra quos omni filio suo sapientia consulens, Fili mi, inquit, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis. Illos vero qui sapientiæ credere contemnunt, tamquam parvulos et stultos arguit ipsa dicens: Usquequo parvuli diligitis infantiam, et stulti ea quæ noxia sunt, cupitis? Recte etenim, licet senes et decrepiti sint, parvuli dicuntur,

qui panem fastidientes adultorum, adulatorum adhuc lacte nutriuntur. Quos bene Dominus tribus jam suscitatis mortuis, in quarto quem mortuum audivit et suscitare noluit, vix aut nunquam a peccatis suscitandos significavit. Quoniam qui labiis iniquis ac linguis dolosis libenter acquiescunt, vix aut nunquam a vitiis resurgunt. Tales namque peccatorum oleo impinguatis capitibus suis, consilium sapientiæ contemnunt, et reprobatis sensibus in profundum malorum miseri trahuntur, vitiorumque tyrannidi captivi traduntur; ita ut carnalium voragine desideriorum absorpti, suæ rationis divinique timoris obliti, insipientes dicere cogantur: Non est Deus.

Cap. XIII. O quam terribile, quam profundum et inscrutabile Dei judicium! Postquam prima flagitia iniquitas sequitur, experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur, regnante peccato, sopitur vitio, ligat consuetudo. Indignum est quidem hominem sordere; dignissimum autem in sordibus existentem plus adhuc sordescere. Nostri siquidem in oculis suis sapientes, sæpe legerunt illud sapientis: Omni custodia custodi cor tuum. Quo igitur a corde recedunt? Cui se interim committunt? Recedentes a corde, recedunt a Deo, a se pariter, et a nobis. Redite prævaricatores ad cor, audito millies, non redeunt; magis magisque contemnunt. Sparsis enim mentibus foris, ad semetipsos redire difficile est. Quia prava itinera semel captos tanto delectabiliter tenent, quanto quod libuerit licet. Disciplinæ namque muro injuriis non obviante, nulla retributionis pœna prospicitur quæ terreat: sed clausis oculis cordium præcipitantur animæ, et tanto securius mala perpetrant temporalia, quanto durius bona desperant æterna. Unde non audiunt: sed adhuc in regione dissimilitudinis morantur; ubi morando moriuntur,

et mortui sepeliuntur. Ubi porcos diu pavisse, unique non solum civium, imo tot regionis illius civibus, quot vaniloquis fautoribus, adhæsisse non erubescunt. Quos non revocat pudor, ratio non coercet, non emollit pietas, non terret auctoritas, justitia non flectit. Cogitur enim Israel captivus dominanti reddere tributa Chananæo; quem in manu forti et brachio extento subjugaverat, subjugatum sibi tributarium esse coegerat. Arma dat hosti turpiter victus; quem victor insignis nobiliter exarmaverat. Nec quod habitat peccatum, nolente quem habitat modo peccare, dicitur. Ubi carnalis vestigia pruriginis animam sequi non pudet, simul cum carne titillantem; uterque homo miserrime trahit et trahitur. Inde per ignoratam carnis fortitudinem, superbia eum præcipitante, quo per agnitam ejus debilitudinem humilitas eum sublimaverat. Super quem os suum puteo urgente, nulloque super lectum doloris ejus opem ferente, jacet, languet, torpet, cæcus, claudus, aridus, nec meretur audire medicum qui dicat, Surge, tolle grabbatum tuum et ambula.

Cap. XIV. Caveant igitur a fermento cenodoxorum, quod est adulatio; caveant vigilantius, quicunque vigilanter hucusque caverunt; quibus non placuit verba suggerere nefanda; quibus hujusmodi labes non adhæsit, quos hæc tabes non infecit. Caveant ne seducantur inanibus verbis; sed resistant fortes in fide. Modicum enim hujus fermenti massam corrumpit omnium bonorum. Nemo audiat, nemo credat. Cui semel aures miserabilius præbuisse est allici blanditiis; simul credidisse, duris astringi catenis. Ex quo enim vaniloquio creditur, credentem adulatio regendum suscipit; quem deinceps dominæ moribus obtemperare necessse est. De qua vix triumphat, de quo ipsa semel triumphavit. Leges

enim obligant, omne jus injuriat, divinas obradit sanctiones, hominem sibi totum vendicat; quem in exterminium ducit erroris, oblitum quam cum Deo et ex Deo habeat dignitatem. Audiant Pastores Pastorem et Episcopum animarum suarum, jubentem sanato, ne cui diceret. Audiant successores Apostolorum, Petrum a Cornelio licet bene agentem, immoderate venerari recusantem, seque similem illi recognoscentem: Surge, inquit, ne feceris: Et ego ipse sum homo. Audiant Angelum Dei, Angelo Joanni respondentem. Vide ne feceris; conservus enim tuus suum et fratrum tuorum. Apostolus quoque, de meritis baptistarum jactantes, et dicentes: Ego sum Pauli, Ego Cephæ, Ego Apollo, audire non potuit, sed velut obstupefactus, audito nomine Pauli, inquit, numquid Paulus pro vobis crucifixus est? Aut nomine Pauli baptizati estis? Quid autem respondendum dicemus blanditoribus istis, qui bona nunquam intentione, sed subdola tentatione laudatum attendunt? Recolant sancti Pontifices, quid tentatori sanctissimus respondit Pontifex: Vade, inquit, retro Satana.

Cap. XV. Antiepiscopis vero nostris quid in hujusmodi tentationibus pulchrum videatur, admodum admiror. Nam, sive a se, sive ab aliis bona sua publicare placeat: Postquam vas sanum et servandis idoneum secretis conscientia vel frangitur, vel deposito quod servabat exinanitur, et latere nolens per aures optimum et auras inanes dispergitur; quanto crescere quærit, tanto in infamiam redacta fama deperit. Nequit enim non devorari famositas quæ fauces intrat et exit infamium. Et thesaurum, cujus tota et sola est celari permanentia, dum passim quisque ventorum conflictus adnullat. Non a se vel ab alio laudari quærebat Apostolus; qui quum

diceret: Mihi pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die; adjecit, sed neque meipsum judico. Non enim poterat de se vel ipse proferre sententiam, qui non ex toto credebat se vel ipsi conscientiæ suæ: Qui autem me judicat; Dominus est; Dominus qui falli non potest, quoniam ipse scit cogitationes hominum, quas cernunt oculi illius solius: Auferte, inquit, malum cogitationum ab oculis meis. Ipse videt non apparentes; audit ipse non loquentes; audit etiam ipse in corde cogitantis quod non audit ipse qui cogitat; cujus auri non cessat quies, non tacet silentium. Quid cogitatis mala, ait, in cordibus vestris? Ipse solus est qui judicat, qui cor intuetur; cui nec verbum pervolat, nec subterfugit cogitatio; qui novit decipientem, et eum qui decipitur; qui abducit consiliarios in stultum finem, et judices in stuporem: Qui dignum commendatione Job, digne commendare potuit; ipse tamen Job sese commendare abhorruit, ne indignus digne fieret a se indigne commendatus. Quem dignissime commendavit, quando ait, Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex et rectus, et timens Deum, et recedens a malo? Sanctus vero Job de se dicebat, si osculatus sum manum meam ore meo, quod est iniquitas maxima, et negatio contra Deum Altissimum; quis mihi tribuat adjutorem? Manum suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit; quod est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum; quia auctoris sui gratiam negare convincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur.

Cap. XVI. Manum suam nempe nec a se, nec ab alio juvabat laudari. Quod autem dixit manum suam se osculatum non fuisse; magis eum credo quod intelligebat, quam quod dicebat negasse. Manum

namque suam aliquem osculari consuetudo non est. Quod si casu fiat, et nihil intelligatur, nec laudo nec vitupero. Illius tamen ab alio vel manum, vel pedem osculari, vel capiti caput inclinari, vel secundum varias terrarum consuetudines alias venerationes majoribus exhiberi, pro variis utriusque partis intentionibus, et laudo et vitupero. Laudo multum, vitupero plurimum. Magna est hujus boni commendatio, sed major est hujus mali vituperatio. Laudabile quidem est ut potestatibus debitus a subditis honor exhibeatur. Nam omnis potestas a Domino Deo est: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: Ita qui potestatem honorat, Dei ordinationem, imo ipsum Deum honorat. Credere namque debet, qui debitas hujusmodi venerationes exhibet, ut per eas quas inter se et Deum medias sive spirituales sive seculares invenit potestates, quasi per ordinatos gradus ad altissimam omnium possit ascendere potestatem. Constat enim quod in exhibendo Regibus cæterisque hujus ordinis potestatibus honore, Regem Regum, et dominum dominantium honorari. In Episcopis suisque majoribus, eundem quem in Regibus, Pastorem et Episcopum animarum nostrarum. Est autem in hoc admodum attendendum, ut qui debitos redditurus honores accedit, non ficte aut fraudulenter accedat. Cavendum quoque ne recipientes inanis gloriæ dulcedo demulceat, nec tumor elationis extollat. Sic enim utrique utrorumque præda simul et prædones, rapina simul et raptores existerent, glutirent pariter, et glutirentur, vorarent et vorarentur: ut quod in Deo et propter Deum agi præcipitur, contra Deum impudenter ageretur. Illud etiam laudabile dictum superius, a laudabili et ordinato divinitus usu, in execrabilem et inordinatum prorueret abusum. Novi familiares dominorum inimicos, qui hujusmodi habent

accessum ad similes sibi dominos, quos reddentes simul et recipientes crimen simile facit indignos. Novi qui dominos venerantur, ut ab eis præficiantur: ad dominos familiarius appropinquant, ut festinantius domini fiant. Osculantur manum, ut furentur animum. Osculantur pedem, ut rapiant mentem. Capita cæteris inferius humiliant, facies et oculos subtiliant; ut quibus hæc faciunt, sibimetipsis ipsos furentur et rapiant. Novi enim quos supercœlesti nesciente curia vulgo dicunt Episcopos, qui visis his gestis arrident, applaudunt, tument, et extolluntur; et hinc superbia eorum semper ascendente, ex hoc adipe sceleris eorum iniquitate prodeunte, credentes se propter hoc obsequia deificari, dii fortes terræ vehementer elevati sunt. Qui si mitis et humilis corde magistri discipuli essent, magis exhibitis sibi reverentiis humiliari quam superbire didicissent. Omnis enim a Deo concessa majoritas, minorem efficit habentem, si usurpatur, quam usurpare noluit summa omnium potestas; qui minoravit se paulominus ab angelis, in forma hominis exinanita servili, hominem profanum in se potestatem habere non negavit, sed ei desuper esse datam asseruit: Non haberes, inquit, potestatem nisi tibi datum esset desuper.

Cap. XVII. Seclusis igitur hinc supradictis, qui jam venerunt in profundum vitiorum, et contemnunt: Discant cæteri majores, quibus curæ Deus est; discant a magno humili, a minori minimo, se minoribus comminorare, humilibus humiliare. Magnus enim ille Dominus, cujus magnitudinis non est finis, ut hæreditas rehæreditaret potestates, factus hæres parvulus, non distabat a servo quum esset Dominus omnium; non distabat a servo se præferendo, qui forte a suo distabat servo se subjiciendo. Erat, inquit Evangelista,

subditus illis. Quis quibus? Dominus servis, major minoribus, Deus hominibus; habebat enim humilitatem consummantem. Sunt qui habent sufficientem, sunt qui habent abundantem; habuit ipse consummantem. Sufficientem habet; qui majori subditur, et æquali non præfertur. Abuudantem, qui subditur æquali, et non præfertur minori. Ille vero consummantem habuit, qui præferebatur nulli, et subdebatur omni. Et qui sic humilis erat, sic humiles esse docebat. Discite, inquit, a me, quia mitis sum et humilis corde. Discant igitur ab hoc humillimo Rege et Pontifice, Reges et Pontifices, humiles esse. Neque enim Rex, neque Pontifex, sed Tyrannus est quælibet potestas humilitate non condita. Humilitatis expers hominem diffitetur, et a Deo degenerat. Humilis hominem profitetur, et Deo se confœderat.

Cap. XVIII. Humilitas est salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum; quæ justos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat. Humilitas est lorica Regis, cujus clypeus patientia est. Conservat enim humilitas interiora, ubi est vita hominis. Et si forte clypeus patientiæ jaculis diaboli perforetur: evadit in quem jacitur, si lorica humilitatis opponatur. Quæ non modo sana custodit, sed infirma consolidat, collisa restituit. Diruta enim et male scissa restaurare consuevit et resarcire; reddens ad plenum sanansque quod tollit et vulnerat impatientia. Regi Ninivitarum Deus irascitur, sed ipse illico se Regem esse obliviscitur. Purpurum projicit, diadema deponit, cæteris factus devotior, qui cæteris erat potentior. Hostes fuerat solitus armis bellicis triumphare: Deum vincere didicit armis justitiæ. Illos, virtute: illum, humilitate. Rex humilis David, humiliter dicit, Peccavi, et audit, transtulit Dominus peccatum tuum. Magdalena humiliter obsequitur,

et Deus respondet: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Flet humiliter princeps Apostolorum Petrus, qui magistrum negaverat, et misericorditer a magistro respicitur. Latro se humiliter accusat; et ei promittitur: Hodie mecum eris in Paradiso.

Cap. XIX. Quid mali humilitas non aufert? Quid boni non confert? Humilitas humilibus Regnum offert, quod aufert superbia superbis. David humilem Deus elegit, superbum Saülem stravit. Probatur, quem populus non agnoverat: spernitur, qui super populum regnaverat. Hic, de post fætantes ad Regnum: Ille, a regno destinatur ad supplicium. David ante regnum humilis, humilis extitit in regno. Rex erat potentissimus, et universi vocabant eum Regem et Dominum. Ipse vocavit se, pulverem, pulicem, cinerem, et canem mortuum. Terminos populorum sibi subdiderat, sed cui ascribebat? cui attribuebat? Nihil sibi, totum Deo. In Deo, inquit speravi; qui subdidit populum meum sub me. Et ne propter subditum a Deo sibi populum superbire videretur, consequenter subdidit: Domine, quid est homo, quia innotuisti ei? Homo vanitati similis factus est: Dies ejus sicut umbra prætereunt. Considerent Reges hæc verba regia, humilia, nobilia. Quæ quanto humilius prolata sunt, tanto insignius nobilitat ea humilitas. Considerent Reges verba Regis. Considerent Pontifices his similia verba Pontificis; qui, quum plus se cæteris laborasse dixisset; ne virtuti suæ videretur tribuisse quod fecerat, continuo subjunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Sed quid est quod dicit: non autem ego, sed gratia Dei mecum? Quomodo, non egit ipse, sed gratia Dei cum ipso? Aut quomodo egit gratia Dei cum ipso, si ipse non egit? Idem est ac si ipse diceret: Non autem ego,

sed ego. Quoniam enim sola Dei gratia præventus est, dicit: Non ego. Quoniam vero cooperando Dei gratiam subsequutus est, dicere potuit et ego. Dixerat autem Rex ille, Homo vanitati similis factus est. Dicit Pontifex iste, Omnis creatura vanitati subjecta est; et idem: Omnis creatura ingemiscit et parturit adhuc. Et ne Pontificalis hunc dignitas vanitatis hujus expertem servare viderentur, addit, et non solum illa, sed et nos ipsi, primitias spiritus habentes, intra nos gemimus. Hinc anxius et ingemiscens, et ab hac vanitate quærens liberationem, a gemitu prorumpit in clamorem, infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis hujus? Quo uno, quo unico volente ac valente liberare experto, securus de reposita justitiæ corona, sibimet respondet; Gratia Dei per Jesum Christum Dominum meum. Hos ergo duos Regum pontificumque patronos, Reges imitentur atque Pontifices. Regem Reges; ut quanto latiora sibi regna subduntur, quanto de die in diem amplificantur, quanto plus eis honoris impenditur; humiliores efficiautur, et gratias agant datori. Datori, dico, non dictori. Datori, qui dedit, ut inde plus humilient; non dictori qui dicit; ut inde plus jactitent. Quod namque crescentibus donis non tam gaudendum, quam de ratione donorum metuendum est. Ita, cum prædicto Rege, Reges gaudere debent ut metuant. Qui facit unde Reges gaudeant, facit unde Reges contremiscant. Ipse namque est per quem Reges regnant. Ipse, qui dat salutem regibus. Ipse, qui subdit eis populos; est idem ipse qui aufert spiritum principum; terribilis apud omnes Reges terræ. Ipse est qui facit ut potentes potenter tormenta patiantur. Unde operæ pretium est, ut quum Reges sibi regnum subjugant, quum de hostibus triumphant, se ipsos ipsi sentiant esse homines, qui

ab hominibus sentiuntur Reges. Sese, cum fidelissimo Centurione reminiscantur homines sub potestate constitutos, qui sub se milites habent: et, cum Rege sanctissimo sæpe, imo semper dicant, Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis?

Cap. XX. Illum quoque, qui se abortivum et minimum apostolorum dicebat, Pontificem, Pontifices imitentur. Ut quum jam dictas venerationes recipiunt, quum in foro salutationes audiunt, quum ab hominibus Rabbi vocantur, quum primi recubitus eis in cœnis parantur; non super his gaudeant, non extollantur, non propter hoc dilatent phylacteria sua, neque magnificent fimbrias; sed hæc audiendo, videndo, recipiendo, magis ac magis timeant, tremant, et formident. Et omnia hæc dolorem non delicias; non opes, sed inopias sibi connumerent. In his omnibus onera, non honores considerent. Quid enim justo perniciosius, quam quod justus videri desideret; quod ad salutationes in foro hilarescat, et exultet; quod adulationis favore demulceatur? In talibus hominem homo diffitens, æqualem se superis metitur, et mentitur. Metitur se superis æqualem, qui paucorum quæ vix ministrat bonorum æstimat se factorem; et inde laudem quærens, omnium bonorum auctorem, cujus gratia prædicandos sibi titulos cumulavit, obliviscitur; quod suum est elationis. Postquam enim fidelis anima de abysso vitiorum emergens, ad salutare virtutum culmen ascendit, velut ex insidiis prosilit et occurrit elatio; totum domus Domini ædificium concussum ad ruinam supprimit, quod jam surrexerat ad consummationem. Sed inanes hujusmodi venerationes, imo venationes, duo prætaxati Rex et Pontifex non appetebant. Qui nec de bonis gloriam usurpare volebant, Recolo dicta sanctissimi Regis; et audio Regem humilem

altissimo Regi dicentem: Non nobis, Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam. Revolvo scripta sancti Pontificis, et scriptum invenio, Gratia Dei sum id quod sum.

Cap. XXI. Ad Pontifices qui sunt, habebam modo sermonem. Sed currit sermo velociter a cæteris ad cæteros. Unde gloria, gloria hæc est, dicant dicti Pontifices. Si enim sunt quales a domesticis suis hostibus prædicantur, quid sibi de gloria in se, non in Domino? Quid commendabile in se sentiunt a se? Quid habent quod non acceperunt? Quid gloriantur quasi non acceperint? Quare non timent illud audire, Gloriam ab invicem quæritis, et gloriam quæ a solo Deo est non vultis? Vel magis illud, recepistis mercedem vestram. Vel, dum apud vendentes oleum tamdiu commorantur, sponsi cor obserari non formidant. Credo non confidunt de conscientia sua, cui nil boni committunt, quam bonis evacuant omnibus, cujus thesaurum piratis ac publicis exponunt prædonibus. Non curarent quidem clarere præconio, si conscientiæ suæ propriæ contenti essent testimonio: Quo contentus erat qui dicebat: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Nullum vero bonum in hujusmodi conscientia restat. Ubi, si aliquid forte conceperant; violenter parturientes, aborsum coguntur parere animæ, quas ligantes in peccatis adulantium linguæ, quod justus scintillare cœperat, extinguit et incinerat.

Cap. XXII. Si vero bona in se non sentiant, quæ de se prædicari audiunt; quare linguis miseris, miseriores ipsi, miseras præbent aures? Heu, heu, dum male gloriantur et præsumunt quod non sunt, in confusione consternuntur, et amittunt quod sunt. O cæca hominum providentia! O stolida prudentia!

Magna cavent a furibus solicitudine, ne suam unam furentur ovem, majori ne bovem, minima vel nulla ne mentem. Solicite ab his cavent qui furantur res hominum, non ab his qui furantur rerum dominos, homines. Censum custodiunt; sensum vero custodire negligunt. In censu sunt avari; in sensu prodigi; in neutro largi. Res suas a furibus custodiunt; semetipsos furibus exponunt. Quanto aurum aure pretiosius; custoditur a furibus aurum, exponitur furibus auris. Quid in homine pretiosius mente? Quid in homine vilius mendacio? Mendacium auditur, et mendacio mens emitur. O si res dici possint, rerum disparium commercium! Ubi tam carum, tam vile comparatum est; ubi quod in mundo pretiosius est, quod inter res optima res est, eo quod in mundo abjectius est, quod res non est, imo quod nihil est, tam imprudenter emptum est. Quid est mens? Quid est mendacium? Mens est sanctum quoddam, quiddam purissimum: Mendacium est quoddam seu quiddam spurcissimum. Mens aliquid magnum est: Mendacium magnum nihil est. Omni peccato, mendacium magis nihil est. O infelices hujusmodi mercatores; qui seipsos vendunt, et suimetipsorum pretium ipsum nihil accipiunt. Legunt, sed negligunt, vanos esse filios hominum in stateris, ut decipiant de vanitate in id ipsum. Legunt, sed non intelligunt, sic beatificantes a se beatificatos in errorem mittere. Erunt, inquit, qui beatificant seducentes, et qui beatificantur præcipitati. Quæ si recte intelligerent, non illos eligerent, sed fugarent et fugerent. Ad quos procul a se fugandos, armat Regem et Prophetam suum, Rex Regum et Prophetarum: primum ab ipso quærens, quæ arma contra hujusmodi valent: Quid, inquit, detur, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Mox ipsum instruit et munit: Sagittæ, inquit, potentis

acutæ, cum carbonibus suis desolatoriis. Dat sagittas, apponit carbones. Sagittas ad defendendum et fugandum: Carbones, ad consolandum. Sagittæ namque potentis, verba sunt salvatoris: quæ faciunt vulnus non livoris, sed amoris; quæ linguas adulantium superant; si addantur carbones desolatorii, exempla scilicet Sanctorum de iniquitate conversorum. Qui recte carbones dicuntur, quia de mortuis reviviscunt, et adhibiti aliis alios incendunt; et desolatorii, quia spiritum consolando, carnales desolantur affectiones. Postmodum divinorum eloquiorum sagittis, atque Sanctorum paradigmatibus propheta munitus, lætus extitit qui lugebat, fretus qui pavebat. Pavebat enim omnipotentis de secretis, quod non pavent Apocrisiarii Belial. Cavebat, quos ipsi non cavent qui vehementi gaudent lætitia, quum eos inveniunt sibi sepulcrum.

Cap. XXIII. Induratum est cor Pharaonis: sed hi magis indurati sunt Pharaone. Pharao quomodo sustinuerat septem præcedentes plagas, sed succedentem octavam locustarum sustinere non potuit. Ventus, inquit, urens levavit locustas et operuerunt universam faciem terræ et comederunt omnem herbam, et quicquid pomorum fuit in arboribus. Quibus excitatus Pharao, non ultra sedit, sed festinus surrexit et clamavit ad Moysen et Aaron. Quid autem intellexit per locustas, quæ ducem non habent; nisi Adulatores, qui nec hominem verentur, nec Deum timent? Quid? accedentibus devoratur herba; quia quorum sunt fautores, verbis annihilant verba: et arborum poma devorant, quum eorum etiam opera qui fortissimi videntur, enervant. His subito visis, excitatus illico Pharao: non ultra sedet, sed surgit festinus. Terruit Pharaonem terribile quod videbatur; non istos terret terribilius quod intelligebatur. Terruit illum figura pestis futuræ, non istos pestis complens promissa

futuræ. Timuit ille ventum de longe minantem: non timent isti grandinantem, non timent necantem novellas fruges mentium, non timent fulminum ictus ferientium. Timuit ille sagittam adhuc in pharetra latentem, quam non timent isti de arcu prosilientem. Non sedit, inquit, ultra, sed surrexit Pharao festinus, et clamavit ad Moysen et Aaron, peccavi in Dominum Deum vestrum et in vos. Nostri vero Pharaones, quando dicent, peccavimus? Quorum universa negotia antequam fiant jam sæpe dictæ tam honestæ tam idoneæ personæ præmasticatione subdola fabricant. Quando dicent, peccavimus; qui majores Ecclesias clavis Parmenonibus suis regendas commiserunt: Quibus etiam ipsi seipso gloriosos fecere Thrasones. Tales namque quanto alter altero fraudulentior, quanto a Prælatis creditur facinorosior; in majoribus Ecclesiis loca concedunt altiora; et minor habetur in sede, qui minor auditur in scelere.

EXPLICIT PARS TERTIA—INCIPIUNT CAPITULA QUARTÆ ET ULTIMÆ PARTIS.

CAPITULUM 1. Quod eos per triduum ab Archidiaconis audiri, nec obest nec prodest.

2. Non recedere vacuos ordinibus, qui non accedant vacuis manibus.

3. Secure accedere, qui sic accedunt.

4. Qui pro tali respondeant ad altare, et quid sibi injungatur.

5. Eadem lege Ecclesiam sibi committi qua fuerat ordinatus.

6. In sola iniquitate æquos esse, qui in cæteris omnibus sunt iniqui.

7. Quæ sunt decreta Simonis.

8. Ipsos procul audire et odorari qui habeant.

9. Hucusque, quales sunt, et quales habent, dixisse; non, quales abjiciunt.

10. Nihil in his eos intelligere, nisi populum filiorum Israel opprimere.

11. Adhuc protenditur clamor Ecclesiæ, pro Rege et pro filiis.

12. Regem Regum bis intrasse templum, non sine causa.

13. Nec sine causa festinanter eum ejecisse vendentes et ementes.

14. Regem non debere sustinere tantum Ecclesiæ damnum.

15. Quid sit velle Scriptoris super his: et, de sola caritate scripsisse, et plus debuisse dixisse.

16. Alia ratio, quod non odio scripsit, nec esse comburendum, nec nimis prolixum opus.

QUARTA PARS.

Cap. I. In minoribus Ecclesiis quales intromittuntur, non sine pudore dicere queo. Quæruntur, ut dignum est, qui digni sunt: sed unum est quod dignos efficit, dignitas habendi. Soli habentes apud dictos Episcopos ordinibus digni judicantur et Ecclesiis. Solet ante celebrationem Ordinum, ut qui digni sunt ordinandi pateat, periculum in litteris fieri; et a quarta feria canonice statuta præcedere disquisitio. Modo multo dignius videmus fieri; quum per totum annum qui digni sunt audiri non cessent auditores indefessi. Sed ad hos audiendos, non libri sed libræ revolvuntur. Non quæritur quantum legerunt, sed quantum collegerunt. Non quantum didicerunt, sed quantum dederunt. Non quæritur quid sciant, sed quid habeant. Non quid habeant in anima, sed quid in arca. Non quid in animo, sed quid in horreo. Quoniam apud hujusmodi auditores, facilius impetrant apothecæ, quam bibliothecæ; suffragia et dona cellarii, quam bona sacrarii. Non curatur utrum accedant honesti, sed

quam onusti. Sese namque offerunt honores onustis, pretiosis tamen prius exoneratis oneribus, ne honorum ponderositas alia eos sarcina gravatos inveniat, et duplici pondere pressos in præceps ire compellat. De parentibus et parentela non curatur, si habeant. Quoniam omnes pariter habentes, facit pariter habere nobiles, et neminem suorum vivere degenerem. Murmurant sæpe contra Ordinandos aulici decuriones. Sed omnis in fine murmuratio cessat. Omnia denique sunt pacificata, omnia reformata, a planta pedis usque ad verticem, tota curia sedata. Sancti patres marcis, patrum nepotes libris, consiliarii solidis, ostiarii donariis. Nec propter hoc restant anseres et altilia, carnes, pisces, et diversi generis volatilia; ut utrique ventris et bursæ satisfiat famelicæ voracitati.

Cap. II. Si vero sic auditi a Patribus, imo ab Antipatribus per totum annum, rursus ab Archidiaconibus audiantur per præcedens triduum; nec officit, nec proficit. Admirantibus enim ipsis qui audiunt Archidiaconis, quos liber improbat, approbantur, et quos approbat improbantur. Si super his dubii præsumant quærere, quare: Audiunt sibi responsum: Non est vestrum nosse tempora, quæ Patres posuerunt in sua potestate. Nisi tantum Archidiaconi simul et nepotes sint; nisi sint de felicibus illis, quos inter purpureos curialium choros sanguis vel adulatio Nazaræos efficit; quibus datum est nosse mysteria regni hujus mundi. Cæteris enim omnia fiunt in parabolis.

Cap. III. Per totum igitur annum auditi, a perfecte probatis perfectissime probati; secundum quatuor Temporum varietates, quater in anno confidenter accedunt ad Pontifices Ordinandi. Qui si de rebus unicuique tempori congruis copiose Patres honorent;

venientibus Patres assurgunt, congratulantur accedentibus. Hoc modo filios amplectuntur simul et osculantur. Clausus illos recipit liber, in quo his nihil difficile scriptum est. Et propter quadripartiti temporis obsequium probantur totum legisse, ac memoriter tenuisse quadrivium. Quoniam vero de tribus inferioribus elementis sunt quæcumque convenientia Pontificibus offerunt munera; propter triplicem hujusmodi varietatem, trivium perfecte didicisse reperiuntur. De bonis siquidem superioris elementi non curant Antistites isti. Bonum enim cœleste venter non devorat, bursa non includit, arca non incarcerat. Ipsum quoque bonum dedignatur et abhorret; quieti, deliciis et sopori vacantes; quod vix a sobriis acquiritur cum labore. Laborem vero negat dominis delicata Domini natura; quibus etiam morbus est incurabilis ipse timor infirmandi. Non enim, inquiunt, bonum, quod nulli sanum est; nec sanum est, quod pectori nocet, aut capiti. His vero nimium officit invisibilium nimia meditatio bonorum. Pectus enim siccat, mentem lacerat, cerebrum infatuat, totum hominem attenuat contemplatio jugis. Et nisi in prima febris hujus accessione succurratur a Physicis, facile Phthisis incurritur. Vel, si pinguis est persona, quæ Phthisin evasisse videatur, non minus ei cavendum est ab orationibus et vigiliis. Nam ex his imia contracta sitis, ex quo superfluis et immoderatis potibus restingui non potest, turgidam, inflantem, sitientem generat hydropisim. Ex his inferunt, non est bonum contemplari cum labore; ubi consueta sine labore gratam dat actio quietem. Appetamus ergo bona quæ nutriunt, non quæ nutrita destruunt. His auditis, secure veniunt qui ordinandi sunt. Quos antequam ordinentur, præterita de futuris in tantum certificant, ut a cæteris qui rem noverunt,

etiam ante Ordines appellentur ordinati; et pro variis trium aut quatuor prædictorum servitiis, a cæteris dicantur terque quaterque beati. Qui in supradictis auditi, si velint in aliis adhuc audiri, ut luculenta magis eorum sapientia pateat, se doctos indicent vendenda emere et empta revendere, lucrumque quolibet modo multiplicatum Domino suo reportent. Quo facto, propter geminam negotiandi scientiam, in utroque testamento non modo docti, sed doctores inveniuntur. A Domino suo plene laudantur; a curia tota beantur; cæteri a cæteris judicantur: Hi sunt, inquiunt, qui proferunt de thesauris suis nova et vetera. De cæteris quæ ante Ordines quæri solent; de moribus scilicet et vita Ordinandorum; utrum etiam legitime nati sint: nihil ultra quærendum prudentissima consulit dispensatio. Non est enim quærendum de matrimonio, ubi tanta pollet scientiæ perfectio. De moribus et vita non quæritur, quæ sapientiæ conformari non ambigitur. Si enim vitæ vel morum hos perversio detur, paret aut hebes aut nulla eorum penitus esset sapientia.

Cap. IV. Post hæc nihil restat, nisi Ecclesiam intrare. Ubi multa quæruntur, sed adsunt qui respondeant. Pontifice quærente, de sic accedente, utrum velit Ordinari: respondens subjungit pecunia, Volo. Quærente, utrum sit dignus: respondens subnectit argentum, Dignus. Quærente utrum sit justus; respondens submurmurat aurum, Justissimus. His auditis, pater lacrymans filio dat osculum, et benedicit ei, dicens: Det tibi Deus de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini et olei, et serviant tibi populi. De rore cœli, prætermittitur: quia venter eorum rorem cœli non quærit. Deinde, licet per se doctus sit, auctoritate tamen Pontificali, de lege et Prophetis quædam ei memoriter tenenda comme-

morat, dicens: Fili, memento nostri in beneplacito tuo, et visita nos. Item, veni, festina, et noli tardare. Et illud de cantico amoris: Revertere, revertere, ut intueamur te. Tandem inter cætera, quæ tenaciori desiderat commendari memoriæ, illud legis postremum instillat auribus, non appareas in conspectu Domini tui vacuus. Denique Filius sanctissimus a Patre sanctissimo sanctissime recedit execratus.

Cap. V. Semel itaque ministerii sui reverenda irreverenter peracta celebratione, aliquem forte videt in confinio simplicem sive decrepitum, de cujus ab Ecclesia sua supplantatione, una hujus cura est et parentum. Quo concepto scelere, festinanter cum amicis redit ad Pontificem; ut quo simul sunt impraegnati, venenosum germen in gremium Pastoris simul infundant. Quibus penitus expoliatis rebus pariter et sensibus; sub quo fuerat ordinatus, sub eodem canone sacerdos regreditur Ecclesiasticus. Hæc enim ab his Episcopis in tanto tenore regula custoditur, ut si vectigalia simoniæ non exigendo semel se designasse recordentur, irremissibilius quam in Spiritum sanctum credant se peccasse. Qui nisi de die in diem solito dolosius et inhonestius agendo proficiant unum, in omnibus ab eis detestabile timetur virtutis crimen incurrere. Unde si contra simoniæ majestatem eos aliquando facere cogat penuria et paucitas emptorum; longe lateque diffusi sunt præcones, qui die noctuque clamare non cessant: Messis quidem multa, operarii vero pauci. Omnes sitientes venite, et qui habetis argentum, properate, emite. Venite, inquiunt, secure; quoniam omni habenti dabitur, et non habenti auferetur. Compelluntur igitur de longinquo venire qui habent; procul ejectis et exterminatis, qui non habent, indigenis.

Cap. VI. Et ut quantum quanto juste respondeat, de longe venientia trutinantes munera ster æ secretioribus parata sunt in cameris; ut qui plus auri, plus Dei, qui plus pecuniæ largitur, plus sibi gratiæ sine fraude rependatur. Facit enim in hujusmodi fraus ipsa, ut tota sine fraude res agatur: quum totum fraudulenter agendo, solo tramite fraudis recte inceditur, et in nullo penitus a fraude devietur. Unde viatores hujus itineris in hunc solum timent errorem incidere deviationis, ut quoties negotia doli et vim falsitatis exequuntur, alicujus seductione virtutis decepti, a dolo ad verum, a devio ad rectum divertant; quos a via sua nunquam deviare, est nunquam ad viam reverti. A via nempe sua nimium deviarent, si qui fiducialiter aurum suum justis Pontificum commisere stateris, talionem non reciperent, juxta pretium et valentiam ponderati æris. Unde provide circumspiciuntur, et circumspecte provident, ut nihil fraudis in fraudis negotio commutatio patiatur: sed totum utriusque partis commercium soli utrinque pariter assentiat æquitati. In quo facto miro modo cernitur, ut qui in omnibus iniqui sunt, in sola iniquitate reperiantur æquissimi. Huic vero nequissimæ æquitati tantam eos operam dare credimus, ut sui Simonis magistri in omnibus et per omnia obediant mandatis. Legunt enim in decretis avari Simonis, quod multa danti carnalia, multa danda sunt spiritualia.

Cap. VI. Qui dederit, inquit, Simoni multas auri vel argenti marcas, multas et magni nominis habere meretur Ecclesias. Qui lapides pretiosos, pretiosus habendus est super populos. Qui multas solidorum libras, solidæ huic Ecclesiæ librabuntur. Qui multas equas, æquabile non æquale munus accipit. Qui multas vaccas, non vacabit, sed multas possidebit

animas. Qui multas oves, ovabit multarum factus spiritualium pastor ovium. Hæc et similia decreta a dictis Pontificibus tanta caventur violari cautela, quod levius ducerent se molæ ligatos asinariæ in profundum maris demergi, quam de his et similibus eorum magistri Simonis assertionibus iota unum perire aut apicem. Sed quot et quantas, in hujusmodi jocis, lituras in literis lacrymæ meæ fecere, ipsa quam meis scripsi fere deleta pagina manibus testatur. Scio, quod nec latet me, quod hæc et cætera in hunc modum scripta, more meo jocando scripsisse videbor. Nam juxta dictum apostoli, tempus videns ego ridendi tempus et flendi; obsecrandi, increpandi, opportune importune instandi; sæpe, post duras increpationes, leves pariter et lugubres in multis voluminis hujus locis exhortationes interseruisse me recordor. Oportuit etiam me ludentis habere verba, qui deflentis et ridentis Ecclesiæ locum in enarrata quantum potui serie supplevi, servaturus idem iis enarranda. Luget enim hic incessanter cum filiis suis prætaxatis qui pontifices a simplicibus appellantur, exul et anxia, illa quæ sursum est Jerusalem libera, mater nostra; quæ, sub quibus luget, eosdem, vilibus hic sanctius occupatos, desuper, ubi grassanti stultitiæ non est fas aspirare, non minus irridet. Irridendos enim censet supercœlestis curia, quos diu incurvavit idolis avaritia; quos diu coegit antea sua ludere sculptilia; quorum neomenias odit; et nullam in eis de propitiando reatu spem habens, quibus ipsa propitiatio sua vertitur in reatum. Hinc quoque dictis indigne Patribus, digne a filiis qui essent, si patres haberent, illuditur. Hinc et ego memetipsum recolo sæpe luctum ludis intercidisse necessariis. Noveram enim non inutilem esse doctrinam, in qua ludo luctus et

luctu ludus interciditur. Nam dum vicibus alternis se invicem hæc duo tuentur, nec in luctu luctus aliquam sinit aperiri rimulam, qua mendax hypocrisis irrepat; nec in ludo quem luctus coercet dissolutæ fas lætitiæ conceditur, et veritatem excludat: nec dissolutam ego, nec ineptam jocosis syllabis suspicor inesse lætitiam, ubi salva salvatur majestas et reverentia veritatis. Quæ autem et quam speciosa, per totum hoc opus, ubicunque jocari jussum, sub joco lateat veritas, enucleandum ingeniosis relinquo. Et ut veritatem mecum intelligant, intellectamque discutiant, pigris ut excitentur, studiosis ut exerceantur, jugem operam indico. His enim supersedere compellor, transiturus ad ea quæ faciunt dicti Pontifices juxta tenorem prædictorum magistri sui mandatorum. Quorum aut in nullo aut in modico transgressores existunt.

Cap. VIII. Aures habent audiendi Pontifices, et nares odorandi, de longe sentiunt, quorum sunt plena promptuaria, oves fœtosæ, boves crassæ. Quorum etsi multos in domibus inveniant filios filiasve compositos templo similes ornato; non subsannant, non abhorrent; sed benedicunt populum cui hæc sunt; nos judicant solos servire dignos altario. Antequam tamen judicent securi de pretio. Nemini enim datur intrandi licentia, donec Pontifici toto reddito peculio, inania silent animalium stabula. Multa enim variaque supellectile vacuæ remanent ædes dominorum. Non ut prius eructant ex hoc in illud promptuaria. Intercedunt enim pro dominis apud Pontifices hæc omnia. Quibus perpetua supplicantibus intercessione, nulla retrorsum patent vestigia. Horum autem domini, non a mercede fraudantur optata; quos, his digne receptis, digne recipit Ecclesia. Hos sancti aiunt Antipatres in

domo Dei digne celebrare, digne clareque cantare; qui mihi magis mugire videntur. Quamquam enim dulcis vocem cantilenæ hominis ore modulentur exterius; animalis introrsus ore frendentes, omni tauro dementius homines mugiunt animales.

Cap. IX. Ecce, quales existentes, quales habent. Sed, unde plus dolendum est, quales objiciunt, quos et a quibus volunt nec videre nec videri. Neminem opinor latere prudentem, quod sicut omnino sibi similes supradictos eligunt, sic illis et sibi dissimiles dissimiliter negligunt. In illis non placent eis nisi mala: in istis non placent eis, imo displicent, nisi bona. Placet illis in illis rudis imperitia, stulta simplicitas, hebes ignorantia, obstinata difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi mores seu errores, timor vanus, amor noxius, pudenda gaudia, fides perdita, spes relicta, caritas neglecta, intelligentia abjecta, voluntas captiva. Quos simul omnes Princeps hujus mundi fecit, regnum suum; fortis armatus, atrium suum; pater tenebrarum, tenebrosum habitaculum suum. Si forte sint aliqui, in quibus videant bona malis positis opposita; quorum dies sobrii, noctes pudicæ, vigiliæ sanctæ, sopor castus, actus probi, conversatio honesta, vita ex omni parte sibi consentiens; vita in se pretiosa, in cæteris fructuosa; quorum depellit languorem, torporem, errorem, infirmitatem animi juvando; negligentiam, exhortando; ignorantiam, erudiendo: si tales, inquam, inveniant paucos; quantum possunt pauciores faciunt, et annullant: honestos reprobant, probos dehonestant, simplices fugant, prudentes fugiunt, mansuetos exasperant, humiles persequuntur. Si crimen quæritur, quod tanta infestatione sontes in insontibus ulciscantur? verum in eis crimen detestabile reperitur honesta conversatio. Nec mirum;

quoniam a primo heri usque hodie, innocentia ipsam quam patitur instigat invidiam, et æmulos in se sancta incitat vita. Auditis aliorum morbis, in se tabescunt, audita cæterorum bona conversatione febricitant, aliorum sapientia est illis altera paralysis; et quæ apud alios juvat, apud istos habenti scientia, non solum apud eos habenti habita, sed non habentibus officit audita. Nam, propter sapientes, quos habent odio, displicet eis in cæteris falsum nomen sapientis et opinio. Si quis liberius et expeditius vacet orationi, manum a secularibus retrahat, mentem revocet; nimis simplex ab his judicatur, et idiota. Si quis libris invigilet, lectioni det operam, sapientes audiat: hunc dicunt inertem et ineptum, cordis pusillanimitate cæteris postpositis ineptias et otia sectari. Disceptantes et conquirentes invicem, ut veritas in dubiis eluceat, versobos aiunt, et garrulos, et totam eorum ratiocinationem ascribunt phrenesi, vel melancholiæ, qui se potius plangere debeant peccatorum morbo languentes, et phrenesi criminum laborantes. Mandatorum cultores, vitiorum ultores, dicunt Dæmoniacos, et ab eis cavendum prædicant per plateas.

Cap. X. Quid autem in his sentire debemus, nisi, Joseph ignorato, filios Israel opprimere, ne forte multiplicentur? Nonne proponunt eis magistros operum, qui duris eos luti et lateris operibus affligunt, quum cœnodoxiis suis, mendaciis, et parasitis subdunt conculcandos. Hi sunt coadjutores eorum, qui prudentiores filiis lucis in generatione sua, suam et dominorum rapacem ingluviem assiduis non cessent urgere capturis. Insidiantur ut rapiant, rapiunt ut devorent, et qui rapuerunt, validiori fame cruciantur. Opes et illis et dominis suis exuberant, sed egestate torquentur. Quorum bursas paupertas evacuat, fames

exinanivit horrea, sitis exhaurit apothecas. Liber ab his non legitur, nisi liber extortionis, quem millies in die revolvunt. Quibus circumquaque deprædantibus, ditatur, et diademate incedit ornatus Pharao, Israel autem oneratus cophino, onere pressus, honore privatus, labore fatigatus, afflictus miseriis, lacessitus injuriis gemit, luget, pulsat cœlum clamoribus, pedes patris orphanorum lacrymis madefacit, clamat etiam, gemit, et suspirat, ad Protectorem suum Regem Angliæ, Ducem Aquitaniæ; ut illi videre placeat afflictionem Ecclesiæ suæ, duriter ab Ægyptiis oppressæ. Clamat etiam pro se, clamat pro filiis, imo clamant Ecclesiæ multæ; cui fraus imperat, dolus principatur. Clamat Ecclesia pro filiis, quibus ubera pueris, panem coacta negat adultis. Stupet mater, quos odit, in gremio se fovere privignos: sed magis stupet, filiis se novercari dilectis, alienis servire pro suis, hostibus pro amicis, pro patribus parricidis, pro sponsis adulteris, pro Simone Petro Simoni Mago, pro Deo mammonæ et dæmoni. Dolet ut videt sponsa, naribus polluta porcorum monilia, quibus olim ornata sponso placebat cœlesti. Habitat in parietinis, ubi multiplici patente damno ruinarum, judex excelsæ remanet spiritualis aulæ vestigium, et regiæ domus imago. Exulat cum filiis suis intra parietes proprios; unde uno multorum suspirio, uno dolentium planctu, una sui et filiorum lacryma, a Rege sibi divinitus dato flagitat consilium, implorat auxilium, auxilium a potente, consilium a prudente. Moveat Regem domus Dei, opponat se murum pro domo Israel, quam sibi templum elegit Rex sublimis, Rex humilis; qui et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Rex altissimus. In qua pauper est, et dives; in qua laborat ipse viator, et quiescit habitator: in qua temporale petit ipse viaticum, et panem

largitur æternum: Peregrinatur, et regnat. Sed ubi peregrinatur; a Regibus postulat auxilia. Ubi regnat, Regibus donat miranda stipendia. Placeat Regi, Regis magni domum videre; videri tamen verecundantem, videri formidantem. Unde non verecundabitur? Unde non timebit? Erubescit domus orationis, se factam esse speluncam latronum. Erubescit, quod principes sui facti sunt socii furum, diligunt munera, sequuntur retributiones. Timet, quæ etiam a suis secura non est. Homines enim pacis suæ, qui comedunt panes suos, magnificant super eos supplantationem. Timet et dolet, quæ ab intrantibus aliunde, non per ostium, se lædi sentit et violari. Sed magis timet, quam sibi prope videt, nisi prope subveniatur, funditus imminere subversionem.

Cap. XI. Placeat ergo Regi, Reginæ subvenire, sponsæ summi Regis. Placeat diligenter inspicere; quales in antedictis Aquitaniæ patribus Ecclesiis præsunt, dominantur et disponunt: quales ibidem mendicant et exulant. Dignetur Dux et Rector a Deo datus, necnon modo cæteris, sed et clero. Deinde cæteris dignetur prædictus Rex prædictæ nationis clerum ante suam convocare præsentiam; videat, interroget, audiat ipse præsentes. Tunc credet Dominus meus Rex oculis suis et auribus; credet sibi, non mihi homini contemptibili, qui de longe rogo, supplico. Supplico pro cæteris magis quam pro me; cui divitias præstat exilium, delicias parat exterminium: Cui peregrinatio felix, fertilis incolatus, felix primæ felicitatis oblivio, lenis austeritas, crudelitas blanda, dulcis amaritudo, patrum patriæ mutatio jucunda: cui transalpinam se dedit in sociam gratia læta comes:

Qua cunctis placui, cunctique mihi placuere.

Italus enim risit, applausit Appulus, Siculus obsecutus est, auxit Romanus honores. Pro cæteris itaque

rogo, quos apud seipsos exulare cogit, dulcis in se patria, in Patribus amara: non pro me qui feliciter exulo. Moveant Regem miseræ lacrymæ pietatis, planctus innocentiæ, passio caritatis, gemitus humilitatis, clamores justitiæ, silentia benignitatis, vulnera patientiæ, compassio caritatis, suspiria prudentiæ, scandala simplicitatis, pudoris violentiæ, læsiones integritatis. Placeat et videat, quanta sit in partibus illis multitudo proborum, honestorum, prudentis et simplicis vitæ conversationis optimæ, quorum quia materia rebus gerendis deficit, virtus tacita consenescit. Quibus sub memoratis sæpe patribus mater Ecclesia providere nec ausum habet, nec facultatem. Tunc ipse noverit, in quam honestos usus, imo in quam miseros et profanos abusus, res Ecclesiasticæ simul omnes, proh dolor! expenduntur, in fumum et cinerem rediguntur, penitus consumuntur. Quo viso, quo cognito, quo certo comperto; quid deinceps facturus est, quid sit super his facturus Rex ipse sciet, ipse cogitabit, curabit, perficiet, ipse, ut sibi suisque consulat, suos et se consulet.

Cap. XII. Unum tamen scio, et sine præjudicio dico: quod Rex ille magnus, Regum omnium potentissimus, qui vices et jura sua Regibus suis exequenda commisit, bis a Templo ementes et vendentes ejecturus, bis ad hoc templum intravit, bis ejiciendos ejecit. In quo facto, non solum ejectio, sed ejectionis modus attendendus est. Legi Evangelium, quod ementes et vendentes a Templo docet ejectos et verbo, et verbere. Legi Evangelium, quod ejectionem loquitur, et verbera silet. Quod non casu, sed cauta credo providentia factum. Rex enim ille cujus actiones vitæ Regiæ sunt institutiones, dum adhuc in terris videretur, dum adhuc cum hominibus conversaretur, quoniam ipse erat et Pontifex, posteros

suos Reges et Pontifices, in hoc facto docuit quid facerent, et idem faciendi dedit audaciam: intravit templum, intravit semel, intravit iterum. Intravit Rex, intravit Pontifex. Rex ejecit ejiciendos, ejiciendos ejecit Pontifex. Ejecit gladio Regis, ejecit gladio Pontificis. Ejecit lingua, ejecit manu; ejecit verbo, ejecit verbere. Ille unus gladium utrumque quando placuit exercuit. Ipse quamdiu placuit, occultum utrumque tenuit; utrumque in vaginam humilitatis ad tempus humiliter occultavit: utrumque loco et tempore mirabiliter evaginavit; utroque cohæredes suos, Reges et Pontifices armavit, altero Reges, altero Pontifices; quos non semper in vagina sua voluit teneri, sed et loco et tempore suo, pro personis, pro causis exigentibus, exeri. Exeri quidem voluit, ut erudiantur indocti, foveantur infirmi, feriantur rebelles, et repellantur superbi. Se solum armavit utroque; utrumque gladium, credo, evaginaverat, prælia Dei et hominum solus ille præliatur, inferos dimicatur, dæmones triumphatur. Quando de utroque mentio facta est: Domine, inquiunt, ecce duo gladii hic. Et ipse respondit, Sufficit. Duo namque sufficiebant capiti; duo quoque sufficiunt et membris. Sufficit enim in domo Dei, censura curiæ regalis, et disciplinæ rigor Pontificalis.

Cap. XIII. Nec vacare credo, quod ille Rex universalis sæpe in Templum intraverat, ubi multos forte fornicatores, adulteros, homicidas invenerat; quos ad tempus in Templo sustinuit; a quo vendentes et ementes festinanter ejecit. Nam cæteri peccatores leniter sunt præmonendi, patienter expectandi, a solis denique Pontificibus suis vel vicariis, ut spiritus salvi fierent, eliminandi. Venditores et emptores columbarum, spiritualium videlicet gratiarum, a quocunque Rege sive Pontifice prius in templo reperian-

tur, lingua, manu, verbis, et verberibus, sine mora sunt ejiciendi et expellendi. Quod quanta virtutis animositate Dominus fortis et potens expulit, ostensum est; quum venditoribus et emptoribus ejectis, oves, et boves, et nummulariorum effudit æs, cathedras, et mensas vendentium subvertit; his qui columbas vendebant dicens: Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.

Cap. XIV. Quid amplius dicam? Quid ultra referam? Si pontifices pontificum vitia palpant, si palpata palliant, si cœli scelera celent, si lumina mundi ad videnda facinora cognita oculos occultant, et ocellis inspiciunt, si vulneribus incliti et electi generis auditis aure semisurda medici nobiles prætereunt; dissimulabit quicunque viderit: et quisquis audierit erit surdus auditor? Si a superficiali clero clerus affligitur, non erit qui clero subveniat? Deerit auditor pupillo et orphano? Si gladius alter hebes est, erit hebes uterque? Si jam perit gladius Pontificis, perit gladius Regis; præsertim hoc tempore, quo mali pisces rete Petri rumpunt, quo unitatem Ecclesiæ schismata scindunt, quo cupiditas et ambitio Romana Dagon juxta arcam Domini posuit, altare contra altare erexit? Num hoc tempore, cui sufficit malitia, dormitabit aut dormiet Rex Angliæ, Rector Aquitaniæ? Absit.

Cap. XV. Omne meum super his velle, volo pateat, non celabo. Esset utinam qui domum Dei liberaret, qui in manu forti vendentes et ementes omnes expelleret. Esset utinam qui manum mitteret, non in Episcopos, sed in Simoniacos; non in fidei, sed perfidiæ domesticos; non in legislatores, non in clerum, sed in cleri corruptores. Nec credat Dominus meus Rex, quisquis hoc susurret ei, quisquis hoc mentiatur, me vel ira vel odio contra

Pontifices scripsisse hæc. Non enim in mundo Pontifex, cujus ego suus non sim et subditus et servus, et, nisi præsumptio sit amicum dicere, fidelis amicus. Amicus enim Prælatorum, non elatorum; Episcoporum, non Opiscoporum; non opibus intendentium, sed superius intuentium. In his etiam quæ hucusque, non contra majestatem Pastorum, sed contra hæresim Simoniacorum, pro tenuissimi mei sensus imbecillitate, contexui: non in nimis, sed in minus quam debui dicendo, me deliquisse cognosco. Nec in prædictis, de Simonia dixisse me memini, quod licet mulier una pariter dixisse potuisset, si pariter dixisse scisset. Quoniam quamlibet altos de nota sibi Simonia potest etiam accusare vetula, quum fragilis sexus accusationem tantum in hoc solo crimine juvent et roborent sancta decreta, ut licet impetitos non possit convincere debilis pars accusantium, se canonice purgare teneantur accusati.

Cap. XVI. Prætaxatos quoque de quibus videtur, nec odio habeo, nec habere debeo. Licet enim quo ditior essem non erogarent; quo minus dives essem non irrogarunt. Et si forte in eis quid odivi, perfectum odium fuit; ut non quod facti sunt, sed quod faciunt odissem. Unde dolui et semper doleo. Sed inter cæteros, est dolor unus, cumulus mihi dolorum; quod eos, ut soliti sunt, audio adhuc dare canibus panem filiorum. Hæc et cætera dictorum scelera patrum dum video, doleo; qui de malis dolere, non mala dolere queo. Faciam tamen, et facio, non quod volo, sed quod valeo. Totum equidem mundum conspicio, et adulatoribus plenus est. Sunt in mundo qui corrumpant multi, vix qui corripiat unus. Abundat oleum ubique, quo pinguefiant capita sanorum; nusquam fere vinum invenitur, quo laventur vulnera sauciatorum. Scio, quid fa-

ciam: inveni quid agam. Incipiam a modo displicere, ut placeam uni, hominibus, et Deo. Mea saltem increpatio contra pseudo, non cessabit donec ipsi pseudo, pseudo agere cessaverint. Obsecravi semel, et increpavi amplius; sine precibus increpatio fiet. Palpavi putridum; patet ingressus ad vivum. Libellum compegi; sed jam libros concepi. Libellum finio; sed jam libros incipio. Aut illi cessabunt, aut ego non cessabo. Hoc possum, hoc valeo. Mala queo detegere, non detergere; referre non auferre; dolere, non delere. Auferat et deleat, qui potest: velit, qui valet: Festinet et faciat Rex opera Principe digna. Videat, et judicet. Ut audito per orbem, quod honor Regis judicium diligit; quod justitia et judicium reparatio sedium suarum; Regem glorificent qui in cœlis est. Videant hæc pauperes, et lætentur. Videat Rex; et cogitet, quid sibi scriptum sit, non quis sibi scripsit. Nec, Regi quisquis dicat, comburendum credat hoc opus; sed magis comburi dignos, qui comburi dignum dixerint. Nec, quia brevitas amica solet esse Regibus, hæc idcirco cum scriptore scriptura simul unam prolixitatis calumniam patiatur. Quod enim de duobus inceptum, et de multis intellectum est: nonnullis utile faciet ipsa prolixitas, quam nusquam superfluitatis arguet Lector attentus. Epistolam quoque facit prolixitas vitiosam: sed ab hoc vitio liber immunis est. Ubi et hoc ipsum, quod extra materiam abundasse cernitur, copiosæ Dei largitatis esse non ambigitur; quæ indissolubili concordiæ vinculo, diversa uni principio copulat. Ipsa etenim quæ multa facit argento venarum suarum principia, unum statuit auro locum ubi confletur: et de medio petrarum sonantium, unam lætatur insonuisse vocem, quæ etiam donorum minima suorum, prudenter ad tempus

in mente servata, postmodum mirabiliter auget exterius erogata. Hoc enim cætera proprium tenuere sibi Dei munera, ut ipsos etiam habentes, tunc abundantius locupletent, quando uberius ea largiuntur; et ipsa magis in se distributa multiplicentur. Ipsum namque Dominum Jesum, alibi quinque, et alibi septem legimus habuisse panes, antequam distribuerentur; at, ubi dari cœperint, satiatis hominum millibus sportas legimus implevisse et cophinos.

Explicit liber qui intitulatur, QUALES SUNT, *editus per venerabilem Petrum Blesensem.*

DE DIVISIONE ET SCRIPTORIBUS SACRORUM LIBRORUM.

VETUS TESTAMENTUM ideo dicitur, quod veniente novo cessavit: de quo et apostolus meminit dicens: Cætera transierunt, et ecce nova facta sunt. Testamentum autem novum ideo nuncupavit quia innovat. Non enim illud dicunt nisi homines revocati ex vetustate per gratiam, et pertinentes jam ad Testamentum novum, quod est regnum cœlorum. Hebræi autem vetus Testamentum a Deo auctore juxta litterarum suarum numerum in xxii libros accipiunt: dividentes eos in tres ordines: Legis scilicet, Prophetarum, et Hagiographorum. Primus ordo Legis est quem in quinque libris accipiunt: quorum primus est Beresith, qui est Genesis. Secundus Vellesemoth, quod est Exodus. Tertius Vaiecra, quod est Leviticus. Quartus Vagedaber, quod est Numerus. Quintus Elleaddebarim, quod est Deuteronomium. Hi sunt quinque libri Moysi, quos Hebræi Thorah, Latini legem appellant. Proprie lex autem appellatur quæ

per Moysen data est. Secundus ordo est Prophetarum, in quo continentur libri octo: quorum primus Josue Ben Nun, quod Latine Jesu Nave dicitur. Secundus Sophethim, quod est Judicum. Tertius Samuel, quod est Regum primus. Quartus Malachim, quod est Regum tertius et quartus. Quintus Isaias. Sextus Jeremias. Septimus Ezechiel. Octavus There-asar, qui dicitur xii. Prophetarum: qui libri quia sibi pro brevitate adjuncti sunt, pro uno accipiuntur. Tertius Hagiographorum, id est sancta scribentium: in quo sunt libri novem. Quorum primus Job: Secundus Psalterium: Tertius Massot, quod est Proverbia Salomonis: Quartus Coheleth, quod est Ecclesiastes: Quintus Sir-assirim, quod est Canticum Canticorum: Sextus Daniel: Septimus Dibrehajamin quod est verba dierum: hoc est Paralipomenon: Octavus Esdras: Nonus Esther. Qui simul omnes quinque et octo novem fiunt viginti et duo: sicut superius comprehensi sunt. Quidam autem Ruth et Cinoth, quod Latine dicitur lamentationes Jeremiæ, hagiographis adjiciunt. Vigintiquatuor volumina Testamenti veteris faciunt juxta vigintiquatuor seniores qui ante conspectum Dei assistunt. Quartus est apud nos ordo veteris Testamenti eorum librorum qui in canone Hebræorum non sunt. Quorum primus Sapientiæ liber est: Secundus Ecclesiasticus: Tertius Tobias: Quartus Judith: Quintus et sextus Machabæorum: quos licet Judæi inter apocrypha separent: Ecclesia tamen Christi inter divinos libros et honorat et prædicat. In novo autem Testamento duo sunt ordines. Primus Evangelicus, in quo sunt Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes. Secundus Apostolicus, in quo sunt Paulus in quatuordecim epistolis: Petrus in duabus: Joannes tribus: Jacobus et Judas in singulis: Actus Apostolorum, et

Apocalypsis. Summa autem utriusque Testamenti trifarie distinguitur. In historia, in moribus, in allegoria. Rursum ista tria multifarie dividuntur: quid a Deo, quid ab Angelis, et ab hominibus gestum denique sit. Quid a Prophetis nunciatum de Christo et corpore ejus. Quid de diabolo et membris ejus. Quid de veteri et novo populo. Quid de præsenti et futuro sæculo, regno, atque judicio.

Veteris Testamenti secundum Hebræorum traditionem hi perhibentur auctores: Primus Moyses, qui divinæ historiæ cosmographiam, idest mundi scripturam, in quinque voluminibus edidit, et Pentateucon cognominatur. Pentateuchus autem quinque volumina dicitur. Penta enim Græce, quinque: teuchus volumen dicitur. Genesis autem liber Beresith appellatur, eo quod exordium mundi, et generatio sæculi in eo contineatur. Exodus vero exitum de Ægypto, vel egressum populi Israel digerit, et ex ea causa nomen accepit. Leviticus appellatur, eo quod Levitarum ministeria et diversitatem victimarum exequitur, totusque in eo ordo Leviticus annotatur. Numerorum liber vocatur, eo quod in eo egressæ de Ægypto tribus annumerantur: et quadragintaduarum per eremum mansionum in eo descriptio continetur. Deuteronomium Græco sermone quod Latine interpretatur secunda lex, id est, in repetitio Evangelicæ legis præfiguratio est, quæ sic ea habet quæ priora sunt, ut tum ea nova sint omnia quæ in eo replicantur. Josue liber nomen accepit a Josue filio Nave, cujus historiam continet. Scriptorem vero ejus eundem Josue Hebræi asserunt, in cujus textu post Jordanis transitum regna hostium subvertuntur. Terra populo dividitur, et singulas urbes, vitulos, montes, aquæ confinia, Ecclesiæ cœlestisque Hierusalem spiritualia regna præfigurantur. Judi-

cum nominatur a principibus populi, qui præsederunt in Israel post Moysem et Josue, antequam David et cæteri Reges existerent. Hunc librum et Ruth edisse creditur Samuel. Liber Samuelis ejusdem, Samuelis nativitatem, et sacerdotium, et gesta describit. Idcirco ab eo nomen accepit: et quamvis hic liber Saül, et David historiam contineat, uterque tamen ad Samuel refertur, ex eo quod ipse unxit Saül et David in Reges futuros. Cujus libri primam partem conscripsit idem Samuel, sequentia vero ejus usque ad calcem scripsit David. Malachim proinde appellatur, eo quod Reges Judæ et Israelitæ gentis gesta per ordinem digerat temporum. Malach enim Hebraice, Latine regnum interpretatum est; hunc librum Jeremias primus in unum volumen coegit: nam antea sparsus erat per singulorum Regum historias. Paralipomenon Græce dicitur: quod nos prætermissorum, vel reliquorum dicere possumus: quia quæ in lege, vel Regum libris vel omissa, vel non plene relata sunt, in isto summatim, ac breviter explicantur. Librum Job quidam Moysen scripsisse arbitrantur: alii unum ex prophetis: nonnulli vero eundem Job post plagam suæ passionis scriptorem fuisse existimant, arbitrantes ipsum qui certamen spiritualis pugnæ sustinuit, narrare quas victorias expedivit. Principia autem et fines libri Job apud Hebræos ipsa ratione certa sunt: media autem ipsius ab eo loco in quo ait: Pereat dies in quo natus sum: usque ad eum locum, idcirco me reprehendo, et ago pœnitentiam, omnia heroico metro discurrunt. Psalmorum liber, Græce Psalterium: Hebraice Nablat, Latine organum dicitur: Vocatur autem psalmorum liber, quia uno Propheta canente ad Psalterium chorus consonando responderit. Titulus autem in Psalmis Hebraicis ita est

Ysopocalim, quod interpretatur volumen hymnorum. Auctores autem Psalmorum qui ponuntur in titulis: Moyses scilicet, David et Salomon, Asaph, Ethan, et Idithum, et filii Chore, Ezechielites, et reliqui, quos Esdras uno volumine comprehendit. Omnes autem Psalmi apud Hebræos metrico carmine constant esse compositi. Nam in metro Romani, Flacci, et Græci Pindari: nunc alii ambo currunt, nunc Alcaico personant, nunc Sapphico nitent, trimetro, vel tetrametro pede incedentes. Salomon filius David regis juxta numerum vocabulorum suorum tria volumina edidit: Quorum primus est Massot, quem Græci parabolas Latini Proverbia nominant: eo quod in ipso sub comparativa similitudine figuras verborum et imagines veritatis ostenderet. Ipsam autem veritatem ad intelligendum legentibus servavit. Secundum librum Coheleth vocavit, qui Græce Ecclesiastes dicitur, Latine concionator: quod sermo ejus non specialiter dirigatur ad unum sicut in Proverbiis: sed ad universos generaliter dirigatur: docens omnia quæ in mundo cernimus, caduca esse et brevia, et ob hoc minime appetenda. Tertium librum Sir-assrim prænotavit, qui in Latinam linguam vertitur Canticum canticorum: ubi per epithalamicum carmen conjunctionem Christi et Ecclesiæ mystice canit. Dicitur autem Canticum canticorum, eo quod in omnibus præferatur quæ in scripturis sanctis habentur, sicut quædam in lege dicuntur sancta: et quæ majora sunt, sancta sanctorum. Hujus autem tertii libri carmina hexametris et pentametris versibus apud duos composita perhibentur: ut sunt Josephus, Hieronymus. Isaias Evangelica potius quam prophetica forma edidit librum suum. Cujus omnis textus eloquentiæ prosa incedit. Canticum vero hexametro et pentametro versibus discurrit. Jeremias similiter librum

suum edidit cum threnis, quos nos lamenta vocamus, eo quod in tristioribus rebus, funeribusque adhibeantur: in quibus quadruplex diversis metris alphabetum composuit. Quorum duo prima Sapphico metro scripta sunt, quia tres versiculos, qui sibi nexi sunt, et ab una tantum littera incipiunt, erectum coma concludit. Tertium alphabetum trimetro scriptum est, et a ternis versibus threni incipiunt. Quartum alphabetum simile primo secundo habetur. Ezechiel et Daniel a viris quibusdam sapientibus scripti esse perhibentur. Quorum Ezechiel principia et fines multis habet obscuritatibus involuta. Daniel vero claro sermone regna orbis prænunciat, et tempus adventus Christi manifestissima prædicatione annotat. Hi sunt quatuor Prophetæ qui majores vocantur, quia prolixa volumina condiderunt. Liber xii. Prophetarum auctorum suorum nominibus prænotatur: qui propterea minores dicuntur, quia sermones eorum breves sunt. Unde et connexi sibimet invicem in uno volumine continentur: quorum nomina sunt Osee, Johel, Amos, Abdias, Jonas, Micheas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, et Malachias, Esdræ liber auctoris sui titulo prænotatur. In cujus textu ejusdem Esdræ, Nehemiæque sermones pariter continentur. Nec quemquam moveat quod unus Esdræ dicitur: quia liber secundus, tertius et quartus non habentur apud Hebræos, sed inter apocryphos reputantur. Esther librum Esdras creditur conscripsisse: in quo eadem Regina sub figura Ecclesiæ, Dei populum a servitute et morte eripuisse creditur; atque interfecto Aman (qui interpretatur iniquitas) diei celebritas in posteris mittitur. Liber sapientiæ apud Hebræos nusquam est: unde et ipse stilus Græcam magis quam Hebræam eloquentiam redolet. Hunc Judæi Babylonis esse affirmant: qui

proinde Sapientiæ nominant, quia in eo Christi adventus, qui est sapientia Patris, et passio ejus evidenter exprimitur. Librum autem Ecclesiasticum certissime Jesus filius Sirach nepos Jesu sacerdotis magni composuit: de quo meminit et Zacharias: qui liber apud Latinos propter eloquii similitudinem Salomonis titulo prænotatur. Dictus autem Ecclesiasticus, eo quod de totius Ecclesiæ disciplina religiosæ conversationis magna cura et ratione sit de totius Ecclesiæ disciplina religiosæ conversationis magna cura et ratione sit editus. Hic apud Hebræos reperitur: sed nunc apocryphus habetur. Judith vero, et Tobiæ, sive Machabæorum libri, quibus auctoribus scripti sunt minime constat. Habent autem vocabula ex eorum nominibus, quorum gesta scribunt. Quatuor autem libros Evangeliorum quatuor Evangelistæ singulariter conscripserunt. Primus Matthæus conscripsit Evangelium litteris Hebraicis in Judæa, nuncians per suum Evangelium humanam Christi filii David nativitatem, dicens: Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham: significans descendisse corporaliter ex semine Patriarcharum Christum, sicut promissum erat in Prophetis per Spiritum sanctum. Secundus Marcus plenus Spiritu sancto scripsit Evangelium Christi, eloquio Græco, in Italia secutus Petrum ut discipulus: a Joanne initium spiritu Prophetali fecit, dicens: Vox clamantis in deserto, parate viam Domino: ut ostenderet Christum post assumptionem carnis Evangelium prædicasse in mundo. Ipse enim Christus et propheta dictus est, sicut scriptum est, et prophetam in gentibus dedi te. Tertius Lucas inter omnes Evangelistas Græci sermonis eruditissimus: quippe ut medicus, in Græcia Evangelium scripsit Theophilo Episcopo: initians a sacerdotali spiritu, dicens: Fuit in diebus

Herodis Regis Judææ Zacharias sacerdos; ut manifestaret Christum post nativitatem carnis et prædicationem Evangelii hostiam fuisse effectum pro salute mundi. Ipse enim sacerdos, de quo dictum est in Psalmis: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Ubi enim Christus advenit, sacerdotium obmutuit, lex et prophetia cessavit. Quartus Joannes scripsit Evangelium ultimum in Asia, incipiens a Verbo, ut ostenderet eum Salvatorem, quia pro nobis dignatus est nasci et pati, ipsum ante sæcula Dei verbum e cœlo venisse, et post mortem iterum ad cœlum remeasse. Hi sunt quatuor Evangelistæ, quos per Ezechielem Spiritus sanctus significavit quatuor animalibus. Propterea autem quatuor animalia sunt, per quæ per quatuor mundi partes fides Christianæ religionis eorum prædicatione disseminata est. Animalia autem dicta sunt, quoniam propter animam hominis prædicatur Evangelium Christi. Nam et oculis plena erant intus et foris, quoniam prævident Evangelia, quæ dicta sunt a Prophetis, et quæ promiserant in priore. Crura autem eorum recta, quia nihil pravum in Evangeliis est. Alas senas habebant tegentes crura et facies suas: sed revelata sunt quæ tegebantur in adventu Christi. Evangelium autem interpretatur bona annunciatio: Eva enim bonum, angelium annunciatio dicitur. Unde apostolus et angelus, nuncius interpretatur. Paulus apostolus suas scripsit Epistolas quatuordecim Græce, ex quibus novem septem Ecclesiis scripsit: reliquas discipulis suis Timothæo, Tito et Philemoni. Ad Hebræos autem Epistola a plerisque Latinis ejus esse incerta propter dissonantiam sermonis: eandemque alii Barnabam conscripsisse: alii a Clemente suspicantur. Petrus scripsit duas nominis sui Epistolas. Jacobus et Joannes, et Judas suas scripserunt

Epistolas: quæ Cathonicæ ideo nominantur, quia non uni tantum populo vel civitati, sed universis gentibns generaliter scriptæ sunt. Actus Apostolorum primordia fidei Christianæ in gentibus et nascentis Ecclesiæ historiam digerit. Actuum Apostolorum scriptorem Lucam esse Evangelistam legimus: in quo opere nascentis Ecclesiæ infantia texitur, et Apostolorum historia retinetur: unde et Actus Apostolorum dicitur. Apocalypsim librum Joannes Evangelista scripsit eo tempore, quo ab Evangelii prædicatione in insulam Pathmos traditur relegatus. Apocalypsis autem e Græco in Latinum revelatio interpretatur. Revelatio autem dicitur manifestatio eorum, quæ abscondita erant: juxta quod et ipse Joannes dicit, Apocalypsim Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis. Hi sunt scriptores sacrorum librorum qui per Spiritum sanctum loquentes, ad eruditionem nostram præcepta vivendi, et credendi regulam conscripserunt. Præter hæc alia volumina apocrypha nuncupantur. Apocrypha autem dicta, id est secreta, quia in dubium veniunt. Est enim eorum occulta origo; nec patet patribus, e quibus usque ad nos auctoritas veritatis scripturarum certissima et notissima successione pervenit. In his apocryphis et si invenitur aliqua veritas, tamen propter multa falsa nulla est in eis canonica auctoritas, quæ recte a prudentibus judicantur non esse eorum credenda quibus ascribuntur. Nam multa et sub nominibus Prophetarum, et recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur: quæ omnia sub nomine apocryphorum auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt.

EXCUDEBAT GULIELMUS BAXTER, OXONII.